

STUDIEMAG.
J 60

UNIVERSITETSBIBLIOTEKET
LESESALENS HÅNDBIBLIOTEK

J 165

MÅ IKKE MEDTAGES

FORENINGEN

TIL

NORSKE FORTIDSMINDESMERKERS BEVARING

AARSBERETNING FOR 1898

Hermed »Kunst og Haandverk fra Norges Fortid« 2den Række 4de Hefte

---

KRISTIANIA

GRØNDAHL & SØNS BOGTRYKKERI

1899

INDHOLD.

Side.

Undersøgelser i Nordlands Amt i 1897. Af O. Nicolaissen . 1
Kalkmaleri i Dale Kirke i Lyster. Af B. E. Bendixen . 10
Fornlevninger i Søndhordland. Af B. E. Bendixen . . 16
Udgravninger i 1898. Af N. Nicolaysenn. 62
Oldsager indkomne 1898 til Universitetets Samling. Af O. Rygh 67
— — — - Trondhjems Samling . . . 83
— — — - Tromsø Museum. Af O. Nicolaissen 122
— — — - Stavanger Museum. Efter Katalogen 125
— — — - Bergens Museum. Af G. Gustafson 134
Antikvariske Notiser. Af K. Lossius 143
— — Af N. Nicolaysen 146
Aarsberetning for 1898 fra den trondhjemske Filialafdeling 157
— - — - - bergenske — . . 158
Centralforeningens Aarsberetning for 1898 160
Fortegnelse over Foreningens faste Eiendomme samt over Fredninger og Regjeringsforanstaltninger I
Fortegnelse over Foreningens Publikationer IV
Foreningens Love VI
Foreningens Medlemmer X

FORTEGNELSE OVER AFBILDNINGER MED HENVISNING TIL TEXTEN.

Side.

ARKTISK STENALDER.

Pilespids af Skifer 124
Kniv af Skifer 124

ALMINDELIG STENALDER.

Pimpsten og Stykker af Lerkar 135
Stykker af samme Slags Kar 138

ÆLDRE JERNALDER.

Smykkenaal af Jern 84
Spænde af Bronse 87
Spænde af Sølv 89
Detaljer af denne 90
Sølvbeslag til et Sværd 96
Et Ornament af Sølv 97
Hank af et Bronsekar 108

YNGRE JERNALDER.

Spydspids af Jern 72
Arm af en trefliget Bronsespænde 74
Ringspænde af Sølv 75
Oval Bronsespænde 80
Trefliget Spænde af Bronse 81
Nøgel af Bronse 81
Et Stykke af en Sølvlænke 103
Rembeslag af Sølv 106
Parti af en oval Bronsespænde 107

Pl. I. Gravsten og Runeindskrifter 47
- II. Helleristninger 143

UNDERSØGELSER I NORDLANDS AMT 1898.

AF O. NICOLAISSEN.

LØDINGENS HERRED.

Skarstad. De herværende gravhauger er omtalte i aarsb. f. 1886, s. 6. 27 skridt nord for den største af disse udgravedes:

Nr. 1, der har rund form og er 7 m. i diameter. Den var dækket af et lyngbevokset jordlag; under dette et lag af sten, hvoraf flere heller. Under disse nogle smaa rester af menneskeben, tænderne nogenlunde hele, samt

a) korsformet *bøilespænde* af *bronce*, brækket over bøilen; til bagstykket er fæstet tre runde knopper; spiralen er af jern, naalen, der mangler, kan af den tilbageværende stump sees at have været af bronce. Spændens hele længde er 8,5 cm. Af form ligner den fig. 6 i Undsets »Fra Norges ældre jernalder«. Ornamenterne er saa mèdtagne, at de ikke kan bestemmes (1240);

b) større samling *klinksøm* (1241).

Fundet tilhører ældre jernalder.

2. Rund, 5 m. i diam., 16 skridt nordøst for nr. 1. Lav forhøining. Øverst et jordlag, under dette et stendække med muret grav 0,80 m. under jordfladen. Nogle smaastykker rustent jern.

Paa Havnneset ved Skarstad:

3. Rundhaug, 8 m. i diam., 0,50 m. høi. Der var taget en del sten bort fra dens øverste parti, saa at en del af graven

stod aaben; deri laa nogle rester af menneskeben. Det øvrige af graven undersøgtes, og der fandtes sammen med menneskeben — underkjæven med isiddende tænder var hel — følgende sager:

a) *fingerring* af *guld*, 2,4 cm. i diam., 7 mm. bred, vegt 4 gram. Den er gjort af en flad stang, hvis yderkanter er svagt bøiede indover mod fingeren saaledes, at den facetterede overplade bliver svagt hvælvet (1242). Nærmest lig NO. 307.

b) *fingerring* af *sølv*, 2,1 cm. i diam., 4 mm. bred, vegt 2 gram. Den er gjort af en flad stang, der er glat saavel paa den indre som ydre side; begge ringe er uden andre ornamenter end facetterne paa guldringen (1243).

c) 139 *perler* af blaat *glas*, desuden 1 firdobbelt og en tredobbelt af samme stof og nogle brudstykker af perler. Enkeltperlerne er tykkest over midten — 4 mm. — med skarpe kanter og 1 cm. i diam., 1 *perle* er af rødt *glasflus* (1244).

d) 45 *perler* af *rav* samt en del brudstykker af ravperler; flad under- og overkant, tykkelsen forskjellig fra 7 til 2 mm. Farven rødgul (1245).

e) 2 kugleformede *mosaikperler*, begge noget beskadigede, 2 cm. i diam. Farverne i mosaiken er røde, grønne og blaa. Nogle smaa stykker *karforingskit* og et lidet stykke *bronceblik* (1246).

f) *haandsneldehjul* af poleret *klebersten*, 4 cm. i diam., 2,2 cm. tykt; ligt Mont. 271, men uden ornamentik (1247).

g) *kam* af *ben* med dobbeltskinner, der er paaklinkede med broncenagler. Skinnerne er ornamenterede med dobbeltlinjer langs yderkanten, over midten, og en enkeltlinje ved tinderækken. Flere af tinderne mangler.

I form lig Ryghs »Norske Oldsager« 159. 10,8 cm. lang, 6,5 cm. bred (1248).

h) *naal* af *ben* samt brudstykke af en do. Det nederste parti har rundt tversnit, det øverste er fladt, og noget er borte. 10 cm. lang, 1,2 cm. bred øverst (1249). Brudstykkerne af den anden naal har kunnet sættes sammen; den ligner den første, men er mindre.

i) *naal* af *ben*, 21 cm. lang og med rundt tversnit, der er 1,3 cm. paa det tykkeste; øiet er 14 cm. fra odden (1250). Ligner naalen 278 i NO., men tykkere paa midten. Samtlige tre er vist brugte som smykkenaale eller til at holde klæder sammen med.

4. Rundhaug tæt øst for nr. 3, 5 m. i diam. og bygget af sten. Der fandtes kul i bunden.

5. Rund af form tæt ved og sydvest for nr. 4. 5 m. i diam., bygget af sten og et tyndt jordlag. Nogle menneskeben.

Engelsø ved Barø. Det herværende gravfelt er omtalt i aarsb. f. 1886, s. 7. Det bestaar af gravhauger af saavel rund som langagtig form, 9 af det første, 4 af det sidste slags. Men samtlige er saa beskadigede, at undersøgelser maa føre til negative resultater. Af flere er kun yderkanterne tilbage. Et sagn om, at øen har faaet navn af et engelsk skib, som skal være forlist der, og hvis besætning omkom og begravedes der tilligemed sine eiendele, grunder sig kun paa en misforstaaelse af navnet, der formentlig oprindelig har været Ingjaldsø. (Jevnfør Rygh: Norske gaardnavne, Smaalenenes amt, s. 321). Gravhaugerne ligger samlede paa øens sydvestlige kant, og af dem udgravedes følgende:

1. Rund, 6,50 m. i diam. og 1 m. høi, helt omgivet af dyb grøft. I midten en stor fordybning, som er fremkommen ved tidligere udgravninger. Den er ligesom de følgende bygget af hvid sand og ovenpaa dette et tykt jordlag. Intet fandtes.

2. Langhaug, 30 skridt sydvest for nr. 1. 16 m. lang, 6,30 m. bred paa midten, hvor der var en stor ældre udgravning. 1,50 m. fra bergfladen, hvorpaa den laa, til haugens top. Intet fandtes.
3. Langhaug, 19 m. lang, 4 m. bred og 1 m. høi, 16 skridt nord for nr. 2. Ligesom alle de øvrige gravhauger paa øen var den omgivet af en dyb grøft. Den var meget ødelagt, idet næsten den halve østlige del var udgravet og jevnet udover. Den tilbageværende del undersøgtes, uden at noget fandtes.
4. Langhaug, nær nr. 3 og parallel med den i nordvest. 14 m. lang, 4 m. bred. Har en stor udgravning i midten. Øens beboer har tidligere gravet i den, uden at noget fandtes.
5. Rund, 5 m. i diam., 0,50 cm. høi, 16 skridt sydvest for nr. 1. Kul af træ i bunden af haugen.

Barø (Berøy) i Ofoten nævnes hos Aslak Bolt omkring 1430 som delvis tilhørende erkestolen i Nidaros og givet i bod af en kvinde ved navn Margrethe. A. Bolt s. 95.

Husstad. Gravhaugerne paa denne gaard er omtalt i aarsb. for 1886, s. 10. Paa volden mellem Gaanghaugen og fjeldet udgravedes:

1. Rund, 8 m. i diam. og 1 m. høi, ligger øverst paa volden nærmest fjeldet. En stor del af graven stod aaben. I bunden muret grav med opreiste gavl- og sidestene. Efter gjenlægningen blev en stor sten, der maaske kan have tjent som overligger, men muligens ogsaa kan have staaet, reist paa haugens top. I graven og tæt ved dens kanter fandtes:
   a) talrige stykker af to *lerurner*, den største meget tyk og af form som NO. 354. Den anden er saa istykkerbrækket, at formen ikke kan bestemmes (1251). Den sidste har som ornament havt nogle indridsede streger.
   b) *bøilespænde* af *bronce*; har fortil form af et dyrehoved

og ligner i det hele taget de almindelige af denne form, men bagstykket er uden knopper. Naal og spiral, som formentlig har været af jern, er borte. Længde 8 cm. (1252).

c) brudstykke af et *haandsneldehjul* af brændt *ler* (1253).

2. Rund, 4 m. i diam, 50 cm. høi og 40 skridt sydvest for nr. 1. Lyngbevokset jordlag, under dette sten, hvorunder et tykt lag kul samt nogle stykker af en *lerurne* (1254a).

3. 14 skridt øst for nr. 1. 6 m. i diam. og har et ganske lidet hul i midten. Bygget som fr. nr. Nederst kul og brudstykker af en *lerurne* (1254b).

4. Rund, 4 m. i diam. og 0,50 m. høi. 14 skridt sydøst for nr. 1. Bygningsmaade som de to forrige. Intet fandtes.

5. Rund, ca. 70 skridt syd for nr. 2. 11 m. i diam. Ser noksaa høi ud, men det vældige sten- og gruslag, hvoraf den er bygget, er sjelden over en meter høit; under dette er en ujevn bergflade. Henimod midten var et stort hul, der hidrører fra tidligere udgravninger. Sammen med ben af brændt lig fandtes i midten af haugen:

a) stor *dobbeltperle* af *bronce*, 1,5 cm. i diam. (1255).

b) *knivblad*, brækket i to stykker, 9 cm. langt, stykker af en *lerurne*, brudstykker af *jern* (1256).

c) *haandsneldehjul* af *klebersten* med flade sider, 5,5 cm. i diam., 1 cm. tykt (1257). Lig NO. 434. Fundet tilhører formentlig ældre jernalder med undtagelse af sidste nummer, der laa et godt stykke fra dets øvrige sager.

6. Rund, 4 m. i diam., 60 cm. høi, 25 skridt syd for nr. 1. I bunden lidt kul og et stykke af en lerurne.

7. 40 skridt sydøst for nr. 6. Har uregelmæssige kanter og er bygget saaledes, at en stor sten og en bergknat danner gravens sider. Intet fandtes.

8. Rund og ganske lav, 4 m. i diam., 35 skridt nordøst for nr. 7. Stenlag under et tykt lag af jord. Intet fandtes.

Paa den til gaarden hørende *Svinø* er, som omtalt i aarsb. f. 1886, s. 10, flere gravhauger. Desuden de i en ur ovenfor Ytre-Stranden omtalte grave af en egen form. Uren bestaar tildels af større stene, mellem disse er der bygget gravkammere, der i almindelighed er m. 2—2,50 lange, m. 0,50—0,70 brede, dog i regelen bredere i den ene end i den anden ende. Flere af disse staar helt aabne, andre er delvis dækkede af flade, store stene og ovenpaa disse et lag af mindre stene. Kun en har rundhaugens form, de andre hæver sig ikke meget over uren. Af lignende grave findes flere paa Svinøen ved Hegstad i Lødingen samt mellem Rinbø og Ytterstad i s. s. ligesom ved Nap i Flakstad og paa flere andre steder.

Paa øen udgravedes:

1. Rundhaug, nær ved den dyrkede mark. 5 m. i diam. Grav af svære stenblokke. Den har formentlig før været aabnet. Intet fandtes.

Af gravene i den nysnævnte ur undersøgtes:

1. Den ene væg dannes af en stor klippeblok. I bunden rustne jernstumper samt tænder af et menneske.
2. Nogle skridt fra nr. 1. I bunden fandtes et *haandsneldehjul* (eller vævlod?) af *klebersten*, 3,5 cm. i diam., fladt paa undersiden, ligt NO. 436 (1258).
3. Tæt ved fr. grav. Sammen med bensmuldrede rester af menneskeben fandtes et bredt *knivblad* samt rustne jernstumper (1259),
4. Tæt sydvest for nr. 3. I bunden smaastykker rustent jern.
5. Nær nr. 4. Rustent jern, hvoriblandt tangen af et *knivblad*.
6. Menneskeben samt et knivblad med rund tange, brækket i flere dele (1260). 16 cm. langt, tangen iberegnet, 2 cm. bredt, ligt NO. 407.
7. Menneskeben, kun smaadele af dem, et klinksøm.
8. Nær urens sydvestligste kant. Kammeret dannet af to bergvægge med flade overliggere. Mennesketænder i gruset.

9. Omtrent 70 skridt nordøst for nr. 1. I bunden et *knivblad*, 12 cm. langt, 2,5 cm. bredt, ligt NO. 407, men med sterkere krumning (1261).

Gravenes vægge er tildels 1—1,50 m. høie. Gravene ligger i den øverste del af uren fra nordøst mod sydvest. Gravenes retning er forskjellig, snart fra øst til vest, snart syd til nord. De skriver sig formentlig fra yngre jernalder. Det er dog forresten vanskeligt at bestemme tidsrum efter saa faa fundne gjenstande. Det kan neppe være Finnegrave, som her forekommer; dertil er de for omhyggelig udførte. Finske begravelser i urer forekommer jo ofte; men der er ingen umag anvendt paa de fleste af de mig bekjendte; men liget er kun stukket ind i en aabning mellem stenene, uden at noget er gjort for at danne en ordentlig grav.

Husstad (af Husastadhom) nævnes hos Aslak Bolt omkring 1440 som delvis tilhørende erkebiskopsstolen i Nidaros. Aslak Bolts jordebog s. 94.

Af oldsager, som tidligere er fundne inden herredet, kan merkes: Kniv af skifer fra Stokke i Hols s., nu i Tromsø museum [1]. Fra Haarvik en kleberstensøse, benredskaber m. m., nu i Tromsø museum [2]. Fra Hol en spydspids af skifer, nu i Tromsø museum [3]. Hulmeisel af skifer fra Stokke i Hols s., nu i Tromsø museum [4]. To haandsnældehjul fra Hov i Hols s., nu i Tromsø museum [5]. To Skiferknive fra Fjelddal i Hols s., nu i Tromsø museum [6]. To knive og en retmeisel af skifer fra Stokke i Hols s., nu i Tromsø museum [7]. To meisler af skifer fra Hov i Hols s., nu i Tromsø museum [8]. Flere spænder af bronce, naal m. m. fra Offersø, nu i universitetets oldsagsamling [9]. Sverd, kam og broncespænde fra Myklebostad, nu i universitetets oldsagsamling [10]. Et par skaalspænder af bronce, to vævspyd af hvalben fra Stokke i Hols s, nu i universitetets oldsagsamling [11].

[1]) Aarsb. for 1874, s. 40. 2) Smsteds s. 41 og 43 og aarsb. 1875, s. 43. [3]) Aarsb.f. 1876, s. 45. [4]) Smsteds 1877. s. 44 fl. [5]) Smsteds, s. 44. [6]) Aarsb. 1878, s. 310 flg. [7]) Smsteds, s. 311 flg. [8]) Aarsb. 1879, s. 269. [9]) Aarsb. 1877, s. 26 flg. [10]) Aarsb. 1881, s. 43 flg. [11]) Aarsb. 1886, s. 98.

Økse og kniv af skifer f. paa Fjelddal i Hol, nu i Tromsø museum[1]. Lerurne fra Offersø, nu i universitetets oldsagsamling[2]. Retmeisel af skifer fra Kongsvik i Hol, nu i Tromsø museum[3]. Sverd fra Stokke i Hol, nu i Tromsø museum[4]. Perler af glas og broncetraad, ravperler, broncespænder, kaurimuslinger m. m. fra Ytterstad, nu i Tromsø museum[5]. Redskab af renhorn fra samme gaard, nu i universitetets oldsagsamling[6].

Desuden et fund fra Haakonsetre i Erfjorden indsendt til universitetets oldsagsamling.

SORTLANDS HERRED.

Kringlen. Paa neset vest for gaarden er et større gravfelt. Flere af dem ligger i retning fra syd mod nord. De fleste udgravedes, uden at noget gravgods fandtes. Aarsagerne til disse gravhaugers fattigdom paa oldsager kan være forskjellige: dels har de fleste smaa dimensioner og ringe høide, saa at væde og luft har havt let adgang til haugens indre; dels er der tidligere gravet mere eller mindre i de fleste, og det nedlagte gravgods saaledes enten borttaget eller ødelagt.

Nr. 1 er meget beskadiget og blev derfor ikke undersøgt.

2. Langhaug, 30 skridt nord for nr. 1. 9 m. lang, 5 m. bred og bygget paa en bergrab af sten og grus. Der fandtes intet.
3. 30 skridt nord for nr. 2, rund og 6 m. i diam. Bygget af flade heller, ovenpaa disse et jordlag: ca. 1 m. fra toppen til gravens bund. Der fandtes intet.
4. Rund, tæt nord for nr. 3; 6 m. i diam., 1 m. høi; har et dybt hul, der er fremkommet ved tidligere udgravninger. Der fandtes intet.
5. Rund form, 9 m. i diam, stor udgravning i midten og paa den ene side. 1 m. høi; bygget paa en bergflade; grav-

[1]) Aarsb. 1886, s. 126. [2]) Aarsb. 1887, s. 55 flg. [3]) Aarsb. 1886, s. 126. [4]) Smsteds. [5]) Aarsb. 1891, s. 124. [6]) Aarsb. 1896, s. 84 flg.

kammeret delvis tilbage efter forrige udgravninger. Intet fandtes.

6. Langhaug, 8 m. lang, 4 m. bred, bygget af sten paa en bergknat ude paa odden af neset. Har formodentlig været aabnet før. Intet fandtes.
7. Tæt syd for en liden varde paa neset og af rund form. 4 m. i diam. og 0,50 m. høi. Intet fandtes.
8. Rund, tæt ved nr. 7. 5 m. i diam. og 0,50 m. høi. Et stykke af et *knivblad* fandtes.
9. Rund form, 6 m. i diam. og tæt ved de forrige. Der fandtes intet.
10. Rund form, 5 m. i diam., 0,50 m. høi og bygget paa en bergknaus ovenfor langneset. Muret grav i en liden fordybning i bergfladen og overliggere over graven, som var fyldt med jord og grus. Intet fandtes.
11. Rund og bygget paa en bergknat sydøst for 10. 4 m. i diam. og ganske lav. Intet fandtes.
12. Rund form og af størrelse som den forrige, som den ligger nordfor. Intet fandtes.

KALKMALERI I DALE KIRKE, LYSTER.

AF B. E. BENDIXEN.

Til den historiske udstilling i Bergen 1898 blev indsendt fra Dale kirke 3 store familieportræter, det ene fremstillende præsten Stevelin Adamsøn Reutz, de to andre tilhørende Heiberg-slægten, alle, især de to sidste, med svære rammer og udskaarne opsatser. Ved at nedtage et af disse sidste opdagede man, at hele muren bag det var overmalet med ornamenter og figurer, aabenlyst kun levninger af et stort sammenhængende maleri eller flere malerier, hvormed veggene i hele koret havde været dækket. Efter hvad der blev mig fortalt, skulde det altsammen have staaet nogenlunde vel vedligeholdt, indtil det i præsten Carl Bonnevies tid (1834—44) var blevet overkalket. Det store billede havde man sandsynligvis ikke havt let for at tage ned, og saaledes var alt, hvad der skjulte sig bag det, blevet urørt og kom først frem for dagen igjen ved denne nævnte leilighed.

For nærmere at undersøge dette reiste jeg i sommer ind til Lyster.

Maleriet er udført i tørre farver paa kalken. Det, som var afdækket, staar paa korets nordre mur, nærmest skibet, og strækker sig fra panelet, der naar omtrent op til vinduet, og opover muren til gesimsen. Det ser næsten ud til at have gaaet lidt under bordklædningen. Det øverste er utydeligt, men synes at danne en randfrise med udfoldede store blade, omgivet af

andre spidse, opretstaaende paa siderne. Under denne smale frise har staaet apostelrækken, sandsynligvis da med Frelseren i midten. Tilbage er nu 4 apostler, malet mest med røde, tildels med sorte omrids, aldeles paa middelaldersk maade. Mod vest, nærmest skibet staar en apostelfigur i graalig eller violet kjortel, mørkegrøn eller sort kappe med røde striber og lysgrønt for. Skyggerne fremkaldes ved sorte, lyset ved røde streger. Hovedet er næsten udvisket, ligesom indskriften nedenunder; men da figuren i høire haand holder en kniv, maa den fremstillede være S. Bartholomæus. — Dernæst følger S. Thomas, hvis navn staar under figuren, med en rødrandet nimbus om hovedet, iført lys kjortel og lignende kappe med høirødt for; høire haand holder et spyd med et stort blad. Den tredie, S. Mathæus, hvis navn ligeledes er bevaret i indskrift under figuren, har en lysgrøn nimbus, bærer lysgrøn kjortel og lys kappe med rødt for; i høire holder han sit sædvanlige emblem, en liden øx. Den fjerde, af hvis indskriftlinje der kun sees et S., har fodsid, vidærmet kjortel uden kappe, og holder i venstre haand et langt træ eller en kølle, sandsynligvis da S. Judas Thaddeus, men mulig S. Jacobus minor (d. yngre). Alle holder i den anden haand en bog, aposteltegnet, og bærer langt skjeg. Mellem første og anden figur er malet et træ eller kanske et rundt stærkt tunget blad, mellem anden og tredie fire, opad spidst tilløbende bladfigurer af forskjellig høide og bredde, satte ved siden af hinanden. Den længst til venstre (for beskueren) har sort omrids, den anden og tredie rødt og fjerde lysgrønt (?). Mellem tredie og fjerde apostelfigur staar igjen 2 lignende, men skraat skraverte, blaaagtige blade.

Under denne bord med figurer er malet en smalere med planteornamenter i 2 rader, et enkelt i hvert felt. Felterne skilles ved brede striber, men er af ulige bredde og er i det hele daarlig malte, idet figurerne er skjæve og ujævne i forholdene. Man ser i den øverste rad yderst til venstre (for beskue-

ren) rester af en blomst, sort paa rød grund, derefter et tykt blad, der dog ser ud som en løvkrone, og en udfoldet blomst med 4 store og 3 korte blade, begge disse med sorte omrids paa hvid grund. I anden række et træ med svært og tæt løv, og et blad, omtrent som det ligeovenfor staaende, men delt ved et skraakors, begge sorte paa rød grund, og ytterst tilhøire et lignende bladornament paa graa grund. Dette parti afdeles nedenunder med en bred, rød stribe, og saa følger derunder igjen en række figurer, som det neppe vil lykkes at tyde, saalænge det øvrige er tildækket.

Længst til venstre, oppe mod øverste rand, eller høiere end de andre figurer staar eller sidder 3 personer, der synes at holde hænderne paa et rækværk eller en altan. Alle har nimbus om hovedet, den i midten grøn, de to andre rødrandet hvid. Den midterste er høiere end de andre, med grønlig (?) dragt og langt skjeg; den til høiere for ham lidt lavere, ligeledes med langt skjeg, men yngre, bærer lysgrøn dragt; til venstre et barn i rød dragt. Konturerne er røde. Jeg kan ikke forstaa denne fremstilling anderledes end som Treenigheden. Saaledes findes den ikke sjælden gjengivet, idet den Helligaand afbildes som den noget yngre, men ellers lig Gudfader, og Jesus som barnet. At nimbus ikke er firdelt eller korsdelt, som den skal være ved Guddommens personer, kan komme af, at maleriet tilhører en tid og en retning, da den strengt kirkelige kunsttradition ikke længer var levende.

Under denne gruppe har det været andre figurer, de bagerste i et langt optog af krigere; men det ytterste (mod vest), heraf er næsten udvisket, og nu sees der her kun skraalinjer i rødt paa lysegrøn bund, og foran dette en hvid hest med lysegrønt tæppe; paa dens side stikker et mandsben frem, med røde knæbenklæder, hvide strømper og røde sko; af de farveklatter, som staar igjen, kan man alene se, at rytteren har været iført rød dragt. Skilt fra denne ved en buskformet eller bladformet

figur kommer en anden rytter; han har rødt, svært, udstaaende overskjæg og kort hageskjæg; paa hovedet bærer han en høi, rød filthat med fjær, dernæst pibekrave, og er iført en rød dragt, vidærmet vams med knapper langs midten og knæbenklæder; sadeltæppet er lysegrønt; foden hviler i en trekantet stigbøile. Den tredie rytter er klædt som den foregaaende, han har langt, fuldt skjeg (uden fremstaaende knebelsbarter), bærer en høi, vid lysegrøn hat med sort baand og sorte knapper(?) om skyggen, en bred, stiv krave, rød vams med hvide knapper, brede, hvide plumphoser, rødlige strømper og sorte sko med stjerneformet spore. I høire haand holder han en partisan eller hellebard, bredt spydblad med stærkt bagoverbøiede sidestykker; hvad han har holdt i den opløftede venstre kan ikke sees. Hesten er rød, med sort, hvidprikket sadeltøi og hvide hovedremme. Derefter kommer igjen den bladformede figur og en fjerde rytter ligeledes med rødt haar og skjeg som foregaaende og klædt som denne. De svære plumphoser er hvide, strømperne lysegrønne; men fødderne er bedækkede af sorte, ombrættede støvler; det nederste er forøvrigt udvisket. Hesten er rød med sort sadel og hvidt, tildels lysegrønt hovedtøi. Paa hovedet bærer han en hat af samme form som foregaaende, men sort med hvide knapper, og i høire haand holder han høit løftet en hellebard med bred spydspids, tverstang og under denne, som det synes, et bredt, buet og tunget tverstykke, der nærmest ligner en vimpel eller et mærke.

Bag disse, der alle staar i en række som en slags forgrundsfigurer, sees en mindre rad figurer, ialt 3 og klædte som de allerede nævnte, men, som det synes, tilfods; ialfald er der ingen heste at opdage. Mellem anden og tredie rytter er anbragt en underlig figur, der maa betragtes som en fane; men tegningen er her, som i det hele, lidet klar. Fanen synes at være fæstet til en tyk stang med kort tværtræ øverst, som en krykke eller Antonius-kors, og herfra løfter sig, som baaret af

vinden bagover, en stribet dug med tværstreg og korte tunger, hvorfra igjen udgaar et sværere fanestykke, der ytterst holdes sammenbundet ved et baand og slynger sig i en krumning opad. Til venstre for dette synes ogsaa at vise sig en flad stiv fanedug, der maaske bæres af en kort stang. Forresten er det umuligt at greie forbindelsen mellem de enkelte dele. Den først nævnte fane er hvid med vexlende røde og sorte striber, fanestangen rød. Den omslutter helt en af figurerne. Bag den tredie rytter sees en mand med svære knebelsbarter, sort, om pullen hvidprikket hat, rødklædt; paa skulderen hviler et spyd, prydet med kvast. Bag den fjerde rytter en skjegløs mand, som bærer rød hat, stiv krave, graalig dragt isprængt med rødt og lysegrønne benklæder; han skridter stærkt ud og holder sandsynligvis en landse. Til sidst kommer en halvt udvisket figur. Maaske har der været ligemange figurer i begge rækker, en rytter i forreste og en fodgjænger i bagerste. Ansigtskonturerne er malet med rødt, det andet regelmæssig med sort. Bladene eller buskene skal vel betegne jordbunden, er altsaa ikke blot ornamentale. — Farverækken er yderst indskrænket, og omfatter kun sort, rødt og lysegrønt; det hvide er selve kalken neppe engang med et overstrøg, graat forekommer kun et par steder, kun som fortyndet sort. Figurernes farve og form vexler, dog alene paa den maade, at to lige figurer stadig skilles ved en afvigende, som saa atter kommer igjen efter sin tur. — Tegningen er meget ufuldkommen.

Høiden af det hele er omtr. 2,50 m., deraf falder 0,50 m. paa ornamentrækken i midten, med bladene og træfigurerne; den nederste række er lidt over, den øverste lidt under 1 m. Længden af det nu gjenstaaende er omtr. 2,05 m.

Efter dragterne, der viser den spanske mode, udstyret, og efter den hele fremstillingsmaade tilhører malerierne de par sidste aartier af 1500 tallet eller tiden omkring 1600, kanske dog lidt senere; men i ethvert fald kan de neppe være langt fra aar 1600.

I aarsberetningen for 1881 (Antikvariske undersøgelser i 1881) har jeg givet nogle korte meddelelser om Dale kirke, som jeg her vil udfylde. Alteret viser kun udskaarne figurer, øverst paa gavlen den opstandne Frelser og ytterst paa hver side en sovende, men staaende soldat. I midten er krusifixet ophængt med en liden, kluntet Kristusfigur, mellem Johannes og Maria, under korset dødningehovedet. Paa begge sider af opsatsen staar Johannes den Døber og Moses, svære figurer, Efter en indskrifttavle er alteropsatsen arbeidet 1708 og „stafferet af Ms. H. Sager 1709«, den samme, som har malet altertavlen i Kvinnhereds kirke og i enkelte andre kirker. 10 bønder, lensmanden Kristen Remager, klokkeren Kristen Jensen Lemvig, og egnens honoratiores, oberstlieutnant Georg Fredrik von Krog, præsten Hans Henriksen Urdahl, Ms. Adam Reutz, søn af præsten Stevelin Reutz, hvis vakre familiebillede hænger i kirken, og madame Anne Jakobsdatter havde alle bidraget til alterets udstyr.

Paa dette staar 2 vakre dreiede messinglysestager, begge med pig, men ellers forskjellige; den ene har jernpig og høi, bred fod, den anden plade- eller skaalformig fod og lang, dreiet broncepig.

En korstol eller bænk viser vakre, næsten rige udskjæringer, rosetter og ovenfor dem 2 dyrehoveder, vendende til forskjellige sider; paa den findes aarstallene 1649 og 1659. Til døbefonten hører et stort messingfad, der i bunden har den vingede løve, evangelisten Markus's symbol, med indskriftbaand, og omkring dette den sædvanlige, mystiske indskrift i gotiske minuskler. Indskriftbaandet bærer navnet S. Marcus, ligeledes i gotiske minuskler. Skaalen er sandsynligvis fra 1500-tallet. (I den omtalte aarsberetning er figuren feilagtig betegnet som en drage).

I skibet hænger en vakker messinglysekrone med 2 rader lyseplader, 6 i hver, og en lidet, fuldrigget skibsmodel med Dannebrog.

FORNLEVNINGER I SØNDHORDLAND.

(Fortsat fra aarsb. 1888—1897).

AF B. E. BENDIXEN.

Heller ikke iaar fandt jeg leilighed til at foretage udgravninger, da veiret næsten den hele sommer var uheldigt og i høi grad ustadigt. Mine reiser blev derfor væsentlig kun en overfaring af enkelte strøg, hvorefter jeg kunde lægge planer for kommende aars undersøgelser.

a. SKAANEVIK SOGN.

De *nord for kirken* liggende røser (aarsb. for 1896, s. 14) blev tidlig ivaar bortryddet, da der skulde udlægges og jævnes sted for en paatænkt ny kirkebygning. Ved den leilighed blev der i den vestligste af de to røser ved kirkegaardsmuren gjort et fund, som rent tilfældig blev seet af landhandler Helgesen og reddet af ham, men desværre i en lemlæstet tilstand. Der blev ikke iagttaget ben, kul eller i det hele tegn til nogen grav; liget har været brændt og resterne er med gravgodset dækket af sammenhobede stene. Det har været en kvindegrav. Hvad der blev optaget, var 2 stykker af en oval, skaalformet bronsespænde, der har havt dobbelt plade, 1 vævske af jern og 3 bøiler og led af en jernlænke, sandsynligvis en skjerding. Af bronsespænden er kun den undre plade nogenlunde bevaret; i den har været fæstet knopper, hvoraf 2 sidder igjen, og paa

siden dyrehoveder (hundehoveder?), hvoraf kun et er tilbage. Fæstet og bøilen for en jernnaal er ligeledes bevaret og sidder begge langt inde, saa at naalen maa have været meget kort. Vævskeen er 50 cm. lg. og indtil 3 cm. br., mangler skaft, og har spidsen formet som paa ældre jernalders vævskeer med en kort tap. Til jernlænken hører en flad, afbrudt ring, 8 cm. i tv., og 2 eller 3 aflange bøiler eller led, hvoraf en er hel, 9 cm. lg. og omtr. 2 cm. br., og 2 af disse bøiler synes at have hørt sammen og havt i den ene ende en liden krog, dannet af en jernten, som er bøiet til en løkke omkring bøilen og i den anden kant danner 2 hager; paa den ene af dem er dog denne udbrættet.

Fra det tidligere omtalte fund paa *Ebne* (aarsb. 1896, s. 17—18) fik jeg to stykker af bronsebeslag og ring omkring randen, til træspand, samt et benstykke, sandsynligvis af dyr. Disse ting var blevet forlagt, da jeg fik det øvrige forrige aar.

Paa øen *Skaanen* udenfor Skaaneviksbugten ligger rester af en røs.

b. HOLMEDALS SOGN.

Ifjor blev den vestre del til og med Utaaker overfaret, i aar resten af sognet, langs Matrefjorden og de korte strækninger vest og syd for denne.

Paa *Storhaug*, der ligger langt oppe fra sjøen, laa vest for husene i liden haug, som vel kunde være gravrøs. Paa *Brurtveit*, plads under *Tveit*, men tidligere under Storhaug, var der i aker fundet en guldklump af form som en liden firkantet daase; den blev for omtr. 50 aar siden solgt i Bergen for 8 daler. Paa gaarden *Holmedal*, der ligger paa en temmelig stor flade op for fjorden, var der i øst (ved Anders Larsens huse) og paa ytterste rand af fladen en stor gravhaug, sandsynligvis lagt paa en naturlig haug og holdende 19 skridt i tvermaal; og nær 2 m. i høide for omkr. 20 aar siden blev her fundet et urtepotformet

lerkar. Paa en lidt lavere terrasse i s.v. og i kort afstand laa rester af en liden haug, 6 skr. i tvermaal, omtr. 0,75 m. høi og med tydelig grøft paa indre side. I vest ved randen af et dybt skar eller elverap, som skiller mellem Holmedal og Tveit, syntes der at være en tredie haug, vid og lav.

Matrefjorden gaar østenfor disse gaarde, 10 klm. lang og noget over 1 klm. bred, mod nord, smalner efterhaanden af og gjør i indre ende en bøining mod øst. Den storslagne fjord er omgivet af høie fjelde, som paa vestsiden falder brat ned, saa der findes ingen gaarde ved denne bred. Paa østsiden er der enkelte mindre bratte strøg. Længst ude, lidt indenfor indløbet, ligger *Sunde* i et ujævnt og bakket lænde, saa *Lien* paa en lang, græsklædt bakke, derefter *Ytre Matre* og *Materstveit*, den første med en mængde smaabrug paa begge sider af en elv, der fra øst gaar ned i fjorden over en lang skraaning, hvor gaardens mange huse ligger spredt lige til høiden. Indenfor og vestenfor Ytre Matre, i øst, træder fjeldene tilbage og omgiver som aaser en næsten rund, bred og myret indsænkning, paa hvis nordre side gaarden *Heglands* huse sees, omtrent 3 klm. fra fjorden. Den store dalbund med de næsten træbare, lavere fjelde omkring giver et eget indtryk. Længere inde ligger *Vik*, hvis huse ikke sees fra fjorden, og derfra kommer man over et vakkert vand til *Opstveit*, hvorfra vei fører over til *Indre Matre* og *Haugen*. Vandet og begge gaarde er skilt fra fjorden ved et lavt, men brat fjeld, der springer frem som et nes. Denne indre del af fjorden omkring Indre Matre og Opstveit er et af de vakreste steder i Søndhordland. Imod vest eller nordvest løfter Ulvenaase sin kubbeformede top 13 à 1400 m. høit, med fonner i skarene, og med stupbratte fald ned mod fjorden. Gaarden Indre Matre ligger paa en lang flade eller terrasse, der skraaner stærkt ned mod den smale strand, paa samme maade, som gaarden Holmedal vestenfor og Aakre østenfor. Selve fladen er ryddet og har en rig vext af løvtræer, ek, bjerk, rogn, asp og

ask. Indenfor fladen gaar en dyb grav, som efter et gammelt elvefar. Ret mod nord gaar en rad lave og til toppen skogklædte fjelde og gjennem et smalt skar, næsten skjult, kaster Blaaelven sig ned mod fladen, stridfossende og i smaa fald, indtil den vider sig ud mellem markerne og her mellem løvtræer falder i en bred fos, Rykafossen, med en række af fald, i vexlende form, snart springende, snart glidende, ned i sit leie under fladen. Et strøg i syd er træbart, men saa viser sig igjen rækker af furetræer, som ret afskaarne linjer, der gaar opover fjeldene tiltops. Det hele byder et rigt vexlende, sjældent vakkert syn.

Paa ingen af disse gaarde kjendtes oldtidslevninger, undtagen paa Indre Matre, hvor jeg fandt det største og eneste store gravfelt i Skaanevik. Paa den vide vold, hvor husene er opført, og indtil den nævnte grav eller det gamle elvefar ligger en række hauger, hvoraf en stor del urørte; men sandsynligvis har denne samling været større, og mange hauger maa være borttaget ved husenes opbygning, ytterst paa volden, og ved rydning af akrene; midt mellem disse ligger nemlig i en sammenhængende rad de fleste af gravrøserne.

Nærmest husene er der 1 vakker haug, omtr. 1 m. høi og 11 m. i tversnit og med tydelige randstene og grøft omkring. I 50 skridts afstand mod nordøst 2 hauger, lige ved hverandre, omtr. 10 m. i h., den østlige af samme høide som førstnævnte, den anden lavere. Nord eller nordvest for disse 1 delvis ryddet haug, 12 m. i tv. og nær 2 m. høi. Saa ligger lidt indenfor paa fladen rester af en liden eller snarere 2 smaahauger, knap 3 m. i tversnit, og saa igjen 1 lav, 6,5 m. i tversnit. En sænkning mellem disse er rimeligvis mærke efter en bortryddet haug, og maaske ligger tæt ved foregaaende rester af 1 liden røs. Omtrent 20 skridt indenfor eller nordøst for de sidste er der 1 stor haug, omtr. 1 m. høi og 7,5 m. i tversnit, som det synes, delvis ryddet; og en endnu større, 1,50 m. høi og 10 m. i tv.

Endelig i vestlig retning en lav, med træer overvoxet, svær langrøs med store randstene, 21 m. lg. og 6,5 m. bred, og i 10 skridt indenfor denne, nær den nævnte grav, 1 lav rund røs, 8 m. i tv. — I det hele bliver dette, naar de usikre levninger regnes med, 13 hauger, hvoraf 1 langhaug, 3 smaa og 9 større rundhauger. —

Omtrent 100 til 150 skridt i vest findes en anden samling røser, skilt fra den første ved en mængde stenhobe, der maa være rester af skred eller bræer; men disse stenhobe gjør det vanskeligt at skjelne haugerne i den anden række. Længst mod vest, næsten 300 skridt borte, ligger for sig selv rester af 1 svær haug, der nu viser sig at være 7,5 m. i tv. og 0,75 m. høi. Nærmere mod den første samling og ved et lidet hus ligger 3 røser i rad, den største tæt ved huset holder 8,5 m. i tv. og omtr. 1,5 m. i høide, den anden er liden, kun 4,5 i tv., den tredie, overdækket med rydningssten fra marken, 7 m. Saa længere mod syd rester af en stor ryddet røs, 8,5 m. i tv., og maaske af 1 liden røs, 4 m. i tv., endnu sydligere. Østenfor det nævnte udhus 1 vakker afrundet haug, ca. 0,75 m. høi og 4 à 5 m. i tv., og nær vaaningshusene og den første gruppe, i sydøst, 2 hauger ved siden af hverandre, 7,5 m. i tv. (1,5 m. høi) og 4 m. i tv. I det hele i anden gruppe, saavidt det kan sees, 9 hauger.

Paa de østre gaarde i sognet, indenfor Matrefjorden, *Ytre Færevik*, *Baugstø* og det høitliggende, vidt fra synlige *Bauge, ytre og indre*, findes ingen kjendte fornlevninger.

I foregaaende aarsberetning s. 26 omtalte jeg efter J. Vibe (Søndre Bergenhus amt s. 122), at Ytre Holmedal skal være befolket af skotter, hvormed dog kunde være ment folk fra Orknøerne eller Shetlandsøerne. Af nærmere undersøgelse hos ætlinger af disse skotter, som viser en særskilt ansigtstype, med skarpe træk, fremgaar det at det kun er paa Gaarden Eikenes,

skotter har boet. Her findes og »Skottetjæren«, og paa nabogaarden, Utaaker et »Skutebakken« med god havn. I sognet skal ogsaa være ætlinger af Mouat i Helviken.

c. AAKRE SOGN.

Her blev kun faret over de Holmedal nærmest liggende gaarde, *Sloke, Svinland, indre og ytre*, hvor ingen fornlevninger fandtes, og desuden blev kirken undersøgt. Den er kort omtalt i Norske fornlevninger s. 364 og nærmere i Fortidsforeningens aarsberetning f. 1886, s. 147.

Efter stiftskriver Hviids »forklaring« af 1722 var kirken en gammel stavebygning med et taarn uden spir, opført fra grunden — altsaa ingen tagrider, men fuldstændig støpel —, og en sval paa nordre side, tækket overalt med bord, malet indvendig. Kirkens tage var da »fordærvede«, kunde ikke forbedres under 12 tylvter 9alens bord, foruden kjøler og vindskier, som havde taget betydelig skade under den sidste store storm. Skibet var 24 alen langt og 14 alen bredt, koret 8 og 9 alen.

Kirken nævnes første gang i 1329. I 1735 blev den nye tømmerkirke bygget, efter hvad der berettes i en tavleindskrivt paa kirkens loft, og efter en senere indskrivt paa samme tavle malet 1787. I 1871 blev kirken helt ombygget og fik sin nuværende form, en lys, hvidmalet langkirke med taarn i vest, som Holmedals nye.

Efter de gamle regnskaber fandtes i kirken af inventarium: 1 kalk og disk af sølv forgyldt, tils. 22 lod vægtig, 1 gammel alterdug, 1 kamelottes messehagel, 2 messingstager, 1 messingbækken og 2 klokker. Desuden havde kirken en trediepart i tinflaske, som altsaa har været fælleseiendom for alle sognets tre kirker.

I kirken hang ogsaa 1 skibsmodel. Regnskaberne byder lidet af interesse. Der nævnes de sædvanlige reparationer, med hyppig udbedring af taget og tjærebredning. Vinduerne blev

undertiden udslaaet, og i regnskaberne 1718—20 omtales, at 4 vinduer var slaaet ud af storm, og ligeledes 8 »korsbind« (tværtræer). Et andet sted bringes til udgift opsætning af 1 korsbaand med nyt knæ. — Ved det almindelige eftersyn af kirkerne i 1686 omtales ingen større skade paa Aakre kirke, kun det sædvanlige, omlægning af tag og endel af gulvet o. s. v.

Af det gamle inventarium er bevaret de to lysestager, kalk og disk, messingbækken og den ene klokke. De to messinglysestager er massive og dreiede og har pig og skaal; paa den ene er indridset med moderne skrift: A. Eimstad, Bergen 1887 (efter en da fortaget reparation); paa den anden plumpt indridset: EHS. — S. ID. FØRDAL. AN. 1717. Længden fra fod til skaal er 28,5 cm., piggens længde 11 cm. Kalken er forgyldt paa stilk og den runde fod, medens skaalen, som vistnok er senere, ikke har forgylding. Paa foden er indridset et krucifix, knoppen (nodulus) er oval, fladtrykt, forsiret med Løvverk.

Kirken har fremdeles 2 klokker; men den ene, liden og smækker, knap 50 cm. høi og 30—40 cm. i tversnit, er støbt (eller snarere omstøbt) i Bergen 1838. Den større er fra middelalderen, 60 cm. høi og omtrent ligesaa vid, med indskrift (pl. I fig. 1) i majuskler, 5,5 cm. høie, staaende omkring halsen mellem 2 lister og i længere afstand indbyrdes (omtr. 4 cm.). Indskriften, Ave Maria (hil dig Maria), synes nærmest at være fra 14 aarhundrede.

Fra middelalderen er fremdeles et lidet forgyldt krucifix, 13,5 cm. høit, i romansk stil, reliefdannet. Kristus har efter den ældre fremstillingsmaade lige udstrakte arme, benene stillede ved siden af hinanden, hovedet let bøiet til høire, med 3takket krone, og langt lændeklæde (perizonium); legemet er magert, saa ribbenene er stærkt fremtrædende. Stil og enkeltheder viser hen til 12 eller senest begyndelsen af 13 aarhundrede. Det er fæstet paa et jernkors, der atter staar i midten af et trækalterkors.

I kirken hænger 1 liden messinglysekrone, af den sædvan-

lige art, med dobbelt række arme, 6 i hver, øverst kroneformet afsluttet, nederst tapformet; den er fæstet i en gammel, snoet jernkjæde. Paa kuglen staar en indskrift med punkterte bogstaver (Uncialer): Fecit C. L. Lebrecht i Bergen i Norge. Foræret af kirkeeieren Til Guds Ære 1793. Hactor Hactorsen og Hustru Giør Olsdatter og den yngre Hactor Hactorsen Ferevig i Sognepræsten Her. M. Abel og hans Kones Tid.

Paa loftet er hensat et simpelt renaissance-skab med rundbuede blindinger og en gammel malet altertavle, i hvis midte et lidet krucifix. Ovenover er fremstillet den himmelfarende Kristus, med Maria og Johannes, som det synes, paa hver side.

Paa kirkegaarden staar en af de oftere omtalte hjulformede klæberstene med indhugget kors og aarstallet 1762 indskaaret.

d. ETNE PRÆSTEGJELD, GJERDE SOGN.

Etne ligger mere tætsluttet og sammenhængende end noget andet præstegjeld i Søndhordland. Det strækker sig næsten ret vest-øst, fra indløbet til den sækformede Etnepollen i vest langs begge bredder af denne, videre dalen op over med fortsættelse i nord af Stordalen, i syd af Litledalen, og saa indover fjeldvidderne et stykke, baade i syd og i øst. En smal strimmel stryger mod nord ned til Aakrefjorden. Den nedre, vestre del af præstegjeldet er helt ulig alle andre Vestlandets bygder, og man vilde tro sig hensat til Østlandet, hvis ikke fjeldene var skogbare. Dalen er vid og flad, og fjeldene ikke meget høie. I den vestlige del rager Stødle kirke frem paa en lang terrasse, der gaar næsten tværs over dalen, og paa siderne strækker sig andre lavere terrasser, medens elven gaar bred og i mange slyngninger ud paa nordre side. Længst vest løfter sig en terrasse over, og lige ved strandkanten ogsaa en tvervold. Først østenfor Stødle, ved Grindheim kirke, hvor dalen deler sig i to, eller ligesaa ret, hvor to fjelddaler støder sammen og danner den

brede Etnedal, faar landet et andet udseende og ligner der mere de andre søndhordlandske egne.

I modsætning til det paa fornlevninger fattige Skaanevik har Etne givet flere fund, baade fra ældre og yngre jernalder, og viser endnu store gravfelter. I Gjerde sogn er der kun gjort fund paa *Osvaag* og *Osnes*, begge ved den søndre arm af Etnepollen, Vaagen, paa *Gjerde* og *Haugen*. Paa *Osvaag* blev i rester af en haug i 1823 truffet paa et hellesat, mandslangt gravkammer, hvori laa brudstykker af 1 bronseringspænde, 1 liden aaben bronsering og nogle jernstykker (Norske fornlevninger s. 363 og Loranges katalog over Bergens musæums oldsamling, s. 76—77). Fra ældre jernalder. Paa *Osnes* blev i aker, hvor der var ryddet bort en stenur (vel snarere en røs), gjort et sølvfund, bestaaende af følgende ting: 1 ringbøiet, athugget sølvstang og 8 mere eller mindre fuldstændige haandledsringe af sølv, nogle glatte 4sidede, andre med indstemplede hak og ringfigurer, alle indhegtede i hverandre og af noget særlig form; det hele veiede 20¼ lod og hører til de ikke sjældent gjorte fund fra yngre jernalder af bortgjemte sølvsager, der har været brugt som betalingsmiddel. 2 af dem er afbildet hos Rygh, Norske Oldsager fig. 717 og 718. (Fortidsforeningens aarsberetning for 1868, s. 95—96, og Loranges katalog s. 144—145). Senere blev ved videre rydning i samme ur fundet 1 baadformet redskab af vegsten, kanske brugt som søkk, spidst i den ene, ret afskaaret i den anden ende, fladt paa den ene langside, afrundet paa den anden med en ophøiet rand som en kjøl, omtr. 16 cm. langt og 13,25 paa det bredeste. Fra den brede ende er indboret et dybt hul, som støder sammen med to andre, der er borede ind fra den runde langside. Et lignende er fundet paa Skaale i Kvinnhered. (Fortidsforeningens aarsberetn. 1869, s. 44—45; aarsberetn. 1894, s. 32). I 1872 fandtes paa *Gjerde* ved gravning af en kjelder en del af et pilebundt, 1 øx og 1 spyd, 1 sverd, hadden af en kjedel, stykke af en messingkande, endel klinknagler og en bry-

nesten, alt fra yngre jernalder. (Aarsberetn. f. 1871, s. 152). Fundet blev tilbudt universitetets samling, men ikke indsendt. Efter de oplysninger, jeg fik af finderen, Jens Thorbjørnsen, i sommer, var sagerne fundne under hans hus, der ligger paa den lave sydlige sideterrasse af dalen. »Messingkanden» var ikke, som det menes i aarsberetningen, en af yngre jernalders ovale spænder, men en dyb skaal, der kunde holde omtrent 1 liter og havde rimeligvis form som NO. 725; den stod i en jernkjedel, hvoraf hadden blev optaget hel. Sverdet havde en lang kavle af ek, knappen paa øvre hjalt var stort og segmentformet (omtrent som NO. f. 501), nedre hjalt lidt opad svunget paa begge udspring. Bladet skulde have været nær 1 m. lang og kunde bøies oppe ved skaftet. Heinen var af skifer, firsidet, jævntyk og 12 tommer (ca. 31 cm.) lang. Der blev fundet en mængde klinknagler og to bidselringe. Folk gik imidlertid og saa paa disse ting, og nøiedes ikke med det, men skulde prøve dem og ødelagde tilsidst saa meget, at da der kom brev fra universitetssamlingens bestyrer, var de saa ilde medfarne, at finderen ikke syntes det var værdt at sende dem. Hadden gik i smidjen og blev omskabt til spigre.

Paa nabogaarden til Gjerde, tidligere en del deraf, *Haugen*, der ligger ved Etnesjøen, blev i 1875 paa landhandler Børretzens daværende eiendom, nær ved og ovenfor dampskibsbryggen, udjævnet en stor haug, Aadlehaugen, og deri stødte man paa flere gravsteder (Aarsberetn. 1875, s. 48). Den tidligere sognepræst i Etne, Andreas Hansen, har givet nøiagtige oplysninger om haugen, der var rund, omtrent 18,75 m. i tversnit og nær 2 m. i høide. I vest fandtes kun aske og kul og en korsformet sten, med en figur som en vinkelhage paa, maaske dog bare naturdannet. I midten et gravkammer af mindre stene, med kul og brændte ben. Øst for dette atter et gravkammer, noget mindre end foregaaende, rundt, omtr. 1,55 m. i tversnit, bygget som en mur af kampestene, 2 lag høit; sydligst her laa en stor

ægformet rullesten med striber. I kammeret laa stykker af lerkar, kul, brændte ben, og en liden messingknap. Sanden og enkelte stene viste spor af at have været i ild. Omtr. 60 m. ovenover kammerets bund fandt arbeiderne 2 lerkar af urtepotformen, fyldt med »aske«; karrene gik dog strax istykker. Tæt ved dette, i nordøst, stod et lidet, ligeledes rundt kammer, kun 62 cm. i tversnit, hvori der laa lerbrot, jernstykker og ben, og lige ved dette igjen, atter i nordøst, et firkantet, næsten kvadratisk kammer, omtr. 45 cm. paa hver side, og paa en helle i dette laa kul og brændte ben. Nordenfor alle disse gravsteder strakte sig fra vest og øst inde i haugen en omtr. 30 cm. høi mur af kampestene, der dog ikke paa nogen side gik ud til randen. Et af lerkarrene har halvkugleformet bund med indadbuede sider og et lidet øre (som NO. f. 361 og Loranges kal. s. 52), et andet har været urtepotformet og, som sædvanlig med den slags kar, af løs masse blandet med glimmer, et tredie, hvoraf mest er tilbage, har ogsaa urtepotformen, med udbøiet overrand (som NO. f. 370), er dannet af almindelig lermasse, uden iblanding, med 3 brede, ligeløbende lister øverst og rette striber og lister nedover siderne. (B. M. 3017, a, b og c). Ældre jernalder. I Loranges katalog, s. 76, nævnes endnu et fund fra *Gjerde* eller *Haugen*, store glasklumper, der sandsynligvis er levninger af et smeltet glaskar, fundne sammen med brændte ben i et trækar. Ældre jernalder, ellers ukjendte fundomstændigheder, dog er det vel det samme fund, der nævnes i aarsberetningen for 1866, s. 69 under Gjerde sogn (træspand med messingbeslag). Af den samme mand, som havde gjort det først omtalte fund paa *Gjerde*, fik jeg overladt til Bergens musæum 1 liden spydspids, af *flint*, som han havde fundet paa sin aker, mellem husene og landeveien. Det er det første stenredskab, som kjendes fra Etne. Det er kun 11 cm. langt, og 3 cm. br. og er ganske simpelt tilhugget.

Nær Aadlehaugen laa tidligere, søndenfor denne, 1 stor

haug, der nu er aldeles bortryddet; sandsynligvis hører fundet med glasset til denne. Mellem disse laa et stort skibsstø, hvoraf der endnu synes at være spor (*Haugen*). Lige bag telefon- og skydsstationen *Gjerdesjøen* under *Gjerde*, og paa samme vold, som de to sidst nævnte har ligget, er der to svære hauger, hvoraf lidt er bortryddet, den vestlige 23 skridt, den østlige eller indre 20 skridt i tversnit, begge næsten af mandshøide og liggende tæt i hverandre. Nordligere, paa Børretzens eiendom, hæver marken sig saaledes, at den giver omridset af en næsten udjævnet haug. Efter mine optegnelser fra 1885 laa 2 hauger nordenfor kirken og rester af 2 andre, en lidt længere i øst, alle ved landeveien. Endelig ligger paa samme vold eller strandterrasse nordligst lige over elveleiet, paa Osmund *Nyvolds* eiendom, under *Haugen*, 1 rundhaug, hvoraf nær halvparten er borttaget, 6,5 m. i tversnit, og tæt ved denne, ytterst baade mod elven og Etnesjøen, 1 delvis ryddet langhaug, ligeløbende med strandlinjen, skarprygget med en liden indsænkning paa midten, 41 skridt lang, 9 skridt bred. Lige ved disse, men indenfor paa den ryddede vold, synes at have været en tredie haug, da der her for omkring 20 aar siden blev fundet 1 langt sverd med fæste, der efter sigende skulde være indsendt til Bergens musæum.

Nedenfor ved Pollen er rester af et andet skibsnøst eller skibsstø, foruden det før nævnte; dette er 25 m. langt og 10 m. bredt.

Nær de søndre huse, hvor det bortkomne fund blev gjort, fandt man paa Lars Gjerdes eiendom, nær landeveien og paa en lavere sideterrasse, ved rydning 1 gravkammer, sat af 4 heller og med en dækhelle; i midten laa et halvopløst, lyst, rødligt lerkar med fed, sort jord. I en lav haug blev der paa Jens Gjerdes gaarddel fundet 1 guldfingerring, der solgtes til en juveler i Bergen; uvist fra hvilken tid. —

Paa den østlige nabogaard, *Skjensvold*, blev paa samme

vold, hvor det foregaaende fund gjordes, ryddet i stor haug for omtrent 12 aar siden. Den øvre del bestod af svære stene, den nedre af sand. I haugen var der 5 eller 6 grave, i nær kanten, de andre længere inde, tæt ved hverandre, alle dækkede af heller, men uden noget fuldt gravkammer. I den første stod et helt urtepotformet lerkar, fuldt af brændte ben og aske; men det faldt i stykker, da det blev taget op.

Endnu maa hertil føies, der paa den flere gange nævnte Jens Torbjørnsens eiendom, noget ovenfor husene paa *Gjerde*, blev i aker ryddet en stor røs, hvor der laa brændte stene og svære kul, hele grene af saadanne, sinder og slag, og paa akeren rundt om en mægde myrmalm. Sandsynligvis har denne været smeltet her paa stedet, i røsen. Endnu længere oppe og søndenfor husene ligger en haug, kaldt Klokkehaug; og en myr, Klokkemyren, hvor klokkerne til Stødle kirke skal være fundne. Haugen er dannet af elven, og sagnet har ingen hjemmel.

Til Bergens musæum er indsendt 2 runestene fra Gjerde sogn. Den ene laa i 1626 paa kirkegaarden, blev siden brugt som fodsten til indgangen til kirkegaarden og blev i 1825 sendt til musæet. (Norske Fornlevninger s. 362, Urda II s. 34, Vibe, Søndre Bergenhus s. 109). Stenen der er flad paa alle sider, har mistet et stykke i toppen og er nu 1,95 m. lang, 24 til 30 cm. bred og 10 cm. tyk. Indskriften staar paa begge smalsider nedenfra opad omtrent fra stenens midte og er hugget med yngre jernalders runer. Paa den ene side: ᛏ ᛦᚱᚴᛦᛖᚱ: ᚱᛁᛋᛏ: ᚱᚢᚾᚬᚱ: ᚦᛁᛋᚨᚱ (Arlantr rist runar þisa(r), paa den anden: ᛅᚠᛏᛁᚱ ᛅᛚᚢᛁ: ᚠᚨᚦᚢᚱ (aftir Alvi faður). Indskriften (se pl. 1 fig. 2) siger altsaa, at Erlend ristede disse runer efter faderen Ølve [1]. I Olav den helliges tid boede en høiættet mand, Erlend, paa Gjerde; han var med Aslak af Finnø fører for de lendermænd

[1]) Worm, Monumenta danica s. 457—58. Suhms Saml. til dansk historie II. 3, s. 35.

og bønder, der fra Vestlandet drog op til det Trondhjemske og forente sig med lendermendene nordenfjelds for at kjæmpe mod Olav. De dannede i slaget ved Stiklestad venstre fløi af bondehæren og maatte vige for Dag Ringssøns hvasse rid; begge førerne, baade Aslak og Erlend, faldt. Stenen er sagtens reist af Erlend eller hans farfader, som vel har baaret samme navn. Ætten maa have været mægtig. Erlends sønnesøn, Svein Sveinsson, der har levet paa Olav Kyrres tid, var gift med Ragna, datter af Orm jarl og Sigrid Finnsdatter; hun nedstammede baade fra Arnmødlingerne og Haakon jarl. Deres søn igjen var Orm, almindelig kaldt Kyrpinga-Orm, fader til Erling Skakke og farfader til kong Magnus Erlingssøn. Orm boede paa Støle (Studla), der ligger længere inde, paa den anden side af elven, paa den store tverterrasse og med utsyn over hele dalen. Enten har ætten fra først af eiet begge gaarde eller har ved arv faaet Støle og saa flyttet derop. At den har været blandt Norges første ætter, viser dens høibyrdige giftermaal. Mærkeligt er det, at der i saa kort afstand ligger 3 kirker, kun 2 à 3 km. fra hverandre. At Støle kirke har været huskapel for ætten, er vel sikkert; men sandsynligvis har vel ogsaa Gjerde kirke været det samme og er blevet bygget, da ætten havde sin bolig der. P. A. Munch (Det norske folks historie I, c, s. 453) mener, at den flyttede til Støle, fordi Gjerde blev inddraget under kongsgodset af Magnus den Gode som straf for Erlends kamp mod kong Olav.

Ogsaa en anden runesten er indsendt herfra til Bergens musæum; men saavidt jeg ved, har indskriften aldrig været offentliggjort. (Nordisk Tidsskrift f. Oldkyndighed, II, 274, jfr. 275; Norske Fornl. s. 363). Stenen er som den førnævnte ganske flad paa alle sider og har indskrift paa den ene smalside; den er 2,18 m. høi, 48 til 35 cm. br., og 8 cm. tyk, toppen er skraa. Indskriften er vanskelig at læse, og læsningen bliver endnu besværligere, da stenen staar paa et noksaa mørkt sted og endnu

ikke er opstillet i den nyopførte runehal. Efter hvad der er mig meddelt har professorerne S. Bugge og O. Rygh været enige om, at de 5 første ord maa læses saaledes: ᚴᛏᛁᛁᚴ: ᚾᛏᛁ: ᚾᛁᛏᚼᛦ: ᚦᚨᚴᛦ: ᛏᚠᛁᚱ: (Ketil seti stein thena eftir); hvorefter kommer 5 utydelige staver og endelig som slutning mulig ᛁᚾᚴ: ᚾᚼ (sun sin).

Mellem Etnepollen og dens arm Etnevaagen skyder en høi halvø eller bredt nes ud; ret op for Røisenes ligger her *Borgaraasen.* Den er undersøgt og beskrevet af I. Ross, som her fandt resterne af en bygdeborg (Aarsb. f. 1883, s. 41—42, Aarsb. f. 1886, s. 40—41, med tegninger, jfr. Aarsb. f. 1867, s. 102). Efter hans skildring danner den 2 koller, der er skilte ved et skar fra øst til vest og har en høide af omtr. 110 m. Den sydligste har været befæstet. En liden flade mod nord og nordvest har gjort det nødvendigt at opføre en mur saa langt, indtil fjeldets sider blev bratte nok til at give naturligt forsvar. Hele vestsiden og flere dele i syd og øst kan ikke bestiges; men paa de svage stykker er ogsaa her lagt mur. Nordmuren syntes at have været mellem 3,75 og 5,35 m. i bredde, og her trodde Ross at have fundet indgangen i en bredde af c. 3,15 m., og øst for denne fandt han en svær røs, hvori han saa et taarnlignende fremspring til at forsvare muren, særlig indgangen. I vest, lige ved fjeldranden og omtrent midt paa langsiden, ligger en liden vandsamling, som vel kunde strække sig ca. 5—5,50 m. i begge retninger. Det befæstede rum var omkring 125 m. langt (nord-syd) og omtr. 95 m. i bredde (øst-vest). Stedet ligger godt til, med gaarde paa begge sider og indenfor, man ser derfra indløbet til pollen og ud i fjorden, og det var let for bygdens folk at samle sig der i ufredstider.

Paa *Gjerde kirkegaard* staar en høi sten med et indhugget kors i toppen paa den ene bredside. Stenen holder 5,20 m. i høide, 0,68 cm. i bredde og er 0,10 cm. tyk[1]. Figuren (se pl. I no. 4) begynder i en høide af 2,69 m. fra jorden.

I gjerdet ligger fremdeles en mængde store og svære stene — der er opgivet 25 — som kan have været bautastene, reiste paa eller ved hauger omkring kirken eller paa dens grund.

Kirken var oprindelig stavekirke og nævnes første gang i testamentet af Gaute i Tolga 1283 eller før (Gerdis kirkja). Af de ældste regnskaber (fra 1656 og videre) sees, at den havde svaler, og at der i hovedkirken (skibet), nede mod taarnet, omtr. 1660 var to hovedstolper ufærdige, hvorfor der maatte oplægges en stor 9 alen lang bjælke tvers over kirken. Der nævnes ogsaa kaaben paa taarnet. Regnskaberne indeholder i det hele lidet. I regnskabet for 1662—64 heder det, at taarnet har givet sig fra kirken og er tilbage drevet. Hos L. Dietrichson: (Norges kirkebygninger, s. 76) og Johan Vibe (Søndre Bergenhus amt, s. 109) siges, at den nye kirkes opførelsestid er ukjendt; men denne fremgaar af protokollen over det almindelige eftersyn af stiftets kirker i 1686. Denne fortæller, at den da staaende kirke var bygget i 1676 og var en skjøn ny tømmerkirke, 23 alen lang, 16 alen bred, koret kvadratisk, 12 alen i begge retninger. Der tilføies videre: »den er, siden tienden er bleven forpagtet og ingen sig værgeskabet derover villet medbefatte, kommen til fordærvelse som her efter meldes. Alt taget paa kirket og koret ganske udygtig og ikke værdt at bredes, men vil endelig med det første opbygges et nyt tag paa det gamle, 6 hjørner maa opbygges paa taget, det gamle bordtag om kirken vil vel forbedres. Indeni kirken sættes laft over al kirken og koret samt 2 stole i koret og nogle endnu i kirken, item lem

[1]) Smlgn. O. Worm: Monumenta danica s. 64, hvor tegning er givet af stenen, og Suhms Samlinger til den danske historie, II, 3, s. 35.

under klokkerne i vaabenhuset (eftersom er intet taarn), og som koret er saa stort, kunde funten magelig afdeles i det ene hjørne ligeover gangen til prækestolen«. Det sidste sigter til, at døbefonten, som altid i ældre tider og tildels saa langt ned som i begyndelsen af vort aarhundrede, stod ved indgangen til skibet i vest; der skulde nu ved sprinkelverk afdeles et rum i koret, hvor døbefonten kunde stilles. Det er ellers værdt at lægge mærke til, at taget allerede efter 10 aars forløb var ødelagt; spaantagene viste sig her som andensteds lidet skikkede til at staa mod veiret, og regnskaberne for kirkerne viser derfor stadige udbedringer af tagene. Den paatænkte lem under klokkerne blev først lagt i 1702—4.

Stiftskriver Hvids »Forklaring« af 1722 siger om Gjerde kirke, at den er god, temmelig lang, uden taarn og med vaabenhus, som tillige bruges til klokkerne, tækket med bord, kirkens søndre og korets nordre tage var da ganske plukraadne. Skibet sættes her til 20 alens længde og 17 alens bredde, koret til 13 og 12 alen, vaabenhuset til 6 alen »i kant«.

Saaledes staar kirken væsentlig endnu, kun er der pandetag, og væggene er indvendig og udvendig hvidmalte; men bygningen giver et lidet stateligt udseende, og har en underlig figur paa gavlen, af form som en lysestage med 3 piber.

Fortegnelsen over inventarium fra 1662 nævner: 1 sølvkalk og disk af forgyldt sølv, vægtig tilsammen 16 lod, 1 messehagel, 2 messesærker, 1 alterklæde, 1 bækken i fonten. — Fortegnelsen er dog meget ufuldstændig. I inventarlisten for 1698 omtales ogsaa en gammel messinglysestage med 2 piber, hvoraf den ene var brudt, men senere blev sat i stand, og 2 gode klokker — tidligere kun nævnt 1 —, desuden 1 nyt alterklæde.

I 1702 gav Elling Osvaag 1 ny messingstage, ligeledes med 2 piber. I 1690—92 havde sognepræsten Hans Camstrup

(præst her fra 1682 til sin død 1712) skjænket kirken 5 rdlr. til dens reparation.

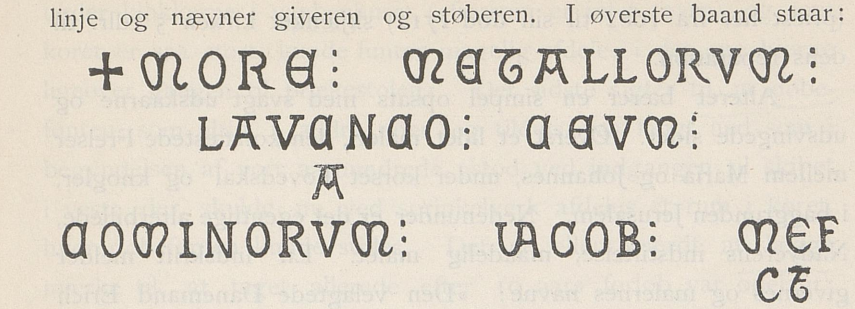
Alteret bærer en simpel opsats med svagt udskaarne og udsvingede sider. Øverst et lidet maleri, den korsfæstede Frelser mellem Maria og Johannes, under korset hovedskal og knogler, i baggrunden Jerusalem. Nedenunder er det egentlige alterbillede, Nadverens indstiftelse, maadelig malet. En indskrift melder givernes og malernes navne: »Den velagtede Danemand Erich Tollefsen Norheim med sin kiære hustru Margrete Larsdotter self(?) haver bekostet denne Altertavles Maling til Guds Ære og Kirkens Prydelse Anno 1738 den 4 September. Johan Wingaard malet«. Bag alteret hænger et oljemaleri, visende den bloddryppende Kristus med tornekronen og hænderne lænkede sammen, vel fra samme tid som altarbilledet.

De to lysestager findes fremdeles; de er lidt forskjellige, men hovedformen er den samme, en svær fod og stang, bred lyseplade i midten med høi pig, og to buede, Sformig slyngede armer, ligeledes med plade og pig. Stagerne lave og dreiede. Kalk og disk er af senere form uden noget mærkeligt. Døbefonten er af træ, med et simpelt, dybt messingbækken, uden prydelser. Paa korveggen hænger 2 klinger, en smal med tilsat træhefte, den anden, liden, med bred parerplade og bøile, begge, saavidt erindres, omviklede med sørgeflor og sandsynligvis fra forrige aarhundrede. — Prækestolen viser de 4 evangelister under rundbuer; paa det falmede fløielsklæde er broderet I. S. S. V. 1772.

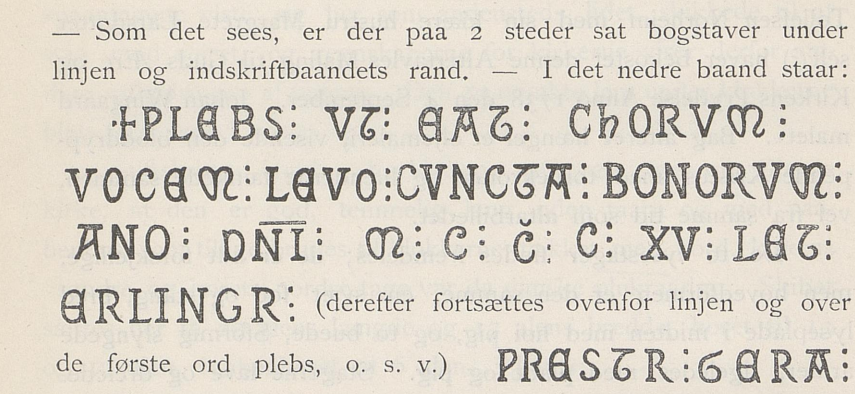
Det mærkeligste i kirken er dens to klokker fra middelalderen. Den ene noget større, antagelig 56 cm. høi og 59 cm. nederst i ydre tversnit, har to indskriftbaand i afstand fra hverandre af 28 cm. — det ene øverst paa halsen, det andet nede ved udsvingningen.

Den noksaa lange indskrift er støbt i sædvanlige gotiske majuskler, men afbrydes ved indskud. Indskriften danner tilsammen 2 leoninske vers med dobbeltrim i hver vers-

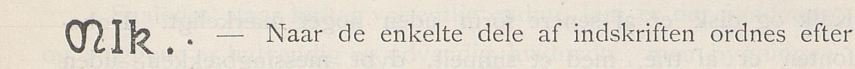
linje og nævner giveren og støberen. I øverste baand staar:

— Som det sees, er der paa 2 steder sat bogstaver under linjen og indskriftbaandets rand. — I det nedre baand staar:

(derefter fortsættes ovenfor linjen og over de første ord plebs, o. s. v.)

— Naar de enkelte dele af indskriften ordnes efter sammenhængen, staar der: More metallorum — laudando deum dominorum — plebs ut eat chorum — vocem levo cuncta bonorum. Jacob me f(e)c(i)t. Ano d(omi)ni. mcccxv let Erlingr prestr gera mik. — Efter den latinske indskrift kommer beretningen om giveren paa oldnorsk. En lignende sprogblanding forekommer af og til paa klokkeindskrifterne; saaledes paa klokken i Hove kirke og Selje i Nordfjord, hvor ogsaa støberen nævnes i en latinsk og giveren i en oldnorsk sætning. Paa den sidste nævnes som klokkestøber Jac. Jacobs og paa den store klokke i Fane kirke Jacob. Sandsynligvis er det den samme mand, som har støbt alle 3 klokker, der ogsaa efter bogstavernes form synes at tilhøre samme tid; bestemt opgives tiden altsaa for klokken i Gjerde kirke. — I øverste linje er bogstaverne lidt spinklere end

i nederste; at mærke er ogsaa, at D staar omvendt paa første sted, medens det paa andet (i Dni) er støbt efter almindelig form. Bogstavernes høide er nær 4 cm.; enkelte af de tilsattes kun 2 cm. Ordene i versene er tydelige nok, den grammatikalske sammenhæng mere uvis. Jeg oversætter det saaledes: Efter klokkernes (egt.: metallernes) vis, idet jeg priser herrernes (himmelske magters) Gud, løfter jeg min røst for at almuen skal gaa til messen, og til hvad godt er. — Jacob gjorde mig. — I Herrens Aar 1315 lod prest Erling gjøre mig. (Indskriften er omtalt og gjengivet i Urda II, s. 57 pl. IV, f. 4 — samt i Norske fornl. s. 362).

Den anden klokke har samme form, den almindelige fra middelalderen, og er lidt lavere, forresten med samme forhold. Her findes ingen indskrift, men en række med medaljoner og stempler øverst, hvoraf mange er yderst svagt og skjødesløst indstøbte, tildels skjevt, tildels halvt ovenpaa hverandre eller dækkende hverandre, stemplerne ofte utydelige, saa de maa have været løst indridsede. Enkelte er vistnok, som det synes, skadede senere; men det hele giver indtrykket af et overlæsset og slurvet arbeide, et indtryk, som forstærkes ved synet af flere metaldraaber paa klokken. Stemplerne er, foruden at være af meget forskjellig skarphed, ogsaa stærkt afvigende i størrelse og form og staar i endnu mere vexlende afstand fra hverandre. Høiden gaar fra 5,5 cm. til 3 cm., den største afstand er 7 cm. Vanskeligheden ved at tyde de mange felter, 22 til 28, bliver forøget ved, at klokkerne hænger i et meget mørkt og lavt rum, og uagtet jeg 3 gange har undersøgt dem og anvendt noksaa stærk belysning, er det ikke lykkedes mig at finde en sikker tydning paa dem alle; men sandsynligvis vil en saadan ikke heller under nogen omstændigheder kunne findes. Paa klokkens øvre del, under medaljonrækken, løber 4 ophøiede ænder eller smale baand, ved udsvingningen 3 og ved nederkanten 2. Jeg skal saa gjennemgaa rækken: Et rundt felt med den Kors-

fæstede mellem Johannes og Maria; Jesus hænger død, efter ægte gotisk kunstopfatning. Paa begge sider staar mærker eftet utydelige stempler, det ene er lidet, firkantet langstrakt, synes at vise en fugl, begge tildels overdækkede af det runde felt. Dernæst kommer et skjævtstillet stempel, med gavlform, og en siddende kvindelig figur til høire (for tilskueren), maaske forkyndelsen. Lige ved dette, tildels dækket deraf, 2 smaa medaljoner (kanske dog kun 1), i den øverste sees noget, der ligner en krydsbue med konsol, i nederste en kronet rytter, der mødes af en gaaende mand. Kanske hører alt dette sammen, første figur er da Maria med Jesusbarnet, og det hele Kongernes tilbedelse, hvortil hører figurer paa den anden side. Derefter et skraatstillet vaabenskjold, med lidt udsvunget rand; det er delt i 4 felter ved et kors; i hvert af de to øverste er 2 smaakredse eller runde prikker, stillet paa skraa saa at de øverste kredse møder hverandre. Saa en stor figur, nærmest som 2 spidse gavler, baaret af konsoler, imellem de indre arme et dyrehoved. Den næste er et lidet rundt felt, der ogsaa synes at fremstille den Korsfæstede mellem Maria og Johannes. Derefter en siddende kvindelig figur, — saa Maria med barnet i tronstol, overdækket af baldakin. — En siddende helgen med glorie, synes at holde et sverd i høire haand, med venstre at holde noget (nøgel?) paa brystet — under en lav gavl med søiler paa siderne staar en biskop, der støder sin stav paa skraa i et dyregab og løfter høire haand velsignende; ved hans fødder en liggende menneskeskikkelse, med hovedet til høire og hænderne rakt opad. Paa begge sider af bispefiguren gaar et snoet indskriftsbaand med smaa gotiske minuskler, der imidlertid var aldeles ulæselige i dēn belysning, jeg kunde skaffe; til venstre for bispen en staaende mand, eller 2 menneskeskikkelser. — Et firsidet felt, der tilhøire viser en stængel, tilvenstre en figur i fodsid dragt. Det næste synes at være rest af et kors med Kristus, der har et lændeklæde, som rækker til fødderne. Saa noget

aldeles utydeligt, — derefter et overskaaret felt, der næsten ser ud som nederdelen af 2 figurer, med indskrift i minuskler. — En utydelig, skraat stillet figur — en ganske liden utydelig medaljon — et skraatstillet felt, maaske Maria med Kristusbarnet, den ene figur bærer hovedlin. — Over denne og tilhøire synes atter at være aftryk af en figur, som i én klump. — En stor medaljon med en staaende mandlig figur, i kjortel, der rækker til nedenfor knæerne og med belte, synes at holde høire haand løftet og stav i venstre. — Igjen, som det synes, nederdelen af en figur med sid dragt, til venstre for den en ukjendelig figur, og tilhøire en blomsterkrukke med plante, sandsynligvis fremstiller det hele forkyndelsen med Engelen, Maria og liljen. — Et lidet stempel med en i bredrygget stol siddende figur, vel en biskop; paa staven synes at hænge dugen (sudarium). — Saa en siddende figur under baldakin, sandsynligvis Maria og Jesusbarnet. — Saa igjen et høit felt med gavl og 3 lange, spinkle figurer, maaske, men høist usikkert, korsfæstelsesscenen, — dernæst et andet firsidet, aldeles utydeligt — et uden ramme, visende maaske en rytter —. Saa i længere afstand et høit felt af samme art som det ovenfor nævnte, hvor overdelen synes at mangle. — En større siddende figur, biskop (?) med stav i høire haand, hovedet mangler, men venstre haand synes at holde noget, maaske hovedet (St. Dionysius?). — Et lidet felt tæt op til det første, hvormed rækken slutter, synes at fremstille en knælende figur og en staaende; gjennem en bue sees en stjerne. Det forestiller vel Kongernes tilbedelse. Mellem de to sidste synes at være rester af 1 felt.

Det er umuligt at sige, om disse utydelige felter er mislykket under støbningen eller de er ødelagt i senere tid. Enkelte forvirrende figurer er maaske bare udløbning af bronsen. Det er dog tydeligt, at det samme stempel kommer flere gange igjen, ialfald er det tilfældet med 2 eller kanske med 3; andre forekommer kun en gang. — Jeg forsøgte, men uden held, at

tage aftryk af felterne; ialfald giver jeg, hvad jeg har troet at finde.

Sognet blev iøvrigt ikke helt overfaret, ligesaalidt som de 2 andre sogne i præstegjeldet. Jeg var nødt til at holde mig ved og omkring kirkerne.

---

e. STØLE SOGN.

Fra sognet har man flere større og mindre grav- og jord fund.

Paa *Austreim* blev 1825 udgravet 1 rund haug, som indesluttede et med 3 heller overdækket, af mindre stene opmuret gravkammer, omtr. 2,80 langt i øst-vest, men hvori intet fandtes uden rødlig jord. Ovenfor i haugen laa kul. I en anden, vestenfor liggende haug, der holdt omtr. 96,5 m. i omkreds, blev der mellem 1837—44 efterhaanden borttaget stene til opførelsen af et hus, og da man kom paa bunden, fandt man 21 flade stenheller, en paa 4 alen, og under dem ligesaa mange kamre, som alle indeholdt rødlig sand, undtagen et, hvori stod et spand af eketræ med 4 tynde gjorder og hank af bronse, og en glat guldring. Spandet er 18,7 cm. høit og har ombøiet randbeslag. Hanken er skarp firkantet, men flad paa midten, og hægtet i 2 smaa runde ører, hvorfra gaar firsidede beslag ned over karrets sider. Ringen beholdt eieren. Fundet fra denne ved sine mange grave mærkelige haug tilhører ældre jernalder. Tæt ved denne laa en rund stensætning, omtr. 31,5 m. i omkreds, og i midten stod en næsten firkantet sten, omtr. 13,18 m. i omkreds, 0,785 m. høi. Paa stedet sees nu, lige ved husene, spor af 2 eller 3 hauger. Den nærmeste skal være den, hvori fundet blev gjort; tæt ved laa der store heller, og op mod husene er stillet et par svære stene, 1 helle var 1,20 m. lang og omtr. 0,50 m. bred, en anden 1,60 m. lang og 0,70 m. bred; en firsidet flad sten holdt

saavel i høide som bredde 1,60 m. og en anden lignende, som syntes at have været reist, var 1,43 m. høi og fra 0,40 til 0,60 m. bred, med to huller, et øverst og et lidt længere nede (Budstikken VII sp. 353—54. Urda III s. 99—100 — Norske fornl. s. 361, Loranges katalog s. 76). — Vest for husene skal være ryddet en haug, hvori fandtes 2 øxer. I kort afstand fra dette sted, ved de østlige huse, paa den anden side af og tæt ved landeveien ligger en rund haug, 17 skr. i tvermaal, og omtr. 1,50 m. høi, udgravet i den ene side.

Paa moen, i vest, ligger ved veiens søndre side 2 hauger, omtr. 12 skridt i tvermaal, — den ene udgravet i midten — og omtrent 200 skridt længere vest 1 tredie, 16 skr. i tvermaal. Bortover moen ligger mindst 4 forhøininger, som ligner gravhauger.

Paa *Støles* grund paa den lange, vide mo ved kirken og mod syd til *Søreim* ligger en stor gruppe med hauger; flere er bortryddede, andre udgravne. De omtales oftere (Neumann i Budstikken VII sp. 349, Norske fornlevninger s. 360—361). En af haugerne blev udgravet 1825, og man fandt da et jernkar, som indeholdt levning af »et skarpt fluidum«; det blev indsendt til Bergens museum, hvor det dog nu ikke kan eftervises. I en anden haug fandtes en lerpotte, et sverd og baadesøm. Det første fund synes at tilhøre yngre, det andet ældre jernalder. Jeg gik over hele moen og fandt, at der var eller havde været en næsten sammenhængende række gravhauger langs hele den yderste rand af den brede terrasse, i retning nord til syd. Nordligst svage rester af haug og ved landeveien store rester af en anden, hvoraf det meste er brugt til veifyld, og som har holdt 21 skridt i tvermaal og omtr. 1,5 m. i høide. Det lod til, at veiarbeiderne her for et par aar siden havde gjort et fund, som de havde reist bort med. Søndenfor landeveien lige ved husene svage spor af 2 hauger. Saa er der ryddet en strækning af omtr. 80 skridt i længde, hvor intet kan opdages; men

saa sees igjen spor efter haug og lige derved 1 stor urørt, 24 skridt i tverm. og omtr. 1,25 m. høi. Et dybt skar eller en brække skyder ind søndenfor, saa haugen ligger for sig selv paa en jordtange. Paa den anden side af brækken lige udfor eller vestenfor kirkegaarden er der atter 1 haug, hvorpaa er gjenreist 1 svær bautasten, der før laa i kirkemuren, tæt ved kirkeporten, 6,25 m. lang og indtil 0,95 m. bred. Nu staar den omtrent 4,50 m. over jorden. Selve haugen er 17 skridt i tv. og knap 1 m. høi. Alle disse ligger ytterst paa volden. Mellem denne sidste haug og de følgende gaar der en igjen en forsænkning eller skar, hvor der fører vei op til kirken. Lidt søndenfor er der en udgravet haug, der er 12 à 13 skridt i tv. og overvoxet med bjerk. Saa igjen ved et mindre skar eller en udglidning 1 liden haug, 7 skr. i tv., og blot skilt fra den ved en grøvt en anden, 12 skr. i tv ; begge synes urørte, ialfald er sikkert den sidste det. Derefter en liden lav haug, hvis top er borttaget. Lige ved den 1, der synes oprodet og holder 14 skr. i tv., dernæst 1 udgravet paa 11 à 12 skr., hvorved ligger 2 af haugen udkastede heller, en bred og en smal, og saa omtr. 20 skridt mod syd atter 1 liden haug, udgravet og tilvoxet igjen samt med tydelig grøvt.

Fremdeles paa *Støles* grund, men paa søndre side af et gjerde, ligger en stor haug, 17 à 18 skr. i tvermaal og omtr. 1,50 m. høi, stærkt oprodet. Omtrent 80 skridt fra denne og skilt fra den ved udglidning eller brække er der 1 liden, i midten udgravet haug. Saa er der atter en brække, og syd for denne ligger 1 stor, ligeledes i midten udkastet haug, omtr. 13 skr. i tv., med dyb grøvt. — 25 skridt i syd synes at være rester af 1 haug eller snarere stensætning, 12 skr. i tv., og med bred grøvt omkring. I nærheden af den, mod syd, en næsten ryddet liden haug, atter 1 lignende med dyb forsænkning (?) og omkr. 15—16 skridt derfra 1 stor, vakker, men lav haug (omtr. 0,60 m. høi) med dyb grøvt omkring, 19 skr. i tv. — 15 skr.

sydligere 1 liden utydelig haug; tæt ved 2 fordybninger i moen, som dog er for smaa til at være rester af gravhauger. Omtr. 35 skridt i syd 1 stor haug, 23 skr. i tv. og henimod 2 m. høi, og lige ved den 1 eller 2 lave og smaa hauger, hvoraf en med grøvt, samt 1 lav trekant, hvis ene spids ligger helt ude paa voldens rand; alle sider er indbuede og holder fra 10 til 14 skr. i længde. Alle disse ligger ligeledes ytterst paa terrassen. — Tæt ved denne trekant skulde have ligget en anden trekant og 1 langhaug, som var helt ryddede bort.

Moen deles her ved et andet gjerde, som danner skille mellem Støle og *Søreim*. Lige indenfor eller søndenfor gjerdet, paa Søreims grund, ligger 1 langhaug, omtr. 32 skridt i længde og 7 skridt i bredde, med afrundede ender, og sammenstødende med den 1 rundhaug, Lundehaugen, 23 skr. i tv., noget over 2 m. høi, omgivet af grøvt, udgravet fra den ene side mod midten, men uden fund, begge bevoxede med bjerk. Ved langhaugen findes 1 hul, omtr. 2 m. i tversnit, omsat af kantstillede stene.

Omtrent 150 skridt syd fra disse ligger de 2 største, mægtige hauger, den ene omtr. 31 skr., den anden omtr. 40 skr., begge omtr. 2,20 m. høie, omgivne og skilte ved grøvt, ligeledes overgroede med bjerketræer. I den mindre er der gravet ind til midten, af den større er taget næsten en fjerdedel til veifyld. Paa terrassen tæt ved synes at være stenring efter en haug, og en lignende lidt nord for haugen. 30 skridt mod sydost synes at være 1 lav haug, omtr. 10 skr. i tv., og i øst for de store hauger, i en bjerkelund, 1 svær haug, 24 til 25 skr. i tv., og omtr. 1,90 m. høi. Udenfor bøgjærdet, inde paa moen, ligger 1 lav haug, halvt udgravet, omtr. 20 skr. i tv.

Paa *Søreims* grund, nedenfor volden, og lige ved gaardveien, som fører op paa moen, blev der for endel aar siden brudt en røs, nær en kilde, Guldkilden; i røsen var der et gravkammer, muret paa siderne og dækket af 1 helle, omtr. 0,60 m.

i firkant, og i kammeret stod 1 buget stort lerkar, med udbrættet rand; karret var fuldt af fed muld og brændte ben. Tæt ved blev der brudt en anden røs, hvori der intet kammer var; men nedstukket mellem stenene fandtes 1 sverd, 2 jernringe (bidselringe), 1 øx, klinksøm, 1 bred spydspids med fal og 1 liden jernskaal. Dette fund skulde være bragt til præsten Heltberg, efter udsagn af en opsidder paa Søreim. — Ved de nævnte store hauger skulde ligeledes være fundet flere metalringe, og ved Skiftesrende paa Søreim, i jorden, et spadetag dybt, være fundet 1 guldfingerring, sammenbanket i enderne, men siden omdannet; fra uvis tid.

I alt kjendes her paa Stølemoen, naar de tilbagestaaende og de ryddede røser, man ved om, sammenlægges, 2 trekanter, 2 langhauger, 1 stensætning, 16 eller 18 runde hauger, og nedenfor moen 2, alle paa Støles og Søreims grund.

Nord paa moen og inde paa den, lige ved og sydvest for lensmand Haalands huse, stikker en ganske lav fjeldknat eller ryg op i retning nord-syd. Paa denne sees en mængde skaalformede og enkelte hjul- fod- og hjerteformede udhulinger, og sandsynligvis er der flere, som nu dækkes af mos og græs. De omtales i Norske fornlevninger s. 810 og i fortidsforeningens aarsberetning for 1866, s. 69. Ialt fandt jeg 135 figurer; men der kan være flere, da endel blev opdaget ved, at jeg rev mosen af. De fleste, omtrent 90, er smaa, kun 2 cm. i tversnit, lidt mere eller lidt mindre og flere ganske grunde, nogle saa ud til kun at være paabegyndte. Størrelsen af de øvrige er noksaa varierende, enkelte er 8 cm. i tversnit og indtil 5 cm. dybe. De skaalformede eller grunde udhulinger udgjør det overveiende flertal, en enkelt har form af et hjerte eller spidst spadeblad, en fjerde som en halv oval, en femte som en stor halvkreds, 5 større og 4 mindre viser et fordybet midtpunkt med en ring omkring dette, et har 3 og en anden 4 kredse omkring midtpunktet; den største er hjulformet, 20 cm. i tversnit, med en stor

fordybning i midten, hvorfra udgaar 11 streger til en ring udenom, som 11 eker, 2 figurer har henholdsvis 5 og 7 streger udgaaende fra en fordybning, men ingen omgivende og sluttende ring, altsaa et slags solfigurer. Endnu skulde der findes en hjulformet figur til, men den kunde jeg ikke opdage. Enkelte af de skaalformede er fordybet eller indboret i midten. Hele strækningen, hvor figurerne var indgnedne, havde en længde af omtr. 11 m., bredden af indtil 2 m. Figurerne stod nærmest i grupper; i syd, hvor knausen falder brat af mod engen, var en enkelt og derefter 5 skaalformede udhulinger, saa igjen 4, saa en enkelt, og et par, og derefter en gruppe paa 30, deriblandt fodsaalefiguren, saa en gruppe paa 24 med det store hjul, de 3 kredse om et fordybet midtpunkt, halvkredsen, den fuldstændige og den halve oval, den hjerteformede og 2 kredse med midtpunkt. Efter denne følger en mindre gruppe, saa en lignende med en solfigur, atter en liden gruppe bare med skaalformede figurer, saa en med 2 kredse om midtfigur, en solfigur og en figur med 4 kredse om et midtpunkt, saa ganske spredt endel smaa runde figurer og en liden gruppe bestaaende af en solfigur med 4 paa en skraalinje stillede runde fordybninger. Alt regnet fra syd mod nord. — Lignende grupper af skaalformede figurer kjendes baade fra Danmark og Sverige; i Norge er de ogsaa fundet, paa en helle fra Aas paa Follo, ved Hafslund, og paa tre steder i Lyster (se aarsb. for 1881 s. 22 og min tegning sammesteds). De synes at tilhøre bronsealderen.

Paa *Silde*, paa dalens nordre side vest for den store terrasse, er der mulig rester af 1 røs ved de øverste huse. — Paa *Vad*, nabogaard i øst til Austreim, blev der for omkring 75 aar siden i haug gjort et større fund fra yngre jernalder, der er i Bergens musæum: øverste del af et forsætlig bøiet, tveegget sverd med noget udsvingede, fint formede hjalt og tretunget knap; hjaltene og knappen er prydede med indlagte slyngninger i sølv, og knappens flige forbundne med brede messingbaand —

7 pilespidser, hvoraf 4 indkom — 1 skjoldbule — et spydblad med afbrudt spids — 1 stort knivblad — 1 ufuldstændig stigbøile — 1 afbrudt spore — 3 ufuldstændige bidselmundbid og 2 bidselringe, alt af jern og forsætlig ødelagt før gravlægningen (Norske fornl. s. 361 og Loranges katalog s. 144). Man har her nærmest en krigergrav fra vikingtiden.

Paa *Hovland* (nordre huse) traf man ved at grave kjelder til et nyt hus i en liden forhøining, omtr. 1,25 m. under jorden, en sølvskat, til en vegt af 30 lod: en stor ringspænde, 1,55 cm. i tvermaal, 1 halsring af 3 sammensnodde stænger, 1 haandledsring af en sammenbøiet stang, som er lukket med en slags knude, samt ophuggede betalingsstykker af runde stænger. — Fundet var tidligere i Universitetets samling, men kom ved bytte i 1881 til Bergens musæum (Norske fornl. s. 361. Aarsb. for 1881 s. 84). Østenfor ladebygningen en rund haug, nordenfor denne en langhaug, et stykke i øst for gaardens huse 2 runde hauger, en ved hver side af landeveien, hvoraf den ene var helt, den anden delvis udgravet til veifyld ved opgangen til Skjeldal (Norske fornl. s. 361—62). Paa siderne af langhaugen saaes en stensætning eller randstene.

Paa *Skjeldal* blev i en rund (lidt aflang), lav haug fundet 1 øxeblad (omtrent som NO. 555), 1 spydspids med bredt, fladt blad og udstaaende tyk stift nedentil (omtr. som NO. 518) og 1 enegget jernkniv, med ret ryg og den runde tange i ryglinjen; disse sager indkom til Bergens musæum; men med dem laa 1 skjoldbule, 1 bidselring af jern og en rund »ring«, samt omtr. 20 spigre eller klinknagler, der ikke indsendtes (Yngre jernalder; Aarsb. f. 1894, s. 168). Paa *Rygg*, hvor jeg ved et flygtigt besøg saa rester af 2 hauger, er fundet i haug, liggende tæt ved tunet, 1 stort lerkar (NO. 363), 22 cm. høit, og i videste del 27 cm., samt i det brændte ben, hvoriblandt laa en klo af samme slags, som oftere er opdaget i kar og kjedler fra ældre jernalder mellem benene og almindelig er antaget for bjørneklo, rest af

skind, hvori liget var indhyllet. Haugen var omtr. 8 m. i omkreds og 1,25 m. høi. Lerkarret stod ikke lige i midten, men lidt til den ene side paa jordfladen og i et lidet rum, omsat af stene og dækket af en helle. Ældre jernalder (Aarsb. f. 1892, s. 116, Bergens musæum). Fra *Auestad* er indkommet 1 temmelig skadelidt bronsekjedel, med 10—12 cm. høie sider, hvis overkant er lidt udbøiet; ørene mangler, men har havt form som jernhemper, hvis ender har været nittet til karrets side. Ældre jernalder (Bergens musæum, aarsb. for 1892, s. 112). Fra den saakaldte Jonshaug paa gaarden *Tesdals* indmark er til Bergens musæum indkommet et blandet fund, 1 øxeblad (omtr. som NO. 555) og egdelen af 1 øxeblad med afsats paa bladet (som NO. 561), begge fra yngre jernalder, samt nogle brudstykker af et urtepotformet lerkar, ornamenteret i samme stil som NO. 371, dog saaledes, at mellemrummene mellem de vertikale baand er fyldt med siksaklinjer; karret er fra ældre jernalders senere del, og sagerne maa derfor have ligget paa forskjellige steder i haugen. (Aarsb. 1892, s. 112).

Paa *Høiland* er fundet et enegget sverd med afbrudt klinge og korte, tykke hjalt uden knop, sammen med 1 stigbøile (Yngre jernalder; Bergens musæum, Norske fornl. s. 362 og Loranges katalog s. 144).

Men endnu har man fra sognet 1 dobbelt skaalformet bronsespænde, fundet i gravhaug (Bergens musæum 411, Norske fornl. s. 362 og Lor.s katalog s. 144) fra yngre jernalder, og et irsk beslagstykke af stærkt forgyldt bronse, omdannet til spænde, men nu sammenlimet af 6 brudstykker. Beslaget er rundt, i form af et ligearmet kors, hvis arme ytterst udvider sig saameget, at hjørnerne løber sammen, ornamenterne som NO. 619 o. s. v. Bronsenaalen ligger løs ligesom naaleholderen. Pladens diameter er 4,9 cm.; den har i midten et hul, hvori mulig en sten eller nitnagel med stort hoved har været indfattet. Sammen med denne var fundet 1 liden simpel ringspænde af bronse med

hvidt belæg, sirkelrund med fin naal. Det første af disse stykker tilhører yngre jernalder. Opgivendet var, at de var fundet *paa Støle* i Etne sogn, saa at de kanske hører til fundene fra Støle gaard, men der er forvirring i stedsangivelserne, idet det hedder Støle, Etne sogn, Skaanevik pr. (Aarsb. 1890, s. 125; spænden er afbildet sammesteds, fig. 22).

Som fundet i Etne uden nogen nærmere angivelse opføres i Loranges kat. s. 77 en aflang perle af grønt glas med ophøiede striber paa langs (sandsynligvis ældre jernalder); og enten fundet i Etne eller Skaanevik, dog efter al sandsynlighed i Etne, da det indkom derfra, angives et pragtstykke, et guldbeslag til en sverdbalg med fint udførte drageslyngninger og filegransornamenter; paa den ene side er et bevægeligt rembeslag med nagle igjennem. Det veier $4^1/_5$ lod, er afbildet i Aarsb. for 1867, f. 24 a og b., og har stor lighed med universitetssamlingens no. 992, fra Egge i vestre Slidre, Valders; ialt findes her i landet 5 exemplarer af denne art, der tilhører den senere del af ældre jernalder, mellemjernalderen eller omtr. 6te aarhundrede. (Norske fornl. s. 11. 115. Aarsb. for 1866, s. 69, aarsb. for 1867, s. 66—67, 1883, s. 102, Loranges kat. s. 77). — Det lille sogn omfatter 19 gaarde; paa 11 af disse er eller har været gravhauger, maaske paa flere,da sognet ikke er fuldstændig undersøgt.

Støle kirke eller Etne kirke, tidligere kaldt Christ hovedkirke, bestaar af 2 dele, en liden gammel, rundbuet stenkirke med dertil hørende kor og en vest for den opført tømmerkirke med taarn. Den første del bruges nu til kor for den nye kirke, medens det gamle kor tjener til sakristi. Efter frasagn skal den gamle kirke være fra Erling Skakkes tid, og at den har været Studlu-ættens huskapel eller gaardskapel, er der al rimelighed for. Det gamle skib, altsaa nuværende kor, er kun 9,59 m. langt, bredden i ydre maal 7,91 m.; det gamle kor, nu sakristi, er 4,74 m. i længde, 5,11 m. i bredde, murenes tykkelse 1,01 m.

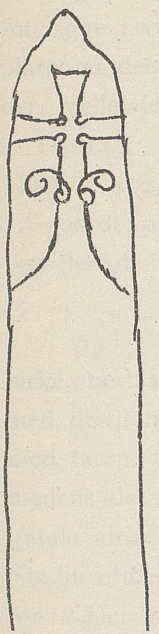

1. ✝AVE MARIA

2. ✝ᛁᚱᛘᛁᚾᛘᚱ:ᚱᛁᛋ:ᚱᚢᚾᛁᚱ:ᚦᛁᚾᚴ

ᛁᚠᚴᛁᚱ:ᛁᛘᚢᛁ:ᚠᛁᚦᚢᚱ

3. ᛋᛏ ✝ ᚦ ᛋᛏ

4.

5. ᛋᛁᚾᛒᚱᛁᛏ ᛋᛏ

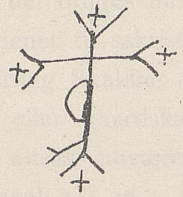
6. ᛏ

7. ᛒᚴᛅᚢᚱᛏᚾᛅᛋᚴᛏᚱᚴᛁ

8. ᛋᛏ

9. ᛏ

10. ᛦᚠᚢᚴᚴᛅᛋ ᛏᚢᚠᛏᚱᛅ ᛁ

11.

12.

—1,03 m., alt opført af graasten og kalkslaaet, med hjørner og omfatninger af klebersten, uden særskilt sokkel eller fod, idet murene hviler umiddelbart paa fundamenterne. Kirken er ganske simpel; døren, der findes paa nordre side, vendende mod husene, er rundbuet, lav, 1,20 m. høi og 0,63 bred med en flad indfatning af klebersten. Den gamle korbue har ligeledes flad indramning nedentil med fremspringende simple kapitæler, bestaaende af en bred plade øverst og afrundet side med 2 hullister. Den runde buegurt, der gaar ud fra kapitælet, danner to vulster, skilte ved en hulkil. Hele aabningens høide er 2,68, bredden er 1,47 m. I østre korveg staar paa midten et vindu, 0,73 m. høit og 0,30 m. bredt, med en stor lysskraaning, indtil 0,96 m. i bredde, og i skibet er der et stort, tredelt vindu, med lysfald, aabenbart udvidet i senere tid. Endelig er der i det gamle kor (eller nuværende sakristi) i nordre veg et aabent rum (repositorium), som tidligere har været lukket og tjent til opbevaring for de hellige kar; rummet er 0,27 m. høit, 0,31 m. dybt og 0,41 m. bredt.

Paa flere steder findes stenhuggermærker og runetegn, saaledes i klæberstenene paa sydøstre hjørne (se pl. I fig. 4), som det sees sammensætninger og udvidelser af samme mærke, endvidere paa koret (fig. 5), paa hjørnestenen af det gamle skib (fig. 6). De fleste findes paa indre side af den nævnte rundbuede dør i det gamle skib (nuværende kor), og her staar de for tæt til egentlig at kunne bestemmes som blot og bar stenhuggermærker, og desuden har flere runeform, ligesom der tydelig findes flere sammenhængende runer, der i modsætning til de øvrige mærker er ganske smaa, 2 til 3 mm. høie (se pl. I fig. 7, 8, 9 og 10).

Endel af dlsse er maaske senere indhuggede bomærker eller tegn uden nogen betydning, og runerne hører vistnok kun til de ofte forekommende rablerier. De synes at betyde Elnaborin, men det ser nærmest ud til, at anden rune (i fig. 5) er feilagtig skreven, og at l (ᛚ) staar istedetfor t (ᛏ), saameget mere som

det er en stunget rune og derfor vel burde læses som d. Dog er runen ikke ganske sikker.

Kirken er vistnok fra omkr. 1160, men nævnes først 1329 (Dipl. Norv. I, no. 206). Efter besigtigelsen i 1686 fandtes taget paa nordre side af kirken aldeles raaddent, og kirken selv udsprængt paa begge sider, vinduerne var meget brøstfældige, taget paa taarnet ganske forraadnet, saa at klokkerne maatte nedtages, indtil det var udbedret, og midlertidig skulde reises et taarn forat hænge klokkerne i; taarnstaverne syntes at være brugbare. Efter Hvids regnskaber sees selve kirken i 1722 at være bygget af tømmer, men koret af mur, uden taarn, med et vaabenhus af stav, og overalt tækket med bord. Korets mur var 18 al. lg. og 14 al. br., skibet 26 × 15 alen, og vaabenhuset 6 × 7 al. Taarnet, der blev nedtaget efter 1686, maa altsaa ikke have været bygget op igjen i 1722. Naar det hos Vibe (Søndre Bergenhus amt s. 110) heder, at af den oprindelige kirke staar kun langskibet, der nu bruges som kor, tilbage, er dette urigtigt eller uheldig udtrykt; den hele kirke staar, kun er vestre mur for en stor del nedrevet for at skaffe forbindelse med tømmerbygningen. I 1659—61 siges i regnskaberne, at hvelvingen paa hovedkirken var af storm nedslagen. I 1673 maatte der et »kaabebaand« til for at sammenbinde taarnet med skibet, da det var slaaet fra af den voldsomme storm, som gjorde skade paa alle kirkerne i Etne, og i det følgende aar, ligeledes paa grund af stormen, lægges nye bord paa taget. Forøvrigt nævnes kun de sædvanlige reparationer, opsætning af stole i koret o. s. v.; men efter besigtigelsen i 1686 maa der gjøres mere. Dog først i 1696 og følgende aar bliver kirken underkastet en større reparation og næsten helt ombygget. Dette arbeide afslutter med, at kirken males, og at der sættes en delvis forgyldt og »udstafferet« krone over prækestolen og sprinkelværk i koret. Til dette arbeide sigter en nedenfor meddelt

indskrift. I 1699—1701 siges, at »den forfaldne mur bag koret ved Etne hovedkirke (altsaa det nuværende sakristi), som kirken ikke kunde formaa sig til nogen tjeneste at reparere og vedligeholde, er paa høie øvrigheds behag bevilget sognepræsten S. Hans Kamstrup for sig, sin hustru, børn og arfuinger til fri gravsted at nyde, saaledes at ingen liig maa derudi uden deres minde indsættes, saalænge den paa deres egen bekostning vedligeholdes efter loven«. I 1711—13 blev »muren paa høire side i koret, som faldt ned, forfærdiget« (repareret). Atter i 1722 gjorde stormen stærk skade paa kirken. — Endnu i 1825 omtaler biskop J. Neumann (Budstikken VII, sp. 349) det gamle kor som »en herlig ruin med maleriske buske paa sine forfaldne mure«. — Disse blev en tid efter istandsatte, og rummet indrettet til sakristi. — Forholdet med kirken synes at være det: Allerede før 1656, det aar, hvormed regnskaberne begynder, var der opført en tømmerbygning, der tjente som skib og havde tøndehvelving af træ, og i vest for denne og forbundet med den var reist et taarn, hvis nedre del tillige var vaabenhus, som sædvanlig. At der ved den af storm i 1659 nedslaaede hvelving menes en af træ, viser den ringe udgift ved at reise den (1 rdlr.). Ved denne udvidelse var det oprindelige, gamle kor blevet overflødigt og forfaldt, indtil det blev indrømmet den gavmilde præst Kamstrup, der havde givet trævirke til reparationen, som familiegravsted. Efter hans død er det formodentlig ikke holdt vedlige og saaledes kunde det i Neumanns tid staa som ruin.

Kirkens inventar opregnes i 1662: 1 sølvkalk og disk, forgyldt, vægtig 19 lod, 1 rødt alterklæde, en messehagel af rødt damask, 2 messeserker, 2 messinglysestager, 1 messingbækken i fonten, 2 gamle lærredsduger og 1 klokke. — Det er besynderligt, at der i de første regnskaber baade her og i Gjerde bare nævnes 1 klokke, uagtet der maa have været 2, da de 2, som omtales i regnskaberne for begge kirker nogle aar efter, maa

have hørt sammen, idet de harmonerer som første og anden stemme. Man maa tro, at det er skjult med forsæt dengang, at kirkerne havde mere end 1 klokke. Naar det i regnskaberne for 1678—79 hedder, at klokkerne var maadelige, saa er det ikke tilfælde; de er store og har en kraftig og klar klang. I samme regnskabs inventarfortegnelse er gjort flere senere tilføielser: En messinglysekrone blev foræret 1702 af oberstlieut. Montaigne de Lillienskjold paa Handeland (som er nævnt før under Eids sogn); 1 ny messehagel af skjønt rødt »ridset« fløyl med hvidt atlaskes kors og guldgaloner blev skjænket af sognepræsten, Hans Kamstrup, og 1 nyt alterklæde med hvide silkefryndser af almuen i 1702.

Prækestolen i barokstil har rigt udsirede buer og sidestykker, med joniske kapitæler, baaret af hermer med kraftige mandlige skikkelser, en dog med kvindebuste; i felterne, hvor øverst under buen staar et udskaaret englehoved, har været malet eller skaaret evangelistfigurer med navn derunder. Paa fodstykket eller sokkelen er anbragt bundter af frugter. — Alteret bærer kun et simpelt trækors. — Af de inventarsager, som nævnes i regnskaberne, findes endnu bækkenet i døbefunten, der begge er af samme art som de i Gjerde kirke, de to messinglysestager, store, dreiede med vulster, stor lyseplade med jærnpig og lysehylse paa en af stagernes sidearme; fremdeles messinglysekrone, vakker med arme i 2 rækker, 6 i hver, øverst en kvindefigur med løftet høire arm, medens venstre hviler paa et skjold, og nederst en kugle med en utydelig indskrift (Montaigne de Lillienskjolds navn?). De to klokker er af ens størrelse og form, middelalderske, nær 80 cm. høie og henved 1 m. i tvermaal nederst, hver med 4 ringe paa halsen og 1 bred paa nedre del, uden indskrift. Paa den ene staar lidt nedenfor midten et korsformet mærke med 4 smaa kors, et i aabningen paa hver af de spaltede arme (se pl. II fig. 11); paa den anden, ved midten, ligeledes et bomærke og þorn-runen (se pl. II fig. 12), men svagere

end paa den første; de to paa første figur til siden udskydende linjer er lave og tynde.

I 1885 laa henslængt paa loftet 2 malede kvindelige portræter, men ifjor fandt jeg dem ikke igjen.

En gulmalet tavle er spigret fast paa lemmen og har følgende indskrift: Gud til ære er af (?) denne kirke bygget af træ, ved navn Støle af kirkeforvalteren O(le?) Støle og velbyrdig mand B. Harmen Gaarmann og maalet 1700. Hederlig og vellærde mand, hr. Hans Olsen Kamstrup, pastor sampt (sammesteds?) og lensmand Erik Johansen Silde og Lars Johannes Fjøsne. — Desuden ligger der et stykke af en anden tavle med næsten udslettet indskrift. Indskriften paa den første er paa enkelte steder udslettet, men synes at vise, at en ombygning og maling af kirken blev sluttet i aar 1700, hvorom ogsaa regnskaberne for 1698 taler.

Paa kirkegaarden ligger en middelaldersk ligsten, udenfor korets søndre side, med høi ryg, omtrent af form som et kistelaag, og med to endestene. Det er en almindelig udbredt form, ligefra den tidlige middelalder. Stenen er her kun halv, kløvet efter længden, fod- og hovedstenene er raat hugne, øverst med en runding eller kreds (ialfald den ene), som altid ved denne slags gravsteder. Dækstenen er omtr. 1,80 m. lang, 0,14 m. bred, endestenene omtr. 0,27 m. brede.

Studla (Støle) er en gammel kjendt gaard, sæde for en mægtig æt. I Olav Trygvessøns saga nævnes Bjørn af Studla som en af kjæmperne i forrummet paa Ormen Lange. Ved slægtskab er sandsynligvis gaarden kommet i Gjerdeættens eie. Paa Sigurd Jorsalafarers tid boede her Orm Sveinssøn, søn af Svein Sveinssøn og Ragna Ormsdatter, almindelig kaldt Kyrpinga-Orm. Han var gift 2 gange, begge gange med døtre af landets mægtigste mænd. I sit første ægteskab med Ragnhild, datter af Skule Kongsfostre, fra hvem den berømte Reinsæt nedstammede,

havde han sønnen Agmund Dreng og datteren Aasa; i det andet med Ragnhild, datter af Sveinke Steinarsøn i Viken, der gjorde opstand mod Magnus Barfod, sønnen Erling, den mest fremtrædende mand i ætten. Kyrpinga-Orms ældste søn, Agmund Dreng, boede ligeledes til sin død 1154 paa Studla som en høit anseet mand, og gaarden gik saa over til Erling Ormssøn, Skakke, givt med Kong Sigurd Jorsalafarers datter, Kristina. Men den stilling, han indtog, og de kampe, han førte for sin søn Magnus Erlingssøns kongedømme, gjorde vel, at han sjældnere bodde her. Selv faldt han i slaget paa Kalvskindet 1179, paa flugten herfra druknede hans søster Aasas søn, Bjørn Bukk, i Nidelven; og i slaget faldt ogsaa hans maag, datteren Ragnhilds mand, Jon Torbergssøn af Randeberg. Magnus Erlingssøn druknede i slaget i Norefjorden 1184, og Ragnhilds anden mand, Hallkell Jonssøn af Blindheims-ætten, der reiste Øskjeggernes parti, dræbtes i slaget ved Florevaag 1194. Ætten kjæmpede til det sidste mod kong Sverre, men blev udryddet i kampen. Sandsynligvis er det hele gods draget ind under kronen af Sverre. I 1537 blev gaarden forlenet til hr. Johan Rantzaus foged Laurits Nilssøn Nordmand, i 1559 til Erik Orm Ormsøn til Vatne. Efter enevoldsmagtens indførelse er den vel blevet solgt, som saa meget andet jordegods, der tilhørte kronen (Smlg. J. Vibe: Søndre Bergenhus amt s. 111—112).

f. GRINDEIMS SOGN.

Paa *Noreim* ligger nedenfor (eller søndenfor) husene 1 haug. Fra *Nernes* har Bergens musæum (no. 4522) 1 stort, eiendommelig ornamenteret lerkar af form som en dyb skaal eller urtepotte med buede sider (Aarsberetn. 1887, fig. 10), 0,21 m. høi og 0,23 m. i tvermaal ved mundingen; det fandtes halvfyldt med brændte ben i udkanten af en rundhaug. — Fra samme gaard skal en baandformet fingerring af stærkt sølvblandet guld

være (type NO. 305), ganske smal; den er i universitetets samling (no. 16206, aarsb. 1891, s. 89), hvor den indkom uden anden stedsangivelse, end at den var fra Etne. Begge fund tilhører ældre jernalder. Paa *Frette* er fundet en perle af graahvidt glas med indlagte uregelmæssige ornamenter af rødbrun farve (Berg. M. 4375; aarsb. 1885, s. 88).

Det største gravfelt ikke alene i Etne, men overhovedet det største, jeg nogensinde har seet, ligger paa gaarden *Grindeim*, fra kirken sydover paa begge sider af det veistykke, som forbinder nordre og søndre bygdevei eller veiene til Stordalen og Lilledalen. Grindeim selv ligger paa en lang terrasse, mellem de to elve, der kommer fra de nævnte dale. En del af gaarden, *Træet*, ligger nedenfor terrassen; paa den store flade her, mellem husene og elven, reiser sig en ualmindelig svær haug mellem gamle elvefar og elvebanker, med tvermaal af 28,5 m. og høide af 4 m., brat paa alle sider, med tydelig grøvt paa nordre side, medens østre støder til en større indsænkning. Paa nordvestre side og i midten er forsøgt en udgravning, og toppen er delvis borttaget fra øst mod vest i omtr. 1 m.s dybde og bredde. Haugen er dannet af jord og sand og overgrod med bjerk og asp. Det synes mig dog tvivlsomt, om den virkelig er gravhaug. Syd for den ligger en lang lav haug, som heller ikke kan siges med sikkerhed at være en gravhaug.

Det er vanskeligt at bestemme, hvor stort tallet af gravhauger paa Grindeim er. Landet omkring kirken er ryddet til aker og eng; men endda ligger endel hauger igjen der, og rester sees af flere. Vestover og sydover er marken overgrod med større og mindre træer, kjær, som jo længer syd man kommer, bliver tættere og tættere, og hvor man ikke er vis paa, hverken om man finder alle haugerne eller tæller nogle op igjen. Almindelig ligger de i grupper, og alt i alt tror jeg at have fundet 90. Det er derfor ikke helt rigtigt, naar J. Vibe (Søndre Bergenhus amt, s. 112) siger, at gravene for en stor del er forstyr-

rede; det gjælder fremdeles, hvad J. Neumann (Budstikken VII) udtaler, at man vandrer mellem grave, skjønt de fleste nu kun findes ved at gaa ud paa markerne og i skogholtene paa begge sider af veien. Det er klart, at her har været en tæt og længe bygget grænd, og stedet høver ogsaa godt dertil: store vidtstrakte flader, lige fra Stordalselven og henimod Lilledalselven. Det vides ikke, at nogen stor æt har boet paa Grindeim; men sikkert maa grænden høre til de ældste i sognet, og naar der fra gammel tid har været kirke her, — den nævnes i 1326 —, og man før havde de to ættekapeller paa Gjerde og Støle, synes det noksaa rimeligt, at Grindeim kirke var den ældste og egentlige sognekirke; den ligger nær paa midt i præstegjeldet. Har allerede det gamle hov staaet her, kan her har været en stor gravplads omkring dette.

Noget fund fra denne store samling af gravhauger er ikke kjendt; kun har opsidderne taget op flere gange heller i haugerne, og i kirkegaardens gjærde ligger en mængde svære stene, der kan have været bautastene, og 1 stor runesten, som er taget fra en haug vest for kirken. I aarsberetningen 1866 siges ogsaa, at man har stødt paa et gravkammer, hvori laa brændte ben; i et kammer laa ogsaa et sverd.

Østenfor kirkegaarden, tæt ved denne, ligger en halvt udgravet haug, 11 skr. i tv., krandset af bjerke. Vest eller nordvest, lige ved kirkegaarden og veien, 1 vakker stor haug, nu 29 skridt i tv. og omtr. 1,50 m. høi, men hvis sider er delvis bortgravne. Omtr. n. for denne har paa voldens yderkant ligget 1 stor haug, omtrent af størrelse som foregaaende, og hørende til samme gruppe ved veien til Lilledalen, imod vest eller paa høire side, naar man gaar fra kirken, resterne af 1 haug og saa 1 stor, vakker, 15 skr. i tv. og 1,25 m. Sandsynligvis har her ligget flere paa marken mellem disse.

For lettere oversigts skyld opregner jeg under et alle de, som ligger øst for veien. Nordligst en flok, dog temmelig spredt;

omtrent 50 skridt fra veien 1 lav, næsten ryddet haug, med tydelig grøvt, og 1 stor, 20 skr. i tv.; omtr. 20 skridt derfra 1 noget større haug (22 skr. i tv.), ryddet ind fra siden, 1 langhaug, lige ved den, 24 skr. lang, 12 à 13 skr. bred og omtr. 1,50 m. høi, og 1 lav røs, 15 skr. i tv. De 3 sidste ligger i en linje. Tæt ved veien resterne af 1 liden røs, kun 7 skr. i tv. De 2 første runde hauger og langhaugen er lagt af jord og stærkt overgrod af bjerk og rogn; langhaugens længderetning følger dalens. Omtr. 100 skridt fra denne gruppe og 60 skridt fra veien ligger 1 stor haug, 32 skr. i tv., 1,50 m. høi, med en fordybning i midten, hvor den før omtalte i kirkegaardsgjerdet liggende runesten skal have staaet, ligesom stenkorset, der ligeledes ligger paa samme gjerde, ved foden af den. Den er af jord, men med lidt sten ovenpaa, og gaar under navn af Ættehaugen (efter Neumann Etnehaugen). 50 skridt indenfor, mod fjeldet, 4 runde hauger, hvoraf den største er 18 skr., de andre 12, 11, 8, — den sidste nærmest en brolagt kreds — og 4 skr. i tv., alle undtagen den største meget lave; desuden 2 langhauger, hvoraf den ene, 21 og 13 skr., ligger paa tvers af dalretningen, den anden, 26 og 9 skr., følger denne; den sidste er dog ikke ganske sikker, mulig er det en naturlig høide. Til denne flok hører paa den anden side af et gjerde 13 hauger, alle lave, overgrodde og spredt liggende, undtagen to, som støder op til hverandre, fra 5 til 11 skr. i tv., og 1 firsidet langhaug, 12 og 16 skr. i udstrækning. De to sammenstødende ligger tæt ved veien. I kort afstand fra disse atter en gruppe: nærmest veien 1 stor, 22 skr. i tv., med dyb indgravning i midten, op til den synes at støde 1 liden lav haug, derefter 1 langhaug, 17 × 9 skr., og 2 runde hauger, 14 og 11 skr. 50 skridt indenfor disse 1 stor haug, noget utydelig i randen, sikkert 30 skr. i tv. Alle er overgrodde af træer.

Endelig i lang afstand fra disse, udenfor gaardsgjerdet og ved en plads mod syd, ligger paa samme side af veien, der,

hvor fladen afbrydes af et stærkt bakket lænde, 4 hauger, paa en liden, høiere vold, fra 21 til 14 skr. i tvermaal, 2 lidt lavere end de andre, men alle i række. Den største er udgravet i midten.

Paa vestre side af veien, mellem denne og voldens yderkant, dels paa denne og spredt eller oftest i gruppevis udover marken og i smaaskogen, ligger vel halvdelen af haugerne paa Grindeim.

Der er før nævnt endel nærmest kirkegaarden. Noget søndenfor disse ligger 1 stor haug, 21 skr. i tv., overgrod med træer, og med rydningssten paa toppen. 75 skr. søndenfor ved et gjerde atter 1 stor haug, 25 skr. i tv., og som den foregaaende omtr. 1,5 m. høi, og paa den anden side af gjerdet, paa kanten af volden, 1 liden haug. — 100 skr. fra disse, men længere inde paa marken støder man paa en gruppe af 5 hauger, fra 20—19—13—12—5 skr. i tvermaal og indtil 1,50 m. høie, den mindste ganske lav, næsten alle overgrodde af træer. Gaar man sydover igjen til terrassens rand, omtr. 200 skr., finder man 1 lav, bar haug, omtr. 15 skr. i tv. ved en vei, som fra sletten nedenfor fører op til de søndre huse paa gaarden, og 40 skr. søndenfor denne vei 1 halvt bortskaaret haug, der vel har været 18 skr. i tv. Omkring husene her, paa marken, har der været flere hauger, og rester af 6 saadanne, større og mindre, ligger noksaa tæt ved hverandre, og lidt nordenfor er der 1 liden haug. Saa ligger der 1 lav haug i omtr. 50 skridts afstand herfra og saa i samme afstand 2 store rundhauger (18 og 15 skr. i tv.) og 1 langhaug, 20 × 12 skr., ryddet i midten, maaske ogsaa 1 liden rundhaug; de store overgrodde med smaatræer.

Tæt ved veien ligger derefter en større gruppe, hvor der dog mellem de enkelte hauger kan være 20 à 23 skridts afstand, 11 rundhauger og 1 langhaug, omgivet og overgrodde af træer; en af dem er kun 6 skr. i tv., de andre 11—12—12—13—14

—16—19—21—22—25 skr. i tv., enkelte lave, andre 1,50 til 1,25 m. høie; langhaugen (17 × 11 skr.) ligger paatværs af dallinjen og i række med en af rundhaugerne. Nærmere mod den før omtalte udskjæring i voldranden 1 rundhaug, der holder 34 skr. i tv. Længere mod syd atter en gruppe, nær veien, 9 rundhauger og 2 langhauger; to sammenstødende 14 og 16 skr. i tv., omtr. 1 m. høie, de øvrige lave, 7—8—10—12—13—13—14—15—16 skr. i tv.; langhaugerne, hvoraf den ene ligger i linje med en af de runde, er smaa, 11 × 8 og 12 × 5 skr., begge i dalretningen, altsammen i tætte kjær. — Endelig ved gjærdegrinden mod udmarken staar der igjen rester af 1 røs, sandsynligvis 12 skr. i tv., hvis stene er brugt i gjærdet. — I kort afstand herfra ligger de 4, ovenfor nævnte røser, paa venstre side af veien, udenfor gjærdet.

Den før omtalte runesten synes at have lidt endel i den sidste tid, og jeg skrev derfor gjennem præsten et andragende til menigheden om at lade den indsætte i kirkens vaabenhus eller reise den igjen. Den er 3,43 m. lang, 0,58 m. bred og mellem 0,21 og 0,26 m. tyk. Runerne staar i en rad langs den ene smalkant og er delvis skjult af lav. Prof. O. Rygh har for endel aar siden taget en fuldstændig afskrift af runerne; mig var det ikke muligt at faa noget sikkert ud af dem; men ved at sammenligne de sidste optegnelser med en jeg tog i 1885 og med gjengivelserne hos Worm og Suhm[1], tror jeg at kunne læse: ×: ᚦᛅᚱᛘᛅᚦᚱ(?): ᚱᛅᚾᛁ: ᛁᛅᚴᚢ: ᚦᛁᚴᛅ: ᛅᚠᛏᛁᚱ: ᚦᛅᚱᛘᛅᚦ: ᚿᛁᚦᚢᚴᛏᚢᚴ(?): ᚠᛅᚦᚢᚱ. (Thormoðr raisti stain thena aftir Thormod Sviðanda foður). Hos Worm staar Neriadr som første ord. »Thormoð reiste denne sten efter Tormod Sviðande (afsviende, ryddende), sin fader«.

Stenen er forresten fuld af sprækker og besat med røde kvartskrystaller. Paa den ene side af grinden ligger denne

[1]) Worm monumenta danica 459, sml. med Suhms danske samlinger II. 3, side 33.

sten, der skulde være taget fra den før nævnte haug, efter andet opgivende fra en haug nærmere kirken, efter et tredie fra gaarden Ekreim, og paa den anden side ligger 1 stenkors, hvis øverste del eller arm er afslaaet; i sin nuværende skikkelse er det 2,24 m. langt, stammen 0,96 m. bred ved foden, 0,43 m. øverst, høire arm 0,33 m. lang, inderst 0,39 m., ytterst 0,43 m. bred, venstre samme længde, men overalt 0,38 m. bred. Ved sidearmenes begyndelser er hugget en rund udhuling, og i midten af korset er der et rundt hul[1].

Kirken nævnes første gang i 1326 (Dipl. Norv. I no. 186[2] og i registeret i Bergens Kalfskinn s. 7). Den var en stavebygning med fritstaaende støpul eller klokketaarn, men var efter regnskaberne i meget daarlig stand. Som sædvanlig maatte der stadig bødes paa bygningen, nyt gulv lægges i 1668—70, flere reparationer foretages efter en svær storm i 1673, da ogsaa 2 vinduer blev indsat, kirken, »som af storm var udbrudt og meget forfalden«, maatte i 1674 sammenbindes med 2 store bjelker, nyt tag oplægges paa nordre side i 1678—79, paa hele kirken i 1687—89. I 1682 maatte »kirken drives tilbage, som af spærrerne og taget var afviget«. — Ved det almindelige eftersyn i 1686 fandt man, at kirken var udvendig ganske til nedfald, taget overalt raaddent, spærrerne mestendel ligesaa; »men som dens korpus indvendig befindes bygt af godt tømmer, koret exempt (undtagen), som er af stafue, helst och gulfuet med lemmerne, og indvortes nogenledes skikkelig orneret, undtagen vinduerne i koret, 4 ganske ude samt 2 i kirken, och 3 brudne«, kan der hjælpes ved at opreise nyt spærreværk og bygge nyt tag, lægge nye kjøler og vindskier paa kirken og koret i alle hjørner, udbedre brystet i koret, og ligesom ved Støle kirke tage det aldeles raadne tag af støpelen eller taarnet og lægge

[1]) Suhm smst. s. 35. [2]) Af det i dette diplom omtalte udlæg for medgift fremgaar, at Flaata i Grindeims sogn dengang tilhørte Finne-ætten paa Voss.

nyt, medens klokkerne midlertidig skulde indsættes i kirken. Det meste arbeide, som her var peget paa, blev udført i 1687—89 (dog blev taarnet først færdigt 1693—95); men reparationer paa tag og gavler krævedes stadig, saaledes i 1699, da sutaget maatte forbedres, i 1699—1701, da nyt tag blev lagt paa søndre side, 1704—5 paa nordre side. I 1705—7 maatte kirken »bebindes« med tværtræer, ligesaa koret indvendig med to store træer, i 1708—10 nyt sutag lægges paa koret m. m. 1717—19 endog igjen nyt tag paa søndre side. Alteret truede med at falde ned, og derfor maatte man grave op under alterfoden og støtte den i sidstnævnte aar. Endda efter disse og flere udbedringer hedder det i 1719, at kirken fremdeles er ganske til nedfald, og da den havde forskudt sig, maatte den skrues tilbage, bindes med bjelker og undermures. I besigtelsen af 1722 siges den at være en gammel stavekirke — hvad der dog ifølge erklæringen af 1686 ikke er ganske rigtigt, da skibet helt eller væsentlig dengang var tømmer —, med et støpeltaarn fra grunden opbygget, og tækket med bord. Den behøvede et nyt overtag paa nordre side. Kirken var 22 al. lang, 14 alen bred, koret 11 og 12 al., taarnets underste del, der brugtes som vaabenhus, 8 alen »i kant«. Den gamle kirke blev da nedrevet og en ny tømmerkirke opført inden 1728, og i 1853 undergik denne en større reparation. Kirkens inventarium var det almindelige: kalk og disk af forgyldt sølv, 1 messeserk, 1 rød damaskes messehagel, 2 alterduge, 1 messingbækken i døbefonten, 2 messinglysestager med 2 piber, 1 gammel stage og 2 gode klokker. Mellem 1668 og 1722 kom kun hertil en ny messehagel af rød fløiel med kors af guldgaloner, givet af almuen 1702, og en ny alterdug.

Kirken har den samme form som Gjerde, simpel, hvidmalet og uden taarn, og den underlige trearmede figur paa gavlen. Alteret har en besynderlig, blaamalet, flad opsats med gul- og hvidmalte vertikale lister, øverst en tredobbelt rundbue, i hvis

top solen sees, forresten uden indskrift eller billeder. Mulig er det bunden af et stort, gammelt alterskab. Af den gamle stavekirke saa jeg kun en stok med høvellist, der ligger som trin mellem skib og kor, ring med dørbeslag paa skibets dør, og ring paa kordøren. Dørbeslaget bestaar af et firkantet eller rudeformet skjold med indbuede sider, og fra hver af rudens spidser udgaar 2 udadbøiede arme eller tynde stenger; ringen, der hænger i midten af skjoldet, har 2 dyrehoveder. Paa den indre side af døren er rester af et lignende beslag. Høide og bredde af det hele er omtr. 45 cm. Ringen paa kordøren er sammensat af stærkt snodde og tæt sammenlagte tene, der ender i knuder, et vakkert arbeide; begge ringe er omtr. 12 cm. i tv. Bygningen har intet fremtrædende; prækestolen viser de sædvanlige felter, men uden figurer. Døbefonten i form af en halv skaal er fæstet til en stolvæg; den har trælaag med pig paa, malet rødt og blaat. Det gamle, meget simple messingbækken fandtes ialfald i 1885. Paa alterbordet staar fremdeles de 3 messinglysestager; den i midten er dog kun en tyk, flad lyseplade med høi rand og en stang med en snoet lang pig; paa hver side af den staar, en dreiet stage, der har lidt ophøiet, bred og flad fod, en med flere vulster og udsvingninger prydet stang, øverst en flad lyseskaal med pig og 2 arme i form af en bugtet slange, bærende en lyseskaal med hylse. Ingen af stagerne har mærker eller indskrift. Den ene klokke, der er 56 cm. høi, bærer en indskrift med latinske bogstaver: In Godtes namen flos ich. Michel Linni gos mich anno 1628. — Disse ord og samme støbers navn forekommer paa flere klokker i stiftet. — Den anden klokke, der er lidt mindre, 48 cm. høi, har indskriften: Soli Deo gloria Anno 1751.

I de saaledes overfarne strøg er der ingen mærkelige bygninger. I Holmedalens sogn staar der paa *Lien* en ombyg-

get røgstue, paa *Ytre Matre* 3, alle fra dette aarhundrede, med firsidet tømmer, dels med 1, dels med 2 beter, 5 à 5,50 m. i længde og bredde, koven er borttaget — paa *Indre Matre* 2 ombyggede røgstuer, ligeledes af firsidet tømmer, med henholdsvis 1 og 2 beter, paa *Skaare* og *Sanden* 2 lignende, paa *Tveit* 1 og paa *Ytre Færevik* ogsaa 1. — Røgstuerne er i disse egne næsten overalt enten ombyggede eller mere almindelig nedrevne. Kove kan jeg ikke huske, jeg har seet i nogen af dem; ialfald staar den ved yderst faa stuer.

UDGRAVNINGER I 1898.

AF N. NICOLAYSEN.

I. NORDRE OPSTAD I TUNE.

(Simen Nilsen).

1. Aflang haug, 30 skridt i nø. for nordvestre hjørne af ladebygningen, 11,6 m. lang fra nø.—sv., 4,04 m. bred paa midten, ca. 0,8 m. dyb, med afrundede ender og oplagt paa berg.

   Næsten lige fra søndre ende og indtil midten kullag; paa det sidste sted ogsaa en samling af brændte ben og et *sneldehjul* af *sten*, fladt og simpelt gjort, 3,2 cm. i tvermaal, 5,5 mm. tykt, samt nogle forrustede *jernstykker*, med ukjendt bestemmelse (19169).

2. Langhaug af samme form som no. 1, tæt vestenfor denne og omtr. parallel dermed, 8 m. lang, 3,28 bred og 0,50 dyb.

   Ved midten kul og nogle brændte ben.

3. Rund haug[1], 66 skridt i nø. for no. 2, 4,36 m. i tvermaal, 0,4 dyb.

   Ved midten paa bunden en samling af kul og brændte

[1]) Denne og de følgende hauger ligge i et ved et gjerde fra no. 1 og 2 adskilt skovholt, hvori der sees flere af A. Lorange i 60 aarene undersøgte hauger, som dog efter eierens sigende ei gav noget udbytte af oldsager. Kun i et par af disse hauger foretog jeg en fornyet undersøgelse, da den forrige vidnede om en overfladisk fremgangsmaade.

ben samt a) halvdelen af en *glasperle* med rød ugjennemsigtig masse og b) nogle mindre stykker af et fint *skiferbryne* (19170).

4. Rund, 18 skridt i ø. for no. 3, 10,4 m. i tvermaal, 1 m. dyb, med en udhuling i midten efter en tidligere gravning, men ikke tilbunds.

Ca. 65 cm. i s. for midten og noget over bunden laa en uregelmæssig sten med grunde kopformede fordybninger, 4 cm. i tvermaal; stenens største længde 70 cm., bredde 40 cm. og tykkelse 25.

68 cm. i n. for midten paa bunden et tykt lag kul, indsprængt med fine benstumper. I dette lag forefandtes ogsaa et halvt snes mestendels ufuldstændige mindre *spiger* og *klinknagler* af jern samt endestykket af et *kvartsbryne* (19171).

5. Rund, tæt i n. for no. 4, 6,9 m. i tvermaal, 0,68 m. dyb.

Ca. 1,5 m. i ø. for midten paa bunden lidt kul og brændte ben.

6. Rund, 25 skridt i n. for no. 3, paa toppen af en fjeldknaus, ca. 18 m. i tvermaal, 1,80 m. dyb, med en liden fordybning i midten som hidrørende fra en opgravning af A. Lorange, der dog intet skal have fundet.

Lidt søndenfor midten en svær helle, 2 m. lang, 1,10 bred og 0,40 tyk, som mulig engang havde staaet opreist.

1 m. i s. for midten eller ved kanten af den store helle en samling af kul og brændte ben, de fleste, som det synes, hidrørende fra klør af et stort dyr, maaske en bjørn. Lidt længere i syd laa et ubetydeligt randstykke (19172) af en tynd *lerurne*, mulig af formen NO. 361 eller 364.

7. Rund, 17 skridt i nø. for no. 6, 17,16 m. i tvermaal, 1,3 m. dyb, oplagt paa berg.

1,28 m. i s. for midten, men 0,9 m. over bunden blev

truffet nogle smaastykker (19173) af det sedvanlige *tætningskit* for trækar.

8. Rund, tæt indenfor skigaarden mod veien og ca. 120 skridt i n. for no. 7, 8,7 m. i tvermaal, 1 m. dyb.

Ved midten paa bunden kul og brændte ben.

9. Rund, 7 skridt i sø. for no. 8, 9,56 m. i tvermaal, 1,8 m. dyb, urørt.

Dels 1,8 m. i s. for midten paa bunden og dels 1,30 m. i sv. for midten over bunden lidt kul og a) stykker (19174) af en haardbrændt *lerurne*.

2 m. i sv. for midten og 1,7 m. over bunden b) en samling af brændte ben og stumper af *trækarkit* (19175).

1,70 m. i sv. for midten og 0,40 over bunden et stykke (19176) af en ikke ganske liden og temmelig tyk *lerurne*, navnlig af den del, hvor karrets bund og væg støder sammen.

10. Rund og næsten flad haug, 10 skridt i ø. for no. 9, 6,28 m. i tvermaal, 0,9 dyb.

Især i østkanten og ca. 1,8 m. fra midten paa bunden a) spredte stykker (19177 a) af sandsynligvis to *lerurner* af det grove slags som NO. 354.

Ca. 0,5 m. i n. for midten paa bunden en mængde kul og en klump brændte ben i b) en knust *lerurne* (19177 b) nærmest som NO. 358 og 363.

Af de udgravede 10 hauger var saaledes 2 (no. 1 og 2) langhauger og de øvrige runde. Paa grund af de fundne sagers former maatte 3 hauger (no. 1—4) henregnes til den yngre jernalder, no. 6, 7, 9 og 10 til den ældre, medens kjønnet af de begravne ikke lader sig bestemme uden i haugerne no. 1 og 2, hvor de fundne sager høre kvinder til.

II. SØNDRE VISTAD I MO, TELEMARKEN.

(Lensmand Midbø).

1. Rund haug, oplagt af kampesten, ca. 350 skridt i sø. for det sydvestre hjørne af ladebygningen, 8,4 m. i tvermaal, 0,8 dyb.

Lidt kul paa bunden, men trods dette mulig kun en gammel rydningsrøs.

2.[1] Rund, 11 m. i sø. for no. 1, 9,38 m. i tvermaal, 0,8 dyb og af samme beskaffenhed som no. 1.

Ved udkanten hist og her nogle smaa kulstykker.

Omtrent ved midten, men lidt over bunden et *bryne* af grov skifer, brudt i 2 stykker (19178), tilsammen 74 cm. lange, saaledes usedvanlig langt, forøvrigt slidt paa alle 4 sider. Mulig var dog haugen ligesom no. 1 alligevel kun en rydningsrøs.

3. Rund, 108 skridt i sø. for no. 2, 10 m. i tvermaal, 1,1 dyb.

Fra 1,30 m. i s. for midten og et stykke indover et kullag paa bunden.

0,8 m. i v. for midten en samling af kul og brændte ben.

6. Rund, 15 skridt i sø. for no. 3, ca. 10 m. i tvermaal, 1 m. dyb.

Intet truffet med arkæologisk betydning; mulig var haugen derfor kun en gammel rydningsrøs.

5. Langhaug, 25 skridt i sø. for no. 4, 10,5 m. lang fra n.—s., 4,6 m. bred paa midten, 0,5 dyb, afrundede ender.

Lidt kul ved midten paa bunden. Var denne desuagtet en rydningsrøs?

6. Rund, omtr. i s. for no. 5, men paa den anden side af elven, 9,2 m. i tvermaal, 1,6 m. dyb, med en opgraven huling i toppen, men ikke tilbunds.

[1]) Imellem denne og no. 1 og tæt i sø. for sidstnævnte ligger en noget større røs, men som blev forbigaaet paa grund af, at den i midten var opkastet.

Hist og her nogle kul.

7. Rund, tæt i s. for no. 6, 12 m. i tvermaal, 1,2 dyb, ligesom no. 6 med en huling i toppen, dog ikke tilbunds.

Lidt kul paa bunden.

8.[1] Rund, tæt i ø. for no. 7, 10 m. i tvermaal, 1 m. dyb, med en fordybning i toppen efter en tidligere gravning, der viste sig at have gaaet lige til bunden, hvor der kun blev truffet en liden kulsamling.

9. Rund, tæt i nv. for den saakaldte »Tverbro«, hvor begge elve mødes, og 25 skridt i sv. for den nye postvei, 14 m. i tvermaal, 1,3 dyb, mestendels bestaaende af sand og med en fordybning mod øst, dog ikke tilbunds.

Fra østkanten et tykt kullag indover paa bunden indtil et stykke fra midten; ellers intet.

[1]) En lignende i ø. for den forbigaaet paa grund af dens træer og dybe huling i toppen.

FORTEGNELSE OVER DE TIL UNIVERSITETETS OLDSAGSAMLING I 1898 INDKOMNE SAGER FRA TIDEN FØR REFORMATIONEN.

AF O. RYGH.

1. *Stenøxe* med Skafthul, beslægtet med NO. 28, forvitret paa Overfladen og beskadiget efter Optagelsen af Jorden, nu 14,9 cm. lang. F. paa *Rostad* i *Vaale* Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19029).
2. *Stenøxe* uden Skafthul, af Typen NO. 12 (rundt Tversnit), 12,2 cm. lang, stærkt tilspidset opad; Eggen rundt tilsleben paa begge Sider. F. paa *Oksholmen* i *Tjølling* Pgd., samme Amt. (19030).
3. *Stenøxe* uden Skafthul, af samme Type som den foregaaende, skraasleben ved Eggen paa den ene Side, 9,5 cm. lang. Fra samme Gaard. (19031).
4. *Spydspids* af *Flint*, som NO. 68; har været et smukt velarbeidet Exemplar, men er brudt nær nedre Ende, og et lidet Stykke mangler i Bruddet. Oprindelig Længde c. 18 cm., største Bredde 3,3 cm. F. paa *Nordby* i *Hem* Sogn, *Lardal* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19032).
5. Halvmaaneformet *Sagblad* af *Flint*, som NO. 51, lidt jevnere rundet i øvre Kant end dette, 9 cm. langt og 3,7 cm. bredt. F. paa *Faasen* i *Eker* Pgd., Buskerud Amt. (19033).
6. Nedre Del af en *Spydspids* af *Flint*, smal og tyk; Fragmentets Længde 7.7 cm.; Bredde indtil 2,2 cm. I nedre Ende Gnideslid. F. paa *Aas* i *Efteløt* Sogn, *Sandsvær* Pgd., Buskerud Amt. (19034).
7. Et 6,8 cm. langt Stykke af en *Langflekke* af *Flint*, med bevaret Slagbule, stærkt tilhugget til Brug som Kniv. F. paa samme Gaard. (19035).
8. a) Enegget *Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder; Odden mangler. Klingen længere end vanligt, 84 cm. i dens nuværende Tilstand. Hjaltene af Form som nedre Hjalt

paa NO. 509, 13,5 og 7,5 cm. lange, svagt buede saaledes, at Buens Aabning paa begge Hjalt vender opad. (19036).

b) *Spydspids* af *Jern*, lig NO. 530, c. 24,5 cm. lang; er noget bøiet, maaske ved Tilfælde. (19037).

c) 2 Brudstkr. af en *Skjoldbule* af *Jern*. (19038).

Disse tre Gjenstande fandtes Høsten 1897 i Udkanten af en endnu fordetmeste urørt Haug paa *Rokstad* i *Hedenstad* Sogn, ligeledes i *Sandsvær*. Sagerne ere stærkt forrustede. Jfr. No. 54 nedenfor.

9. *Gravfund fra yngre Jernalder* fra *Furuheim* i *Eker* Pgd., Buskerud Amt.

a) Levninger af et tveegget *Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder; til Klingen fastrustet Træfibre af Skeden. Hjaltene nærmest som paa NO. 493, 12,3 og 8 cm. lange. (19040).

b) *Spydspids* af *Jern*, lig NO. 529, men større, i 2 Stykker, 40 cm. lang; Bladet indtil 5,5 cm. bredt. Om der har været Ornamenter paa Falen, kan ikke sees nu. (19041).

c) *Øxeblad* af *Jern*, ligt NO. 561, 20 cm. langt og c. 16 cm. bredt i Eggen. (19042).

d) *Tveroxe* af *Jern*, som NO. 403, 16,5 cm. lang, 7 cm. bred i Eggen. (19043).

e) *Bor* af *Jern*, som NO. 418, c. 23 cm. langt, og Stykker af en mindre *Sax* af Formen NO. 443, med ringformet Bøile. (19044).

Alt fundet sammen i Jan. 1898 paa ovennævnte *Furuheim*, en Eiendom, som nylig er udskilt fra *Øvre Eker* Præstegaard. Fundet fremkom ved at grave efter Mursand i den temmelig høie gamle Elvemæl, hvorpaa Haug Kirke ligger, omtr. midtveis mellem denne og Haugsund Jernbanestation. Fundet gjordes lige under Mælens plane Overflade; ingen Forhøining over Stedet. Noget senere fremkom et lignende Fund, bl. a. Sværd, Spyd og Mundbid, der kom i privat Eie. Stedet har længe været under Dyrkning, og der kan være Grund til at formode, at flere Hauger her ere udjevnede, uden at Graven er naaet. (Efter Iagttagelser paa Stedet af Samlingens Bestyrer under et Besøg ikke længe efter at Fundet var indkommet til Samlingen).

10. *Kastespydspids* af *Jern*, 12 cm. lang, lig NO. 526, men med kortere Blad og længere Fal, — maaske fra hedensk Tid. F. ved Rydningsarbeide for længe siden paa *Korbøl* i *Hof* Pgd., Hedemarkens Amt. Gave fra *Emil Kolberg*. (19045).

11. *Spydspids* af *Flint*, 16 cm. lang og indtil 4,3 cm. bred, lig NO. 68, ret smukt arbeidet og særdeles vel bevaret. Rest

af den oprindelige Kridtskorpe i nedre Ende. F. paa *Ulshagen* i *Aal* Sogn og Pgd., Buskerud Amt, i mosbevoxet Jord paa en større Sten i Udkanten af en Myr. (19046).

12. Tyknakket *Flintøxe,* sleben paa Bredsiderne, dog kun ufuldstændigt paa den øvre Del af dem; ellers grovt tilhugget. 13,3 cm. lang, 5,2 cm. bred i Eggen, indtil 2,9 cm. tyk. F. paa *Kaldaaker* i *Hillestad* Sogn, *Botne* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19047).

13. Forskjellige, efterhaanden indkomne Samlinger af *Stenalderssager* fra *Giltvet* i *Spydeberg* Sogn og Pgd., Smaalenenes Amt. Findestedet er paa Odden mellem Glommen og den fra Lyseren kommende Tverelv (nu i Bygden alm. kaldet Smalelven), nærmere Glommen end den sidste Elv. Fundene ere gjorte dels inde paa Oddens Høiflade, dels og fornemmelig i Skraaningen nedenfor, hvorhen Sagerne maa være komne ved Udskridning af Fladens Kant. Der maa oppe paa denne have været en Boplads i Stenalderen, sandsynligvis allerede langt tilbage i denne. De fundne Sager ere:

a) *Flintaffald,* deriblandt enkelte Stykker med Tildannelse til bestemt Brug, Skrabere, Flekker, Bor, Kjerner.

b) En Mængde *Øxer* uden Skafthul af *Skifer,* af samme Slags som NO. 4, — de fleste af dem ufuldstændige.

c) Fragmenter af tynde, pladeformede *Slibestene* af Sandsten.

d) Stykker af *Skifer* af saadan Form, at det maa sluttes, at man har forsøgt at tildanne denne Stenart i Lighed med Flinten. Der findes saaledes Efterligninger af Flintflekker og Bor, samt enkelte af de bekjendte trekantede Øxer fra Kjøkkenmøddingtiden, af hvilke Exemplarer i Flint kun yderst sjelden forekomme i Norge. (19048. 19106. 19124. 19159. 19202. 19296. 19361).

14. a) 2 smaa *Øxeblad* af *Jern,* fra yngre Jernalder, af Typen NO. 561, yderst forrustede, 11,3 cm. lange og c. 8 cm. brede i Eggen, indbyrdes omtrent ens. (19049).

b) *Pilespids* af *Jern,* som NO. 539, 14 cm. lang, et Stykke af et *Knivblad* af *Jern* m. m. (19050).

c) *Mundbid* af *Jern* af almindelig gammel Form, Sideringene delvis vredne; Afstanden mellem dem 10 cm. (19051).

Alt fundet i en stor Haug, liggende lige bag Garver Wriedts Huse paa *Kirkebøen* i *Kviteseid* Sogn og Pgd., Bratsberg Amt; der skulde desuden være fundet endnu 4 Øxer til, et Sværd og en »Urne« (af Klebersten?). — Gave fra Ingeniør *Frants Holst.*

15. Odstykket af en *Flintspids,* sandsynlig en Spydspids, 6,4 cm. langt. F. paa *Kattevaal* i *Vang* Sogn og Pgd., Kristians Amt. (19053).

16. *Stenhammer* med Fure omkring (NO. 45, Müller 118); Dimensioner 11,5 × 6,9 × 5,3 cm. Slidt i begge Ender. F. paa *Tune* i samme Sogn. (19054).
17. *Flintskraber*, dannet af en bred, stærkt buet Skive, hvis ydre Side for en stor Del fremviser Flintblokkens naturlige Overflade; Formen firkantet med Egg paa de 3 Sider. Maal 6 × 4,4 cm. F. paa *Hamre* i samme Sogn. (19055).
18. *Vævskyttelformet Sten* fra ældre Jernalder, gjort af en oval Rullesten af sortgraa Kvartsit, hvis hele Tildannelse bestaar i Indhugning af en Fure rundtom efter Længden. Skraatløbende, dybt Slidspor paa begge Sider. Maal 7,9 × 4.1 × 3,3 cm. F. paa *Hæn* i samme Sogn. (19056).
19. *Vævskyttelformet Sten* af vanlig Form; langstrakt med tvert afskaarne Ender, nu beskadiget. Maal 10,5 × 3,5 × 2 cm. Slidspor paa begge Sider, dog meget svage paa den ene. Maa skrive sig fra en Grav, da den er stærkt paavirket af Ild og delvis belagt med Jernrust. F. paa *Belseim* i samme Sogn. (19057).
20. Treegget *Pilespids* af *Jern*, som NO. 546, 12,5 cm. lang. De tre Egge have inderst (nederst) hver 3 Indsnit, hvorved der dannes et Slags Hager. Opgaves funden i en Haug paa *Kvien* i *Hurum* Sogn, *Vang* Pgd., Kristians Amt; at den er gravfunden, bestyrkes derved, at den har Glødeskal. (19058).
21. 6 *Pilespidser* af *Jern*, hvoraf 1 blot er et mindre Fragment; de øvrige ere alle af den samme, ikke almindelige Type, NO. 540, med flad Stift og karakteristisk Form af Bladet. Da de desuden med Hensyn til Konservationstilstand ere omtrent ens (Glødeskal paa dem alle), bliver der liden Tvivl om, at de tilhøre et og samme Gravfund, medens de af den Opkjøber, som solgte dem, angaves f. paa forskjellige Steder i ovennævnte *Vang* Pgd. Længde 13,6—16,5 cm. (19059).
22. Den øvre Del af en *Stenøxe* uden Hul, lig NO. 11, et stort, vel arbeidet Exemplar. Fragmentets Længde 21,5 cm., Bredde 4—6 cm. F. paa Pladsen *Moen* under *Igsi* i *Tomter* Sogn, *Hobøl* Pgd., Smaalenenes Amt. (19060).
23. Bagstykket af en *Stenøxe* med Hul, antagelig et stort Exemplar af Typen NO. 32. F. paa *Aannerud* i *Spydeberg* Sogn og Pgd., Smaalenene. (19061).
24. Forstykket, stærkt beskadiget, af en anden *Stenøxe* af ubestemmelig Type, f. sammesteds. (19062).
25. *Spydspids* af *Flint*, lig Müller 152, men kortere og stærkere afsmalnende nedentil, 10,7 cm. lang og indtil 3 cm. bred. F. paa *Stavlum* i *Fiskum* Sogn og Pgd., Buskerud Amt. (19063).

26. *Spydspids* af *Flint*, som NO. 68 eller Müller 161, 15 cm. lang og indtil 3,1 cm. bred; middels Arbeide. F. samme-steds. (19064).
27. *Flintøxe* af det tyknakkede Slags, 13,5 cm. lang, indtil 5,9 cm. bred, svært Exemplar; sleben kun paa Bredsiderne. F. paa *Sønju* i *Bakke* Sogn, *Eker* Pgd., Buskerud Amt. (19065).
28. *Stenøxe* med Hul, beskadiget, snarest at henføre til Typen NO. 32, c. 12 cm. lang. Har havt skarpe Kanter og har aftaget betydelig i Høide bagover. F. paa *Eknes*, *Nedre Eker* Pgd., Buskerud Amt. (19066).
29. a) Enegget *Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder, ligt NO. 491 og med Haandtag af samme Form (øvre Hjalt bestaaende af 1 Stykke). Klingen høist 4,1 cm. bred; Afstanden mellem Hjaltene 8,8 cm. (19067).
b) *Spydspids* af *Jern*, som NO. 517, men uden dennes eiendommelige Ornamenter paa Falen, 36,5 cm. lang; Bladet ikke over 2,6 cm. bredt. (19068).
Disse temmelig forrustede Stykker fandtes ved at tage Veifyld i en stor rund Grushaug, delvis indblandet med Ler, paa *Fodnes* i *Svenes* Sogn, *Nordre Aurdal* Pgd., Kristians Amt.
30. 2 *ovale Broncespænder* fra yngre Jernalder. Den ene er enskallet, af Typen NO. 647; ret vel bevaret, med Indtryk, fremkomne under Støbningen, af fint Tøi paa Bagsiden. Den anden har dobbelt Skal og tilhører Typen NO. 654, med hvilket Exemplar den stemmer ret nøie. Ogsaa taalelig bevaret; Tøiindtryk paa Bagsiden. (19069. 19070).
Disse Spænder ere fundne for vel 20 Aar siden, ved Bortrydning af flere Smaahauger i en Ager, paa *Søndre Jesnes* i *Furnes* Sogn, *Vang* Pgd., Hedemarkens Amt. De tilhøre udentvivl forskjellige Grave; Parspænder til dem fandtes, men ere senere bortkomne, og endel ved samme Leilighed fundne Jernsager vare for forrustede til at kunne bevares. Gave fra Gaardbruger *Lars Pedersen Jesnes*.
31. Et *Depotfund* af *Jernsager* fra yngre Jernalder, fra *Helle* i *Hyllestad* Sogn, *Valle* Pgd., Nedenes Amt.
a) 2 kileformede *Øxeblad* af *Jern*, af firkantet Tversnit, omtrent som NO. 556; det mindste af dem er stærkt fortæret, det andet 21,3 cm. langt og 6,5 cm. bredt i Eggen. (19071. 19072).
b) 2 *Jerncelter*, som NO. 401, 12,2 og 13 cm. lange, 4 og 4,5 cm. brede i Eggen. (19073. 19074).
c) *Spydspids* af *Jern*, som mangler den største Del af Falen; Bladet er 24 cm. langt og indtil 6 cm. bredt. Det har en meget sjelden Form, gjengivet efter Foto-

grafi fig. 1; stemmer næsten nøiagtigt med Bladet paa et noget større Exemplar, der tilhører et for mange Aar siden indkommet Gravfund fra Henu i Nes, Romerike (Norske Fornl. S. 53). (19075).

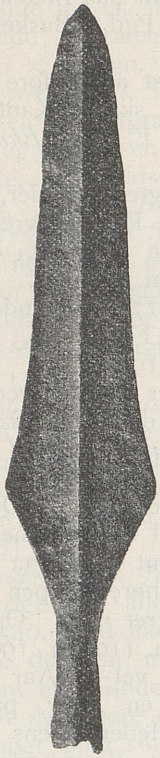

Fig. 1. 1/3.

d) 2 *Løvknive* af *Jern*, som NO. 387, svære, med næsten ret Blad, der yderst har en ved stærk Indadkrumning dannet Hage. Længde 29,5 og 25 cm. (19076. 19077).

e) 2 *Ljaablad* af *Jern* af vanlig Form (NO. 386), 58 og 50 cm. lange, maalte efter Ryggen. Det største af dem er sammenbøiet. (19078. 19079).

f) *Sigdblad* af *Jern*, som NO. 384; 25 cm. Afstand mellem Enderne. (19080).

g) *Høvljern*, som NO. 411. Eggens Længde er 11,5 cm., Armenes 13,5 cm., noget beskadiget af Rust i Eggen. (19081).

h) *Stegepande* af *Jern*, som NO. 430, noget skadet i Pladen. Skaftet er paa et kort Stykke i Nærheden af Naglen vredet; dets Længde er 60 cm., Pladens Tvermaal 19,5 cm. (19082).

i) *Kvartsbryne*, 15,3 cm. langt, temmelig rundslidt overalt; noget beskadiget, delvis bedækket med Jernrust. (19083).

Fundet blev gjort i Høsten 1897 under en Sten oppe i en Ur, hvor Sagerne havde ligget nok saa vel bevarede mod Væde. Findestedet ligger c. 300 Alen fra Gaarden. Jernsagerne havde ikke Glødeskal.

32. *Spydspids* af *Flint*. Lader til at have været et temmelig tykt Exemplar af Typen NO. 68, som ved Omhugning er bleven indsmalnet i den ydre Del. Er 14,8 cm. lang og indtil 2,7 cm. bred. F. paa *Duni* i *Sande* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19084).

33. *Stenøxe* uden Hul, af Typen NO. 4, med spidstovalt Tversnit, 8,4 cm. lang. Fra samme Gaard. (19085).

34. Meget liden *Stenøxe* af samme Type, 5 cm. lang, med halvovalt Tversnit. Synes gjort af en Rullesten, der noget nær

havde denne Form af Naturen, med lidt Tildannelse i Eggen. Ogsaa fra samme Gaard. (19086).

35. *Flintskive*, længste Maal 3,8 cm., tildannet med smaa Hug i den ene Kant til Brug som Kniv. Ogsaa fra *Duni*. (19087).

36. Halvmaaneformet *Flintsag*, som NO. 50, 11 cm. lang og indtil 4.5 cm. bred. Stærkt Gnideslid paa begge Sider ved Eggen. F. paa *Sagen* i *Sørum* Sogn og Pgd., Akershus Amt, ved Gravning i en Myr for at lægge Vei over den. (19088).

37. *Gravfund fra yngre Jernalder* fra *Nordtraet* i *Hedrum* Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt.

a) *Kleberstenskar* af den vanlige Skaalform, som NO. 729, 12 cm. høit og 25 cm. i Tvermaal oventil (ydre Maal). Hadden, der som vanligt har været fæstet i paanaglede Jernhanker, er tilstede, dels i løse Brudstykker, dels fastrustet til Randen. Hankerne sees oprindelig at have siddet paa et andet Sted og ere blevne flyttede, fordi den ene af dem havde slidt sig ud af Randen. Stærkt sodbelagt paa Undersiden, altsaa brugt som Kogekar. (19090).

b) Et stærkt forrustet *Knivblad* af *Jern*; selve Bladets Længde 7,5 cm. (19093).

F. ved Rydning af et Skovstykke i en Haug paa *Nordtraet*, en Part frasolgt *Hedrum* Præstegaard; officielt kaldes den *Nordheim*.

38. *Gravfund fra yngre Jernalder*, fra samme Sted.

a) *Armbøile* af *Bronce*, ufuldstændig i begge Ender, af ovalt Tversnit, dog noget flad paa Indersiden, ganske uden Ornamenter. Stangens største Tvermaal 8 mm. (19091).

b) En liden *Ravperle* og Stykke af en blaa *Glasperle*, hvori er indlagt hvide Pletter med røde Straaler i. En tæt lagt *Spiral* af en Broncestrimmel af 1,5 mm. Bredde, 6 mm. vid indvendigt, og Stykker af en *Kjede*, dannet af Led af sammenbøiet Broncetraad. En *Klinknagle* af *Jern* med 1,9 cm. Aabning, med Glødeskal. (19092).

Fundet i en anden Haug paa samme Sted, *Nordtraet*.

39. En liden *Broncecelt*, 5 cm. lang og henimod 3 cm. bred i Eggen (den sidste noget beskadiget). Den indre Huling danner en regelmæssig Oval, uden Støberygge; Tversnittet sexkantet. Omkring Aabningen en ophøiet Rand udvendig; nedenfor denne et nu afbrudt Øsken. Øverst paa Bredsiderne et ophøiet Ornament, bestaaende af 3 parallele Buelinier inde i hinanden, med Buens Aabning vendt nedad, jfr. Archæol. Ertesitø XVI, 253 fig. 3. Fundet, efter Sigende »i en Sandhaug ved Grøftegravning«, paa *Nordre Foldvik* i *Tanum* S., *Brunlanes* Pgd.; Jarlsberg og Larvik Amt. (19094).

40. Den nedre Del af en *Lerurne* fra ældre Jernalder, sammenlimet af mange Smaastykker. Denne Del er prydet med tætstillede parallele Streger, gaaende vertikalt fra Bugen helt ned til Bunden. Paa Partiet ovenfor Bugen, hvoraf endel løse Brudstykker findes, have Ornamenterne væsentlig bestaaet i en Mængde runde Fordybninger, omgivne med en Kreds af indtrykte Punkter. Hører til det i Aarsb. 1897 S. 66—69 beskrevne Gravfund fra *Skaara* i *Tjølling*. (19095).

41. *Trefliget Broncespænde* fra yngre Jernalder, 6,3 cm. lang mellem Armenes Ender. Paa Armene Dyrefigurer, indbyrdes aldeles ens; da disse ere nok saa eiendommelige, er en af Armene tilligemed Midtpartiet afbildet efter Tegning fig. 2. Figurerne staa, som det vil sees, stærkt ophøiede paa flad Bund. Midtornamentet er paanaglet. Paa Bagsiden de tre paa dette Slags Spænder vanlige Fæster, to for Naalen, der har været af Jern, og ét til en Kjede eller til Fastsyning (jfr. NO. 673 b). — Var af Sælgeren kjøbt paa Hamar og maa være fundet i Nærheden, snarest paa *Hedemarken*. (19097).

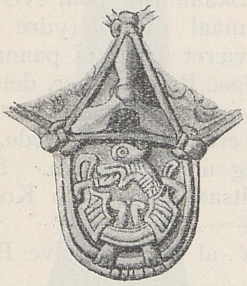

Fig. 2. 1/1.

42. *Ringspænde* af *Sølv* fra yngre Jernalder, afb. efter Fotografi fig. 3. Ringens Tvermaal vel 6,5 cm., maalt til ydre Kant. Bagsiden flad og glat; Naalen ligeledes af Sølv. Det ene Dyrehoveds Øre afbrudt; forresten vel bevaret, Vægt 67,5 gr. Der er neppe tidligere fundet noget egentlig lignende Stykke i Norge. — F. i »slet, næsten plan« Ager paa *Dyrnes* i *Egersund* Sogn og Pgd., Stavanger Amt. Der er noget Jernrust paa Stykket, som lader formode, at det har hørt til en Grav. (19099).

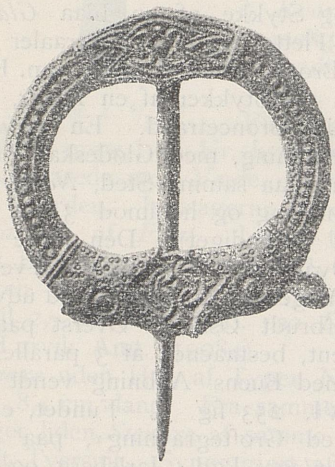

Fig. 3. 2/3.

43. Tyknakket *Flintøxe*, nu 12,4 cm. lang; aabenbart formindsket ved Brud i Banen. Slebet blot paa Bredsiderne og der ikke fuldstændigt uden nærmest Eggen. Bredde i Eggen 5,4 cm. F. paa *Halle* i *Tanum* S., *Brunlanes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19100).
44. *Flintøxe* af samme Type, kun 10,4 cm. lang, 2,2—3,1 cm. bred; næsten fuldstændig sleben paa Bredsiderne. Eggen svagt hulsleben paa den ene Side. F. ved Pløining paa *Hosle* i *Tjølling* Pgd., samme Amt. (19101).
45. *Flintdolk*, 14,5 cm. lang (den yderste Spids mgl.). Haandtagets Tversnit en spids Oval; det er lidt indknebet i nedre Ende; Bladets største Bredde 3,1 cm. F. paa *Guri*, ligeledes i *Tjølling*. (19102).
46. Bladet af en *Spydspids* eller en liden *Dolk* af *Flint*, afbrudt strax nedenfor Begyndelsen af Skaftdelen. Bladets Længde 8 cm. og største Bredde 2,5 cm. F. paa *Engen*, Part af *Belgu* i *Sandeherred* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19103).
47. *Stenøxe* med Hul, nærmest lig NO. 32, men daarlig formet. Hullet har været boret fra begge Sider, ikke ganske i samme Retning, saa at der er fremkommet en fremstaaende Kant inde i det. 12,7 cm. lang, men formindsket noget ved Beskadigelse. F. paa *Snokop* under *Rud* i *Sande* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19107).
48. *Stenhammer*, dannet af en oval Rullesten, hvori er indhugget Fordybninger midt paa Bredsiderne, hvorhos den er affladet i Længdekanterne. Maal 9,9 × 7,1 × 4,5 cm. Funden sammesteds. (19108).
49. Fund af forskjellige Sager fra *Stenalderen* fra *Mamrelund* i *Spydeberg* Sogn og Pgd., Smaalenene. Indeholder 8, fordetmeste ufuldstændige *Stenøxer* af Typen NO. 4, nogle Fragmenter af pladeformede *Slibestene* af *Sandsten*, nogle *Flintstykker* og et af blaagraa Skifer tilhugget Stykke ganske af Form som de trekantede Øxer fra Kjøkkenmøddingtiden. Sagerne ere opsamlede gjennem længere Tid paa et af Gaardens Jorder; det er et Bopladsfund, hvoraf der er truffet flere i den nærmeste Omegn, saaledes paa *Giltvet* (se ovfr. No. 13), paa *Haltorp*, paa *Hesleskog* og paa *Præstdalen*. (19114).
50. *Stenøxe* med Hul, 20,1 cm. lang, noget lig NO. 29, dog plan paa Oversiden og med Hullet nærmere Banen. Høide 6 cm., lidt mindre mod Enderne; største Bredde, foran Skafthullet, 6,7 cm. F. ved Opbrydning af Ager paa *Hontvet* i *Skjee* Sogn, *Stokke* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19115).
51. *Flintøxe*, tyknakket, 11,8 cm. lang, 4,3 cm. bred i Eggen,

der er hulsleben. Ikke fuldstændig sleben paa Smalsiderne. F. paa *Gran* i *Andebu* Sogn og Pgd., samme Amt. (19116).

52. *Stenøxe* uden Hul, af Skifer, 14,3 cm. lang, i Form beslægtet med NO. 15, men lige konvex paa begge Bredsider og rundsleben i Eggen paa dem begge. F. paa *Ruelsrød* i samme Sogn. (19117).

53. *Øxeblad* af *Jern*, ligt NO. 556 (kileformet), 15,8 cm. langt og 5,3 cm. bredt i Eggen, af firkantet Tversnit; udentvivl fra yngre Jernalder. F. paa en af de fra *Sandsvær* Præstegaard, Buskerud Amt, udskilte Parter. (19118).

54. *Øxeblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, af Typen NO. 561, forrustet og stærkt beskadiget, 16,7 cm. langt og 10,3 cm. bredt i Eggen. Skal være f. ved overfladisk Gravning i en stor Haug paa *Rokstad* i *Hedenstad* Sogn, *Sandsvær* Pgd., Buskerud Amt. Hører formodentlig til samme Fund som No. 8 ovfr. (19119).

55. 2 *Stenøxer* uden Hul af Typen NO. 4, spidst-ovalt Tversnit, bedre arbeidede, end dette Slags Øxer pleie at være; slebne ved Eggen, tilspidsede opad. Længde 9,7 og 11,8 cm. F. paa *Sulutvet* i *Fon* Sogn, *Ramnes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19120. 19121).

56. En ganske liden *Stenøxe* med Hul, kun 8 cm. lang, nærmest lig NO. 29. Er ufuldendt; Eggen er ikke tilskjerpet og Skafthullet ikke udarbeidet til jevn Vidde; det har været boret fra begge Sider. F. paa *Haakestad* i *Tjølling* Pgd., samme Amt. (19122).

57. Rund *Skraber* af *Flint*, gjort af en tynd Skive, hvis Slagbule delvis endnu er synlig. Tvermaal 4,3—5,3 cm. Har Skraberegg i omtr. $^1/_2$ af Omkredsen. F. i en Ager paa *Nøstvet* i *Nordby* Sogn, *Aas* Pgd., Akershus Amt. (19125).

58. *Stenøxe* uden Hul af Typen NO. 12, c. 12 cm. lang, mindre godt formet. Eggen paa begge Sider rundsleben. F. paa Pladsen *Sjøskogen* under nysnævnte *Nøstvet*, nær det Sted, hvor det i følgende No. omtalte Fund er gjort, men noget høiere oppe i Bakken. (19126).

59. Endel *Flintaffald*, hvoriblandt 3 Stykker med Skraberegg, og et Stykke af en pladeformet *Slibesten* af *Sandsten*; Efterslæt af det gjennem en Række af Aar fremkomne store Værkstedfund paa ovennævnte *Sjøskogen*, jfr. Aarsb. 1892 S. 72. 1893 S. 115 (19127).

60. *Flintøxe*, tyknakket, svær og bred, svagt indbuede Smalsider. Bredsiderne næsten helt slebne, Smalsiderne kun ufuldstændigt. Længde 16,5 cm., Bredde i Eggen 7,2 cm. F. ved Pløining paa Øen *Veierland* i *Stokke* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19128).

61. *Stenøxe* med Hul, forvitret, antagelig opr. lig NO 27; nu-

værende Længde 15,2 cm. F. paa *Rostad* i *Vaale* Sogn og Pgd., samme Amt. (19129).

62. *Stenøxe* med Hul, lig Müller No. 80 (Aarsb. 1875 fig. 5). Forvitret og ufuldstændig, nu 11 cm. lang og 6,6 cm. bred over Midten. F. ved Harvning paa *Jonsrud* i *Sande* Pgd., samme Amt. (19130).

63. En meget forrustet, overbrudt *Spydspids* af *Jern* fra yngre Jernalder. Har været et stort Exemplar af Typen NO. 529, med samme Slags Ornamenter paa Falen, c. 53 cm. lang. F. 1897 i en Gravhaug paa *Ubergsmoen* i *Vegaarsheiens* Sogn, *Gjerstad* Pgd., Nedenes Amt. (19133).

64. Et 7,3 cm. langt Stykke af en smal, temmelig tyk *Spydspids* af *Flint*, 2,3 cm. bred ved Bruddet. F. paa *Lille Løken* i *Spydeberg* Sogn og Pgd, Smaalenene. (19134).

65. Stykke af Kvartsit, antagelig af en *vævskyttelformet Sten* fra ældre Jernalder, uden Sidefure og usædvanlig høi. Fragmentets Længde er 6,2 cm., dets Bredde i Bruddet 4,2 cm. og dets Høide 3,9 cm. Intet Spor til Slid paa den bevarede Del. F. paa samme Gaard. (19135).

66. *Øxeblad* af *Jern*, kileformet, med firkantet Tversnit, snarest fra yngre Jernalder, ufuldstændigt (nu 20 cm. langt). F., efter Sigende i en Haug, paa en Plads under *Nærstad* i *Haug* Sogn, *Norderhov* Pgd., Buskerud Amt. (19136).

67. En Samling af *Flintaffald*, mest skarpkantede Stykker, fundne paa *Narverød* i *Slagen* Sogn, *Sem* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. Fundet kom frem ved Anlæg af en Vei i Gaardens Park, langs Stranden, 4—5 Skridt fra denne og i ubetydelig Høide over Søen. Forekomsten af Flint konstateredes her i en Længde af 20—30 Skridt; Bredden er endnu ikke nøiere undersøgt. Flintstykkerne laa under det tynde Græstorvlag; de ere talrige, saa at der gjerne med hvert Spadestik kommer flere af dem op. Der er hidtil kun fundet nogle faa Stykker med Skraberegg, ellers ingen med Tildannelse til bestemt Brug; Flekkestykker mangle næsten ganske. At Stykkerne ere udskilte fra Blokken af Mennesker, ikke ved Naturkræfters Virksomhed, er dog utvivlsomt. Stedet ligger nederst i en ganske svag Helding mod Søen, saa at der ikke kan være Tale om, at Flinten kunde være skredet ned fra et høiere liggende Sted. Heller ikke kan det tænkes, at man her til Fyld har benyttet Ballast, kommen med et Skib fra Udlandet, og hvori da Flinten kunde have ligget; Findestedet var som sagt dækket med Græstorv og havde alt Udseende af tidligere at have været urørt. Det maa altsaa være et Bopladsfund fra Stenalderen, man her har truffet, uagtet et saadant Fund lige ved Søen og i saa ubetydelig Høide maa synes meget

paafaldende og vel hidtil er enestaaende i Landet. Stedet ligger paa Sydsiden af Valløbugten, omtrent ligeoverfor Vallø. — Gave fra Godseier *Chr. Paus*. (19137).

68. En *Pilespids* af *Flint*, bladformet, omtr. som NO. 81, ufuldstændig i Odden. Indtil 2,5 cm. bred og opr. c. 4,5 cm. lang. Opgaves f. paa *Rævo* i *Sande* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt; men Flintens Art giver Grund til at formode, at den ikke er norsk; den kan høre til de mange nordamerikanske Flintsager, som nu findes omkring i Landet, hidbragte af hjemvendte Emigranter. (19138).
69. *Stenøxe* uden Hul, af Typen NO. 4, af spidst-ovalt Tversnit, sleben i Eggen paa begge Sider, 10,9 cm. lang. F. paa *Dunihagen*, Part af *Duni* i samme Pgd. (19141).
70. *Stenøxe* af samme Type, stort Exemplar af halv-ovalt Tversnit, grovt tilhugget, maaske opr. sleben i Eggen. Længde 19,5 cm. F. paa *Aakerud* i samme Pgd. (19142).
71. Et lidet *Bismerlod* af *Sten* (NO. 477), pæreformet, med 1 Fure rundtom langsefter. Maal 7,5 × 5 × 3,8 cm. Fra samme Gaard. (19143).
72. Rester af en *Døbefont* af *Klebersten* fra *Borre* Kirke, Jarlsberg og Larvik Amt. Foden og Mellemstykket ere nogenlunde helt bevarede, begge af rund Form; af Skaalen blot enkelte Stkr. levnede. Mellemstykket har havt 3 udstikkende skjæggede Mandshoveder, ligesom Pl. II fig. 8 i »Kunst og Haandværk fra Norges Fortid«; af disse er kun 1 bevaret. Foden 22 cm. høi og c. 70 cm. i Tvermaal, Mellemstykket er 32 cm. høit, medens dets Tvermaal aftager nedenfra opad og øverst er 31 cm. Skaalen har havt samme Vidde som Understykket. — Gave fra Kirkeeieren, Kammerherre *H. Wedel-Jarlsberg*. (19146).
73. *Broncecelt* af Formen Müller 341 (Sv. forns. 148), altsaa fra den yngre Broncealder. Tversnittet udvendig sexkantet, indvendig ovalt. Antallet af de lodrette Furer under Randen paa Bredsiderne er 5. Er et lidet Exemplar, 6,4 cm. langt og 3 cm. bredt i Egen; Furernes Længde 1,85 cm. F. paa *Nordbø* i *Bø* Pgd., Bratsberg Amt. (19147).
74. a) *Sigdblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, som NO. 384, 22,5 cm. Afstand mellem Enderne; Spor af Sagtænder i Eggen. (19148).
    b) *Jerncelt*, som NO. 401, 11,8 cm. lang og 4,5 cm. bred i Eggen. (19149).
    c) *Krognøgel* af *Jern*, med forholdsvis kort Stamme og lang Sidearm, hvorpaa 2 Hager. Længde 8,5 cm. (19150).

Disse Sager ere fundne ved Pløining paa samme Gaard,

Nordbø; de skrive sig vistnok fra Grave, maaske fra en og samme Grav.

75. *Stenøxe* med Hul, af Typen NO. 28, noget forvitret, opr. sleben ved Eggen. Længde 18,3 cm., indtil 7,5 cm. bred. F. ved Harvning paa en Ager, der var ryddet paa en Udslaat i Skoven, paa *Nordre Gullaug* i *Frogner* Sogn, *Lier* Pgd., Buskerud Amt. (19152).

76. *Stenøxe* uden Hul, 14,9 cm. lang, nærmest lig NO. 15, men mislykket derved, at under Arbeidet et stort Stykke er sprunget ud paa den ene Side. Bredde i Eggen 5,3 cm. — F. ved Pløining paa *Kovestad* i samme Sogn. (19153).

77. Det meste af den forreste Del af en *Stenøxe* med Hul af Typen NO. 27, med Midtryg foran Hullet. Sleben ved Eggen. F. paa *Foss* i *Ski* Sogn, *Kraakstad* Pgd., Akershus Amt. (19155).

78. Eggstykket af en *Stenøxe* uden Hul af Typen NO. 11, sleben ved Eggen. Dennes Bredde 6,5 cm. F. sammesteds. (19156).

79. *Slibesten* fra Stenalderen, 14 cm. lang, indtil 9 cm. bred og 6 cm. tyk, af grov, glimmerblandet Sandsten. Slidt paa de tre Sider, uregelmæssigt formet paa den fjerde; Tversnittet aflang-firkantet. F. sammesteds. (19157).

80. a) *Øxeblad* af *Jern* fra yngre Jernalder af Typen NO. 561, 18,8 cm. langt og 11,3 cm. bredt i Eggen. (19161).
b) *Øxeblad* af *Jern* af Typen NO. 555, 20,3 cm. langt, 12 cm. bredt i Eggen. (19162).
c) *Øxeblad* af *Jern* af samme Type; synes dog med Hensyn til Bladets Form mere at have lignet NO. 554. 19,5 cm. langt, 10 cm. bredt i Eggen. (19163).
d) Meiselformet *Redskab* af *Jern*, en firkantet Stang, nu 26 cm. lang, tvert afskaaret i den ene Ende, afsmalnet og aftyndet mod den anden, der nu er stærkt beskadiget og maaske opr. har endt i en Spids. (19164).
e) Et i to Stykker brudt *Skiferbryne*, 18 cm. langt, men spædt. (19165).

Disse Sager ere fundne paa *Heldal*, i *Vestre Moland* Sogn og Pgd., Nedenes Amt, i Udmark, 19 Tommer dybt. Findestedet opgaves at ligge et lidet Stykke fra Edvard Henriksens Huse, ved Verekilen, den vestre Bugt af Kalveldfjorden, c. 150 m. fra Søen, N. for denne og lige i den nye Vei fra Lillesand til Grimstad, paa en Bakke, hvor der er Udsigt til Fjorden. Der laa en stor Sten, »af stribet Gneisgranit«, som blev sprængt i Stykker til Brug ved Veianlægget; ved Foden af denne Sten laa Oldsagerne.

81. Topstykker af 2 *Stenøxer* uden Hul af Typen NO. 4, ovalt Tversnit, fra *Skjølshagen* i *Sande* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19167).

82. En liden *Flintskive*, 3,8 × 2,7 cm., der i to Kanter har nogen Tilhugning (ikke til Skraber). F. paa *Flaaten* i *Skoger* Sogn og Pgd., samme Amt. (19168).
83. 7 *Gravfund* fra *Jernaldren*, fremkomne ved Gravninger, udførte for Foreningen af Antikvar *Nicolaysen* paa *Opstad* i *Tune* Pgd., Smaalenenes Amt. Gave fra Gaardbruger *Simen Opstad*. Fundene ere beskrevne foran s. 62—64 i denne Aarsberetning. (19169—19177).
84. Et *Skiferbryne*, fundet af Antikvar *Nicolaysen* i en Haug paa *Vistad* i *Mo* Sogn og Pgd., Bratsberg Amt, ligeledes nærmere omtalt foran s. 65. (19178).
85. *Gravfund fra yngre Jernalder* fra *Berg* i *Berg* Sogn, *Brunlanes* Pgd. Jarlsberg og Larvik Amt.
    a) Et Par *ovale Broncespænder* fra yngre Jernalder, enskallede, den ene kun tilstede i Brudstykker, den anden derimod meget vel bevaret, med smuk, jevn Patina, afb. fra 2 Sider efter Fotografi fig. 4 a og b. De til-

Fig. 4 a. 1/1.

Fig. 4 b. 1/1.

hører en eiendommelig Type, hvoraf Samlingen tidligere kun havde et eneste Par, No. 2320 fra Skalberg i Sandeherred. Det mest fremtrædende Træk ved disse Spænder er de i meget stærkt, rundt Relief udførte Dyrefigurer, hvoraf der ialt findes 8, en enkelt ved hver Ende paa begge Sider og et Par i begges Midtparti. Der ere Dyrene tilsyneladende fremstillede legende med hinanden; det tilsvarende, meget lignende Parti paa No. 2320 er afbildet i Sophus Müllers Afhandling om Dyreornamentiken (Aarb. f. nord. Oldk. 1880 S. 353 fig. 72). Der har været 3 Par paanaglede Knopper, ikke af Bronce, hvorefter nu kun sees de tomme Pladse; det enę af disse Par har, som ofte, været af ringere Størrelse og staaet i ringere Afstand fra det nærmeste Par af de større, end Afstanden er mellem disse indbyrdes. Fra de 4 større Knopper gaar et plant Parti ned mod Spændens Fod; i dette findes der et Ornament, som har umiskjendeligt Slægtskab med irske Baandslyngninger (kan ogsaa spores paa No. 2320). Blandt Ornamenterne rundt om Spænden nedentil gjentager sig oftere noget, som maa være opstaaet af en Fremstilling af et liggende Dyr. Naalen har været af Jern; dobbelt Charnier. (19179).

b) En oval *Broncespænde*, enkeltskallet, af den meget almindelige Type NO. 648 (Sv. forns. 547), noget beskadiget. Ved Charnieret Rester af Jernnaalen og af Tøi; det kan ogsaa her, ligesom paa enkelte andre i senere Tid indkomne Expl., iagttages, at Naalen foruden at gaa igjennem et Stykke Tøi har baaret en Strop. I Charnieret har været anbragt en temmelig stor Ring af spæd Broncetraad. (19180).

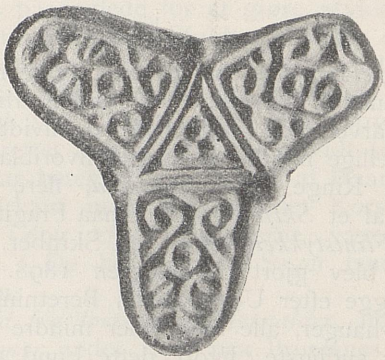

Fig. 5.

c) *Trefliget Broncespænde*, afb. efter Fotografi fig. 5. Afstanden mellem Armenes Ender 5 cm. Midtpartiet ikke ophøiet; det bestaar i en med et dobbelt, ophøiet Baand omgivet flad Trekant, med 3 ophøiede Punkter indeni. Ornamenterne paa Armene ere degenererede Planteornamenter. Ligner meget Saml. No. 8790, fra Reine i Sandsvær (Aarsb. 1878 S. 254) og Vedel, Bornholms Oldtidsminder S. 182 fig. 373. Paa Bagsiden kun Fremspring til Charnier og Naaleskede; i den ene Arms Ende boret et Hul til en Kjede eller lignende. (19181).

d) *Smykkenaal* af *Bronce*, af en oftere forekommende Form; under det udplattede gjennemborede Parti øverst, hvori der hænger en ganske spæd Ring af sammenbøiet Broncetraad, et polyedrisk Hoved, hvis Flader ere prydede med indstukne runde Punkter (se f. Ex. Aarsb. 1895 S. 80 No. 110). Længde 11 cm. (19182).

e) *Nøgel* af *Bronce*, af Klassen NO. 454, afb. efter Tegning fig. 6. Forestillingen inde i Grebet usædvanlig: to Fugle, som nebbes. Der sees stærkt Slid af det Baand, hvori Nøgelen har været baaret. (19183).

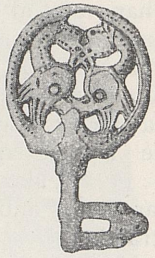

Fig. 6. $^1/_2$.

f) 2 *Glasperler*, den ene gjennemsigtig rød, firkantet med afskraanede Hjørner, den anden ringformet, af sort Grundfarve med mørkerødt og hvidt Indlæg. (19184).

g) Forskjellige mindre Jernsager, hvoriblandt *Spiger, Klinknagler*, Ringe af et *Mundbid*, flere *Knivblad*. Smaa Fliser af et *Skiferbryne*. Smaa Fragmenter af *Lerurner* og 4 *Flintstykker*, deribl. en Skraber. (19185).

Fundet blev gjort i Sommeren 1898. I Gaarden Bergs Udmark ligge efter Udgraverens Beretning 4 store og flere smaa Gravhauger, alle mere eller mindre forstyrrede. Den største og sydligste, hvori dette Fund er gjort, holder 30 Al. i Tvermaal og $2^1/_2$ Al. i Høide og er udhulet og formindsket ved tidligere Gravning; den er bygget af Rullesten

med Sand imellem. Rundtom Haugen, i en Afstand af 5 Al. fra dens Fod, gaar en Ring af Stene, nedgravede i Jorden. I samme Haug er ogsaa fundet 2 Grave fra tidligere Perioder i Jernalderen (se nedenfor No. 109).

86. *Gravfund fra ældre Jernalder*, fra *Aske* i *Tanum* S., *Brunlanes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt.

a) Ubetydelige Stykker af forskjellige større *Lerurner*. De fleste synes at have tilhørt et Kar af samme Klasse som NO. 363, et enkelt en stor Urne af det grove Slags. (19186).

b) *Broncespænde* af samme Form som Aarsb. 1878 fig. 5 (beslægtet med NO. 256, men uden ophøiede Ornamenter). Af Ornamenter findes lange Skraahak i Kanterne mellem Tverlinier baade paa Bøilens Knæer og øverst paa Nederstykket; desuden en Dobbeltlinie langs Overstykkets Kanter. 6,8 cm. lang; har havt Jernnaal. (19187).

Fundet er gjort paa Pladsen *Oldermyr* under *Aske*, i den i Aarsb. 1894 S. 114—116 omtalte Haug, hvori dengang blev truffet en Grav fra den »romerske Tid« og — sandsynligvis — en anden fra Mosefundstiden. Af de ovenfor beskrevne Sager fandtes *a* af Børn, der rodede i Jorden ved Foden af en af de i Haugens Kant staaende Bautastene; *b* fremkom senere ved Undersøgelse af Jorden nærmest ved dette Sted. Haugen synes altsaa at have indeholdt Grave fra 3 forskjellige Tider indenfor Jernalderen; den nu fundne Spænde maa tilhøre den tidligere Del af Mellemjernalderen.

87. Stykker af en af de vanlige smaa halvmaaneformede *Benkamme* fra ældre Jernalder (NO. 158); paa et af Stykkerne sidder paa begge Sider smaa Bronceplader, sandsynlig Lapper, der ere paanaglede for at gjøre Stykket brugbart efter et Brud. Ubestemmelige Stykker af andre *Bensager*. Nogle Stykker *Trækarkit*. F. paa samme Gaard, *Aske* i *Brunlanes*, i en Grav ved Siden af den, hvori for nogle Aar siden fandtes Saml. No. 18049—50 (Aarsb. 1895 S. 74), og efter Sigende indrettet som denne, forsaavidt som den over Jorden alene var betegnet med Rader af Haandstene, der dannede en Firkant med et retvinklet Kors indeni. De to Grave maa dog efter Oldsagerne være fra meget forskjellig Tid. De her opførte Sager fandtes i en Hob af brændte Ben.

88. *Et Gravfund fra førromersk Jernalder*, fra det ovenanførte Sted, *Oldermyr* under *Aske* paa Brunlanes. Det bestaar af Stykker af en stor og meget grov *Lerurne* og en *Smykkenaal* af *Jern* med den samme eiendommelige Krumning som

Aarsb. 1874 fig. 31 og Müller, Jernalderen No. 38, men med forskjellig Form af Hovedet; afb. fig 7 efter Tegning, seet fra 2 Sider. Naalens Spids mangler, og nedre Del er stærkt bøiet fremover. Fundet blev gjort af Husmandskonen paa Stedet, idet hun væltede om en Helle af en Alens Tvermaal; under denne fandtes en meget stor Urne, fyldt med brændte Ben, blandt hvilke Naalen laa; altsaa en Urnegrav paa flad Mark. (19189. 19190).

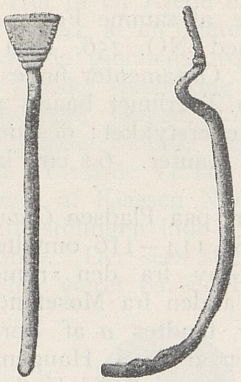

Fig. 7. $^2/_3$.

89. *Kvartsbryne*, opr. firkantet, noget afrundet ved Slid, især i Hjørnerne. Længde 13,6 cm. F. paa *Vister* i *Hærland* S., *Eidsberg* Pgd., Smaalenene. (19193).
90. *Stenøxe* uden Hul, af blaagraa Lerskifer, af Typen NO. 15, beskadiget oventil, nu 8,5 cm. lang og 4,9 cm. bred i Eggen. F. paa *Delingsrud* i samme Sogn. (19194).
91. Odstykket af en vel arbeidet *Flintspids*, 5,9 cm. langt og 2,4 cm. bredt i Bruddet; efter Bredden sandsynlig en Spydspids. F. sammesteds. (19195).
92. *Stenøxe* med Hul, af Typen NO. 28, sleben ved Eggen, 17,4 cm. lang og 7,5 cm. bred over Hullet. F. under en Fjeldvæg paa *Putten* i *Haug* S., *Norderhov* Pgd., Buskerud Amt. (19196).
93. Nedre Del af en *Stenøxe* uden Hul, nærmest lig NO. 9, men noget tykkere, med konvexe Sider og stærkere aftagende i Bredde opad. Længde 5,8 cm. (der mangler tydeligvis ikke meget), Bredde i Eggen 4,3 cm; sleben blot der. F. paa *Simenstad* i *Sande* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19198).
94. Bagstykket af en større *Stenøxe* med Hul, mulig af Typen

NO. 27, 7,5 cm. bred ved Skafthullet. F. paa *Bjørge* i samme Pgd. (19199).

95. Lidet *Knivblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, med samme Slags oprindelige Bøining som NO. 408, altsaa bestemt til Udhulingsarbeide. Stærkt slidt og derfor nu smalt. F. paa *Rødløs* i samme Pgd. (19200).

96. *Kvartsbryne*, slidt paa den ene Bredside og paa Smalsiderne, afrundet i Kanterne. *Knivblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, 9,5 cm. l., og et Brudstykke af et lignende *Knivblad*. Alle 3 Stykker f. paa *Gutu* i samme Pgd. —, om sammen, er ikke oplyst. (19201).

97. Liden *Stenøxe* uden Hul, 6,1 cm. lang, i Form staaende mellem NO. 8 og 12, næsten helt sleben; Bredde i Eggen vel 3 cm. F. paa *Giltvet* i *Spydeberg* Sogn og Pgd., Smaalenene. (19204).

98. En af en tyk Flintskive tildannet *Rundskraber*, lidet tilhugget, da allerede den oprindelige Kant med den naturlige Flintoverflade for en Del var brugbar til Skrabning. Største Tvermaal 5,9 cm. F. paa *Kjesebotn* i *Vaaler* Sogn og Pgd., Smaalenene. (19205).

99. *Flintøxe*, tyndnakket, istykkerslaaet efter Optagelsen af Jorden, men saavidt sammensat, at Form og Størrelse kan bedømmes. Længde noget over 13 cm., Bredde i Eggen 7,5 cm. F. for 3 Aar siden i en Myr paa *Stadum* i *Gran* Sogn og Pgd., Kristians Amt. Gave fra Lærer *A. L. Tisthammer*. (19207).

100. *Stenøxe* med Hul, et mindre Exemplar af Typen NO. 28, formindsket fortil ved Omhugning og Omslibning; er nu 11,9 cm. lang og 6 cm. bred over Skafthullet. F. paa *Bjella* i *Gran* Sogn og Pgd., Kristians Amt. (19208).

101. 5 Smaastykker af en grov *Lerurne*, hvis Masse er stærkt blandet med Kiselgrus. Prøve af det Slags Urner, som findes paa den i Aarsb. 1897 S. 121 omtalte Gravplads paa *Lisleby* i *Glemminge* Pgd., Smaalenene. Efter de der meddelte Oplysninger er der her Tale om Urnegrave paa flad Mark, ikke om Brandpletter. (19209).

102. Et større Randfragment af en *urtepotteformet Lerurne* fra ældre Jernalder (som NO. 370—377); i Massen indblandet en Mængde Glimmer. Af Ornamenter sees ikke andet end nogle skjødesløst indtrykte, skraatløbende Furer, som begynde strax nedenfor Randen. F. Vaaren 1898 i en rund Røs paa *Haugsevjen* under *Aaslandsbakken* i *Mo* Sogn og Pgd., Bratsberg Amt. Ved Gravning af en Kjelder fandtes paa Bunden af Røsen i en liden Aabning mellem Stenene denne Urne, som da var hel og fyldt med

brændte Ben. Gave fra Gaardbruger *Gunnar Bakken* ved Antikvar *Nicolaysen*. (19210).

103. *Spydspids* af *Flint*, lig NO. 68. 69, ikke synderlig godt Arbeide, 15,3 cm. lang og indtil 3 cm. bred. F. i Ladestedet *Hølen*, *Vestby* Pgd., Akershus Amt, ved Gravning af en Dam noget nedenfor Broen. (19211).

104. Fragmenter af *Stenøxer* uden Hul, Typen NO. 4, *Flintstykker*, hvoriblandt nogle med Skraberegg, og *Skiferstykker*, blandt de sidste flere Forsøg paa at eftergjøre Flintflekker i Skifer, — altsaa Sager af samme Art som de ovfr. No. 13 omtalte. F. efterhaanden ved Jordarbeide paa *Haltorp* i *Spydeberg* Sogn og Pgd., Smaalenene, et Sted, der ligger ganske i Nærheden af Giltvet, hvor No. 13 er fundet. Jfr. ogsaa Aarsb. 1897 S. 47 No. 10. (19212. 19252).

105. Oddstykke antagelig af en *Flintspydspids* som NO. 68. 69, 7,8 cm. langt og indtil 2,6 cm. bredt. F. paa *Brekke* i *Fiskum* Pgd., Buskerud Amt. (19213).

106. a) Enegget *Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder, uden Hjalt, ret vel bevaret. Eggen skraasleben paa begge Sider helt ud til Odden. Klingen er temmelig kort, 54 cm. lang og indtil 4,5 cm. bred; Odden meget spids; Ryggens Tykkelse 5 mm. (19214).
b) *Pilespids* af *Jern*, NO. 539, 15 cm. lang. (19215).
Disse Sager opgaves f. paa *Lysthus* i *Hitterdal* Sogn og Pgd., Bratsberg Amt, i en Haug, hvori der sagdes ikke at være f. mere af Oldsager.

107. *Øxeblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, beslægtet baade med NO. 553 og 555; vel bevaret, dog noget opstuvet i Eggen. Længde 16,9 cm., Bredde i Eggen 8,5 cm. F. paa samme Gaard, under en større Sten. (19216).

108. *Øxeblad* af *Jern* fra samme Tid, som NO. 561, forrustet, 17,8 cm. langt og mindst 11 cm. bredt i Eggen. F. paa samme Gaard, i en Haug, hvori der tidligere skulde være f. et itubrudt Sværd. (19217).

109. To sammenblandede *Gravfund fra ældre Jernalder* fra *Berg* i *Berg* Sogn, *Brunlanes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt, gjort i samme Haug som No. 85 ovfr.
a) *Broncespænde* af Formen NO. 231, temmelig slankt bygget, 4,4 cm. lang. Naalen og Spiralen mangle; af Sølvbelægget findes en Rest af perlet Sølvtraad i Midtkammens Fure. Nedentil endende med en liden, af samme Stykke gjort Knop. Spor af Beskadigelse af Ild. (19223).
b) *Broncespænde*, »baandformet«, af Typen NO. 230, smalere og mere langstrakt end denne. Naalen har

været af samme Stykke som Spænden. Opr. 4,5—5 cm. l. og 5,5 mm. br. Stærkt skadet og forbøiet ved Indvirkning af Ild. (19224).

c) Stykker af 2 *Benkamme* som NO. 158, gjorte af ét Stykke, med Ornamenter af vanligt Slags. Et lidet Stykke af en *Bennaal* og Stykke af en spæd *Benskive* med Hul i Centrum, med Rest af et tæt-strieret Ornament. (19225).

d) Nogle *Kitstykker* af et *Trækar*. En liden *Bronceknop*. (19226).

e) En liden, vel bevaret forgyldt *Broncespænde* af den vanlige Mellemjernaldersform, afb. efter Fotografi fig. 8.

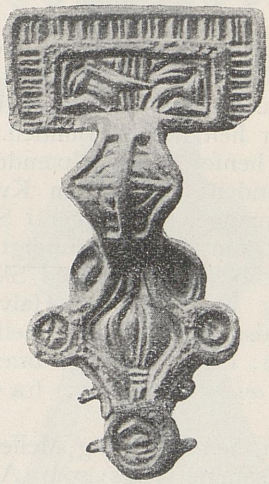

Fig. 8. 1/1.

Den tilhører, som det sees, et temmelig sent Udviklingsstadium. Længde 6,5 cm., Overstykkets Maal 3,5 × 1,6 cm. Har havt Naal af Jern. (19227).

f) *Sneldehjul* af Glimmerskifer, som en lav Cylinder med afrundet Overkant, 3,7 cm. i Tvermaal. Et Par *Spiger* og nogle ubestemmelige *Jernstykker*, samt en Stump af en buget *Lerurne*. (19228).

Naar man sammenligner Oldsagerne i de to Samlinger 19179—19185 og 19223—19228, viser det sig, at denne Haug har indeholdt 3 Grave af forskjellig Ælde, 1 fra den »romerske Tid« (hertil 19223, 19224 og mulig 19225), 1

fra Mellemjernalderen (19226—19228) og 1 fra Vikingetiden (19179—19185). I den første Grav synes efter Udgraverens Beretning Oldsagerne at være fundne i et Lag af Kul og brændte Ben.

110. *Gravfund fra ældre Jernalder*, fra *Eidsten* i *Berg* Sogn, *Brunlanes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt.

a) *Broncespænde*, nærmest lig NO. 235, men mindre og simplere; den meget lange Naaleskede er bevaret, men Naalen og dens Spiral mangle. Længde, uberegnet Skeden, 2 cm. (19229).

b) En ganske lignende *Broncespænde*; Naaleskeden beskadiget, men lidt af Spiralen bevaret. (19230).

c) Et meget lidet, kugleformet *Sneldehjul* af *Bronce*, 1,5 cm. høit, med Spor af at have været i stærk Hede. (19233).

d) Smaastykker af 3 *Lerurner*, hvoraf den ene har været af grov Masse som NO. 354 og lign. Stykker; de to andre have været bedre arbeidede Kar med Strege-ornamenter helt ned til Bunden. (19234).

Graven henføres ved Spænderne og Sneldehjulet til Mosefundstiden; det er en Kvindegrav. Haugen er en af de mange, som ligger i Skoven strax søndenfor Husene og som alle ere grundigt oprodede for lang Tid siden. Denne Haug laa ved Skovveien og var bygget af Sten og Jord; omtrent Halvdelen af den var borttaget. Oldsagerne fandtes mellem nogle store Stene midt i den; der var mange brændte Ben.

111. *Gravfund* fra *ældre Jernalder*, fra samme Gaard, *Eidsten* i *Brunlanes*.

a) *Spænde* af *Sølv* af tidlig Mellemjernaldersform, meget tynd, af samme Slags som Aarsb. 1888 fig. 7 (Sv. fornminnesf. Tidskr. X S. 64 fig. 138) o. fl., afb. fig. 9 a. Med Hensyn til Nederstykkets Form ligner Spænden dog endnu mere det i nævnte Tidsskrift IX S. 226 fig. 73 afbildede Exemplar. Den er temmelig helt bevaret, men er brusten paa enkelte Steder, og nogle nærmere nedenfor omtalte Prydelser til Overstykkets Kanter ere løsnede og delvis ødelagte. Dens Længde er 12,5 cm.; Overstykkets Maal 5,6 × 2,6 cm. Ornamenterne bestaa i meget fine indstemplede Figurer, af hvilke tre ere fremstillede efter Tegning i 3dobbelt Maalestok fig. 9 b, Forgylding og Niellering. Der er søgt opnaaet Effekt gjennem regelmæssig Afvexling af forgyldte og uforgyldte Partier; af Niello er der nu kun bevaret Spor i de to Rader af Skraakors, som gaa langs efter Bøilen; men sandsynligvis har Nielloindlæg-

ning ogsaa været anvendt paa flere Steder, hvor der nu sees forsænket Bund. Paa Overstykket er, som det vil sees, Hovedprydelsen to ensartede runde Ornamenter, bestaaende af et Slags Triskele, der er omgivet af

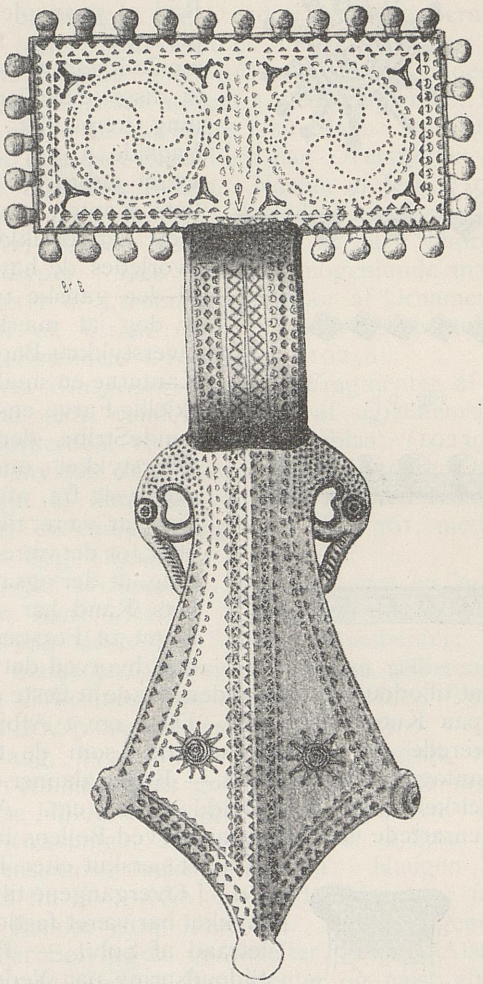
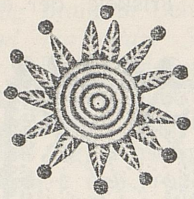

Fig. 9 a. $^1/_1$.

en Dobbeltcirkel, alt udført i Konturer, bestaaende af punkterede Linier. Rummet mellem disse Ornamenter udfyldes af et ligeledes i Konturlinier udført Billede af en Fisk, der vender Snuden mod Bøilens Rod og Ha-

len mod Spændens Overkant; Konturerne bestaa her for det meste af 2 Rader af strierede Triangler. Dette Parti har rundtom været kantet med et Ornament, bestaaende af flade, 4 mm. brede Sølvstrimler, besatte med en tæt Rad af paanaglede runde Knopper, der hver for sig ere sammenloddede af to Halvdele. En af disse Strimler er efter Tegning fremstillet fra Forside og Bagside i fig. 9 c. De have været anbragte langs Overstykkets Kanter i vertikal Stilling, men det er ikke let at forstaa, hvorledes de have været fæstede til den ganske tynde Kant. Det er dog at mærke, at der paa Overstykkets Bagside findes langs Kanterne en smal Strimmel af forskjellig Farve, ensartet med en lignende Stribe, der gaar tversover Overstykket midtpaa og maa skrive sig fra, at Spændens Charnier har været tilloddet der. Derefter tør det være en rimelig Slutning, at der ogsaa langs Bagstykkets Rand har været paaloddet noget til Forstærkning af Spænden, hvorved det er blevet muligt at tillodde eller paa anden Maade at fæste de Strimler, hvorpaa Knopperne sidde. Disse ere i Afbildningen restaurerede og anbragte saaledes, som de efter Skjøn maa antages at have siddet. — Bøilen danner omtrent en Halvcirkel; dens Spændvidde er 2,5 cm. Af de indbyrdes ensartede Ornamentpartier ved Bøilens Ender er det ene afbildet særskilt efter Tegning som fig. 9 d. I Overgangene til Neder- og Overstykket har været fastloddet en tyk Perletraad af Sølv. — Paa de to runde Sideudspring paa Nederstykket, der er beskadigede, er der Spor af et Nielloornament, en Dobbeltcirkel med et Punkt i Centrum; derimod er det lignende Udspring nederst nu glat. Charnieret og Naaleskeden, der begge have været fastloddede paa Bagsiden, mangle, ligesom ogsaa Naalen. (19235).

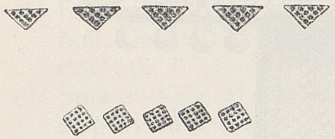

Fig. 9 b.

Fig. 9 c.

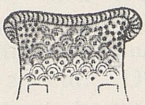

Fig. 9 d.

b) Endel *Sølvhegter* af Form som NO. 271, dog med den Forskjel, at ikke blot Mallerne, men ogsaa Krogene have havt 2 Spiraler. Der synes at have været ialt 8 Par. (19236).

c) *Korsformet Broncespænde* (NO. 247 ff.), 9,8 em. lang, stærkt beskadiget ved Oxydation. Knopperne ere helt runde, men Overstykket er bredt, Bøilen har været udvidet til Siderne paa Midten, og der findes Spor af Udspring til Siden nedenfor den. Spænden kan altsaa ikke regnes til de ældre i sit Slags. Af Ornamenter sees et indridset Skraakors paa Overstykket og 2 Perlestave midtefter Bøilen. Naalen af Jern. (19237).

d) Stykker af 2 mindre, ligeledes korsformede *Broncespænder*. Ogsaa disse lade til at have tilhørt temmelig sene Typer. Den ene kan nogenlunde maales; den har været c. 5,8 cm. lang. Spor af Ornamenter, hvoriblandt en Cirkel med et Punkt i Centrum midt paa begge Spænders Overstykke. (19238).

e) 76 smaa *Glasperler* og nogle Fragmenter af saadanne. Alle af alm. rund Form og af ugjennemsigtigt Glas (46 mørkerøde, 18 gule, 12 lyseblaa). (19239).

f) Smaa Stykker af *Lerurner* (efter Finderens Opgivende 3). En af dem har været af Formen NO. 364 (med Hank); en anden mulig som NO. 361, med noget afrundet Bug. (19240).

g) *Sneldehjul* af *Sandsten*, af Form som en lav Cylinder, 4,2 cm. høit. Rester af 2 *Sneldehjul* af brændt *Ler*. Et af de sidste har Spor af Ornamenter; paa Stenhjulet findes paa Oversiden indridset radierende Streger og en Cirkellinie, som overskjærer disse. (19231).

h) Endel *Kitstykker* af *Trækar*. (19232).

Den Haug, hvori dette Fund blev gjort, var kun 16 Alen i Tvermaal og en god Alen høi, men saa ud til at have større Høide, fordi den var lagt paa en Fjeldknaus i en Bakkeskraaning. Den var bygget af Sten og Jord og havde Stensætning omkring Kanten. Haugen blev gjennemgravet fra SV.—NØ., hvorved Oldsagerne fandtes, liggende i Række efter hinanden. Efter Sigende fandtes først et Par Sølvhegter og derefter i kort Afstand Sølvspænden, saa atter et Par Hegter og næst efter dem de til Spændens Overstykke hørende Strimler med Knopper. Derpaa fulgte et tredie Hegtepar, de tre Broncespænder, som laa ved Siden af hinanden, den største i Midten, og endelig de øvrige Hegtepar, i lige indbyrdes Afstand. Oldsagrækkens Længde mellem de to yderste Hegtepar var $1^1/_2$ Alen. I samme Linie, men, saavidt det kan

skjønnes, noget dybere, fandtes de 3 Lerkar, 2 kittede Trækar og Sneldehjulene. Perlerne laa spredte omkring de øvrige Oldsager. — Graven tilhører den tidligste Del af Mellemjernalderen; til denne Tid maa Sølvspænden henføres, og Fundets øvrige Indhold modsiger ikke Tidsbestemmelsen. Den her begravede har været en Kvinde, og Liget har ikke været brændt.

112. Nogle Smaastykker af en af de vanlige halvmaaneformede *Benkamme* (NO. 159), sammensat af flere Stykker med Jernnagler, og et Par *Kitstykker* af et *Trækar*, f. i en anden Haug paa samme Gaard, *Eidsten* i *Brunlanes*, blandt brændte Ben. Haugen var stærkt oprodet ved tidligere Gravning. (19241).

113. *Flintøxe*, tyknakket,' aldeles usleben, grovt tilhugget. Længde 14 cm. og Brede i Eggen 5,7 cm. F. ved Pløining paa *Torsrud* i *Styrvold* Sogn, *Lardal* Pgd., Jarlsberg og Larviks Amt. (19242).

114. *Flintøxe* af samme Type, men næsten helt sleben paa Bredsiderne, 11,4 cm. lang og 4,7 cm. bred i Eggen; i Banen den naturlige Flintoverflade. F. paa *Halle* i *Tanum* Sogn, *Brunlanes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19243).

115. a) *Dolk* af *Flint*, hvis Odd mangler, nu 13,5 cm. lang, af simpelt Arbeide; i Skaftenden naturlig Flintoverflade. Bladets Bredde indtil 2,7 cm. (19244).

b) *Spydspids* af *Flint*, lig Müller 161, 162; stemmer med det sidstnævnte Stykke med Hensyn til Tykkelse og Nederdelens Form, og med det førstnævnte med Hensyn til Forholdet mellem Længde og Bredde. 15,5 cm. lang og indtil 2,4 cm. bred; noget beskadiget i nedre Dels ene Side. (19245),

Disse to Stykker opgaves at være fundne ved Grøftegravning paa *Stangehy* i *Nøtterø* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt; de skulle have ligget i en Afstand fra hinanden af 2—3 m.

116. *Stenøxe* med Hul, i Form staaende nær ved NO. 28, men mindre afrundet ovenpaa. Et Stykke af Oversiden er aflekket, og Stykket er aabenbart formindsket ved Omhugning. Er nu 10,8 cm. lang og 5,8 cm. bred over Hullet. F. paa *Leksrød* i *Aremark* Sogn og Pdg., Smaalenene. (19246).

117. Endel yderst forrustede *Jernsager* fra yngre Jernalder, fundne i en Haug paa *Ringdal* i *Hedrum* Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. Deriblandt sees Stykker af en *Vævske* (NO. 440), en *Sax* med ringformet Bøile (NO. 443) og et *Knivblad*. Der sagdes i samme Haug ogsaa at være f. et Sværd, som var for medtaget til at kunne

bevares. Er dette rigtigt, maa Haugen have indeholdt to Grave; hvad der er indkommet til Samlingen, skriver sig jo aabenbart fra en Kvindegrav. (19247).

118. *Kam* af *Ben*, eller vel rettere af *Elghorn*, af vanlig yngre Jernalders Form, som NO. 447, sammenføiet med Jernnagler; Ornamenterne bestaa i Cirkler med Punkt i Centrum, ordnede paa forskjellig Maade. Længde 15,2 cm., Høide i Midten 4,3 cm. Indkom i flere Stykker, men er sammensat, saa at kun 3 Smaastykker mangle. Funden paa *Rustad* i *Løiten* Pgd., Hedemarkens Amt, af to Børn, *Peter* og *Johanne Rustad*, ved at rode i en forresten endnu urørt Haug, og af dem foræret til Samlingen. (19249).

119. Tyknakket *Flintøxe*, af Typen med indadbuede Sidekanter (NO. 20, Müller 65), 10,5 cm. lang og 4,7 cm. bred i Eggen. Sleben paa Bredsidernes nedre Del. F. ved Pløining paa *Grette* i *Sem* Sogn og Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19250).

120. *Flintøxe*, ogsaa tyknakket, men af Typen NO. 17 (Müller 59), sleben blot ved Eggen, 13,9 cm. lang og 5,2 cm. bred i Eggen. F. paa *Kaltvet* i *Slagen* Sogn, samme Pgd. (19251).

121. a) *Stenøxe* uden Hul af Typen NO. 12, 15 cm. lang og indtil 4 cm. i Tvermaal. Eggen har været skraasleben fra den ene Side. (19153).

b) *Stenøxe* uden Hul af mørkviolet Skifer, 12,8 cm. lang. Har nogen Lighed med NO. 8 og 12, men har paa den ene Side tildels bevaret en Brudflade, hvorved den der er bleven temmelig flad; er ogsaa ellers noget uregelmæssig. Bredde og Tykkelse indtil 3,9 og 3 cm. Sleben ved Eggen. (19254).

c) *Stenøxe* uden Hul, som NO. 8; Tversnittet altsaa af Form som en sammentrykt Oval, ret smukt Exemplar. Længde 8,7 cm. og Bredde ved Eggen 4,3 cm. Sleben ved Eggeu og et Stykke op paa Bredsiderne. (19255).

d) *Stenøxe* uden Hul, af samme Type som den foregaaende, dog med lidt stærkere Antydning af særskilte Smalsider. Forvitret, kvorved endel blødere Aarer i Stenen ere udvaskede og nu danne smale Fordybninger paa Overfladen. 12,2 cm. lang og 5,6 cm. bred i Eggen. (19256).

e) Oddstykket af en *Flintspids*, efter Formen sikkert af en Spydspids, ikke af Bladet af en Dolk, 8,6 cm. langt og indtil 2,3 cm. bredt. (19257).

Disse Sager ere antagelig alle fundne i *Bamle* Pgd., Bratsberg Amt, eller ialfald i den nærmeste Omegn; de vides nemlig at være komne fra en der bosat, for længere

Tid siden afdød Mand, som samlede paa Oldsager. Med Hensyn til No. 19255 lader det sig af en halv udslettet Paaskrift slutte, at det er fundet paa *Brekken* i det nævnte Pgd.

122. Den øvre Del af en stor tyndnakket *Flintøxe*, der har været stærkt afsmalnende opover, ligesom Müller 61. 62. Sleben paa Bredsiderne, dog kun ufuldstændigt oventil; ubetydelig sleben paa Smalsiderne. F. paa *Tegdal* i *Bamle* Pgd., Bratsberg Amt. (19258).

123. 2 »*Bismerlodder*« af *Sten* (NO. 477), den ene oval, næsten rund, med en enkelt Fure langsefter, den anden pæreformet, med Længdefure og Tverfure (den sidste dog kun rækkende over den ene Bredside). — Sandsynlig ogsaa fundne i *Bamle*. (19259. 19260).

121—123 ere Gaver fra Direktør *Ch. Delgobe*.

124. a) Meget liden *Stenøxe* uden Hul af Typen NO. 12, kun 7,7 cm. lang, skraasleben i Eggen fra den ene Side; vel arbeidet. (19263).

b) *Stenøxe* uden Hul, af lysviolet Skifer, af Typen NO. 4, af noget uregelmæssigt ovalt Tversnit, sleben ved Eggen, 13,3 cm. lang. (19264).

c) Et beskadiget Stykke af Eggpartiet af en *Stenøxe* uden Hul af Typen NO. 15, af Skifer. (19265).

Disse Stykker ere alle fundne paa *Torp* i *Berg* S., *Brunlanes* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt.

125. *Gravfund fra ældre Jernalder*, fra *Nordgaarden* i *Seljord* Sogn og Pgd., Bratsberg Amt.

a) Stykker af et *broncebeslaaet Træspand* (NO. 381. 382) og af dets Beslag. Karret sees at have været 11,5 cm. høit. Broncebaandene have været meget tynde og saa brede, at det maa sluttes, at Karret ligesom NO. 382 har været helt beklædt med Bronce. Der findes ogsaa Stykker af kun 7 mm. brede Strimler, der maa have været bestemte til at dække over Sammenføiningerne, ligesaa Stykker af de lodret anbragte Beslag, hvori Hadden var fæstet, — de sidste endnu smalere, men noget tykkere. Ogsaa et Stykke Randbeslag er bevaret. (19269).

b) *Glasbæger uden Fod*; under Randen indslebet to horizontale Furer og derunder igjen 4 Rader langstrakte, lodrette Fordybninger, tildels gaaende om hinanden med Enderne. Alt dette er meget grovt indslebet. Glaskar med dette Slags Slibning synes i Norge først at forekomme i Fund fra Mellemjernalderen. Bægeret er 23,7 cm. høit, men usædvanlig smalt, kun 7,4 cm. i Tvermaal over Mundingen. Det var knust i mange

Stykker, da det kom ind, men har kunnet sammensættes nogenlnnde fuldstændigt. (19270).

c) Smaastykker af et tykt *Glaskar*, gjennemsigtigt Glas med gult Skjær, af det oftere trufne Slags Kar, som man endnu aldrig har fundet i nogenlunde hel Tilstand, altid sprængt i ganske smaa Stykker. Se særlig Aarsb. 1888 S. 61, 1891 S. 106 og Bergens Museums Aarsberetning for 1889 No. 1 S. 16. (19271).

d) Fragmenter af 2 smaa *Lerurner*, aldeles ens i Størrelse, Form og Udstyr; den ene har kunnet sammensættes nogenlunde fuldstændigt. Høiden har været c. 6,5 cm., Tvermaal over Bugen 7,8 cm. Form som en lav, vid Krukke med kort Hals og jevn Udbugning. Ornamenterne bestaa i 3 Rader smaa runde, skaalformede Fordybninger rundtom. De to øverste Rader adskilte ved en bred, dyb Fure, de to nederste ved en Rad korte Skraafurer. (19272).

e) Stykker af en noget større *Lerurne* af lignende Form, dog noget slankere og med høiere Hals; Høide antagelig 11,5—12 cm. 6 brede Furer rundt Halsen og endnu bredere lodrette Furer nedover Bugen. (19273).

f) Stykker af to større *Lerurner* (af den ene kun lidet bevaret). Blandt Ornamenterne kan fremhæves en Rad brede Buer rundt Halsen, med Aabningen nedad, oventil kantet med en Række Skraastreger og nedentil med smalere Buer. (19274).

g) Nogle Stykker af en urtepotteformet *Lerurne*, af stærkt glimmerblandet Masse, ornamenteret, rødlig-graa Farve. (19275).

h) *Vævskyttelformet Sten* af graa Kvartsit, smal og spids i Enderne, med svage Spor af Slid paa Oversiden, temmelig ru paa Undersiden. 12,2 cm. lang og indtil 2,7 cm. bred. (19276).

i) Endel *Jernsager*, yderst forrustede og ufuldstændige. Deriblandt:

Stykker af et i Skeden nedlagt *tveegget Sværd*. Skeden sees at have været af Træ, indvendigt klædt med Skind, som har veudt Haarene indad. Hjaltene af Træ eller Ben.

2 *Spydspidser*, den ene med Modhager, den anden fireegget, som NO. 209. Den førstes Længde har været c. 50 cm., den sidstes antagelig c. 60 cm.

Stykker af nogle sylformede *Pilespidser* af rundt Tversnit.

Stykker af en *Skjoldbule* af Formen NO. 221 og lidt af det dertil hørende Haandtagbeslag.

Stykker af en *Sax*.

Endel *Beslag* af et stort *Trækar*, dels af Hadden, dels af Baand rundt Karret, de sidste af 9 mm. Bredde. (19277).

k) 2 firkantede *Smykkeplader* af *Sølv*, afb. efter Fotografi fig. 10 a og b, formodentlig opr. anbragte paa Sværd-

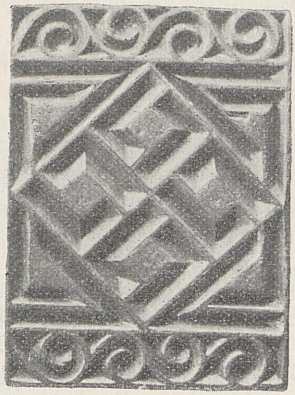

Fig. 10 a.

Fig. 10 b.

skeden som Mundingsbeslag; de have ikke været naglede paa denne, men der er paa Bagsiden Spor til, at de have været fæstede ved Lodning. De ere lidt forskjellige i Størrelse; Maalene ere 5,2 × 3,8 cm. og 4,5 × 3,6 cm. Den mindre Plade er brudt i 4 Stykker; men intet mangler. Tykkelsen er 2 mm., men da Ornamenterne ere i stærkt Relief, bliver den meget ringere paa de mest fordybede Steder. Ornamenterne sees tydelig nok af Afbildningen. De stærkest ophøiede Dele have overalt været indlagte med Niello. Paa Trekanterne og Firkanterne i det større Beslag har der været helt Niellobelæg; i de 8 runde Partier i det mindre Beslag har derimod været indlagt en Dobbeltring af Niello med et Punkt i Centrum, medens Resten af Overfladen har været glat, uforgyldt Sølv. Grundmotivet i dette Beslags Ornamenter er, som det vil sees, Hagekorset. (19278).

l) Nogle Stykker af *Sølv*, dannede af tynde Plader med forskjellig Krumning, — sandsynligvis hørende til en *Sværddopsko* af samme Type som NO. 197. Et lidet fladt Parti af *Sølv* med Ornamenter, afb. efter Tegning i dobbelt Størrelse fig. 11, mulig hørende til

et i Dopskoens runde Aabning nederst indlagt Stykke. Flere Smaafragmenter af Sølv af uvis Bestemmelse. (19279).

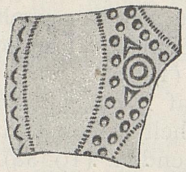

Fig. 11.

m. Smaastykker af *Trækarkit*. Et Stykke *Tøi*, bestaaende af flere over hinanden liggende Lag. Et Stykke *Bly*, der ikke ser ud til at kunne være af et Sneldehjul. Et lidet Stykke af et *Broncebeslag*. Næverstykker. (19280).

Fundet blev gjort i Sommeren 1898 i en stor Haug. Oldsagerne sagdes at have ligget noget under den naturlige Jordflade, dækkede med et Lag af Sten. Graven er en Mandsgrav fra den tidligere Del af Mellemjernalderen; Liget har ikke været brændt.

126. a) Tveegget *Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder, beskadiget; Klingens Længde 80 cm. Nedre Hjalt bevaret, af Form som paa NO. 501. (19282).

b) *Øxeblad* af *Jern*, lignende NO. 555 i Skafthulpartiet, men forøvrigt NO. 554, 14,8 cm. langt og 6,7 cm. bredt i Eggen. (19283).

Begge disse Stykker sagdes i længere Tid at have været bevarede paa *Hundorp* i *Søndre Fron* Pgd., Kristians Amt; det vidstes ikke, om de vare fundne sammen.

127. *Stenøxe* med Hul, 13,5 cm. lang, i Form at sammenligne med Müller 78 og NO. 31, dog forholdsvis svær og kort, stærkt krummet efter Længden, helt sleben. Eggen er noget buttere og kortere i den ene Ende end i den anden. Vidden over Skafthullet er 6,4 cm. F. paa *Halvorsrud* i *Jevnaker* Sogn og Pgd., Kristians Amt. (19284).

128. *Halvmaaneformet Sagblad* af *Flint*, af Formen NO. 52, med temmelig regelmæssige Tænder i Eggen, 15,3 cm. langt og indtil 3,7 cm. bredt. Der er stærkt, blankt Gnideslid paa flere Steder paa begge Sider. F. paa *Huser* i *Gran* Sogn og Pgd., Kristians Amt. (19285).

129. *Slibesten* fra Stenalderen, af Kvartsit, lang og smal, slidt paa den ene Bredside og delvis paa en af Smalsiderne.

Den er usædvanlig lang, 74 cm., men høist 10 cm. bred og 3 cm. tyk. Den er f. paa *Gimsø* Klosters Grund ved Skien, efter Sigende staaende ret op og ned i Jorden. (19286).

130. a) *Flintøxe*, tyndnakket, dog temmelig tvært afskaaret i Banen, delvis sleben overalt, forøvrigt et lidet, daarlig arbeidet Exemplar. Længde 9,8 cm. og Bredde i Eggen 4,1 cm. (19287).
b) *Smalmeisel* af *Flint*, 12 cm. lang, 2,6 cm. bred. Den er omtrent helt sleben paa Bredsiderne, noget beskadiget i Baneenden. (19288).

Disse to Stykker opgaves fundne paa *Tostenrud* i *Grue* Pgd., Hedemarkens Amt.

131. a) *Spydspids* af *Flint*, nærmest som NO. 69, dog med en Smule Tilnærmelse til Udskillelse af egen Skaftdel. 18,9 cm. lang og indtil 4 cm. bred, ret vel arbeidet. (19289).
b) En liden *Spydspids* af *Flint* med særskilt Skaftdel; af den sidste mangler lidt. Længde 9,5 cm., Bredde 2,9 cm., ogsaa ret vel arbeidet. (19290).

Begge efter Sigende fundne paa *Klingenberg*, nær *Kulblik*, ligeledes i *Grue*.

132. *Smalmeisel* af *Flint*, beskadiget ved Banen; sleben paa begge Sider ved Eggen og et Stykke opover. Den er 12,9 cm. lang og 2 cm. bred; Tykkelsen er usædvanlig stor, indtil 3 cm. — F. i en Potetager paa *Faasen* i *Haug* Sogn, *Eker* Pgd., Buskerud Amt. (19292).

133. *Flintøxe*, aldeles usleben, tyknakket, nærmest lig Müller 61. Har mulig ogsaa havt lidt hul Egg, skjønt dette nu ikke kan sees paa Grund af nogen Beskadigelse der. Længde 14,5 cm., Bredde i Eggen 5,3 cm. F. paa samme Gaard, ved Grøftegravning. (19293).

134. *Stenøxe* med Hul, i Form staaende nær ved Müller 78, helt sleben. Længde 14,9 cm., Bredde over Hullet 5 cm. Høide i Enderne 3,8 cm. F. paa *Enger* i *Sylling* Sogn, *Lier* Pgd., Buskerud Amt. (19294).

135. 4 *Stenøxer* uden Hul, af Skifer, af Typen NO. 4; Tversnittet en halv Oval. Nogle Stykker af *Skifer*; deriblandt to Fragmenter af slebne Redskaber, som ikke kunne bestemmes nærmere. Nogle *Flintsykker*, af hvilke et er et Skaftstiftstykke af en *Pilespids*. Opsamlet paa *Hesleskog* i *Spydeberg* Sogn og Pgd., Smaalenene, hvor der oftere er gjort lignende Fund, ligesom ogsaa paa de nærliggende Gaarde *Haltorp* og *Giltvet* (jfr. Aarsb. 1897 S. 66 og ovenfor No. 13 og 104). 19295).

136. *Lerurne* af grov Masse, af Typen NO. 354, men med ad-

skillig høiere siddende Bug og kortere Hals. Størrelsen ikke betydelig; den er 14,5 cm. høi, 14 cm. vid over Bugen og 13 cm. over Mundingen. F. paa *Nordtraet* (officielt: *Nordheim*), en fra *Hedrum* Præstegaard, Jarlsberg og Larvik Amt, udskilt Part. Fundet skal være gjort i en stor Sandhaug, der havde et dybt Hul efter tidligere Gravning i Midten. Ved Gravningen fandtes 4 Lerurner, hvoraf det blot lykkedes at bevare denne ene. — Paa samme Sted fandtes i en anden, af fin, hvid Sand bestaaende Haug en adskillig større Urne af samme Form, 22 cm. høi. Denne Haug holdt 18 Alen i Tvermaal og 2 Alen i Høide; Urnen var nedgravet i Jorden under Haugen, saa at dens Overkant stod i Høide med Haugbunden, og var fyldt med brændte Ben, hvorpaa laa en Krumkniv af Jern med udadbuet Egg. Urnen stod midt imellem Haugens Midte og Yderkanten, Dette Fund er i privat Eie. (19297).

137. Den ydre Del af en større, tyndnakket *Stenøxe* uden Hul lig NO. 11, sleben nærmest Eggen. Bredden der er 5,4 cm., Tykkelsen usædvanlig stor, indtil 4,7 cm. F. 1888 paa *Østre Hornes* i *Skjeberg* Sogn og Pgd., Smaalenene, c. 200 m. fra Gaardens Huse. (19298).

138. *Stenøxe* af Typen NO. 27, med ufuldendt Skafthul. Tiltager usædvanlig stærkt i Høide forover. Boringen begyndt blot fra Oversiden, med hult Bor; den er naaet omtrent halvveis ind. Stykket er ogsaa forsaavidt ufuldendt, som Eggen ikke er tilslebet. Længde 17,5 cm. Bredde over Hullet 6,4 cm. F. paa *Sandvolden* i Nærheden af *Kraakstad* Jernbanestation. (19299).

139. a) *Flintøxe*, tyknakket, stærkt aftagende i Tykkelse mod Banen, hvilket mulig skyldes Omhugning. Noget sleben paa Bredsiderne, 15,7 cm. lang og 4,7 cm. bred i Eggen. (19300).

b) *Flintøxe* af samme Type, men stærkt aftagende i Bredde, mod Banen, som Müller 61; delvis sleben paa Bredsiderne. Længde 8,8 cm., Bredde 1,8—3,9 cm. (19301).

Begge angaves fundne paa *Bøen* i *Krødsherred* Sogn, *Sigdal* Pgd., Buskerud Amt, i en Rydningsrøs.

140. *Spydspids* af *Flint* af Typen NO. 69 (Müller 161), godt arbeidet, 17,4 cm. lang og indtil 3,4 cm. bred. Sagdes bevaret i længere Tid paa *Skallist* i *Tjølling* Pgd., Jarlsberg og Larvik Amt. (19302).

141. *Stenøxe* med Hul, antagelig hørende til Typen NO. 27, men yderst forvitret og hullet. Længde 18,4 cm. F. paa *Belgu* i *Sandeherred* Pgd., samme Amt. (19303).

142. *Kvartsbryne*, opr. af aflang-firkantet Tversnit, slidt paa den ene Halvdel af Længden. 27,2 cm. langt; Tvermaal i den ikke slidte Del 2 × 2,9 cm. F. paa *Sletten* i *Søndre Fron* Pgd., Gudbrandsdalen. (19304).

143. *Gravfund fra yngre Jernalder* fra *Gonsholt* i *Slemdal* Pgd., Bratsberg Amt.

a) *Kleberstenskar* fra yngre Jernalder af den vanlige Skaalform, som NO. 729, dog med en liden flad Bund paa Undersiden. Denne Bund er noget skjæv, saa at Randens Høide varierer fra 9—11 cm. Tvermaal oventil 21,5 cm. Der findes Rester af de paaklinkede Hanker. (19305).

b) Endel yderst forrustede *Jernsager*, hvoraf skjelnes et Stykke af Stenkarrets *Hadde*, en *Spydspids*, der sees at have tilhørt Typen med mange Nagler (NO. 321), og Rester af et *Redskab*, ligt NO. 460. Af Spydspidsen er bevaret den Del af Skaftet, som har siddet i Falen, med Huller efter Naglerne; disse have været af Jern. (19306).

Fundet er gjort i en Gravhaug af en Meters Høide.

144. *Kvartsbryne*, et svært Exemplar af opr. firkantet Tversnit, meget forandret ved Slid, baade hvad Bredde og Tykkelse angaar. Længde 23,3 cm., Bredde i Enderne 7,2 cm. F. paa *Berge* i *Vang* Sogn og Pgd., Kristians Amt. (19307).

145. *Pilespids* af *Jern* fra yngre Jernalder, lig NO. 539 for Stiftens, NO. 538 for Bladets Vedkommende. 12,7 cm. lang. F. i en Gravhaug paa *Leine* i samme Sogn. (19308).

146. *Hammer* af *Sten*, med Fure omkring for Skaftet, som NO. 45, 9,3 × 6,6 × 4,8 cm. F. sammesteds. (19311).

147. a) 2 *Pilespidser* af *Jern* fra yngre Jernalder, af Typerne NO. 535 og 539, 15,2 og 15 cm. lange. (19312).

b) *Knivblad* af *Jern* fra samme Tid, 14,5 cm. langt. (19313).

c) *Nøgel* af *Jern* til en Hængelaas, 16,1 cm. lang, i det væsentlige af samme Form som NO. 456, men med kun 1 Arm og Skjæret dannet ved en Ombøining af denne i ret Vinkel. (19314).

Fundne paa forskjellige Steder paa *Op-Slidre* i *Vestre Slidre* Pgd., Kristians Amt.

148. *Pilespids* af *Skifer*, graa Farve, lig NO. 88. Er nu stærkt beskadiget ved Forvitring og Brud; Odden mangler. Dens nuværende Længde 8 cm. F. paa *Skattebu* i *Rogne* Sogn, *Østre Slidre* Pgd., Kristians Amt. (19317).

149. *Pincet* af *Bronce*, alm. ældre Jernalders Form, noget beskadiget nedentil, nu 7,8 cm. lang. Ornamenteret paa to Steder med Hak i Kanterne mellem to parallele Linier, og i Mellemrummet med et indskaaret Skraakors. Længere

nede paa Armene indstemplede Triangler langs Kanterne. F. paa samme Gaard. (19318).

150. 2 *Pilespidser* af *Jern* fra yngre Jernalder, af Typen NO. 539, 18,6 og 13,4 cm. lange. F. paa samme Gaard. (19319).

151. 2 forrustede *Pilespidser* af *Jern* fra samme Tid og væsentlig af samme Form, dog med Hensyn til Bladet mere lignende NO. 538, 13,9 og 11 cm. lange. F. i Kirkebygden i *Vang* Sogn, Kristians Amt. (19320).

152. *Øxeblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, et lidet Exemplar af Typen NO. 559, 13 cm. langt og 8,6 cm. bredt i Eggen. F. paa *Onstad* i *Volbu* Sogn, *Østre Slidre* Pgd., Kristians Amt. (19321).

153. *Øxeblad* af *Jern* fra samme Tid, af Typen NO. 555, 18,5 cm. langt og nær 12 cm. bredt i Eggen. F. paa *Skattebu* i *Rogne* Sogn, samme Pgd. (19322).

154. *Tveroxe* af *Jern* fra samme Tid, som NO. 403, 17,2 cm. lang og 4,8 cm. bred i Eggen. Skal være f. oppe paa *Olberget* paa Vestsiden af Slidrefjorden i *Vestre Slidre* Pgd., Kristians Amt. (19322).

155. *Stenøxe* med Hul af Typen NO. 32, helt sleben, stærkt forvitret paa Undersiden. Længde 17 cm., Bredde over Hullet 8,1 cm. F. paa *Solheim* i samme Pgd. (19326).

156. En usædvanlig liden og usædvanlig stærkt krummet *Krumkniv* af *Jern* fra ældre Jernalder, med udadbuet Egg (NO. 142). Afstanden mellem Stykkets Ender 5 cm. F. paa *Nesja* i samme Sogn. (19327).

157. a) *Broncespænde* af Typen NO. 243 (Müller 254). Bøilen flad, aftagende i Bredde mod Enderne; Nederstykket, der er temmelig beskadiget, synes at have havt endel Tverfordybninger; Naaleskeden har ved hver af Enderne to indskaarne Tverlinier. Øverst kun et gjennemboret Udspring for Naalebjelken; Naalen af Jern med Spiral paa 4 Vindinger. Længde vel 5 cm. (19334).

b) Et halvt Snes *Spillebrikker* af *Ben* af Typen NO. 177, fordetmeste mere eller mindre ufuldstændige. De fleste af dem have havt to Huller i Underfladen, men et Par Stykker intet Hul.

c) Et Stykke halvsmeltet Bronce, antagelig af en *Nøgel*.

d) En liden oval *Ring* af *Jern*, dannet af en forholdsvis tyk, mod Enderne noget tilspidset rund Stang; største Tvermaal indvendigt 1,3 cm. (19335).

Disse Sager ere fundne paa *Verpe* i *Bø* Pgd., Bratsberg Amt. Sandsynligvis ere de en Rest af et samlet Gravfund. Det opgaves, at de skulde være fra samme

Haug som det følgende Fund, hvilket jo nok er muligt.

158. *Gravfund* fra *yngre Jernalder*, fra ovennævnte Gaard *Verpe* i *Bø*.

a) Tveegget *Sværd* af *Jern*, nu i 3 Stkr.; det yderste Stykke mangler. Øvre og nedre Hjalt bevarede, af Form som paa NO. 489. (19336).

b) *Øxeblad* af *Jern*; ydre Del af Bladet forsætlig afhugget allerede før Nedlæggelsen i Graven; Skafthulpartiet som paa NO. 553. (19337).

c) *Mundbid* af *Jern*, vanlig simpel Form. Ringenes Tvermaal 5 cm. og Afstanden mellem dem 9,7 cm. (19338).

d) *Mundbid* af *Jern*, af samme Hovedform, men snævrere og med vredne Sideringe. Deres Tvermaal 8,6 cm. og indbyrdes Afstand 13,2 cm. (19339).

e) Fragmenter af *Jern* (*Knivblad, Syl*, en *Klinknagle*, et *Beslag* som NO. 578) og en Stump af et *Skiferbryne*. (19340).

Opgaves fundne sammen i en Haug; ingen nærmere Oplysninger.

159. *Hammer* af *Sten* af Formen med Skafthul, som NO. 46, dannet af et paa det nærmeste cirkelrundt Rullestenstykke at 9,2 cm.s Tvermaal. F. ved *Kvernbergfossen* i *Norderhov* paa Ringerike, ved Sprængningsarbeide. (19341).

160. *Stenøxe* uden Hul, af Typen NO. 11, sleben ved Eggen, 15,8 cm. lang og 5,6 cm. bred nederst. F. paa *Gillingsrød* i *Raade* Pgd., Smaalenene. (19342).

161. *Pilespids* af *Flint*, af den trekantede Form (NO. 80, Müller 175). Ufuldstændig i begge Ender og nu 9,8 cm. lang. F. i *Aamotsdal* Sogn, *Seljord* Pgd., Bratsberg Amt, ved en Bæk oppe i et Fjeld mellem Langlimgrænden og Rønjom. (19343).

162. a) Et Randstykke af en af de almindelige *Jernkjedler* fra yngre Jernalder, som NO. 731. (19344),

b) *Skjoldbule* af *Jern*, lig NO. 565, dog uden Knop oventil; Tvermaal over Randen 15 cm., Høide 7,5 cm. (19345).

Opgaves fundne ved Agerbrydning paa *Gaustaa* i *Mæl* Sogn, *Tinn* Pgd., Bratsberg Amt.

163. *Vævskyttelformet Sten* af graa Kvartsit, langstrakt med temmelig spidse Ender. 13,7 cm. lang. Undersiden ru, paa Oversiden temmelig dybt Slidspor, lidt skraat. Bredde 3,7 cm. F. paa *Brevik* i *Saaner* Sogn, *Vestby* Pgd., Akershus Amt. (19355).

164. a) *Flintøxe*, usleben, tilhugget med grove Slag, tyndnakket, med Egg i begge Ender. Længde 17 cm., Bredde i Enderne 6,8 og 5,6 cm. (19348).

b) *Flintøxe*, tyknakket, delvis sleben paa Bredsiderne, beskadiget i Banen. Er nu 11,4 cm. lang og 4,8 cm. bred i Eggen. (19349).

Opgaves fundne paa *Rui* i *Atraa* Sogn, *Tinn* Pgd., Bratsberg Amt, paa forskjellige Steder paa Gaarden.

165. *Flintøxe*, tyndnakket, nogenlunde fuldstændigt sleben paa Bredsiderne, men usleben paa Smalsiderne. 18 cm. lang, 7,7 cm. bred i Eggen. F. paa *Bruflaten* i *Modum* Pgd., Buskerud Amt. (19350).

166. *Stenøxe* uden Hul, af samme Form som Aarsb. 1893 fig. 1 og Bidrag til kännedom om Bohusl. fornm. III S. 227 fig. 190 (eiendommelig Afart af Typen NO. 12). Beskadiget i Eggen; nuværende Længde 14,7 cm., Bredde indtil 4,7 cm. F. paa et Sted kaldet *Nybø*, liggende ikke langt fra Randsfjorden i *Gran* Pgd., Kristians Amt. (19351).

167. *Spydspids* af *Jern* fra ældre Jernalder, af den Art, som har Modhage blot til den ene Side. Mod Sædvane findes ikke nogen bladlignende Udvidelse paa det tilsvarende Sted paa den modsatte Side. Stykkets Alder kan derfor nok være noget tvivlsom. Falen tyk, ikke helt sammensmedet; Længde 26,5 cm. (Odden mangler). F. i *Aarmotdalen* i *Bø* Pgd., Bratsberg Amt. (19352).

168. *Gravfund fra ældre Jernalder*, fra det ovenfor ved No. 136 nævnte *Nordtraet* i *Hedrum*.

a) 48 *Perler*, hvoraf 8 ere af Rav, de øvrige af Glas (de fleste af disse ensfarvede blaa). (19354).

b) En *Sølvkjede*, hvoraf en Del er afbildet efter Tegning fig. 12. I sin nuværende Tilstand er den 28 cm. lang,

Fig. 12. 1/2.

men har vistnok været længere. Der er bevaret 7 Led, af forskjellig Længde, men ensdannede, af tynde Stænger, der ere vredne i Midten og i Enderne udplattede til 3kantede, gjennemborede Stykker. De ere indbyrdes forbundne med smaa Ringe, dannede af et sammenbøiet Stykke Sølvtraad. Det yderste, nu sønderbrudte Led i den ene Ende af Kjeden har i sin ydre Ende istedetfor Udplatning en ved Ombøining dannet Løkke og har derfor maaske været Endeled. (19355).

c) Rester af to *Broncespænder*. Den ene har været af det ligearmede Slags med trekantede Endepartier, som Aarsb. 1888 fig. 4, 6 cm. lang, men stærkt medtaget af Oxydation, brudt og beskadiget. Har havt to lange

Spiraler, anbragte paa Jernbjelker. Den anden er et lidet Exemplar af Typen NO. 243 (Müller 254), ligeledes i yderst skrøbelig Tilstand. Naalen, den er af Bronce og har en ganske kort Spiral, slutter sig umiddelbart til Bøilens øvre Ende. Bøilen flad, c. 5 mm. bred; Nederdelen har ligeledes været flad og sandsynlig tilspidset i Enden, prydet med Tverstreger. Ved øvre Del hefter noget Uldtøi. (19356).

d) To *Sneldehjul* af brændt *Ler*, det ene kugleformet, det andet som to med Basis sammenføiede afkortede Kegler. (19357. 19358).

e) Endel *Kitstykker* af Trækar, deriblandt Stykker med Indtryk af Sidesømmen, af Naglerne og af Sidepladens afskraanede Kant ved Sammenføiningen. Stykker af *Tøi*, *Næver* og *Bark*. (19359).

Fundet, der sees at skrive sig fra en Kvindegrav, tilhørende Mosefundstiden, blev gjort i en Stenhaug uden Gravkammer, der var adskillig nedskaaret i Jordsmonnet. Der fandtes desuden to Lerurner, et rundbuget Exemplar af Typen NO. 361 og et af NO. 368, med usædvanlig vid Hals og liden Udbugning.

169. *Flintdolk* med firkantet Haandtag; Bladet stærkt slidt, mangler nu den ydre Del. Nuværende Længde 14,1 cm. Arbeidet temmelig grovt. F. paa *Bjørkengen*, nær Ask Station, i *Norderhov* Pgd, Buskerud Amt. (19360).

170. *Sammenblandede Gravfund fra ældre og yngre Jernalder* fra *Løland* i *Vigmostad* Sogn, *Nordre Undal* Pgd., Lister og Mandals Amt.

a) *Glaskar*, af blaat Glas, ornamenteret med paasmeltede Traade af samme Farve. Det hører til samme Klasse som Müller No. 333 og stemmer næsten i et og alt med det i Akermans Remains of pagan Saxondom pl. VI (ogsaa i De Bayes Industrie anglosaxonne pl. 14 fig. 4) afbildede, i England fundne Exemplar. Høide 7,8 cm., Tvermaal over Bugen 12 cm. Bunden var slaaet ud, da Karret kom ind til Samlingen, men har kunnet tillimes saaledes, at det nu ser helt ud. Er det første Fund i Norge af et saadant Kar i hel Stand; før kjendtes kun et lidet Fragment, ligeledes blaat, fra en Grav paa Tuv i Klep paa Jæderen (C. 3615, N. Fornl. 789 f.). (19362).

b) Nogle Stykker af en større urtepotteformet *Lerurne*, graa, af stærkt glimmerblandet Masse. Rige, noget usædvanlige Ornamenter (bl. a. lodrette Rader af fordybede, horizontalt stillede Triangler, kantede med smaa fordybede Firkanter). (19363).

c) Stykker af et *Broncekar* med 3 Hanker, af samme Slags som NO. 727, jfr. Undsets Afhandling om dette Slags Kar i Aarb. f. nord. Oldkyndighed 1889 S. 292 ff. Ligesom flere andre lignende Kar er ogsaa dette prydet med Emalje, dog kun paa de tre Hanker. Disse have, afbild. efter Tegn. fig. 13 a og b, en eiendommelig Form som to ved et Mellemstykke adskilte Menneskehoveder, der begge vender Hagen mod Mel-

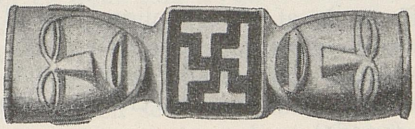

Fig. 13 a. $^1/_1$.

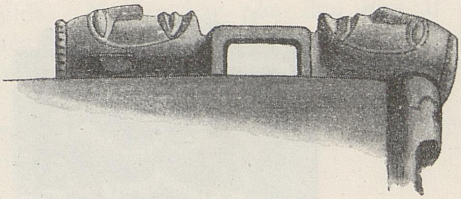

Fig. 13 b. $^1/_1$.

lemstykket. Dette har en firkantet, fra Karrets Væg noget adskilt Plade; det er i den derved fremkomne Aabning, at Karrets Bærekjeder have været fæstede. Emaljeornamenterne findes paa den firkantede Plade; Grundmotivet er, som det vil sees, et Hagekors. Farverne ere rødt og gult. Hankernes Høide er 5,3 cm.; Midtpartiets Maal er 1,5 × 1,4 cm. (Bredden lidt større end Høiden). De have været fæstede til Karret hver med 2 Nagler, der paa Indersiden have runde, konvexe Hoveder af 8,5—10 mm.'s Tvermaal. Randen er ombøiet, som om den var bestemt til at omfatte en Jernten, der skulde styrke det tynde Kar. Om dettes Form og Størrelse lader sig intet sikkert sige; bevarede ere kun 2 større Randstykker, hvert med 1 fastsiddende Hank, en løs Hank og nogle smaa Fragmenter. En af Hankerne er til nærmere Oplysning afbildet, seet fra to Sider, i fig. 13; den gule Enalje er i Afbildningen gjengivet med hvidt og den røde med sort. (19364).

d) 68 *Perler*, 14 af Sten 54 af Glas. Blandt de sidste mærkes 1 cylinderformet Mosaikperle (rød Bund; ternet Mønster af gult og sort), 3 violette halvgjennemsigtige, og nogle og tyve af ugjennemsigtig Masse, de sidste dels orangegule, dels mørkerøde. Der er flere Perler med forskjelligfarvet Indlæg, deriblandt 2 sorte, aflange, med indlagte, buede hvide Striber (sjelden Sort; en lignende i Hundstadfundet, Gravfund fra Mosefundstiden, se Aarsb. 1892 S. 70 e.). Af Stenperlerne ere 3 af Karneol, af den vanlige prismatiske Form, de øvrige af Bergkrystal; blandt de sidste er at mærke 3 større, slebne i flere Rader af Facetter, hvoraf de to yderste ere skraa, saa at Perlerne tilspidses mod Enderne. (19365).

e) Endebeslag til en *Rem*, af Sølv, af Form som NO. 607, 5,8 cm. langt og 3,9 cm. bredt, afb. efter Fotografi fig. 14. I Midten karolingiske Planteornamenter,

Fig. 14. $^1/_1$.

udførte i Relief, bedre end de pleie at være paa norske Stykker med dette Slags Ornamentik. Indenfor den ophøiede Kant forgyldt og delvis nielleret. Raden af Naglehuller øverst viser, at Stykket oprindelig har været Rembeslag; senere er det dog omgjort til Spænde, da der paa Bagsiden findes Spor efter Charnier og Naaleskede; det er for at kunne fæste disse, at Hullerne oventil og nedentil ere anbragte. Som bekjendt, gives der ogsaa Stykker af denne Form, som fra først af have været bestemt til Spænder (NO. 663. 664) og som have laant Formen fra Rembeslagene. — Vægt 17,5 gr. (19366).

f) Et Par ovale *Broncespænder* med dobbelt Plade. Af den ene er kun mindre Stykker tilbage, medens den anden er ret vel vedligeholdt og kun har mistet det meste af Randen. Typen er den vanlige, NO. 652; men istedetfor de paa Spænder af denne Klasse alm. anbragte paanaglede 4 Knopper af plastisk Stof med Sølvbelæg, hvoraf der kun sjelden er levnet Spor, er der paa de tilsvarende Steder naglet aflange Plader af Bronce, hvorpaa er fremstillet en Menneskefigur. Disse Plader have saadan Stilling, at de helde fra Beskueren, naar han tager den Side af Spænden for sig, hvorpaa de findes. Sølvtraadornamenterne ere usædvanlig vel bevarede. Kanten sees af en bevaret Rest at have været meget bred og at have havt lidt udspringende Dyrehoveder, som paa NO. 652 og 655; desuden har der paa Kanten været indstemplede Trekanter med ophøiede Punkter i Bunden. — Spændernes Forside helt forgyldt. Naalen har paa den ene af dem været af Bronce, paa den anden af Jern; ogsaa her synes det at kunne sees, at Spænden for en Del har været fæstet med en Strop (jfr. No. 85 b ovfr.). Til nærmere Oplysning er et Parti af Spænden afb. efter Tegning fig. 15. (19367).

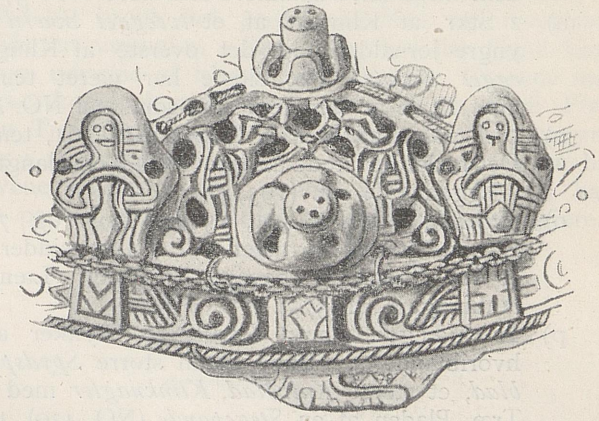

Fig. 15. 1/1.

g) Forskjellige Rester af Smykkesager af *Sølv* eller *Bronce*: 2 Smaastykker af *Sølvstrimler* med paanaglede Knopper, utvivlsomt hørende til en Spænde af samme Slags som No. 111 a ovfr. og ganske ens med de ved dette Stykke omtalte.

Rester af en stor *Sølvperle* med paaloddet Filigran, fra yngre Jernalder.

Stykker af en *Endedop* til en *Sølvkjede* fra yngre Jernalder (jfr. f. Ex Müller, Jernalderen No. 656), med paaloddede Traade.

Stykker af Toppen af en *Smykkenaal* af *Bronce* fra yngre Jernalder, som No. 85 d. ovenfor.

En liden *Fingerring* af *Sølv*, dannet af en i Enderne sammenknyttet, skraariflet rund Stang, ligeledes sikkert fra yngre Jernalder. (19368).

h) *Sømglatter* af *Glas*, som NO. 446, forvitret paa Overfladen, saa at Glassets oprindelige Farve ikke kan bestemmes. Tvermaal 8 cm. (10369).

i) *Sneldehjul* af *Klebersten*, ligt NO. 168, men fladt paa Undersiden, 3,3 cm. i Tvermaal. (19370).

k) *Sneldehjul* af *Sten*, fladt paa Undersiden og forøvrigt formet som en fladtrykt Kugle. (19371).

l) Rester af en liden *Skaalvægt* af *Bronce* med tilhørende *Lodder* af *Bly*. Af den første findes Balancen, som vanligt forsynet med to Led, beskadiget, og et Par Smaastykker af Skaalerne. Af Lodderne ere 4 tilstede, men i saa daarlig Tilstand, at det ikke kan være af nogen Interesse at meddele deres Vægt. De 3 af dem have havt samme Form som NO. 478. (19372).

m) 2 Stkr. af Klingen af et *tveegget Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder, og det øverste af Klingen af et *eneggett Sværd*. Det sidste har været temmelig lidet, med Hjalt af samme Form som paa NO. 489. (19373).

n) 2 *Øxeblad* af *Jern* af Typen NO. 561, temmelig store, Det bedst bevarede af dem er 22,5 cm. langt og Bredden i Eggen 17,5 cm. (19374).

o) *Jerncelt*, lig NO. 401, 15 cm. lang og 7 cm. bred i Eggen, yderst forrustet. I Falen sidder en Rest af et ret Træskaft (bevaret i 3 cm. Længde ovenfor Aabningen). (19375).

p) En Mængde stærkt forrustede Stykker af *Jernsager*, hvoriblandt en Stump af en større *Spydspids*, et *Sigdblad*, et større *Knivblad*, *Klinknagler* med vedsiddende Træ, Pladen af en *Stegepande* (NO. 430), to *Saxe* med ringformet Bøile (NO. 443), den ene med Spor af Indretning til at hænge den i Beltet, og Rester af en *Linhekle*. Den sidstes Bundplade, hvori Stifterne have været indsatte, har været af Træ, men helt beklædt med Jernblik. (19376).

q) *Skiferbryne*, af fin, blaagraa Skifer, 20,1 cm. langt, stærkt slidt paa 3 Sider. (19377).

r) Stykker af *Skind* og *Tøi*, tildels i flere Lag. Nogle Skiver af *Marienglas*. Stykker af *Næver* i flere Lag. Et Stykke af en *Flintblok*. (19378).

Alt dette fandtes i Oktbr. 1898 paa ovennævnte Gaard *Løland* (Aanon Knudsens Part) ved Jordarbeide i en brat, men ikke høi Bakke (Høide c. 4 m.). Oldsagerne laa ikke langt fra hinanden, men uden nogen Orden, langt nede i Jorden.

Det sees let, at disse Sager maa skrive sig fra 3 forskjellige Grave, en Kvindegrav fra Tiden 500—600 e. Kr., en Kvindegrav fra Vikingetiden og en Mandsgrav fra samme Tid. Til den ældste Grav høre de ovenfor under *a* og *b* opførte Sager, endel af Perlerne under *d*, de først nævnte af de under *g* opførte Fragmenter og Sneldehjulet *i*. De øvrige Sager lade sig, ialfald for den største Del, let fordele paa de to Grave fra Vikingetiden.

Oplysninger om Stedforholdene ere velvilligt meddelte af Sognepræst *J. Fjælstad*, ved hvis Bistand Fundet er erhvervet for Samlingen. Efter disse lader det sig med temmelig Sikkerhed slutte, at Oldsagerne ere komne i det Leie, hvori de fandtes, ved Elvebrud. Undalselven løber nu et godt Stykke længere mod Ø., hinsides en større Slette. Der er imidlertid Tegn til, at den engang har havt sit Løb lige under den Bakke, hvori Fundet er gjort; denne maa da være en Del af en gammel Elvemæl. Det kan saaledes med Rimelighed formodes, at Elven i sin Tid har brudt ind paa denne Mæl og revet bort Stykker af Sletten vestenfor. Paa denne har der ligget Gravhauger, som ere udtagne af Elven; de Oldsager, Gravene indeholdt, ere ikke komne længere end ned i Mælen, fordi Elven netop ved den Tid har ophørt at bryde vestover og har begyndt at bevæge sig i modsat Retning, henimod det Leie, den nu har. Om alle Gravene havde været i samme Haug, eller de have været fordelte paa to eller tre, lader sig naturlig ikke afgjøre.

FORTEGNELSE OVER GJENSTANDE, ÆLDRE END REFORMATIONEN, INDKOMNE TIL TRONDHJEMS VIDENSKABS SELSKABS OLDSAGSAMLING I 1898.

AF K. RYGH.

1. En tvegget *spydspids* af *jern*, nærmest lig NO. 521, 47 cm. lang, og 2 *bryner* af *kvartsit*, det ene afbrækket. F. paa Øvre *Vist* i *Verdalen* ved gjennemgravning af levningerne af en haug, over hvilken nu den nye hovedbygning er opført. Gave fra gaardbr. P. Vist (5219 ff.).
2. *Pibespids* af *Jern* som NO. 551 med kløftet blad, 12,5 cm. lang, den ene vinge delvis afbrækket. F. paa *Kirkhus* i *Aalen* paa samme sted, hvor et for 3 aar siden indkommet fund (nr. 4843 ff.) af et økseblad, pilespids og bidselmundbid blev gjort. Gave fra gaardbr. Per Kirkhus (5225).
3. *Økseblad* af *jern*, nærmest af formen NO. 553, omtr. 22 cm. langt, 8 cm. bredt ved eggen. F. paa *Vang* i *Opdal*, formodentlig paa den derværende gravplads (5230).
4. Brudstk. af en *sænkesten* af den almindelige duppeform med et hul nærmere den spidse ende og fure fra hullet og omkring spidsen. F. under en gaard i Kjøbmandsgaden i *Trondhjem* (5237).
5. Enegget *sverd* af *jern*, klingen nærmest som NO. 491, tangen mere lig NO. 499; klingen 80 cm., tangen 16 cm. lang. Hjalter mangler. F. paa *Kavli* i Isfjorden i *Gryttens* pgd. i Romsdalen sammen med en ring af jern og en perle af grønt glas, der tidligere er indkommet til samlingen (5239).
6. Overpladen af en oval *skaalformet spende* af *bronce* af formen NO. 657, samt underpladen af en *lignende spende*. De hører maaske sammen; men det er dog ikke ganske sikkert. F. i gruset efter gravning til hustomt paa *Devold* i *Gryttens* pgd. Gave fra grosserer Sandborg i Aalesund (5240).
7. Vævskyttelformet *beltesten* af brunlig *kvartsit*, kort og bred,

af formen NO. 156, 8 cm. lang. Ikke særskilt omgaaende fure, men smalsiderne i sin helhed hulslebne. Sterk slidningsfure paa hver af bredsiderne. F. paa *Villa* i *Vestnes* pgd. i Romsdalen (5241).

8. *Spydspids* af *flint*, 11,5 cm. lang; baade bladets og skaftstykkets kanter temmelig retlinjede; det sidste er maaske omhugget efter et brud. F. paa *Ljøstren* i *Nesset*s pgd. i Romsdalen (5242).

9. To *pilespidser*, den ene af graa, den anden af brunlig *skifer*, den første af en form mellem NO. 86 og 88, den anden nærmest som NO. 88; 8 og 7 cm. lange. Skal være f. paa ikke nærmere bekjendt sted paa *Nordmøre* (5243. 5244).

10. *Ægformet sten* med omgaaende fure efter længden, 8 × 7 cm. F. ved *Molde* by i en gammel fjærelinje (5245).

Nr. 5—10 er indsendte af hr. kaptein R. Ziegler.

11. *Saltkar* af *grøtsten* med temmelig høi stet, 8 cm. høit og 9 cm. i tverm. foroven og ved foden. Paa den ene side springer der frem et lidet fladt haandtag. F. tilligemed endel ovnplader af grøtsten under en gaard i Skjoldagerveiten i *Trondhjem* (5246).

12. Et *Crucifix af træ*. Korset, 52 cm. høit med en 29 cm. lang tverarm, har med et par nagler været fæstet til et bagstykke, maaske i et alterskab. Kristusbilledet er 32 cm. høit af form fra middelalderens slutning, forsølvet paa kridtgrund med undtagelse af lændebeklædingen, der er forgyldt; dennes fliger staar ret ud til siden. Mod sædvane er saaret paa brystets venstre side, og den venstre fod lagt over den høire. 2 *kvindelige figurer* i *træ*, 33 cm. høie. Dragterne malede paa kridtgrund. Har været fæstede med nagler til en baggrund, maaske i et alterskab paa hver side af Kristusbilledet. Temmelig tarveligt og plumpt arbeide. Skal efter opgivende af en opkjøber være komne fra *Sør-Reisens* kirke i *Tromsø* amt (5248 ff.).

13. Den bagre del af skaftet af en *kniv* af rødbrun *skifer* med knopper ved enden, antagelig af formen NO. 55. Odstykket af en smal, fin *pilespids* af graa *skifer*. F. paa *Haastad* i *Flatanger* (5268 f.).

14. En *kjedel* af *jernmalm*, der i meget ligner de tykke broncekjedler fra middelalderen, saaledes i de ophøiede ribber rundt bugen, de trekantede hanker og de tresidede fødder, men eiendommelig ved sin ovale form. Den har i mundingen et tvermaal af 53 og 38 cm. og er 31 cm. høi. Er sidst kommet fra *Huseby* paa Byaasen ved *Trondhjem* (5270).

15. 4 *vævstene* af *grøtsten*, f. paa *Øiaas* i *Melhus* (5271 og 5335).
16. Brudstk. af en *spydspids* af rødbrun *skifer*, der synes at have været temmelig stor; det udgjør den forreste del med undtagelse af den yderste od, der mangler, 10 cm. langt, 3,5 cm. bredt. Af vanlig form med midtryg. F. ved brydning af nyland paa *Selven* i Agdenes sogn, *Ørlandets* pgd. (5272).
17. Enegget *sverd* af *jern*, rimeligvis fra middelalderen. Klingen er ufuldstændig, nu 58 cm. lang, og adskilligt forrustet. Haandtaget bestaar af en 11 cm. lang tange med en kugle-rund knap og et spinkelt, buet, 19 cm. langt nedre hjalt. F. paa *Holseng* i *Snaasen* (5273).
18. *Spydspids* eller *dolk* af *flint*, nærmest som NO. 64 (jfr. Müller 165), 15 cm. lang, vel bevaret. F. paa *Skipnes* i *Aure* (5274).
19. *Spydspids* af *flint*, nærmest af formen Müller 160, fuldstændig bevaret og baade ved sin størrelse og det smukke arbeide et pragtstykke. Den er 27 cm. lang og indtil noget over 5 cm. bred med den største bredde nærmere odden; ualmindelig tynd. Fint tilhugget med parallele ar, der gaar skraat ind mod midten. Paa begge sider er den noget afsleben paa et stykke af midten. F. paa *Hægeraasen* i *Levanger* landsogn for en 40 aar siden nede i bakken østenfor gaarden (5295).
20. Yngre jernalders fund fra *Berg* paa *Byneset*:
    a) 2 ovale *skaalformede spender* af *bronce* af formen NO. 652. Underskaalene adskilligt ufuldstændige, med dobbelt charnier og levning af jernnaale (5296).
    b) Ufuldstændig *trefliget spende* af *bronce* i 2 stykker, hvoraf det ene udgjør midtpartiet og 2 af armene, det andet størstedelen af den tredie arm. Noget lig NO. 671. Ved midtpartiet skimtes en antydning til 3 dyrehoveder; ellers skjelnes ingen animalske motiver. Paa oversiden er fastirret noget lintøi. Paa bagsiden er paa den ene arm et dobbelt, bagtil lukket charnier med rester af en naal af jern, paa den anden et feste for naalespidsen, og paa den tredie sees rester af det feste, hvori en ring har været anbragt. Tvermaalet mellem armenes ender er 6 cm. (5297).
    c) Brudstk. af en ganske liden *trefliget spende* af *bronce*, bestaaende af det trekantede midtstykke, det meste af to arme, dog ufuldstændige i kanterne, og en ubetydelig stump af den tredie. Under den ene arm rester af et dobbelt charnier, under den anden af et naalefeste. Har været omtr. 3,5 cm. i tverm. mellem armenes ender.

Armene viser et ornament af et langt trefliget blad; ingen dyremotiver (5298).

d) 17 mindre *perler* af *glas* af lidt forskjellig størrelse og form, de fleste runde med affladede poler, af forskjellig farve, nogle med paalagte flekker, ringe eller stjerner af anden farve. Hertil kommer en liden rund, af klar bergkrystal, som finderen ikke vilde afstaa, da han troede, at den var af stor værdi (5299).

e) En prismatisk ottesidet *perle* af *carneol*, 2 cm. lang (5300).

f) En noget uregelmæssig ringformet *perle* af *rav*, 2,5 til 3 cm. i tvermaal (5301).

Fundet er gjort paa gaardsnumer 76 (Knutstuen) i en haug, der blev udkjørt. Der var intet gravrum. Der bemerkedes et lag kul og i udkanten nogle store ben, der maa have været dyreben, men ellers ingen ben. Det har dog utvivlsomt været en brandgrav og maa efter indholdet være en kvindegrav. Fra Berg har samlingen tidligere to spender af formen NO. 648 (nr. 2674).

21. *Kjedel* af *bronce* af den middelalderske form med to faste, trekantede hanker, en udbrettet, skraa kant, støttet af vertikale strævere og 3 ophøiede ribber rundt om bugen. Fødderne nu afsagede, men det kan sees, at de har havt tresidet tversnit. 42 cm. i tverm. oventil og omtr. 20 cm. dyb. Erhvervet paa en auktion her i byen, men formodes at være kommen fra *Strinden* (5302).

22. *Vævskyttelformet beltesten* af brunlig *kvartsit* af typen NO. 156, omtr. 10 cm. lang, 5,5 cm. bred. Ingen fure om de smale sider. Svage slidningsmerker. Skal være f. paa *Munkerøstad* i *Levanger* landsogn (5307).

23. To tveeggede *pilespidser* af *jern* af y. j.'s former. Opgives ogsaa at være fundne paa samme gaard, *Munkerøstad* (5308).

24. Bøileformet *spende* af *bronce* af typen NO. 253 og omtrent ganske lig denne, naar undtages, at de to parallele furer efter bøilens midte mangler. Knopperne hule paa den indre side og faste. Charnieret har været af bronce, men naalen af jern ligesom naaleskeden, og denne er fældet ind i spenden, saa at kanten sees paa den øvre side. 7,5 cm. lang. F. paa *Grøte* i *Opdal*, efter opgivende under markarbeide som eneste fund (5310).

25. Et lidet brudstk. af en *pilespids* af rødbrun *skifer*. Den bagerste del af en anden *pilespids* af *skifer* med agnorer og tange. Et brudstk. af en temmelig smal enegget *kniv* af hvid og violet flammet *skifer*. Endel rester af *flint*, deriblandt 4 stykker, der er tildannede som *skrabere*. Indkommet til forskjellige tider fra fundpladsen paa *Bøleseter* i *Flatanger* (5312 f., 5359, 5380 f.).

26. Et *kar* med haandtag af *grøtsten*, 20 cm. i tverm. oventil, 10 cm. høit, haandtaget 16 cm. langt. F. paa *Fallin* i *Rissen*. Rimeligvis fra middelalderen. Gave fra lærer Torger Halten (5333).
27. En *signetring* af *messing*; paa pladens midte er indgravet et **A** med form som en middelaldersk majuskel og over den et par bogstaver med yngre form og halv størrelse. F. paa nedre *Stene* paa *Byneset* (5334).
28. Ufuldst. *spydspids* af rødbrun *skifer*, hvoraf den bagre del mangler. Nu 9 cm. lang, 4 cm. bred ved bruddet. F. paa *Salbuvik* i *Bjørnør* (5338).
29. Ufuldst. *spydspids* af lysegraa *skifer*; den har havt agnorer og tange, som dog nu er afbrekkede. Nu 7,5 cm. lang. Skal være f paa *Løvstrand* i *Bjørnør* (5339).
30. *Pilespids* af mørkgraa *skifer* med agnorer og tange, noget ufuldstændig. Paa den ene side har den to zikzakfurer efter længden, som ikke kan være tilfældige. Et 5,5 cm. langt brudstk. af en rimeligvis temmelig lang og slank *pilespids* af graa *skifer*. Den bagre del af en *pilespids* af graa *skifer* med tange og smaa agnorer. Odstykkerne af to smale *pilespidser*, den ene af graa, den anden af rødbrun *skifer*. Den bagre del af en fint tilhuggen *pilespids* af *flint*, med en indhulning bagtil. Nogle smaa *skjerver* af *flint*, hvoraf en maaske kan have været bestemt til et *bor*. Stykker af tilskaarne *emner* af *skifer*. Indkommet tilligemed 2 *perler* af *glas* og et tildannet stykke af ben af uvis bestemmelse fra fundpladsen paa *Løvik* i *Bjørnøe* (5340—5349).
31. *Haandtenshful* af *grøtsten* af form som en affladet kegle. F. paa *Fløan* i *Nedre Stjørdalen*. Gave fra gaardbr. Lars Fløan (5350).
32. En *kjedel* af *jernmalm* af oval form og forøvrigt lig nr. 14 ovenfor, men af adskilligt mindre dimensioner. Erhvervet i *Trondjem* (5377).
33. *Vævskyttelformet beltesten* af *kvartsit* med omgaaende fure og slidningsfurer paa begge de flade sider. F. paa *Valberg* paa *Frosta* i tydelige rester af en gravhaug i lige linje med det sted, hvor fundet nr. 5102 gjordes i 1897 (5420).
34. *Cylinder* af brændt *ler*, gjennemboret efter længden og med en fure langs den ene side. Kigeledes f. paa *Valberg*, efter opgivende i en haug, hvori der ogsaa fandtes klinksøm (5421).
35. En tresidet fod af en *broncekjedel* af middelaldersk form, f. i jorden paa gaardspladsen paa den samme gaard *Valberg* (5422).
36. *Spydspids* af sortgraa *skifer* af formen NO. 86, 12 cm. lang,

3.5 cm. bred over agnorernes spidser. Store agnorer og en 3 cm. lang tange- F. paa *Fosmo* i *Aafjorden* (5424).

37. *Haandtenshjul* af *grøtsten*, fladt paa begge sider, har paa den ene fordybede trekanter med spidserne vendte mod hullet. F. paa *Foss* i Horg sogn, *Størens* pgd. (5426).

38. *Spydspids* af brunrød *skifer*, jf. NO. 86, men med mindre buede sidekanter og en tange, der udvider sig udad og er noget hulsleben, nu 12 cm. lang, men lidt ufuldstændig i odden, over 3,5 cm. bred over agnorernes spidser. F. ved nylandsbrydning paa *Fjølviken* i *Leka*, omtr. 1 km. i øst for gaarden paa en mark, der skraaner ned mod søen. Gave fra handelsmand U. Sverdrup (5427).

39. *Dolk* af *flint* som NO. 65; den største del af skaftet mangler. Nu 13 cm. lang, indtil 4 cm. bred- Vel huggen og bladet i det væsentlige uskadt. F. under pløining paa *Lille Sulen*, Vikna sogn i *Nærø* pgd. omtr. 150 m. op fra søen. Gave fra Jørgen Gravseth Lillesulen (5428).

40. *Senkesten* af *grøtsten*, maaske fra middelalderen af formen med tilspidsning i den ene ende og noget nedenfor denne et hul, hvorfra der gaar en fure over spidsen. Dog eiendommelig ved, at den indsmalner noget svagere ogsaa mod den anden ende. Har paa den ene side indgravet et par runelignende tegn, formodentlig et bumerke. F. paa *Tviberg* i *Nærø* under en stor naavsten af en sylmur under gravning i en bakke syd for gaarden (5429).

41. *Vægtlod* af *bronce* (vistnok helt bronce), kugleformet med afplattede poler som NO. 478; vægt 25 gr. F. paa pladsen *Gilvangen* (ei i matr.) i *Nærø* (5430).

42. *Knivblad* af *jern*, nærmest af formen NO. 406, bladet noget ufuldstændigt, nu 9 cm. langt. F. paa *Tingstaden* i *Fosnes* sogn og pgd. i Namdalen. Gave fra Erik J. Tingstaden (3431).

43. *Ringspende* af *bronce*, væsentlig lig NO. 675, men har kun knopper ved enderne. Disse har paa oversiden 4 fremstaaende tapper og imellem dem og midt paa de øvrige smaa flader en cirkel om et punkt. Paa ringens overside 4 rækker af tæt stillede indstemplede smaa trekanter; ringens tversnit danner en smal oval. F. paa *Kjønsø*, Vikna sogn i *Nærø* i den opkastede jord af en tidligere udgravet haug. Samlingens nr. 2188 ff. (Aarsb. 1879, 211) fra samme sted maa skrive sig fra en anden haug (5432).

44. *Økseblad* af *jern*, noget ligt NO. 153 med afskaarne kanter. Nu 20 cm. langt og 7 cm. bredt ved eggen, men er bleven opslebet efter fundet. F. under grøftegravning paa *Varøen* i *Nærø*. Gave fra Edvin A. Varø (5433).

45. *Oval sten* med omgaaende fure efter længden, 8 × 6 × 5

cm. i tverm. F. paa Midt-*Gutvik* i *Leka* i en haug, hvori der for nogle aar siden skal være fundet nogle jernsager. Gave fra lensmand Flotten (5434).

46. Endel brudstkr. af *klinksøm* af *jern*, f. i en delvis udgraven haug paa *Dun* i *Fosnes*. Fra en nærliggende haug indbragtes samtidig et brudstk. af et økseblad af jern, der var saa gjennemrustet, at det ikke kunde bevares (5435).

47. Falen af en *spydspids* af *jern*, 16 cm. lang, meget medtaget af rust. F. ved brydning af nyland paa *Kongsmo* i *Kolvereid*. Gave fra Kristen J. Hognes (5436).

Nr. 38—47 er indsamlede af hr. stud. philos. Th. Petersen under en med understøttelse af selskabet foretagen reise.

48. *Spydspids* af graasort *skifer* af hovedform som NO. 86; har 3 hak paa hver side tvert over ryggen, 14 cm. lang, 3,2 cm. bred mellem spidserne af agnorerne. Disse staar som ofte lidt skjevt til hinanden. F. paa *Morken* i *Aafjorden* (5443).

49. En liden *økse* af *sten*, noget lig NO. 8, men adskilligt tyndere, 10 cm. lang, nedentil 4,5 cm. bred. Eggen, der er adskillig skjev, er skarpere tilsleben fra den ene side end den anden. Den øvre del er kun sleben paa smalsiderne. F. paa *Tørhogg* (eller mulig nabogaarden Taarnes) i *Aafjorden* (5444).

50. Et stykke af falen af en *spydspids* af *jern*, 11 cm. langt. F. paa *Taarnes* (eller Tørhogg; opgaven er usikker) i *Aafjorden* (5445).

51. To brudstkr. af en oval *skaalformet spende* af *bronce* af formen NO. 649 med dobbelt charnier. To brudstkr. af en *ligearmet spende* af *bronce*, der maa have været meget lig NO. 659. Det ene stykke bestaar kun af et dobbelt charnier og roden af jernnaalen med den sædvanlige spendbøile. F. paa *Vinnan* i Sørdalen i *Aafjorden* (5446 f.).

52. En ufuldst., stor *slibesten* for stensager af sandsten, med en vid trugformet fordybning paa den ene side; nuværende størrelse 30 × 22 cm. En mindre *slibesten* af *sandsten* med en hul slidningsflade efter længden, nu 16 × 7 cm. i tverm. Et stykke af et *bryne* af *kvartsit*, 8 cm. langt. Brudstkr. af 2 *bryner* af *skifer*, hvoraf den ene har været meiselformet tilspidset i den ene ende. En samling *affald* af *flint*, skjerver og klumper; kun et par stykker kunde mulig antages at være levninger af pilespidser. F. paa det samme felt paa *Laukvik* i *Aure*, hvorfra tidligere flere lignende fund er indkomne (jf. Aarsb. 1887, 96; 1889, 85; 1892, 97; 1894, 141 og 147). Sagerne ligger temmelig dybt, saa man ikke støder paa dem ved pløining, men kun ved grøftegravning (5450—5454).

53. *Ambolt* af *jern*, jf. NO. 392, men med tykkere stamme, 7

cm. høi. Skal være funden i en langhaug paa *Nes* i *Bjugn* (5459).

54. *Spende* af *bronce* af typen NO. 247 ff. Polyedriske knopper, der er hule paa bagsiden og støbte i et med spenden. Ubetydelig udvidelse fra bøilens midte, ender forneden i et udpræget dyrehoved. F. paa *Val* i *Bjugn* (5460).

55. *Vævsten* (?) af en blød teglsten, firkantet med afrundede hjørner og temmelig tyk; i det ene hjørne et temmelig smalt regelmæssig boret hul. 10 × 8 cm. *Oval sten* med omgaaende fure efter længden, 7,5 × 6,5 cm. i tverm. Brudstk. af en firesidet *hein* af haard skifer med regelmæssigt kvadratisk tversnit, lidt tilspidset i den ubeskadigede ende, nu omtr. 12 cm. langt. F. paa *Ødegaard*, Vaagstranden i *Veø* pgd. i gammel ager nær søen. Gave fra kommandersergent O. Ødegaard (5471 ff.).

56. *Oval sten* med omgaaende fure efter længden, 12,5 cm. lang. Ufuldst. *pilespids* af rødbrun *shifer*, nu 5 cm. lang. Endel *verkstedsaffald* af *flint*. F. paa *Bølestrand* i *Flatanger*, hvorfra tidligere er indkommet mange fund (5484 ff.).

57. Brudstk. af et enegget *sverd* af *jern*, bestaar af 40 cm. af klingen, meget medtaget af rust. F. paa *Hotren* i *Skogn* i det opkastede grus fra en tidligere udkastet gravhaug. Gave fra hr. oberst Bødker (5499).

58. Vævskyttelformet *beltesten* af *kvartsit*, kun 8 cm. lang, indtil 3,3 cm. bred, har en større slidningsfure, paa den ene fladside, men er glat paa den anden. F. paa *Kiran* i *Bjørnør* (5500).

59. *Kjedel* eller *gryde* af *jern*, som i flere henseender ligner middelalderske kjedler saaledes med hensyn til hankernes og de 3 fødders form og de omgaaende ophøiede ringe, hvoraf der er 2 forneden og 1 oventil; men den er eiendommelig ved, at den har sin største vidde nedentil, hvor vidderne støder sammen med bunden i en skarp vinkel, og er smalest paa midten. Mulig fra middelalderen. Fra *Øiaas* i *Melhus* (5506).

60. *Økseblad* af *jern*, jf. NO. 555, 14 cm. langt, 10 cm. bredt ved eggen, som er noget skraa. Brudstk. af en temmelig stor *vævsten* af *grøtsten*. F. paa *Øiaas* i *Melhus* i en stenrøs, men ikke sammen, det første i selve gruset under stenene (5507 f.).

61. 4 hele, tveeggede *pilespidser* af *jern*, 13—15 cm lange, dels med dels uden afsats paa tangen, samt brudstkr. af 4 andre lignende: Et *knivblad* af *jern*, 14 cm. langt med tange, som ved enden har en retvinklet bøining, bladet adskillig slidt, nærmest af formen NO. 404. *Celt* af *jern*, omtr. som NO. 402 og har ligesom denne form af hul-

meisel, men saaledes at hulningen er paa den modsatte side af falaabningen, 10,5 cm. lang, 4,5 cm. bred i eggen. *Sylspids af jern,* jf. NO. 444, men har ikke skarp afsats mellem tangen og stammen, men har kun der sin største tykkelse fuldstændig og 14 cm lang. *Ildstaal,* omtr. af formen NO. 426, afbrækket og lidt ufuldstændigt oventil i den ene arm, 8,5 cm. langt. Ufuldst. *ildstaal,* hvis tilbagebøiede ender er afbrækkede i bøiningen Den ene ring og en del af biddet af et *mundbid af jern.* En oval *ring,* maaske af en lænke, og en *løkke af jern.* F. paa »den søndre del af Risbjerget«, omtr. en mil fra *Rise* i *Opdal,* liggende næsten i dagen, spredt over en flade af ca. 9 m². Saaledes et høifjeldsfund (5509—5516).

62. *Hulmeisel af sten,* ikke mindre end 25 cm. lang, afrundet firesidet tversnit, 4,5 cm. bred ved eggen, 2 cm. ved banen. Eiendommeligt er det, at hulslibningen er fortsat med aftagende dybde lige op til banen. En 20 cm. lang *sten* med rundagtigt tversnit, der har været brugt som *slibesten* for *stensager,* har i sin midtre del 5 slibeflader, hvoraf 3 er hulslidte og 2 fladslidte; ogsaa ved enderne er der to kortere slideflader. Skal være f. paa *Moen,* en part af *Vold* i *Rennebu* under pløining og paa samme sted (5520 f.).

63. *Fund paa Stenviksholm.*

Under de fortsatte udgravninger paa Stenviksholm i sommeren 1898 gjordes der paany fund af en hel del gjenstande, der ligesom de tidligere fundne skriver sig fra overgangstiden mellem middelalderen og den nyere tid. I endel grusmørje, som det foregaaende aar var bleven udkastet af den dybe brønd uden den gang at blive nærmere undersøgt, fandtes der nu en del ting, der ligesom de ifjor i brønden fundne maa regnes blandt de ældre. Deriblandt er en *ske af træ* og brudstk. af en *ske af ben,* en del af en *skaal af træ,* en vel bevaret *slire* til en kniv eller dolk af *skind,* 19 cm. lang, en ufuldstændig *øse af jern* samt nogle rester af *sko* af samme slags som de før fundne (nr. 5173, Aarsb. 1897, s. 92), deriblandt stykker af saaler af flere lag skind af mindst to forskjellige par. Fremdeles fandtes flere ting i grunden omkring det lille, nordvestre taarn. Saaledes flere *ører af kobberkjedler* af samme slags som nr. 2166 (anf. st.), brudstk. af en *relikviekrukke* af glasseret brændt ler af omtr. samme størrelse og form som en i 1893 paa Stenviksholm funden, *hakker,* et *økseblad, saks, knivblad, pilespids af jern,* en *kugle af sten,* omstøbt med et tyndt lag af *bly,* en *vævsten* af grøtsten m. m. Gave fra filialafdelingens direktion (5382—5403).

Fund fra Trondhjem.

64. Fra den nye *Realskolebygnings* tomt ved *Frue* gade. Nærmest gaden fandtes grundmurene af den østligste del med apsis af den samme kirke, af hvis ene længdevæg der i 1885 (Aarsb. 1885 s. 64 og 132) fandtes grundmur i en tomt paa den anden side af gaden. Paa forskjellige dele af den store tomt fandtes en hel del gjenstande fra de forskjelligste tider lige ned til forrige aarh. Endel af lagene syntes at skrive sig fra paafylding fra andre steder. Her skal kun særskilt nævnes de gjenstande, som synes at være ældre end omtrent 1550.

I selve bundsanden, fandtes en smal *retmeisel* af sortgraa *sten*, 11 cm, lang, 1,5 cm. bred ved den lidt skraa eg, paa den ene side jevnt, paa den anden lidt mere skraat tilsleben mod eggen. Der kan neppe være tvivl om, at den laa i sit oprindelige leie. Foruden dette stykke fandtes nede i bundsanden endnu et *bryne* af *kvartsit*, ufuldstændigt og nu kun 4 cm. langt. Af ting, som maaske kan være ældre end middelalderen, kan fremdeles nævnes en *nøgel* af *jern* af samme hovedform som broncenøgelen fra Kisen i Ullensaker (C. 11326, Aarsb. 1883 s. 99 og fig. 20), men som det sees af hosstaaende afbilding (fig. 17), noget forskjellig fra denne navnlig ved formen af de gjennembrudte partier. Ogsaa denne fandtes meget dybt i grunden.

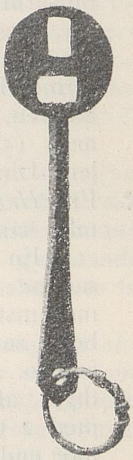

Fig. 17.

Af de øvrige fund fremhæves videre: Del af en *gravsten* af *marmor* fra den ældre middelalder, afrundet i den ene ende og ornamenteret med et kors inden en cirkel. Et lidet *vievandskar* af *bronce* i form af et slags kjedel med to opstaaende kanter i form af menneskehoveder, paa hvis bagsider der er hul for hadden, hvilke nu mangler. Jf. Otte, Handbuch s. 262 og fig. 99, hvor en meget lignende er afbildet. — 2 *kamme* af *ben* med enkelt rækketinder og brudstk. af en tredie, af almindelig middelaldersk form. — 7 *haarnaale* af *ben*, udplattede i den øvre ende og der forsynede med et hul, tildels prydede med smaa cirkler om et centrum Flere *saltkar* af *grøtsten*, dels med stet, dels med et ganske kort haandtag udspringende fra den ene side. Nogle smaa øseformede kar af grøtsten har maaske den samme bestemmelse. — En bolleformet *kjedel* og flere brudstkr. af kar af *grølsten*, navnlig en hel del haandtag. —

En hel del *haandtenshjul*, et enkelt af ben, de øvrige af grøtsten, dels flade, dels kalotformede. — Endel *vævstene*; en fint tildannet duppeformet sten med hul ved den smale ende er maaske ogsaa en vævsten. — En samling uregelmæssigt formede *plader* af tynd *skifer* med grunde parallele furer, dels kun i en enkelt retning, dels skjærende hverandre. Deres bestemmelse synes tvivlsom; men samlingen af lignende plader er ogsaa fundne ved gravningerne paa Sverresborg ved Trondhjem, paa den tekniske skoles tomt i Trondhjem og paa Rognli i Verran sammen med middelalderske gjenstande. — *Stikkerter* af *jern* eller lyseholdere, bestemte til at stikkes fast i væggen, af samme form som endel, der er fundne paa Stenviksholm. — En *isbrod*(?) af *jern*, trebenet og med et trekantet hul i pladen, lig den Aarsb. 1872 fig. 28 (jf. s. 217) afbildede paa Grytingen i Stokke og en fra Skrostad i Stadsbygden (T. nr. 2248), og firbenede fra Tautra (T. 2316) og fra Romfohjellen (Aarsb. 1873 s. 76 og fig. 29). Noget yngre, men antagelig endnu fra tiden nærmest efter 1500 er en samling kaminkakler af majolika, dels grønt glasserede, dels uglasserede, ualmindelig smukt udførte og godt vedligeholdte; de fleste har figurfremstillinger, mest brystbilleder, enkelte med omskrifter.

Desuden hører til fundet en mængde stykker af *pottemagerarbeide*, hvoraf enkelte, som endel kogekar med rørformet haandtag og 3 fødder, kunne skrive sig fra middelalderen, men de fleste er fra nyere tid, lige ned til forrige aarh (5252 ff. og flere andre numere). Gave fra Realskolens Direktion.

65. Fra *Huitfeldts* tomt i *Kjøbmandsgaden* (støder ind i kvartalet sammen med den førnævnte).

En *dobbeltkam* af *ben* med skaft, som er dannet af samme stykke som sideskinnerne, over 25 cm. lang; alle mellemstykkerne mangler nu. To af samme slags haves før her i samlingen. 3 lignende er fundne ved udgravningerne i Oslo. – 17 *kamme* af *ben*, mere eller mindre fuldstændige; af enkelte er kun brudstkr. bevarede. En af dem med 2 tinderækker er dannet af et eneste stykke, er kortere end de andre og rimeligvis yngre. Alle de andre har været dannede paa den almindelige maade, med sideskinner, som har holdt det af flere stykker bestaaende mellemparti sammen, forbundne med en enkelt eller 2 rader broncenagler. De fleste har havt enkelt tinderække. Skinnerne er paa de fleste ornamenterede med længdestriber, tverstriber eller cirkler om punkterne. Nogle har havt bærehul ved den ene ende, en enkelt har ved enden en hempe af

bronceblik. En omtr. helt bevaret dobbeltkam har 2 skinner paa hver side og fandtes i et *futeral* af *skind*, som er helt bevaret, skjønt det er gaaet op i sømmene, og har havt aabning med en klaf over ved den ene ende. — 5 *Haarnaale* af *ben* af den almindelige form med afplatning og hul samt større eller mindre vifteformet udvidelse i den øvre ende. — Et par *islægge* eller skøiter af *ben*, den ene synes ufuldendt, da den mangler remhul. — 6 *haandtenshjnl* af *grøtsten*, dels flade, dels med hvelvet overside. — 8 *vævstene* af *grøtsten*. 4 *brikker* (?) af *grøtsten*, flade, 7—9 cm. i tverm., den ene prydet med en stor cirkel om centrum paa den ene side, en anden forsynet med et hul nær kanten. — *Spillebrikke* (?) af *ben*, lavt pæreformet med en knop oventil, hvori den kan holdes og saa meget afladet paa undersiden, at den staar stødt. Har megen lighed med en gjenstand af bronce, der er fundet i Oslo og opfattes som et vægtlod (C. 9027), hvilket den meget lette af ben ikke kan have været (jf. 2 smaa lignende fra Saude, C. 9204, Aarsb. 1879, 172 og fig. 57). — 2 *perler*, den ene af ensartet *glas*, den anden af *glasmosaik*; kunde efter sit udseende gjerne skrive sig fra hedendommens tid. — Et *prenformet redskab* af *ben*, en *fiskekrog*, en *bor* og et *knivblad* af *jern*. — Et par *saltkar* af *grøtsten*. — Stykker af forskjellige *kar* af *træ*. — Brudstkr. af *pottemagerarbeide*, hvoraf endel vistnok fra middelalderen. Særlig kan merkes nogle hanker af graa masse, som nedentil ikke har sluttet sig til karrets væg, men ender i en spids (5360 ff., 5411 ff. o. fl.). Gave fra konsul H. Huitfeldt.

Ogsaa paa nogle andre tomter inden byen er der gjort fund, hvoraf enkelte stykker vel kan være middelalderske, saaledes endel af resterne af lerkar med cylindriske haandtag og 3 fødder. Hovedmassen er dog nyere gjenstande, deriblandt en mængde brudstykker af nederrhinske krus fra 16de og 17de aarh.

66- En samling stenaldersager fra *Nordamerika*, nemlig en *økse* af grønlig sten, fladagtig med eg i begge ender og en omgaaende bred fure til skaftet, 5 *pilespidser* af *flint*, obsidian og kvarts samt et slags *skraber* af *flint*, F. i Sweet Grass, Montana og gave fra ingeniør Jacob Høyem (5488 ff.).

FORTEGNELSE OVER OLDSAGER, INDKOMNE TIL TROMSØ MUSEUM I 1898.

AF O. NICOLAISSEN.

1. Lidet *haandsneldehjul* af *klebersten*, kun 3 cm. i diam. Ukjendt findested (1236).
2. Kopi af en *guldbrakteat*, indsendt fra det kgl. norske videnskabsselskab i Trondhjem. Originalen funden paa *Hov* paa Jøa i *Fosnes*. Fra den tidligste middelalder og med billede af Keiser Constans (?) (1237).
3. To kopier af *guldbrakteater*, fundne paa *Søtoet* i *Solum*, Bratsberg amt, og indkomne til museet for flere aar siden. Om originelerne se professor Ryghs »Norske oldsager« nr. 290 (1238).
4. Dansk *mynt* fra det 15de aarhundrede, formentlig fra Kristian den 1stes tid, lig Schive tab. XIII, 37. Funden i jorden paa *Kjeianes* i *Malangen* (1239).

   De følgende nummere, 1240—1261, er beskrevne foran s. 1—7.
5. *Haandsneldehjul* af poleret *klebersten*, ligt NO. 170, 3,2 cm. i diam., 2 cm, tykt. Funden i en ager paa *Kringlen* i *Sortland* (1262).
6. *Pilespids* af brunsort *skifer* med ophøiet midtrand og skarpsleben eg paa to sider, 18 cm. lang, men kun 1,1 cm. bred og saaledes temmelig smal i forhold til længden (Afbild. fig. 18). Den har ingen modhager og den yderste spids mangler. Den herværende samling har flere af denne form, men samtlige er meget kortere. Opfisket for 3 aar siden paa 100 favnes dyb i *Varangerfjorden* i Finmarken, idet et bunddyr, som havde suget sig fast til pilen, var bleven hængende fast ved en lineangel. Tilhører arktisk stenalder. Gave fra lærer Akre i Vadsø (1263).
7. *Pren* af sort *skifer*. Nogen lighed med fig. 1 i aarsb. 1887, men spidsere og mere afrundet ved haandtaget; ovalt

tversnit, længde 9,7 cm., største tversnit 2 cm., glatpoleret overflade. Funden ved *Jakobselven* i *Vadsø* pgld. Finderen, en indflyttet Finlænder, sagde, at saadanne stene ofte fandtes i Finland, hvor de gik under navnet »ukonvaja« (tordenkile). »Tordenkiler« kaldte man forresten tidligere flere af stenalderens redskaber, som ifølge folketroen faldt ned i tordenveir. De skybrud, som ofte fulgte med tordenveiret, førte gruset og jorden bort, hvorved stenaldersfolkenes reelskaber kom frem i dagen. Tilhører arkt. stenalder og givet af lærer Akre, Vadsø (1264).

8. *Kniv* af graa *skifer*, lig NO. 56, men mindre og bladet smalere. Skaft og haandtag 13 cm. langt, bladet er 4 cm. bredt. Fundet i jorden paa *Aarnes* i *Troudenes* og tilhører arkt. stenalder. Gave fra H. Nilsen, Grundvasbotten i Trondenes (1265).
9. *Brudstykke* af et *knivblad* af *skifer*. Kun haandtaget og lidt af bladet er tilbage. Lig den forrige, men meget mindre. Det tilbageværende er kun 6 cm. langt. Arkt. stenalder. Findested og giver som fr. nr. (1266).
10. *Spydspids* af rødbrun *skifer*, nærmest lig typen NO. 86. Den har ophøiet midtrand og tange, men meget kortere modhager; det forreste mangler, og det tilbageværende er 10,5 cm. langt, 4 cm. bredt. F. i en torvmyr paa *Helø* i *Bjarkø* og tilhører arkt. stenalder. Gave fra Sivert Eidnæs, Sundsvold i Bjarkø (1267).
11. *Pilespids* af sort *skifer*, lig NO. 83, 7,5 cm. lang, 1,8 cm. bred og fint sleben med tange, modhager og ophøiet midtrand. F. i jorden paa *Sundsvold* i *Bjarkø* og tilhører arkt. stenalder. Gave fra Alfred Eidnæs Sundsvold (1268).
12. *Hulmeisel* af *sten*, lig NO. 23 og tversnit som den, men noget smalere mod toppen, 12,5 cm. lang, 2,8 cm. bred over hulningen. F. i jorden paa *Hemmingsjord* i Sørreiten, *Tranø*, og tilhører arkt. stenalder. Gave fra Søren Eilertsen Hemmingsjord (1269)
13. *Kniv* af graa *skifer* (afbildet fig. 19). Bladet er tveegget, men forresten af form ligt vore nu brugelige tolleknivsblade. Mellem haandtag og blad er der — vel nærmest som et slags ornamentik — to indhak. Blad og haandtag tils. 17,5 cm. langt, 3 cm. bredt. F. paa *Bredvik* i *Trondenes* og tilhører arkt. stenalder (1270).
14. *Pilespids* af brungraa, flammet *skifer*, næsten bladformet og med en yderst kort og smal bladtunge. Nogen lighed med NO. 87, men meget bredere i forhold til længden. 8 cm. lang, 3 cm. bred over midten, slebne sider og spids uden ophøiet midtrand. Findested og tidsalder som fr. nr (1271).

Fig. 18 $^{1}/_{1}$.

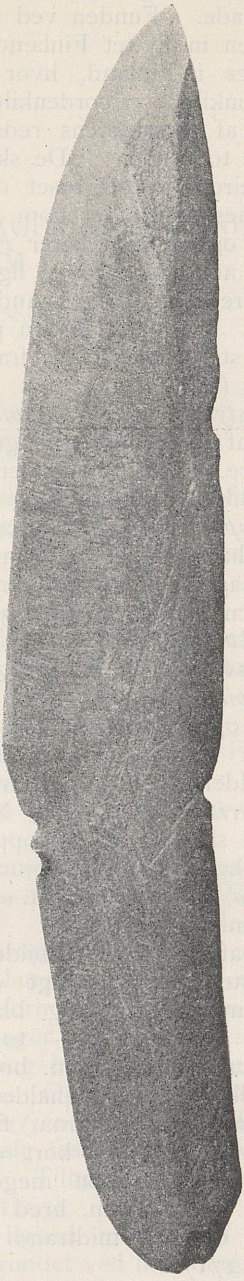

Fig. 19 $^{1}/_{1}$.

FORTEGNELSE OVER OLDSAGER INDKOMNE TIL STAVANGER MUSEUM I 1898.

EFTER KATALOGEN.

1. *Øxe* af *Sten* (Grønsten) med Skafthul, sleben, 13 cm. lang, 5 cm. høi i Eggen, og 7 cm. bred over Hullet. Den har været længere, da der i Bagenden er Spor af et ældre Skafthul. F. paa *Aasland* i *Time* Sogn, Jæderen. (2021).
2. Stykke af en *Stenøxe* uden Hul, af Hornblendeskifer, med svag Udhugning for Skaftet sow paa NO. 16; Eggpartiet mangler. Stykket er 15 cm. langt og 4 cm. i Tversnit, cirkelrundt; den bevarede Ende but tilspidset. F. paa *Grude* i *Klep*, Jæderen, ved Elven Figga. (2022).
3. *Tverøxe* af *Grønsten*, lig Müller No 23, c. 10 cm. lang og 3,5 cm. tyk; en Del af Eggen er afslaaet. F. ved *Bore* i *Klep*, ogsaa ved Figga. (2023).
4. Stærkt forvitret *Hulmeisel* af *Sandsten*, omtr. lig NO. 22, c. 11,5 cm. lang, 3,5 bred og 2,5 tyk. F. paa *Holeheien* i *Klep*, ved Figga. (2024).
5. Liden *Tverøx* af *Sandsten*, omtr. lig NO. 15, c. 7 cm. lang, 3,5 cm. bred i Eggen og 1,7 cm. tyk. F. paa *Grude* i *Klep*, nær Figga. (2025).
6. Eggstykket af en *Smalmeisel* af *Flint*, c. 6 cm. langt, 1,5 cm. bredt i Eggen, der er sleben. F. paa *Stangland* i *Klep*; Gave fra *I. K. Grude*. (2026).
7. 4 *Piler* af *Sten*, alle dannede af en naturlig Sten ved Tilslibning i den ene Ende. Maalene ere 9,5 cm. længde og 3 cm. Bredde, 9 × 4,5 cm., 8,5 × 4 cm., 10,5 × 3 cm. — Fundne paa *Alvanes* ved *Nærheim* i *Haa*, Jæderen. (2027—2030).
8. Emne til en *halvmaaneformet Skraber* af ugjennemsigtig graa *Flint*, c. 10 cm. langt og 6 cm. bredt. F. paa *Grude* i *Klep*, nær Figga; Gave fra *I. K. Grude*. (2031).

9. *Skraber* af lys *Flint*, c. 7 cm. lang og 4,5 cm. bred. F. ved *Bore* i *Klep*. (2032).
10. *Skraber* af blaagraa *Flint*, c. 6 cm. lang og 2,5 cm. bred. F. sammesteds. Gave fra *I. K. Grude*. (2033).
11. *Sneldehjul* af *Klebersten*, halvkugleformet, c. 3,2 cm. i Tvermaal. F. paa *Bru* i *Rennesø* Pgd., Ryfylke. (2034).
12. *Gravfund fra ældre Jernalder*:
    a) *Korsformet Broncespænde*, 10,5 cm. lang Halvdelen af Naalen mangler. Bøilen kort, jevnbred, meget høit buet. Nederdelen lang, endende i et Dyrehoved med lang Hals, som er furet paatvers. (2035).
    b) *Korsformet Broncespænde*, 9 cm. lang. Overstykket lidet. Bøilen jevnbred med almindelig Bøining; Nederdelen ender i et langstrakt Dyrehoved, hvis Snude mangler. (2036).
    c) *Ringnaal* af *Bronce*. Naalen er 14,5 cm. lang med fladtrykt Spids. Ringens ydre Tversnit 2,3 cm., Tykkelse 4 mm., rombisk Tversnit. (2037).
    d) Smaastykker af en liden *Lerurne* uden Ornamenter. Form omtr. som NO. 354, men forholdsvis lavere. Ydre Tvermaal ved Randen c. 10,5 cm., ved Bunden c. 9 cm.; Høide c. 10 cm. (2038).
    e) Stykke af en *Jernstift*, 6,5 cm. langt og 0,6 cm. tykt. (2040).
    f) Stykke af en *Jernkrog*, kvadratisk Tversnit, 5,5 cm. langt, c. 1 cm. tykt i den ene Ende og 0,6 cm. i den anden. (2039).

    Disse Sager fandtes paa Torger Edlands Eiendom ved *Aalgaard* i *Gjesdal* Sogn, Jæderen. Haugen er rund, c. 11 m. i Tvermaal og 1 m. høi og bestaar af Rullestene, dækkede med et tyndt Lag af Græs og Lyngtorv. I Toppen Mærke efter en tidligere Gravning. Midt paa Haugens Bund fandtes Levninger af en næsten fuldstændig ødelagt Gravkiste, der syntes at have været 1,75 cm. lang, 70 cm. bred i den ene Ende og c. 50 cm. i den anden. I Mulden i Gravkisten fandtes omtr. i Midten Ringnaalen og c. 10 cm. dybere og noget nærmere den smalere Ende den ene Spænde. Den anden Spænde laa i samme Høide nær ved denne Ende. I den modsatte Ende laa Urnestykkerne og Jernstiften. C. 70 cm. udenfor Gravkisten fandtes Jernkrogen sammen med Kul.
13. *Lerurne* af grusblandet Masse, omtr. som NO. 354, men lidt slankere og mindre buget nedentil; en Del af Halsen mangler. Høide 24 cm., Vidde c. 19 cm. over Randen og 13 cm. over Bunden (udvendigt Maal); største Vidde c. 21 cm. F. paa *Grannes* i *Haaland*, Jæderen, nordligst i Ud-

marken ved Havsfjorden, strax udenfor kanten af en Haug, der i sidste Vinter blev fuldstændig bortryddet. Urnen, der var halvfyldt med brændte Ben, stod nedgravet i Auren mellem 4 i Firkant stillede Stene, med en større flad Sten over; ovenpaa denne var der et c. 8 cm. tykt Lag af Muld og Lyng. Gave fra Slagter *Kristian Haga*. (2041).

14. *Halvmaaneformet Skraber* af lysgraa *Flint*, 12,8 cm. lang og 5,7 cm. bred. F. i en Røs paa Gaarden *Nærland* i *Nærbø* Sogn, Jæderen. Gave fra *Tønnes Nærland*. (2042).
15. Brudstykke af en *Stenøxe* med Hul, 10 cm. langt og 6,3 cm. bredt. F. paa *Tastad* i *Hetland*. (2043).
16. a) *Øxeblad* af *Jern* fra yngre Jernalder, ligt NO. 559, c, 18 cm. langt og 14 cm. bredt i Eggen. (2045).
    b) *Korsformet Broncespænde* fra ældre Jernalder; Nederdelen og Naalen mangler. (2046).

    Disse Stykker fandtes nær hinanden i en Haug paa *Steine* i *Suldal* i Ryfylke. I samme Haug fandtes for ca. 20 Aar siden et Sværd og et Mnndbid, som ere bortkastede.
17. a) *Sænkesten* af *Grønsten*, Maal c. 12 × 8,5 × 2 cm. I den ene Ende et lidet boret Hul med c. 6 mm. Tversnit. (2047).
    b) *Sænkesten* af *Grønsten*, Maal c. 13 × 7,5 × 3 cm. Ligeledes Hul i den ene Ende, af c. 1 cm. Tversnit. (2048).

    Disse Stykker ere f. sammen paa *Aalgaard* i *Gjesdal* Sogn, Jæderen, nær Edlandsvandet. Gave fra Fabrikbestyrer *Nils Nilsen*.
18. *Klubbe* af *Granit*, dannet af en af Naturen formet Rullesten, 23 cm. lang og noget tykkere i den ene Ende end i den anden. Den smale Ende er tilhugget til et c. 10 cm. langt og 5,5 cm. tykt Haandtag. F. i en Røs paa *Erga* i *Orre* Sogn, Jæderen (2049).
19. Grov *Lerurne*, nærmest lig Müller, Broncealderen fig. 260, simpelt og uregelmæssigt arbeidet, 32 cm. høi, 23 cm. i Tvermaal ved Mundingen og c. 19 cm. ved Bunden (udvendigt Maal). F. i Bunden af en stor Gravhaug paa *Anda* i *Klep*, Jæderen. Gave fra *Ingebret K. Grude*. — For endel Aar siden fandtes i samme Haug c. 5—6 Fod høiere oppe en meget stor og velbevaret Gravkiste, hvori der dog, saavidt vides, ikke fandtes noget Spor af Gravgods. (Jfr. Aarsb. 1869 S. 37). Der har tillige i samme Haug været fundet endel smaa Kister under den store, indeholdende brændte Ben. (2050).
20. *Gravfund fra yngre Jernalder*:
    a) *Spydspids* af *Jern*, hvoraf Odden og en Del af Falen

mangle. En Rest af Træskaftet sidder i den sidste. Nærmest lig NO. 519, dog forholdsvis kortere. Bladets nuværende Længde 20,5 cm. (2051).

b) Stor *Spydspids* af *Jern*, omtrent lig NO. 520, men med slankere Blad. Odden og en Del af den ottekantede Fal mangle. Bladets nuværende Længde 33 cm. (2052).

c) Stykker af et *enegget Sværd* af *Jern*, deriblandt et Stykke af Tangen. Stykkernes samlede Længde 63 cm. Bladets Bredde 5,5 cm. (2053).

d) Stykke af et andet *enegget Sværd* af *Jern*, 12,5 cm. langt og 6,5 cm. bredt. (2054).

e) Halvdelen af en *Kværnsten* af alm. Form og Størrelse. (2055).

Disse Sager fandtes i en Røs paa *Eik* i *Sjernerø* Sogn i Ryfylke; Gave fra *Jakob Eik*.

21. Et Stykke af Haandtaget af en *Kleberstensøse*. F. paa *Ubø* i samme Sogn. Gave fra *A. Ubø*. (2056).

22. *Tveegget Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder. Haandtaget ligner det paa NO. 508, men Overhjaltets Fliger ere mere opadbøiede og smukkere formede. Baade Over- og Underhjalt ere af Jern med rudet Belæg af Sølv og Bronce. Klingen 80 cm. lang og 5 cm. bred, med Rester af en Træskede. F. i en Haug paa *Nærland* i *Nærbø* Sogn, Jæderen. (2057).

23. Tveegget *Sværd* af *Jern* fra yngre Jernalder, med Hjalt af Form som paa NO. 493, men kraftigere; især er Overhjaltet massivt. Hjaltene ere tæt belagte med tynde, vertikalt stillede Broncetraade. Klingen er meget bred og kraftig, 73 cm. lang og vel 6,5 cm. bred øverst. F. paa samme Gaard. (2058).

24. Knappen af Haandtaget af en *Broncedolk*, 3,8 cm. bred. Langs Oversidens Kant tre fine Linier og indenfor disse 3 tungede Linier. F. paa samme Gaard. (2059).

25. Begge Hjaltene af et *Sværdhaandtag* af *Jern* fra yngre Jernalder; Overhjaltet trekantet og Underhjaltet ret. F. paa samme Gaard. (2060).

26. *Korsformet Broneespænde*, adskillig ødelagt. Sideknopperne, Naalen og et Stykke af Nederdelen mangle; nu 7,5 cm. lang. F. paa samme Gaard. (2061).

22—26 ere Gaver fra *G. Hellstrøm*,

27. *Gravfund fra ældre Jernalder*:

a) Forgyldt *Broncespænde*, omtrent lig NO. 256, c. 6 cm. lang og 2,8 cm. bred. (2062).

b) Liden *Broncespænde*, c. 4 cm. lang, lig NO. 246, men Bøilen er plan og Endestykket smalere. (2063).
c) *Broncenaal*, afbrukket ved Øiet, nu 7 cm. lang. (2064).
d) Brudstykke af en *Kniv* af *Jern*. (2065).
e) Brudstykke af en *Lerurne*. (2066).

Fundet er gjort i en liden lav Rundhaug paa *Aneksdal* i *Varhaug* Sogn, Jæderen. Haugen, c 8 m. i Tvermaal og 70 cm. høi, bestaaende af Muld og Rullesten, udgravedes 1898 af Ole Abrahamsen Aneksdal. I dens Midte stod en c. 3,5 m. lang Gravkiste V.—Ø. I denne fandtes 2 Lerurner, 1 ved hver Ende. Spænden *a* laa temmelig nær den Ende, som maa antages at være Hovedenden, den lille Spænde og Naalen lidt længere nede omtrent i lige Høide. Kniven fandtes ved den høire Side af Graven; den skal have havt et broncebeslaaet Skaft, som ikke er bevaret.

28. *Gravfund fra ældre Jernalder*:
a) *Tveegget Sværd* af *Jern*. Klingen er 81 cm. lang og 4,5 cm. bred, med Rester af en Træskede. Af Haandtaget kun et c. 8 cm. langt Stykke af Tangen bevaret. (2067).
b) *Spydspids* af *Jern*, hvoraf det meste af Bladet mangler; er nu 21 cm. lang, hvoraf 11 cm. kommer paa Falen. (2068).
c) *Knivblad* af *Jern*; Tangen mangler. Bladet 14 cm. langt og 2,8 cm. bredt. (2069).
d) Brudstykke af et lidet *Knivblad* af *Jern*, 6 cm. langt (deraf Tangen 2 cm.). (2070).
e) To Stykker, mulig hørende til Haandtaget af en Dolk. Paa Tangen sidder Rester af Horn, og dens Ende har en Knap. Samlet Længde 7,5 cm. (2071).
f) *Ring* af *Jern* af 3,5 cm. Tvermaal, med paasiddende Krampe, hvortil hefter Rester af Træ. (2072).
g) Stykke af en trekantet *Jernstift*. (2073).
h) Stykke af en trind *Jernstift*. (2074).
i) Stykke af en *Krog* af *Jern*. (2075).
j) Stykke af *Jernbeslag*. 2076).
k) *Remspænde* af *Bronce*, c. 4 cm. bred. (2077).
l) *Remspænde* af *Bronce*, c. 2 cm. bred, af samme Form som den foregaaende. (2078).
m) *Rembeslag* af *Bronce*, endende i en Ring, c. 1,5 cm. i Tvermaal. (2079).
n) *Sneldehjul* af *Serpentin*, fladt paa begge Sider; ydre Tvermaal 3,7 cm., 2 cm. tykt. (2080).
o) Stykker af 2 *Lerurner*, af klorithholdigt Ler. (2081. 2082) Fundet gjordes i en Rundhaag paa nysnævnte Gaard

Aneksdal i *Varhaug* Sogn, Jæderen. Haugen ligger c. 10 m. fra den Haug, hvori Fundet No. 27 blev gjort, og havde omtr. samme Størrelse. Den blev ogsaa udgravet af samme Mand. I Midten var der en aflang Gravkiste SV.—NØ., c. 3,5 m. lang. Urnerne fandtes i den ene Ende af Kisten, Sværdet og Spydet nær dem, hver ved sin Side af Graven.

29. Den ene Halvdel af en Fig. 1 afbild. *Støbeform* af *Kleberstен* fra Broncealderen, til en Øxe eller en Paalstav. Formen er noget beskadiget i øvre Ende; dens Hulning er 8 cm. lang og 3,2 cm. bred ved Eggen. F. ved Udgravning af Resterne af en af »Tvihaugene« paa *Vestre Goe* i *Randeberg* Sogn, Jæderen. Den laa blandt Stenene c. 30 cm. over Haugens Bund. Paa Bunden fandtes kun et c. 4 cm. tykt Lag af Aske, blandet med fine Kul, delvisoverdækket med flade Stene. (2083).

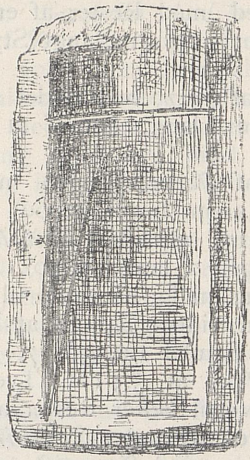

Fig. 1.

30. *Tveroxe* af *Grønsten*, lig NO. 15, sleben, 10,5 cm. lang og lidt over 5 cm. bred ved Eggen. F. i Undkanten af en Haug paa *Austraatt* i *Høiland* Pgd., Jæderen. (2084).
31. *Spydspids* af brunlig *Flint*, 15 cm. lang og 6 cm. bred. F. i Kanten af en Myr paa *Fristad* i *Klep*, Jæderen. (2085).
32. *Stenøxe*, af *Sandsten*, 8,5 cm. lang, 5 cm. bred i Eggen, sleben. F. paa *Holeheim* i *Klep*, Jæderen. (2086).
33. Et Stykke af en *Flintskraber*, 7 cm. lang og c. 4,5 cm. bred. F. paa *Skaseim* i *Klep*, Jæderen. (2087).
34. Lang, smal, noget krummet *Flintskraber*, c. 10,5 cm. lang og 2 cm. bred. F. paa *Skaseim* i *Klep*, Jæderen. (2088).

35. Liden *Spydspids* af graa *Flint*, 7 cm. lang og 2,5 cm. bred. F. sammen med No. 34. (2089).
36. *Gravfund fra ældre Jernalder*:
    a) Et lidet Brudstykke af en *Broncespænde*. (2090).
    b) Et lidet, fladt *Sneldehjul* af *Klebersten*, 2,7 cm. i Tvermaal. (2091).
    c) Et firkantet, 4,5 cm. langt og 3,7 cm. bredt *Klebersten-stykke* med et rundt Hul i Nærheden af den ene Langside. (2092).
    d) Et lidet *Bryne* af *Lerskifer* med Hul i den ene Ende, 7 cm. langt 1,2 cm. bredt. (2093).
    e) Et lidet fladt *Bryne* af *Kvartsskifer*, med Hul i den ene Ende, 6,2 cm. langt og 1,9 cm. bredt. (2094).

    Disse Sager fandtes paa *Tjøtte* i *Klep*, Jæderen, i en Langhaug sammen med Kul og brændte Ben.
37. *Gravfund fra yngre Jernalder*:
    a) *Oval Broncespænde* (Fig. 2) med enkelt Plade, forgyldt, rigt prydet med Dyreornamenter. Midt paa Pladen en firkantet Ramme af Sølvtraade i Spiralslygninger. I hvert af Rammens Hjørner og midt paa Midtpartiet er der en firkantet ophøiet Knop med Hul oventil og paa Siderne. Foruden disse Knopper findes 1 i hver af Pladens Ender og 1 paa hver Langside. Disse have Form som et kort Dyrehoved. Længde 7,2 cm., Bredde 5,3 cm. (2095).

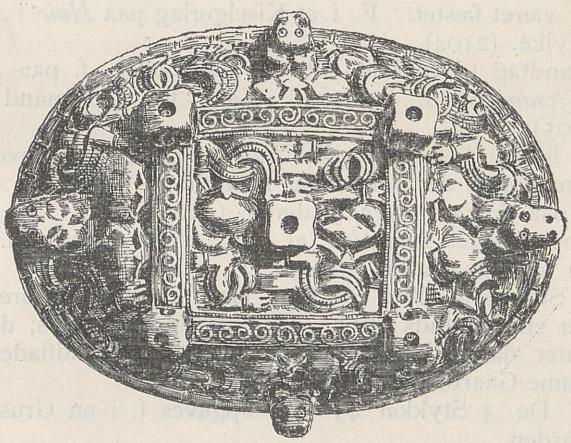

Fig. 2.

    b) Et lidet fladt *Sneldehjul* af *Klebersten*, 2,5 cm. i Tvermaal. (2096).
    c) En meget forvitret *Glattesten* af jernholdigt *Glas*. (2097).
    d) En smal, firkantet *Brynesten*, 18 cm. lang. (2098).

Fundet er gjort i en Sandhaug, kaldet Omabakken, paa *Fristad* i *Ogne* Sogn, Jæderen. Sagerne laa mellem endel Stene; der fandtes desuden nogle forrustede Jernklumper, som blev bortkastede.

38. En liden *Lerurne* af Form som NO. 361, med Hank, c. 11 cm. høi og 13,5 cm. i Tvermaal ved Mundingen. I Høide med Hanken 6 parallele rette Linier og mellem disse 2 Rader af grovt indstukne Punkter. F. i en Ur paa *Dirdal* i *Høgsfjord*, Ryfylke. (2099).
39. *Gryde* af *Klebersten* med Levninger af 2 Jernhanker, 12 cm. høi, og 33 cm. i Tvermaal ved Mundingen. F. paa *Hanekam* i *Sand* Sogn, Ryfylke. (2100),
40. a) *Perle* af grønt *Glas*, 2 cm. i Tvermaal; paa Siden indlagt to røde Linier med en gul Zikzaklinie imellem. (2101).
    b) Fladt *Sneldehjul* af *Klebersten*, 3,2 cm. i Tvermaal. (2102).
    c) Fladt *Sneldehjul* af *Grønsten*, 3,5 cm. i Tvermaal. (2103).
    d) *Avlsten* (NO. 396), 7,5 cm. lang og 5,5 cm. bred, med et boret rundt Hul i Midten. (2104).

    Disse Sager opgaves at være f. i en Røs paa *Aalgaard* i *Gjesdal* Sogn, Jæderen.
41. En stor, smuk *Pilespids* af *Skifer*, 18,5 cm. lang og 1,1 cm. bred paa Midten, med Hager. Paa Tangen, som er 1,4 cm. lang, sidde Levninger af et Bindemiddel, hvormed Skaftet har været fæstet. F. i et Kiselgurlag paa *Høle* i *Høgsfjord*, Byfylke. (2104).
42. Haandtag til en liden *Øse* af *Klebersten*, f. paa *Aaalgaard* i *Gjesdal* Sogn, Jæderen. Gave fra Lensmand *Ravndal*. (2105).
43. En liden *Dolk* af mørk *Flint*, 12 cm. lang, hvoraf 4 cm. komme paa det firkantede Haandtag. Bladet 3 cm. bredt. F. paa *Erga* i *Klep*, Jæderen. (2106).
44. Grovt hugget *Pilespids* af graa *Flint*, c. 3,5 cm. lang. F. paa samme Gaard. (2107).
45. Et Stykke af *Ben*, c. 4 cm. langt og 1,8 cm. bredt, formet som en Pilespids eller Odden af en Spydspids; de to Sidekanter danne Egge, og den 3die er en Brudflade. F. paa samme Gaard. (2108).

    De 3 Stykker 43—45 opgaves f. i en Grusbakke paa Gaarden
46. *Pilespids* af hvid *Flint* med Tange og takkede Sidekanter, 3,5 cm. lang og 1,3 cm. bred. (2109).
47. Liden *Pilespids* af *Skifer* med Tange, 2,8 cm. lang og 0,7 cm. bred. (2110).
48. 6 simple *Pilespidser* af *Flint*. (2111—2116).

49. En liden aflang *Flintskraber*, 3 cm. lang og 1,2 cm. bred. (2117).

46—49 ere fundne ved *Ogne* paa Jæderen af *I. K. Grude*.

50. Bladet af en *Spydspids* af graa *Flint*, 9 cm. lang og c. 4 cm. bred. F. paa Flyvesanden ved *Byberg* i *Haaland*, Jæderen. (2118).

51. *Spydspids* af *Jern* fra yngre Jernalder, c. 26 cm. lang, med Tange. Bladet er forholdsvis kort og bredt, 15 cm. langt og 7,5 cm. bredt. F. i en Haug paa samme Gaard. Haugen var 11 m. i Tvermaal og har været c. 2 m. høi. Spydspidsen fandtes i en liden Stenkiste, c. 30 cm. i Kvadrat, c. 1 m. over Haugens Bund. Paa Bunden i Haugens Midte fandtes en daarlig muret, aflang Kiste, dækket af 3 store Heller. I denne Kiste fandtes Kul, Aske, smaa Klinknagler og flere Træsplinter, sandsynlig hørende til et Skrin. Haugen laa paa dyrket Mark og bestod af Rullesten og Skifersten; der havde været gravet i den tidligere. (2119).

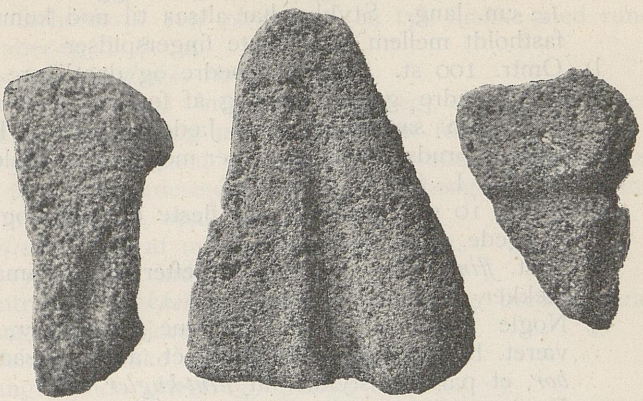
52. *Sænkesten* af kloritagtig *Skifer*, c. 10 cm. i Tvermaal, med Hul omtr. i Midten, f. omtr. paa Bunden i en Haug paa Klokkergaarden ved *Randeberg* Kirke, Jæderen. (2120).

FORTEGNELSE OVER DE I 1898 TIL BERGENS MUSEUM INDKOMNE OLDSAGER ÆLDRE END REFORMATIONEN*.

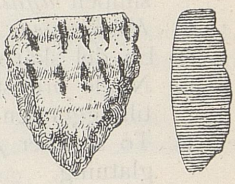
AF GABRIEL GUSTAFSON.

1. Fund fra en stenalders boplads paa Holeheien, Bore s., Klep pg. Jæderen. Fra et grustag nær landeveien (5394).
   a) To stykker af overkanten til *lerkar*, det ene paa udsiden forsiret med simple skraastreger.
   b) Flere mindre brudstykker af gulbrunt *lerkar* (et eller flere) af forholdsvis meget god lermasse og forsiret paa udsiden med korte skraastreger i parallele rækker.
   c) Et par brudstykker af *lerkar* af grovere og tykkere gods.
   d) Nogle brudstykker af *lerkar* med meget grovt gods, opfyldt af stensmuler, oversiden stærkt forvitret, undersiden jevn.
   e) *Skiferspids*, afbrukket nedentil, afrundet, med ovalt tversnit. L. nu 3,1 cm.
   f) *Flække-sag* af sortbrun flint, af størrelse som en liden pilespids, begge eggene forsynede med omhyggelig og regelmæssig udhugne sagtænder; ingen særlig tilhuggen skaftdel, spidsen mangler. L nu 3,5 cm.
   g) *Flække-pil*, liden, af almindeligt slags, med kort tange. L. 2,5 cm.
   h) *Flække-kniv*, uden tange, som NO. 60. L. 4 cm.
   i) 8 *skrabere* af forskjellig bredde, længde og tykkelse, mer eller mindre tildannede, men alle i den ene ende forsynede med ordentlig tilhuggen skraber-eg, alle smaa. L. 2—3,5 br. 1,5—2,5 cm.
   k) Usedvanlig liden *dobbeltskraber* af en 1,5 cm. bred flække,

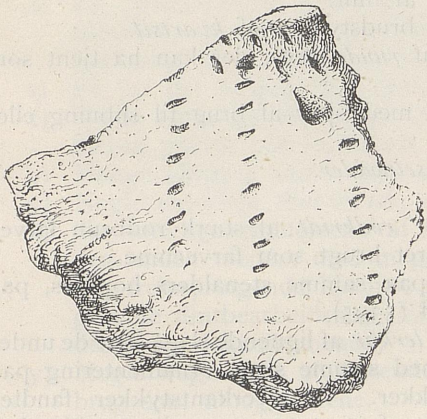
*) Paa grund af den paagaaende omordning af museet kan kun en del af tilvæxten optages i nærværende redegjørelse.

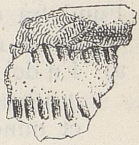
1 2 3

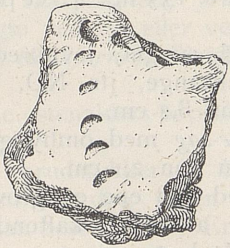
5 a, b.

4.

6.

7.

8.

og med omhyggelig skraber-eg i begge ender, men kun 1,2 cm. lang. Stykket har altsaa til nød kunnet bruges, fastholdt mellem de yderste fingerspidser.

l) Omtr. 100 st. *flekker* af bedre og daarligere flint, mer eller mindre godt hugne og af forskjellig størrelse, alle dog, som sædvanligt paa Jæderen, smaa. En hel del er kun brudstykker; nogle er meget fine, smale og jevnbrede. L. indtil 5 cm.

m) Omtr. 10 st. *rygflekker*, de fleste daarlige og lidet udprægede.

n) 5 st. *flintkjærner*, én med ar efter mange smaa og fine flækker, de andre simplere.

o) Nogle mer eller mindre tilhugne *flintstykker*, der have været brugte som redskaber, ét af dem saaledes som *bor*, et par brudstykker af *flint-kugler* etc.

p) Et betydeligt antal *spaaner*, *skiver*, *splinter* og andet simpelt *affald* efter flintarbeidet.

q) *Ildskjørnede splinter* af flint.

r) En del skarpkantede brudstykker af *kvartsit*.

s) Nogle brudstykker af *ruude stene*, der kan ha tjent som tilhuggerstene.

t) To stykker *pimpsten* med spor af brug til slibning eller glatning.

u) Brændte skal af *hasselnødder*.

v) *Kulstumper*.

x) Et par smaa stumper *rødkridt* af stærk rødbrun farve; kunde tænkes at været brugt som farveemne.

2. Fund fra et andet sted paa samme stenalders boplads, paa og rundt om et arnested (5395)

a) En del brudstykker af *lerkar* af lignende slags som de under 3 a beskrevne samt med samme slags ornamentering paa et mindre antal stykker. Af overkantstykker fandtes der 5—6. Et stykke af et større, antagelig retsidet kar har 3 lodrette rækker af korte skraastreger, udgaaende fra to lignende horisontale rækker tæt under overkanten, som sees af *afbildningen* s. 135 fig. 4; et par andre stykafbildede fig. 5—8.

b) *Pilespids* af *shifer* med rygget, jevnbredt blad, korte modhager og bred skafttange, jfr. NO. 83; afbrudt i begge enderne, længde nu 3,8 cm.

c) Nedre delen af en *flække-sag* med omhyggelige sagtænder i den ene kant, l. nu kun 2,1 cm.

d) En større flintskjærv med den ene eg grovt tandet, altsaa et *sagblad*; spidsen afbrudt, skaftenden tyk med skorpe. Største retlinjede l. 7 cm.

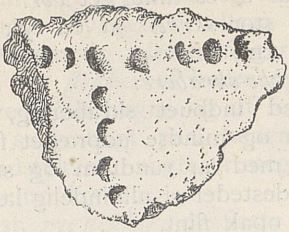
e) En flække-*kniv* af almindeligt slags, som NO. 60, 1,4 cm.

f) En afbrudt spids af et tilhugget *bor*.
g) En forholdsvis stor *skrber* af en tyk flække med rund skraber-eg, l. 6 cm.
h) Sex mindre *flække-skrabere*.
i) En *skraber* med indbuet skraber-eg, *Müller* 13, men daarligt huggen og mindre udpræget form.
k) En *flintkjærne* med ar rundtom og stærkt udnyttet, af en paa disse findesteder ei almindelig længde, nær 8 cm., af mindre god, opak flint.
l) 4 *flintkjærner* af mindre udpræget form.
m) 15 *rygflækker*, indtil 6,5 cm. l.
n) Omtr. 140 *flækker* af forskjellig længde og bredde, deraf mange brudstykker. Den længste 6 cm.
o) Adskillige tykke *skiver* af flint.
p) Mange tynde *skiver* og splinter af flint.
q) En del tykkere paa alle sider bearbeidede *flintstykker*, men uden bestemt form.
r) En *flint-knude* af udpræget form, næsten kugleformet, tildannet ved slag og paa den ene side noget jevnet ved bankning, diam. omtr. 4 cm.
s) En hel del simpelt *flint-affald*, omtr. 3,5 kub.decm.
t) Nogle naturlige *flintknolde*, hvis materiale i oldtiden er bleven prøvet ved en enkelt afhugning.
u) Mange afhugne *skiver* med skorpe.
v) Nogle naturlige *flint-knolde*, urørte.
x) To naturlige strandstene af hvid kvartsit, den ene oval, den anden tresidet med meget stærke mærker efter slag paa fremspringende hjørner, altsaa *tilhuggerstene* for den grovere flintbearbeidelse. Ei større end, at de kan holdes i den lukkede haand.
y) Nogle fragmenter af lignende *stene*, muligens knuste ved brug som tilhuggerstene.
z) Nogle *kvartsitsykker*, der synes at være fragmenter af kugleformet tilhugne stene.
æ) Nogle afhugne *fliser* og splinter af kvartsit.
ø) En del skarpkantede *fragmenter* at kvartsit, muligens sprængte ved ild eller ved slag.
aa) En del *ildskjørnede* flintskjærver.
bb) *Kul*.

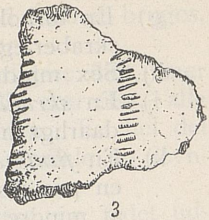
3. Fra samme stenalders-boplads, paa og rundtom to arnesteder (5396)
a) Mange brudstykker af *lerkar*, de fleste smaa, men enkelte større, dog ingen tilstrækkelig stor for at karrets form kan bestemmes. En del skaar har kunnet sammensættes og deriblandt er fremkommet det s. 138 fig. 4 af-*afbildede* stykke, der er en del af det nedad afspidsede

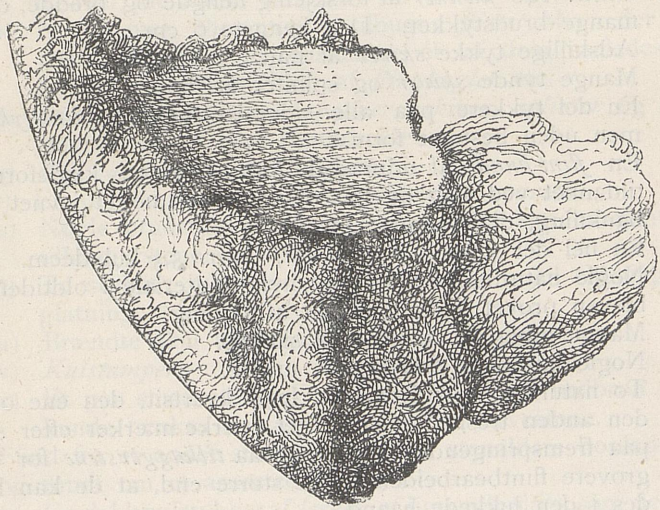
1

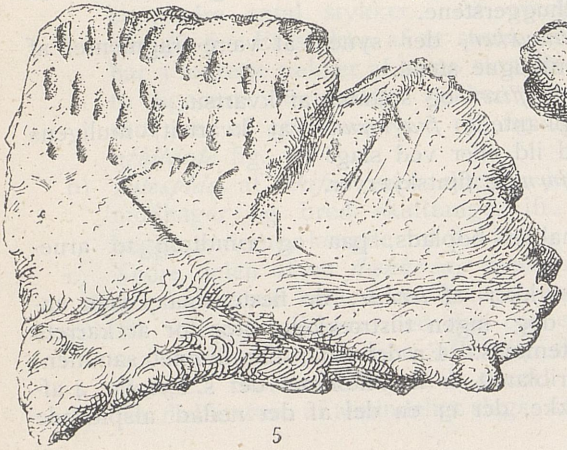
2

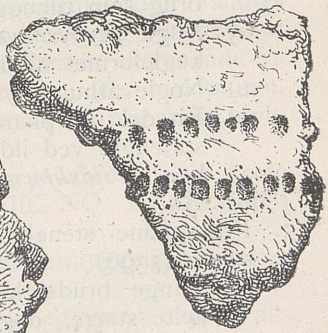
3

4

5

6

bundstykke til et kar, der maa have lignet *Müller* 224 (eller 42?). Godsets tykkelse midt i bunden er 3 cm., men aftager hurtig opad siderne. Nogle mindre stykker har en fremskydende kant eller vulst, som f. ex. *Müller* 220, paa midten. Af de forskjellige brudstykkers krumning kan sees, at der har været saavel temmelig store og høie kar, som smaa og lave. Lermassen er i en del stykker meget grov med indblandede stenpartikler, i andre atter adskillig finere; brændingen er i regelen slet. Godsets tykkelse varierer fra 18 mm. paa et enkelt fragment til ganske tynde stykker, oftest da nær overkanten, det almindeligste er omtr. 1 cm. Adskillige brudstykker af overkant findes, de fleste dog meget smaa; et eneste er temmelig stærkt udbøiet, jfr. *Müller* 218, 222, de andre har temmelig ret opstaaende kant. Mange af brudstykkerne er ornamenterede, de fleste med korte tverstreger, ordnede i rækker; ellers forekommer kun indsænkede linier med punkter eller smaa tverstreger i disse, samt rækker af halvcirkelformede indtryk. Nogen sammensatte liniemønstre forekommer ikke paa de fundne fragmenter. Et par kantstykker viser forsiring ikke bare paa karrets udside, men ogsaa paa indsiden et stykke ned fra kanten. En del af brudstykkerne, især de som fandtes nær ildstederne, var sværtede af sod, ellers sees ingen andre mærker efter benytteleen, end at endel paa indsiden har et slags mørk skorpe, der muligens kau være dannet af rester af føden. Det største stykke, sammenlimet af flere mindre, holder 12 cm. i største tvermaal. Som prøver er her *afbildet*, foruden det allerede omtalte 5 stykker (side 138 fig. 1—3, 5 og 6).

b) *Pilespids* af blaagraa skifer med tange og korte modhager, bladet bredt og kort, svagt hvælvet eller rygget, den yderste spids beskadiget. L. nu 4,1 cm.

c) Tre simple *flækkepile* af flint af almindeligt slags med tilhuggen tange.

d) En lignende med den ene eg tandet, altsaa vistnok et lidet *sagblad*; spidsen mangler. L. nu 2,5 cm.

e) Sex *redskber* af flint, tildannede af en tykkere flække ved spids tilhugning i den ene eller begge ender; muligens benyttede som *bor*. L. 3,1—4,9 cm.

f) 24 *flækkeskrabere* af almindeligt slags, med forskjellig bredde og længde, nogle afbrudte.

g) 2 brede *skrabere*, tildannede af en flintskive; den ene nu afbrudt, har muligens havt haandtag. Br. omtr. 3 cm.

h) *Dobbeltskraber*, tildannet af en kort og tyk flække med omhyggelig skraber-eg i begge ender. L. kun 2,9 cm.
i) *Flint-kjærne* med ar efter flækker rundtom og med plan slagflade i den ene ende. L. 6, diam. 4 × 3 cm.
k) To *flint-kjærner* til smaa, fine flækker.
l) En udbrugt *flint-kjærne*, der nu har pyramideform.
m) 10—15 simplere, ensidede eller delvis ødelagte *flint-kjærner*.
n) To regelmæssige *flintskiver* med spor af bearbeidelse i kanterne.
o) Omtr. 35 brede *flækker*, indtil 5,8 cm. l.
p) Omtr. 30 smale *flækker*, indtil 4,7 cm. l.
q) Omtr. 25 fine *flækker*, indtil 3,3 cm. l.
r) Omtr. 25 *rygflækker* indtil 6,3 cm. l.
s) Over 350 st. simple *flækker* og brudstykker af saadanne.
t) Omtr. 65 tykke *flint-skiver*.
u) Omtr. 280 tynde *flintskiver*, hvoriblandt en hel del tynde, skiveformede splinter, der er affald fra den finere tilhugning; muligens har ogsaa disse været brugt til at danne tynde pilespidse, bor og lign.
v) Adskillige *flint-knolder*, hvoraf der er hugget paa de fleste sider.
x) Adskillige mindre, tykke *flintstykker*, hvoraf der er hugget paa de fleste sider; enkelte af disse kan muligens være emner til pilespidse eller andre smaa gjenstande.
y) Mange *flint-skiver* og splinter med skorpe, altsaa de fra den naturlige flintknold først afhuggede stykker.
z) Mange naturlige *flint-knolder*, der er prøvede ved et enkelt hug, men ikke siden benyttede.
æ) Adskillige naturlige *flint-knolder*, der er fuldstændig ubenyttede.
ø) En stor mængde simpelt *flint-affald*, antagelig 10—12 dm.
aa) To smaa, hugne fliser af *bjergkrystal*.
bb) Nogle sandsynligvis hugne fliser og splinter af *kvartsit* og lignende stenarter.
cc) To omtrent ovale, naturlige strandstene med tydelige spor af bankning i flere af kanterne, altsaa brugt som *tilhuggerstsne* ved flintfabrikationen. Af en haandfulds størrelse. Jfr. *Müller* 39, *Mortillet*, Musée préhist. 224.
dd) Flere brudstykker af lignende stene, rimeligvis knuste ved brugen som *tilhuggerstene*, samt nogle hele stene af samme slags uden tydelige slagmærker.
ee) Et lidet brudstykke af et slebent redskab, antagelig en *øks*, af sandsten.

ff) 5 stykker *pimpsten* med tydelige mærker af slibning; de har været brugt til at glatte dels større flader, dels spidse gjenstande af træ og ben som sees af smale og temmelig dybe furer paa et par af stykkerne. *Afbildet* s. 135 fig. 1—3.

gg) En betydelig mængde forkullede skaller af *hasselnødder*, hvoraf de fleste fandtes i en stribe tversover det store ildsted. Kun de bedst bevarede er indsamlede.

hh) En del *ildskjørnede flintskjærver.*

ii) Mange større og mindre, skarpkantede stykker af *kvartsit* og lignende stenarter, der antagelig er sprungne i stykker ved indvirkning af ild, eller ved menneskelig virksomhed.

kk) *Kul.*

ll) Prøver af en kulblandet masse, der fandtes paa og under ildstedet og ved udgravningen var temmelig seig.

4. Opsamlet fra tidligere afdækket overflade paa Holeheien. (5397).

a) *Emne* til en øks eller meisel af smudsgraa, opak flint; to naturlige flader er benyttet, de to andre tilhugget, saa at gjennemsnittet er firkantet, men stykket er sprunget tvert af og er derved bleven ubrugeligt. L. 9, diam. 3 × 4 cm.

b) Et lignende *emne*, 7 cm. l.

c) To *tilhuggerstene* af hvid kvartsit med slagmærker, som de tidligere omtalte; paa det ene exemplar er ved slagenderne mindre skiver afflagede.

d) Et stykke af en tilhugget *kvartsitkugle.*

e) En afslaaet *skive* af sandsten.

f) En naturlig *flintkugle*, der synes at være brugt til slag(?).

g) Et stykke *pimpsten* med mærker efter slibning.

h) Mange *flækkepile*, *skrabere, kjærner, simple flækker* etc. af sædvanligt slags.

5. Opsamlet paa et tidligere afdækket findested ved Sele, Bore s., Klep pg. Jæderen (5398).

a) Fire ovale, tykt skiveformede *flintblokke*, der er tilhugget saaledes for let og bekvemt at kunne holdes i haanden, naar man fra den anden ende løsnede fine flækker, altsaa et slags skjæftede blokke; et af stykkerne synes at være tildannet til dette brug, men ikke benyttet.

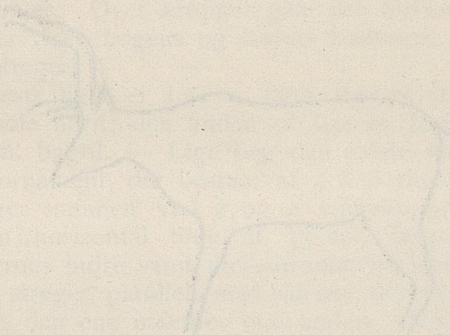
b) Fire lignende, men mindre stykker, der ikke har udprægede ar efter flækker, og næmest ligner skrabere, eller dobbeltskrabere skjønt de synes at være temmelig tykke for dette øiemed.

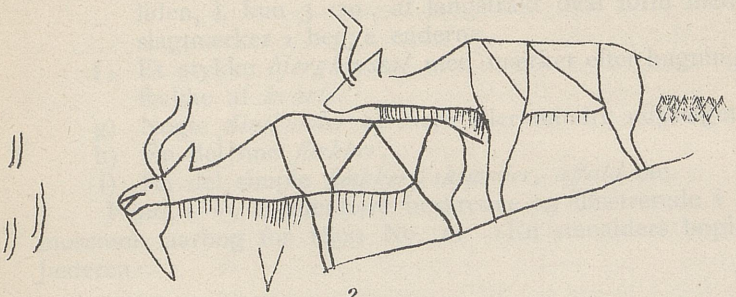
c) Flere, tildels smukke *flint-kjærner.*

d) En regelmæssig tilhugget rund skiveblok eller kanske snarere en tyk rund *skraber*.
e) Sex ovale eller noget kantede rullestene af hvid kvartsit, der som de tydelige mærker viser, har været benyttede som *slagstene*. Paa den ene er ved slagenden en flis afsprungen. Fire er af størrelse som de tidligere omtalte exemplarer, passende til at holdes i en lukket haand, én er adskillig mindre, og én endog forbausende liden, l. kun 3 cm., af langstrakt oval form med stærke slagmærker i begge enderne.
f) Et stykke *bjergkrystal* med mærker efter hugning og en flække af *kvarts*.
g) Nogle *flintknuder* af mere eller mindre udpræget form.
h) En del fine *flækker*.
i) En del simple *flækker*, *skjærver*, *affald* etc.

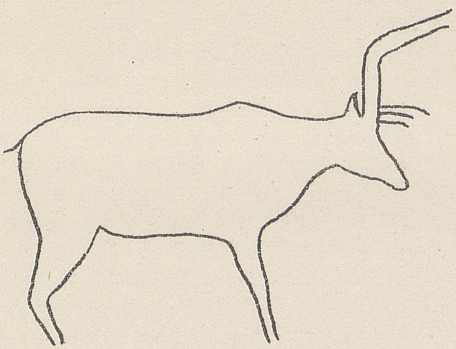
Fund 1—5 er nærmere beskrevne og illustrerede i Bergens museums aarbog for 1899 No. 1: »En stenalders boplads paa Jæderen«.

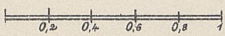

3.

2.

ANTIKVARISKE NOTISER FRA NORDRE TRONDHJEMS AMT.

AF K. LOSSIUS.

Stjørdalens pgd. Ca. 10 minuters gang syd for *Hell* jernbanestation sees afbildninger af 2 *rensdyr* indridsede i et skiferberg. Fjeldvæggen er næsten lodret, noget ujevn og vender mod syd (fig. 3). Afbildningerne indtager en flade af 3,6 m. længde og ca. 2 m. høide og fremstiller dyrene med hovederne mod vest, det forreste dyr noget nedenfor det andet, saaledes at den bagre del af dets ryg kommer under det sidstes hoved og hals. De har begge 2 horn, betegnede ved enkelte streger, men kun et øre og 2 ben; under hals og bug nedhængende rag, betegnet ved parallele linjer. Over kroppen gaar der mellem ryg og bug tverstreger, der viser bogens og laarets konturer, samt desuden et par skraa streger.

Den forreste figur er 1,65 m. lang, 0,81 m. høi over bogen med 10 cm. høie horn; den anden er 1,50 m. lang, 1,04 m. høi fortil og 0,70 m. bagtil. — Lige bag den sidste rens laar er der indskaaret et ornament, der bestaar af 5 à 6 rhomboidiske figurer, som hænger sammen ved 2 og 2 vinkeltoppunkter og derved danner en horizontal linje af 33 cm. længde og 11 cm. høide. Figurernes indre samt mellemrummene mellem hvert par er fyldte med streger, parallele med siderne, hvorved ligedannede figurer opstaar, den ene indenfor den anden. Nedenfor hovedet og halsen paa det forreste dyr synes et par ben af et lignende at være afbildet, og foran dets mule er der nogle vertikale, parallele streger. — Furerne i denne ristning er rene og dybe, af triangulært tversnit 1,5—2 cm. brede og 1,5 cm. dybe.

Berig. Af helleristningerne paa den nu nedlagte plads. Nesaunet, saaes ifjor kun nogle gruber, hvoraf en med ring omkring og 1 med 4 koncentriske cirkler; bjerget var nemlig bleven meget mosgroet. (Cfr. K. Rygh: Faste fornlevn. og olsagf.

i nordre Throndjems amt, Kgl. norske vidensk. selsk. skrifter 1878 p. 172).

Frosten pgd. *Remmen.* Den paa rektangelkartet anførte plads »*Slaate*« heder »*Slaat-sve*«. Nogen antydning til, at her engang har været en bygdeborg ligger altsaa ikke i navnet, ligesaalidt som terrænet egnede sig dertil (cfr. O. Rygh: Gamle Bygdeborge i Norge Aarsb. 1882 p. 67).

Paa *nedre Naavik* skal der være 2 à 3 stensatte ringe nede paa et gjerde.

Valberg. Strax n. for gaarden ligger en stor, rund haug, ved hvis fod der er en gammel, muret kjelder med hvælv. Vest herfor ligger en svær langhaug, hvori var fundet kul, baadsøm, tildels store som »jægtsøm«, og en mængde sværtede stene.

Levanger pdg. *Munkeby.* Den i en yndig, liden dal nede ved elven liggende kirkeruin er 33,25 m. lang og 10,35 m. bred, udvendig maalt. Murene er opførte af temmelig smaa stene, der har havt ialfald én glat side, hvorved baade de indre og ydre murflader har kunnet gjøres ganske glatte. Nu er imidlertid murene meget forfaldne, saa at der overalt ligger store grusmasser, og selv hvor endel af muren staar igjen i nogen betydeligere udstrækning, er de glatte yderflader delvis faldt ud. Murenes tykkelse, som oprindelig har været 1,25 m., bliver derved betydelig mindre, og f. ex. ved vestre indgangsdør er den nu kun 0,78 m. Selve indgangsdøren er helt udraset; men af det omgivende murparti staar en større del igjen. Man kan se, at der over døren har været et vindu, af hvis sydlige væg ca. 2 m. lodret mur staar tilbage, skraanende indad, saaledes at den indre vindusaabning bliver større end den ydre. Det sydvestre hjørne er ganske godt bevaret i betydelig høide; den indvendige side er glat og fin, medens udvendig størstedelen af den glatte flade er borte. Nær dette hjørne sees 3 firkantede huller i en række over hverandre at gaa noget ind i den vestre mur ligesom stilladshuller; det nederste er 83 cm. over gruset, og afstanden mellem hullerne er ca. 0,90 m. Ca. 2 m. syd for denne række har der været en lignende, hvor dog det nederste hul mangler paa grund af murens afskalling. — I n. o. staar ogsaa et større, 6 à 7 m. høit murparti tilbage paa begge sider af indgangsdøren til det nordre sakristi, af hvis sidevægge ogsaa endel staar tilbage nærmest kirkemuren. Sakristiet er 8,2 m. ø.—v. og 6 m. n.—s. Strax v. for dette er der gjennem kirkens nordre væg i mandshøide et rundt hul, udforet med kalk, af 18 cm. diameter, noget heldende indad. Dets afstand fra østvæggen er 10,2 m. (Paa Klüwers tegning[1] maa »kapellerne« være komne vel langt mod vest). Tæt ved det n. ø. hjørne er

[1]) Norske Mindesm. s. 63.

der en fordybning nedentil i nordre væg. — Tilbygningen ved søndre væg er ganske falden i grus; af søndre indgangsdør sees ikke længer noget spor. Paa Schønings tegning er der ogsaa en dør paa nordre væg ligeoverfor en mod syd, begge nær vestmuren. — Den trondhjemske filialafdeling vil forhaabentlig snart underkaste denne kirkeruin en grundig undersøgelse.

Paa sletten s. for kirken sees en mur ved den vestlige ende, muligens en gammel grundmur, og i et flere m. dybt hul fandt man en hel del sten (en brønd?). — To, nu tilgroede veie gjennemskjærer bakkehældet, der gaar op til fladen foran vestre indgang, ligesom en solid bygget vei har ført fra kirken op til gaardene.

Ved elven, nær koret, er der i en liden haug fundet en jernøx, som blev solgt til en opkjøber.

Ø. for husene paa søndre Munkeby ligger oppe i marken nogle gravhauger, ca. 7,5 m. i tversnit, og flere er udjevnede ved opdyrkning.

Storborg. Paa *Borgsaasen* (jfr. aarsb. 1882 s. 67) er der intet spor af nogen gammel befæstning. Paa *Borgsøien* eller, med rektangelkartets benævning, Børøitangen, den vestlige udløber af Borgsaasen, skal der være mindst 3 runde stenrøser.

Stod pgd. *Valløen.* Lidt ovenfor udløbet af elven *Bøle* sees i en lodret fjeldvæg, delvis under den af elven dannede fos, en afbildning af et rensdyr indhugget (fig. 2), ca. 2 m. langt, 1,1 m. høit over bogen og 1,7 m. fra spidsen af hornene til forbenets klov. (Kgl. norske vidensk. selsk. skrifter f. 1897, no. 5 p. 9).

ANTIKVARISKE NOTISER.

AF N. NICOLAYSEN.

SMAALENENES AMT. Glemminge pr. Siden ifjor (jfr. aarsb. f. 1897 s. 121) er der ikke fremkommet nye fund paa den omtalte gravplads.

Tune p. *Kirkens* i N. Fornl. s. 17 omtalte alterplade blev efter kirkens nedtagelse, som det heder, bragt til gaarden Leikvold, hvor den dog ikke var at finde. — Paa *Tingvold*, tilforn en del af Leikvold saaes flere gravhauger. — Ligeledes er der mange saadanne og uden træer paa den til *præstegaarden* hørende Trompeterhaug (N. Fornl. s. 18). — Paa landbrugsskolen *Kalnes* er der i Skoven et godt stykke sø. for husene ca. 30 urørte gravhauger, men bevoxede med træer. Stedet ligger nær Bjørnstad. — I den til *Graalum* hørende skov findes endnu (jfr. N. Fornl. s. 18 og aarsb. 1869 s. 101) flere gravhauger og stenkredse navnlig kredsen med de 9 omgivende stene, og, som det synes en nu borttagen midtsten. — De af Klüwer anvendte stedsbetegnelser ved *Opstad* (N. Fornl. s. 10) stemme ikke mere med virkeligheden, dels fordi den nordre del af nordre Opstad er henlagt til Haraldstad og dels fordi den nu fra nord til syd gaaende vei er anlagt (1826) efterat Klüwer havde befaret strøget, og ikke i sin linje stemmer med den forrige. Blandt de af ham omtalte fornlevninger (anf. st.) kan mærkes, at den under no. 1 nævnte stenkreds nu ikke mere kan sees, medens de under no. 7 nævnte i lige linje staaende 5 høie stene endnu er tilstede, dog saaledes, at den vestligste er afslaaet og den store runde haug næsten aldeles bortført til veifyld; sandsynligvis har der, efter de forekommende fordybninger at dømme, været mindst 4 opreiste stene til, og som det synes har den indbyrdes afstand mellem stenene været 7 skridt. Alle de levnede stene vende sine bredsider mod nord og syd. Gaa vi til den østre side af veien, hvor strøget tilhører Haraldstad, træffes først om-

trent i øst for de nysnævnte i linje staaende stene og ca. 29,50 m. i nordøst for veien den i no. 8 omtalte kreds, af hvis oprindelige 9 mandshøie stene nu er 2 borttagne og en afslaaet, jeg har forlængst udtalt, at dette slags stenkredse ikke kunde være, som man har betegnet dem, »domringe eller »thingkredse«, men maatte være et slags begravelser. Dette har ogsaa bestyrket sig ved de udgravninger af flere af dem, som jeg senere har foretaget, og saaledes, at de nærmest maatte henføres til den ældre jernalder, uden at de dog afgav noget vidne om den begravedes kjøn. I begge henseender frembød derimod den her nævnte kreds ved undersøgelsen i juli 1899 gode oplysninger, i det der blev truffet ikke alene lerurner, men i midten sammen med brændte ben et sneldehjul af brændt ler, som altsaa pegede hen paa, at den begravede havde været en kvinde. — Strax sønden-for og østenfor kredsen ligger en samling af ca 50 næsten alle urørte hauger, nordenfor kredsen derimod kun faa hauger og mere spredte.

HEDEMARKENS AMT. Trysil p. *Kirken* er fra indeværende hundredaar og saaledes uden arkæologisk interesse. Det samme er efter arkitekt J. Meyers indberetning fra sidstledne juni maaned ogsaa tilfældet med endel inventariesager, som hidrøre fra 1752 og er hensat i kirkens vaabenhus.

Sollien p. Heller ikke denne *kirke*, der blev indviet 1738, frembyder med hensyn til dens bygning nogen interesse. Derimod er dens samtidig udførte vægdekorationer, der nærmere beskrives i den ovennævnte indberetning, ganske tiltalende og tildels korrekt tegnede.

KRISTIANS AMT. Lesje p. Lesje s. *Kirken* er af træ og i korsform fra 1749. Af dens inventarier kan merkes 1) døbefont af træ paa 4 ben og med udskjæringer i rokoko stil; 2) prækestol med lydhimmel, begge fra 1783 med rige udskjæringer (gudbrandsdalsk »krølleskurd« og forgyldte; 3) altertavle i samme smag, oprindelig forgyldt, og med mange udskaarne figurer og bibelske scener; 4) 2 tinstager paa alteret, hvilende paa løver; 5) i sakristiets prestestol, ganske simpel, en pude med betræk af mønstret gobelin; 6) i det aabne loft over kirkens søndre bislag dens ældre simple prækestol fra begyndelsen af det 17de hundredaar, forsiret med fladornamenter og bemaling. — Det nedlagte Lesjeverks direktørbolig fra 1734 fremviser i nogle rum papirtapeter med scener fra Ludvig XVdes tid, nu formentlig de ældste tapeter i Norge af dette slags, som først træffes i udlandet ca. 1770.

Vaage p., Vaage s. Da det var mig sagt, at der paa *Ulsanden*, der eies af Trond Eklestuen, skulde forefindes levninninger af den i 1882 nedtagne Garmo kirke i Lom (N. fornl. s.

55) gjorde jeg en afstikker derhen. Det er forbausende den mængde af saakaldte oldsager, som den nævnte bekjendte opkjøber har samlet og nu findes opbevaret dels paa hans egen gaard dels i et telthus paa Vaagemoen og i et par boder paa Otta. Som sager af større interesse og navnlig fra middelalderen forefant jeg for det første de gamle stolper af Garmo kirke, som ogsaa i fodstykket viste samme form som i kapitelerne (jfr. N. Fornl. anf. st.) nemlig skaal- eller kalkformet nederste del og derover en vulst eller ring. Ingen planker er bevarede, og dragehovederne, der dog neppe var synderlig gamle, solgte til folkemuseet i Kristiania, hvor ogsaa kirkens kleberstens døbefont er indlemmet i universitetets oldsagsamling. Derimod traf jeg en anden døbefont ligeledes af klebersten og, hvad form og udskaarne forsiringer angaar lig den nysnævnte og som skulde have tilhørt den i 1750 nedtagne stavkirke paa Hove i Lom. Endvidere forefandt jeg i det ovennævnte telthus paa Vaagemoen det med udskjæringer forsirede fodstykke, 25 cm. i tvermaal, af en mindre døbefont, i sin tid kjøbt paa gaarden Tautra. Endelig saa jeg i en af boderne paa Otta en stuedør med rigt jernbeslag, men ikke fra middelalderen.

Faaberg p., Lillehammer. Blandt de rige og yderst interessante samlinger, tilhørende tandlæge Sandvig, er to gjenstande, som forefindes anbragte i kapellet fra Faaberg. Det ene er en altertavle fra byens forrige kirke og skjænket dertil 1695 af oberst Georg Reichwein og hans hustru Catharina Sverdrup. Den anden er et skrin erhvervet i de seneste aar paa Hundorp i søndre Fron. Skrinet er aflang firkantet med fladt laag og kanterne forsynede med messingblik med ciselerede ornamenter i stil fra begyndelsen af det 17de hundredaar, og da træet er mahoni, maa skrinet hidrøre fra udlandet, hvor det ogsaa formodentlig har faaet de mærkelige forsiringer, det fremviser, idet der midt paa alle fem sider er fæstet emaljerede dele af som det synes et relikvieskrin fra det 12te eller 13de hundredaar. Paa disse beslag sees i skrinets gavlsider Kristus; de øvrige er formede som firkløvere og tre af dem har evangelisternes emblemer, medens det femte gjør tjeneste som nøgelskilt og paa en uvørren maade er gjennembrudt for nøgelen.

Østre Toten p., Hof s. Ifølge velvillig meddelelse fra gaardbruger Adolf Rogneby er der i *prestegaardens* havnehage ca. 500 m. i nord for gaarden Gili og 1000 m. i øst for kirken paa en mod sydøst heldende skraaning tilvoxet med kratskog, en stensætning kaldet thingpladsen »af store kampesten, 16 × 17,5 meter i diameter«. Indenfor stensætningen er der opfyldt med kampesten til en høide af ca. 1 m. Paa toppen har før ligget en større flad sten, som nu er borttaget og røsen opkastet i midten for at finde stene til at mure med. Nogle faa meter

ret i nord for midten af nysnævnte røs ligger en flad sten med en sædelignende forhøining paa den ene side, og rundt om røsen 10 andre stensætninger og runde lave hauger samt en stor og temmelig høi langhaug.

Søndre Aurdal p., Hedal s. Som før omtalt forefindes blandt *kirkens* inventarium en træbaare til det derværende mærkelige relikvieskrin. Baaren, hvoraf kopier er udført for universitetets oldsagsamlig og den tilsvarende i det trondhjemske videnskabsselskab, viser ved retningen af stokkenes endeudspring, at den ikke blev baaret som de sedvanlige bærebaarer, men paa skuldrene saaledes som det kan sees af tegninger fra det 16de hundredaar i La peinture decorative en France par P. Gilet Didot.

JARLSBERG OG LARVIK AMT. Hedrum p., Hedrum s. Paa et jorde, som i senere aar er fraskilt *prestegaarden*, skal være mange gravhauger.

BRATSBERG AMT. Drangedal p., Drangedal s. Af *kirkens* i aarsb. f. 1885 s. 150 omtalte inventariesager er efter bygningens reparation de trende lysekroner igjen ophængt og den gamle altertavle sat sammen og opstillet paa en væg i kirken, hvorimod døren med den gamle jernring vil, som det synes, blive anbragt paa prestegaarden.

STAVANGER AMT. Hetland p., Randeberg s. Sognets nuværende kirke staar paa Harestad, hvor den blev opsat i 1848 med anvendelse af materialier (af træ) fra den forrige kirke paa Randeberg. Her var kirken ikke alene 1616 (Stavang. domkapit. protok. s. 279 f.), men allerede 1316 (D. Norv. IV, 117); men den ældste kirke i sognet maa have staaet paa *Viste* og var af sten. Stedet havde i lang tid gaaet under navn af »kirkemuren«, som knyttede sig til en vid lav haug tæt i vest for den nedennævnte »Kroshaug«, medens marken nordenfor kaldtes »kirkebakken« og søndenfor »kirkeageren«. Disse navne fik ogsaa fuld bestyrkelse, da der ved en fuldstændig udgravning i 1898 under ledning af konservator Helliesen og med bidrag af foreningen viste sig levninger af en aflang firkantet kirke med kistemure (dobbelte mure med mellemlag af smaasten i kalk) og hjørner af klebersten. (Se videre tegning og udførlig beskrivelse i Stavang. Museums Aarsb. f. 1898 s. 64—66). — Midt inde i huseklyngen paa *Viste* ligger en levning af den ovennævnte »Kroshaug«, som ved at udjevnes for flere aar siden viste sig at være en gravhaug. Men naar det siges, at den skal have faaet navn efter et af smaasten dannet kors, som laa paa den sydlige side af haugens top, tør det vel ansees rimeligere, at der i kristendommens første tid ligesom paa Hauge i Klep (N. Fornl. s. 301) har staaet et kors, hvis efterfølger kirken blev (jfr. anf. Aarsb. s. 63).

SØNDRE BERGENHUS AMT. Røldal p. *Kirken* blev i sommeren 1899 undersøgt, opmaalt og aftegnet af arkitekt Joh. Meyer, hvorved det blandt andet viste sig, at den havde havt omgivende svalgang. Der fandtes ogsaa flere stykker af den samme planke med figurmaleri, hvoraf ét stykke tidligere er kommet til Bergens museum (se Aarsb. 1893 s. 47). Bemalingen er foretaget paa kridtgrund og de vaabeuklædte mænd vise samme kostym som paa broderiet i Bayeux. Der kan opstaa tvil om disse plankestykkers bestemmelse, men det rimeligste bliver nok, at de har udgjort dele af en tavle foran alterbordet.

Hosanger p. Hosanger s. *Kirken*, der efterat være brændt i 1796 blev opført igjen, er af sten og har ved undersøgelse, foretagen i sommeren 1899 af arkitekt J. Meyer, vist sig at bestaa af en ældre aflang firkantet del, som senere er forlænget mod vest, men er forresten uden detaljer eller anden arkæologisk interesse. Af kirkens inventarium kan efter indberetning fra den nævnte arkitekt mærkes følgende: 1) fodstyket af en døbefont af klebersten udentvil fra middelalderen; 2) en større kalk af sølv med nyt bæger, rund knop (*nodus*) med nedfaldende bladverk, sextunget fodplade, hvorpaa et lidet krucifix, og ifølge indskriften tilligemed en disk skjænket af »hr. Andreas Gaarman oc hans Kjereste Tale Sophia Lucht 1687«; 3) en liden simpel kalk af tin, men med god form, som det synes fra det 17de hundredaar; 4) en tinkande af smuk form, 14 cm. høi, med afstøbning paa laaget af en dansk-norsk kongemedalje fra 17de eller 18de hundredaar og en vakker hank med løve paa toppen og et fint rankeverk i de fordybede ydre flader, samt under bunden et rigt forsiret mærke, meget afslidt, men i hvis øvre felt endnu kan sees Bergens vaaben og bogstaverne B. C. F. (støberens navn?); 5) paa alteret 2 trearmede lysestager af messing med ganske god form, men tildels raat arbeide; 6) en stor lysekrone af messing med 10 arme i to rækker; 7) en mindre lysekrone af messing fra ca. 1750 med 8 arme og sjelden vakker form, hvis behandling stemmer temmelig nøie med, hvad der sees i den store krone i Mo kirke i Telemarken. — Kirkens graver fortalte, at der i hans hjembygd, Dyrkollebotten, inderst inde i fjorden endnu for 40 »20 aar siden var to stuer med ovnspeis« (d. e. røgovn) uden skorsten i hjørnet ved stuedøren. Kun den indre fjerdedel af gulvet havde planker, medens det forresten var belagt med stenheller. Til st. Hans blev væggenes omfar (12—14 tommer høi) nærmest under beterne (tvertræer, strækbjelker) paa sin øvre halvdel »kraatet« med kridtvand i nedhængende spidser (ziksak) og en prik derunder. Stuerne havde muldbænk udvendig, selvfølgelig »skjaa« over ljoren og var byggede omkring 1800.

ROMSDAL AMT. Volden p., Ørsten s. Ifølge stiftamtmand Christies dagbog paa en reise i 1847 besaa han Ørstens »vakre stavkirke (senere nedtaget) og dens altertavle (N. F. s. 13) med osculatoriet paa alterbordet, om hvis ægthed jeg dog tvler, da det er af graa veksten«. Her menes vistnok en liden firkantet dækplade over alterpladens relikviegjemme. — I samme dagbog fortælles, at tiendekommissionens fuldmægtig eller sekretær Kierulf havde nogle uger før 29 juni faaet af kirkeværgen i Ørstensvik en lerurne og 3 bronsespænder, som var fundne i en gravhaug paa *Velle* nær kirken.

Skodje p., Vatne s. *Kirkens* ene paa grund af spræk ubrugelige klokke er fra middelalderen, 40 cm. høi; den har en middelalders indskrift om toppen med 4, 5 minuskler, der som det synes er udjevnede ved en omstøbning og kan nu vanskelig tydes paa klokkens nuværende plads i taarnet, hvorfor P. Fyllings læsning (aarsb. 1882, 212) ikke kan være rigtig. — Altertavlen er i samme smag som den nedennævnte paa Roald og ligeledes udhugget, forgyldt og malet af Jacob Sørensen Giskegaard 1763, ca. 50 cm. høi og bred.

Haram p., Roald s. Paa taarnloftet er en liden epitafiumstavle ovər sogneprest Theodorus Bernhardus Nicoll, søn af oberstløitnant Philip N. og Margrete Bergmand, født paa gaarden Udtørget i Bronnø, Helgeland, dimitteret fra Bergens skole 1761, personelkapellan i Selje 1766, gift 1772 med Anne Margrete Rebekka Angell, sogneprest til Roald og Harum 1783, enkemand 1788, 6 børn, død 21 juni 1817. En lidt mindre epitafiumstavle med indskrift angaaende hans nysnævnte hustru. — Paa galleriets vestre væg hænger kirkens forrige altertavle, ca. 2 m. høi og 1 m. bred, hvid lakeret og forgyldt og med vinger, meget orriginal med mange figurer og malerier, forresten i rokostil og forfærdiget af Jacob Sørensen Giske Ødegaard 13 juni 1759. — I kirkens søndre gang er ophængt en ligeledes hvid lakeret prækestol med figurer samt en liden tavle, begge gjort af nysnævnte Sørensen og skjænkede 1769 af kirkens klokker. — Den af P. Fylling tidligere omtalte klokke var allerede før den nye kirkes opbygning i 1893 brusten og henligger nu i skolehusets kjelder. Den hører til de mindre klokker, er et net stykke og har følgende indskrift med romerske majuskler: Me fecit Cyprianus Christians Amstelodam. Anno 1759.

Eid p., Eid s. *Kirken*, der tidligere var en stavbygning, har ved de i 1796, 1872 og 1874 foretagne reparationer og ombygninger tabt sin arkæologiske betydning. Dette er ogsaa tilfældet med inventariet undtagen en net trearmet støbt og siden afdreiet, lysestage af messing paa alteret fra det 17de hundred-

aar og den ottekantede prækestol med udskjæringer, endnu tildels forgyldte, medens de malede ornamenter er overstrøgne med den flaue ekemaling. — Ved stranden er en firkantet stensætning og en nedfalden bautasten ca. 4,50 m. lang, og paa Eidsholmen en brolagt kreds. — Paa *Norvik* havde stuen i det ene beboelseshus oprindelig røgovn, som nu har veget pladsen for en ny kakelovn med tilføiet røgpibe.

Vold s. *Kirken* er opført 1897 og indeholder ikke noget med arkæologisk betydning. — Paa Vold findes ved stranden levning af nogle skibsstader og her og længere op ca. et halvt snes gravhauger, hvoraf et par urørte, en rund ret i nord for dampskibsexpeditørens hus og en langhaug ret i sydøst for kirken og tæt ved veien. Der findes ikke nu mere nogen af de gamle »sengebuer« og et gammelt stabur paa kun et stokverk er uden betydning. Derimod findes endel stuebygninger, som har havt røgovn, deriblandt en gammel nu ubeboet med den gamle inddeling: stue, gang (forstue) og kove. — Paa postaabner Ole Volds eiendom var i en gravhaug nær et af skibsstaderne for to aar siden fundet et sverd og et spyd, begge fra yngre jernalder, det første tveegget med trekantet knap med spor af broncebelæg. Eieren af gaarden var trods tilbud om god betaling ikke at formaa til at overlade sagerne, og senere har jeg ikke faaet noget svar paa en skriftlig henvendelse derom.

Veø p, Rødven s. *Kirken* staar endnu som jeg saa den i 1855 (aarsb. f. 1856 s. 28) opstøttet med ydre »skorder«, eller skraabjelker paa begge sider, ligesom en jægt, der er trukket paa land, men den er endnu mere skrøbelig end dengang. Forresten er den nu den eneste stavkirke nordenfor Sognefjorden og Dovre, som er levnet paa sit sted, naar undtages Kværnes og Grip kirker, som dog forsaavidt nok har liden betydning. Paa grund af dette frembyder ktrken mere end almindelig interesse og bør derfor snarest mulig opmaales og aftegnes. Til veiledning herved kan følgende tjene: Kirken er meget simpel, næsten blottet for detaljer og udskjæringer. Dens skib er udelt med en dør mod vest, og som ellers ofte med en lignende nu næsten skjult paa sydsiden nær det vestre hjørne. Taarnet er fra nyere tid, ligeledes det flade loft og formodentlig ogsaa sperreverket, da det vel har samme form som ellers i stavkirkerne, men er uden den sedvanlige profilering og den dertil hørende sorte bemaling. Ved en nærmere undersøgelse vil det udentvil ogsaa vise sig, at kirken oprindelig har havt de sedvanlige smaa runde lysaabninger og været omgivet af en svalgang. Koret, som ogsaa er af reisverk, var oprindelig meget smalere end skibet og adskilt derfra ved en fast væg med kun en smal rundbuet aabning i midten. Dette kan sees dels af den

firkantede aabning, som er udsaget i væggen for at skaffe plads for prækestolen og dels deraf, at der i underkanten af stavleien mellem skibet og koret viser sig en nut eller fordybning for en gjennemgaaende væg. Hvorvidt det oprindelige kor mod øst havde apsis eller halvrunding, vil vel kunne vise sig ved en undersøgelse af det ældste fundament under gulvet. — Konstruktionen af væggene er som sedvanlig i stavkirkerne, dog viser der sig her, ligesom i Røldals kirke den egenhed, at der paa langsiderne foruden begge hjørnestave er en stolpe midt imellem disse, og at korets stolper ligesom alle i Stangvik kirke og Hof kirke (Solør) er firkantede med affasning, hvad der efter exemplet i de nævnte kirker viser hen til den senere middelalder. Forresten er disse støtter oppe, nede og i midten omgivne med et forsirende baand af udskjæringer tildels med lignende form, som de, der sees paa stabbure syd i landet fra 17de og 18de hundredaar, og frembragte ved en skolp eller hulmeisel. — Endelig kan det mærkes, at korets loft og vægge er forsirede med malede dekorationer, sorte paa hvid bund, formodentlig fra begyndelsen af det 18de hundredaar og som fremvise den tids sedvanlige figurer og arkitektoniske ornamenter, blandede med indskrifter. — Af stor interesse er et plankestykke, der under en reparation, som det synes i 1874, blev truffet i koret og efter en hensynsløs afsagning indsat, men op og ned, i skibets nordvæg. Stykket har nemlig en latinsk indskrift, hvis levnede del udsiger, at kirken blev indviet en 16de oktober. Hvad bogstavernes form angaar, finder jeg med Bendixen (aarsb. 1878 s. 127) i modsætning til L. Dietrichson (de n. Stavkirker s. 394), at de maa være ældre end ca. 1200 dog yngre end ca. 1150, hvorved saaledes betegnes skibets alder, medens koret i sin nuværende form efter hvad ovenfor er sagt vel er 200—300 aar yngre. Forresten maa det mærkes, at det nævnte plankestykke over eller, efter sin nuværende stilling, under indskriften har nogle fint ridsede slyngninger, som nu vanskelig kan sees; desuden skal der paa plankestykkets bagside, der følgelig skjules i væggen, efter hvad der blev fortalt være en runeindskrift, hvori skal forekomme navnet Eystein, men dog formodentlig hører til det slags rablerier, som ikke sjelden træffes paa stavkirkernes ydre vægge. — Blandt kirkens inventariesager er først og fremst i rummet bag alteret et af de saakaldte rørlige altere (*altare portatile*), hvortil hos os kun kjendes et dog noget mindre sidestykke i Ænes kirke i Kvinhered (se aarsb. 1887 s. 139). Det bestaar af en hvid firkantet marmorplade, 20 cm. lang, 15 bred og 2 tyk, og i lighed med de sedvanlige anretningsbretter omgivet med en ramme, her af fure, med fas og 4 cm. bred. Tavlen har forresten ikke undgaaet den sædvanlige uvorrenhed, idet der er indridset som det synes nogle navne og aarstallet

1724. Af de andre inventariesager er brøddisken fra middelalderen, da den bar det sedvanlige signaculum eller indvielseskors, medens kalken er fra nyere tid. Det i aarsb. f. 1856 s. 28 (jfr. 1878 s. 149) omtalte krucifix er udskjæmt ved glinsende oljemaling og ekemaling, medens forøvrigt kan henvises til »Molde og Romsdalen« (af Bastian Dahl?) s. 131—134.

Bolsø p., Bolsø s. *Kirken* er som opført 1727 uden arkæologisk interesse. Af dens inventarium kan mærkes en altertavle og en prækestol med rige udskjæringer og bemaling, 2 klokker den største støbt 1751, den mindre, ifølge en latinsk indskrift støbt 1609 af Paul Jørgensen. I den oven citerede beskrivelse s. 92 nævnes ogsaa en gammel døbefont af klebersten, men som jeg ikke saa.

Kleive s. *Kirken*, opført 1857, har en prækestol fra 1697 med endel udskjæringer, men af liden interesse.

TRONDHJEM. Domkirken. Under nogle dages ophold her i sommeren 1899 besaa jeg ogsaa med stor fornøielse den mængde stene med rige profiler og forsiringer, som fremkom ved nedtagelsen af domkirkens midttaarn. Disse mærkelige arkitekturstykker udgjøre nu sammen med tidligere fremkomne et helt museum i en stor bod ved »kongsgaarden«, efterat være flyttede fra deres forrige plads, rummet mellem kirkens vsstmure. For en stor del har disse stene vistnok tilhørt flere kirker, der nedtoges paa reformationstiden og senere, og pege ved sin normanniske stil nærmest hen til det 12te hundredaar.

Domkirkens vestre fundamenter særlig ved det sydvestre hjørne var afdækkede og viste sig som ikke sjelden i middelalderen (f, ex. ogsaa i Stavanger domkirke) saa mangelfulde, at man kan undres over, at ikke alle de overstaaende mure er styrtede ned. De vise sig dog som bekjendt stærkt ude af lod, og meningen er da nu, naar nyt fundament er opmuret, at sætte dem igjen paa ret kjøl ved hjælp af jernstænger og skruning saaledes som tidligere fandt sted ved østfløiens sideskib (nærmere beskrevet i den norske Ingen.- og Arkitektforen. Organ f. 1879 s. 44), dog ikke tillige med anvendelse af glødning, som jeg paa et sted ved misforstaaelse har sagt.

Forøvrigt viser det sig med hensyn paa domkirken som ellers, hvor vanskeligt det er at faa udryddet vildfarende opfatninger, som har sat sig fast igjennem en lang tids hævd. Trods de gjentagne stærke modgrunde kan man saaledes endnu høre sakristiet opfattet som Klemenskirke og høikoret som Mariekapel, ja endog det først i forrige hundredaar opstaaede navn »banlysningsaltanen«, gjelder endnu ofte som bevis for, at denne kirkelige akt foregik fra den nævnte høide, skjønt der i det eneste middelalderske skrift, som omtaler en saadan handling her

i landet, udtrykkelig siges, at vedkommende person gik op «paa« (ikke: over) »koret» og derfra udraabte banlysningen.

Frue kirke*. Som bekjendt er den en langkirke af sten, der omfatter et skib med et kortere og smalere kor uden apsis eller halvrundt udspring mod øst og et taarn mod vest. Men det sidste blev tilsat i 1739, efterat skibet efter branden i 1681 var forlænget 24 alen mod vest. Dog maatte skibet vistnok allerede oprindelig eller i middelalderen havt et taarn mod vest, da et saadant nævnes i en besigtigelse fra 1663, med det tillæg, at det i vestre kant kavde et »stenbillede«, som skulde repareres. Sættes nu kirkens omtalte senere tilføiede dele ud af betragtning, saa kan dens nuværende øvrige dele ikke vel paa grund af sin gotiske stil og særlig dens udvikling navnlig i sokkelprofilerne og i korportalet være ældre end ca. 1250. Som følge heraf igjen kan bygningen ikke være den samme, som nævnes i kongesagaerne ved 1207, og desuden maa kirken antages dengang at have været af træ, siden det der heder, at da koret var stængt, blev »svillerne« huggede over, hvorved døren aabnedes. Kirken var saaledes af reisverk, og naar det spørges om tiden for dens opførelse, kan dette besvares ved at se hen til Sverres saga. Denne fortæller, at da det store langskib, Sverre havde ladet bygge i Nidaros, om høsten 1183 gik af stabelen blev det indviet til jomfru Maria og fik derfor navnet Mariesuden. I denne anledning gav Sverre til jomfru Maria flere kostbare kirkeklæder, og disse blev fordelt mellem Mariekirken samt klosterne paa Bakke og Elgseter. Heraf kan det nu for det første sluttes, at ogsaa Bakkeklostrets kirke var viet til Maria, hvad der hidtil har været ubekjendt og kan noget styrke P. A. Munchs formodning om, at klosteret hørte til cisterciensernes orden og var det samme, som det *Abbatia de Gradis*, der nævnes hos Manrignes (jfr. Langes Klosterhist. s. 215). Naar nu altsaa Sverres gaver blev fordelt mellem de trende Mariekirker, som fandtes i byen og dens nærmeste omegn, saa kan med den første ikke menes den af Harald haardraade byggede Mariekirke, da denne rigtignok stod endnu ca. 1177. da Thjodrek munk skrev sin Norges historie, men blev flyttet til Elgseter af erkebiskop Eystein vistnok før sluten af 1179, da han forlod landet. Under alle omstændigheder var altsaa den ovennævnte Mariekirke af træ og paa den nuværende Frue kirkes tomt paabegyndt efter nysnævnte aar og saaledes bygget mellem 1179 og 1183.

SØNDRE TRONDHJEMS AMT. Strinden p., Lade s. I sognets forrige kirke, nu kapel, forefindes ifølge meddelelse fra hr. Henrik Mathiesen en altertavle fra 1709 i rokoksstil uden synderligt værd, men hvori der er indsat flere plader af alabast

*) N. Stift. III, 720 og N. Fornl. s. 607.

med figurer dels i basrelief, dels i hantrelief med fremstilling af forskjellige scener af frelserens historie og af helgener, alt med tydelige spor af farve og forgylding. Disse skulpturverker kan efter tegningerne (af hr. Mathiesen i foren. arkiv) sees at tilhøre den senere middelalder, og formodentlig har de i sin tid udgjort dele af et alterskab saaledes som i Værø kirke (N. Fornl. s. 687). Billeder fra middelalderen af dette slags materiale er ellers ukjendt her i landet.

AARSBERETNING FOR 1898 FRA DIREKTIONEN FOR DEN TRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

Arbeiderne paa Stenviksholm blev i afvigte Sommer fortsatte, ligesom tidligere, under Ledelse af Hr. Arkitekt Hofflund. Dertil disponerede man over 4500 Kr., hvoraf 2000 Kr. var bevilget af Statskassen, 1500 Kr. af Trondhjems Brændevinssamlag og 1000 Kr. blev tilskudt af Hovedforeningen. De vigtigste Arbeider, som blev udførte ifjor, var først og fremst en Istandsættelse af det nordøstre Taarn, idet Murene repareredes og saavidt fornødent forhøiedes, og det blev forsynet med et Tag af Træverk, dækket med Pap, Videre fortsattes Oprydningen i den nordøstre Del i dette Taarns Omgivelser, navnlig paa Øst- og Nordsiden, hvorved der blev vundet flere nye Bidrag af Interesse til Kundskab om det hele Anlægs Anordning. Fremdeles blev en større Del af Nordmuren istandsat og cementeret, flere Kjelderhvælv blev reparerede, endel af Grusmassen udenfor Nordmuren og Sydmuren blev bortført m. v.

Af de Arbeider, som endnu staar igjen, før man kan anse Arbeiderne ved Stenviksholm, om end efter en begrændset og beskeden Maalestok, for afsluttede, er det vigtigste en Tagdækning over det store Taarn, som baade er fornøden for dets Konservering og for at Taarnet kan bruges som Opbevaringsrum for forskjellige af de under Arbeiderne fundne Gjenstande, som det er hensigtsmæssigst at opbevare paa Slottet selv. Til at bestride Udgifterne med de gjenstaaende Arbeider har man af Storthinget faaet bevilget 2000 Kr. og har til Trondhjems Brændevissamlag indsendt Andragende om et Bidrag af indtil det samme Beløb.

De under Udgravningerne fundne mindre Gjenstande er som sædvanligt blevne overdragne til Videnskabsselskabets Oldsagsamling.

Kvernes Kirke, som tidligere er undergaaet en Istandsættelse trænger paany til en større Reparation, navnlig af Taget. Til

Bestridelse af Udgifterne dermed modtog man fra Hr. Kammerherre H. C. F. Knudtzon den store Gave af 1000 Kr. Det var Hensigten at udføre Arbeidet allerede ifjor Sommer. Men det blev nødvendigt at udsætte det til iaar, da Arkitekt Hofflund, som skulde have ledet det, ikke kunde afse den fornødne Tid dertil. Af samme Grund kom en paatænkt Reparation af Husstad Kirke heller ikke til Udførelse ifjor. Ved Ruinerne af Reins Klosterkirke foretoges en mindre Udbedring af et faldefærdigt Stykke af Murene.

Da Antallet af Medlemmer her i Byen ved Dødsfald og Fraflyttelser efterhaanden var gaaet adskilligt ned, udsendte Direktionen en Indbydelse til Antegnelse af nye Medlemmer, hvorved Antallet igjen er blevet meget forøget.

En Extrakt af Aarets Regnskab vedlægges; den viser en samlet Udgift af Kr. 4632,14, deraf til Arbeiderne paa Stenviksholm Kr. 4500,00 og en Beholdning ved Aarets Udgang af Kr. 1589,69, iberegnet den Knudtzonske Gave til Kvernes Kirke.

Trondhjem 21 April 1899.

K. Rygh. Chr. Christie. K. Lossius. Kristian Koren.

AARSBERETNING FOR 1898 FRA DEN BERGENSKE FILIALAFDELING.

I aarets løb er der foretaget reparationer paa de fleste af de foreningen tilhørende bygninger, som ligger inden afdelingens distrikt.

Taget paa Borgunds kirke havde vist sig at lække, og ved nærmere undersøgelser blev det fundet, at en større reparation paa taget var nødvendig. Denne blev foretaget af centralforeningen, der ogsaa sørgede for tjærebredning og eftersyn af Hopperstad kirke. Paa den sidste blev opsat lynafleder, hvilket til vaaren vil ske ogsaa paa Borgunds og sandsynligvis paa Urnes kirke.

Aadlandsstuen paa Stordø blev i vaar efter frh. distriktslæge Hvidsteens anmodning besigtiget af v. d. Lippe og Bendixen. Det viste sig, at skaden ikke var stor, men at stuen i det hele trængte til forskjellige reparationer. Arbeidet blev udført i begyndelsen af sommeren og samtidig blev borttaget kogeovnen med dertil hørende mur.

Centralforeningen havde faaet meddelelse om, at taarnet paa Selje klosterruiner saa meget skrøbeligt ud og truede med at falde. Filialafdelingen, som blev anmodet om at foretage det nødvendige, formaaede murmester Ernst Hansen at reise derop for at undersøge taarnet og give overslag over, hvad en reparation vilde koste. Efter hans anvisning blev arbeidet derefter udført.

Resten af gjælden for Nonneseter klosterruiner, kr. 2000, er betalt af foreningen. Det fornødne eftersyn med bygningen har fundet sted.

Sognepræst Ringdal i Røldal har tilskrevet filialafdelingen, at Røldals gamle stavkirke sandsynligvis vil blive nedrevet for at give plads for en ny og større kirke for sognet, Den pris, som foreløbig blev nævnt, var saa stor, at der ikke kunde blive tale om indkjøb, saa meget mere, som kirken, der i sin tid

havde et stort ry som lovekirke, ikke har nogen betydning ved sin arkitektur. Centralforeningen har deri været enig.

Efter afdelingens andragende er en stor gravsten med minuskelskrift, der laa foran kordøren i den herværende Mariakirke, blevet overdraget til musæet, og efter den historiske udstilling i sommer er den største del af de udstillede malerier og udskaarne tavler blevet ligeledes overleveret til musæet, endel til det Vestlandske kunst-industrimusæum, medens de ting, som egnede sig at ophænges i kirken (eller sakristiet), vil gaa tilbage til den.

I Dale kirke i Lyster blev i sommer tilfældig opdaget dele af et stort kalkmaleri, der har dækket korets vegg, og først omkring 1830 blev overhvidtet. Ved Bendixens undersøgelse viste det sig at tilhøre sidste halvdel af 1500-tallet.

Filialafdelingen har tidligere begyndt at anskaffe sig kopier af tegninger, tilhørende foreningen, forsaavidt de angik gamle bygninger i Bergen og Bergens stift. Iaar har Centralforeningen velvillig oversendt kopier af de tegninger, vi manglede, saa at samlingen nu kan antages at være fuldstændig; disse var ophængt i den historiske udstilling.

Bendixen har i sommer fortsat sine undersøgelser i Søndhordland, nemlig i Skaanevik og Etne præstegjæld; Konserv. Gustafson har fortsat sine undersøgelser og udgravninger paa Jæderen. Bendixens beretning vil blive, som sædvanlig, oversendt. Udbyttet af Gustafsons forskninger vil blive meddelt i musæets aarsberetning i samlet oversigt.

B. E. Bendixen. I. Ross. F. von der Lippe.
Schack Bull. Gabriel Gustafson.

CENTRAFORENINGENS AARSBERDTNING FOR 1898.

Om foreningens virksomhed i det nævnte aar har direktionen under marts 1899 afgivet følgende beretning til kirkedepartementet.

I løbet af sommeren blev under tilsyn af direktionens formand dels paa nordre Opstad i Tune i Smaalenene og dels paa søndre Vistad i Mo i Telemarken undersøgt 20 hauger, fra ældre og yngre jernalder, samt paa Fuglli i Trøgstad en med 6 stene omsat kreds. Til dette lille tal af grave maatte undersøgelserne indskrænkes paa grund af lederens upasselighed. For udbyttet af den sidste udgravning er gjort rede i aarsberetningen for 1897 og dette vil ogsaa ske for de øvriges vedkommende i næstfølgende aarsberetning. De ved udgravningerne fremkomne oldsager blev som sedvanlig overdragne til universitetets oldsagsamling og vil ligeledes blive nærmere omtalte i det sidstnævnte skrift.

Under formandens reise blev kun besigtiget Glemminge gamle nedlagte kirke og nogle faa andre gjenstande af antikvarisk interesse, hvorom oplysning er meddelt i forrige aarsberetning.

Med større eller mindre bidrag af centralforeningen og tildels under ledning af derfra udsendte mænd blev foretaget udgravning af nogle gamle grundvoldsmure paa Slotsfjeldet i Tønsberg, sandsynligvis hidrørende fra den af kong Haakon Haakonssøn opførte »Bredestue«. Under lige vilkaar blev endvidere undersøgt levninger af en hidtil ubekjendt stenkirke paa Viste i Randeberg sogn paa Jæderen, samt endel af Steinvikholms slots ruiner og nogle gravhauger i Nordland, om hvilke sidste en redegjørelse vil ledsage nærværende aarsberetning.

Ved direktionens mellemkomst blev for universitetets oldsagsamling erhvervet flere stykker af en døbefont fra middelalderen, tilforn benyttet i Borre-kirke i Jarlsberg, samt et Maria-

billede og et krucifix i Spydeberg kirke i Smaalenene, endvidere for det trondhjemske videnskabsselskabs samling nogle billeder i Vestnes kirke i Romsdal. Derimod lykkedes det ikke at erhverve følgende gjenstande: nogle stene med gotiske profiler paa Slitn i Eidsberg, hidrørende fra den forlængst nedbrudte Tenol kirke, en døbefont af sten og et smukt, men ramponeret døbefad af messing i den ovennævnte gamle kirke i Glemminge, en altertavle i Mælum kirke i Bratsberg amt, et stykke af en gjenfunden runesten ved Frolands kirke i Nedenes, et døbefad af messing med en noget uforstaaelig indskrift mulig fra middelalderen i Avaldsnes kirke paa Karmøen og et antemensale af træ med malerier fra det 14de hundredaar i Sylte kirke i Romsdal. Alle disse gjenstande ønskedes af vedkommende bibeholdte paa sit sted.

Som frugt af arkitekt J. Meyers reise efter opdrag i foreningens anliggender har direktionen af ham erhvervet 16 blade, der fremstille Bratsbergs kapels ruiner, perspektiver af Borgund og Hopperstad kirker, stuebygninger paa Skogesel i Strandebarm og Mehus (Hardanger) samt Hammer kirke paa Osterøen ved Bergen og Eidsborg kirke i Telemarken, de fire sidstnævnte bygninger med interessante dekorationsmalerier fra Chr. IVdes tid. I anledning af den historiske udstilling i Bergen blev taget kopier af 91 blade af foreningens tegninger. Hermed finder man at der bør fortsættes, saavidt midlerne tilstrække, i forbindelse med at kopierne eller tegningerne udstilles paa forskjellige steder. Dette har tilforn kun med nogen tids mellemrum og delvis fundet sted, særlig i de senere aar i det herværende kunstindustrimuseum.

Foreningens faste eiendomme har modtaget en forøgelse derved, at Nore herredsstyrelse i Numedal paa visse betingelser har skjænket Opdals gamle stavkirke. I denne anledning har direktionen ansat en lønnet tilsynsmand for denne kirke og Nore gamle kirke, der som bekjendt tidligere er overdraget til foreningen. Endvidere er en saadan tilsynsmand paa lignende vilkaar knyttet til Torpe gamle stavkirke i Hallingdal.

For første gang har direktionen i 1898 seet sig istand til at udsende en teknisk dannet mand, som i sommerens løb førte tilsyn med de nødvendige reparationer paa Borgund og Hopperstad stavkirker, ligesom han nøie undersøgte ogsaa de ovennævnte kirker i Opdal, Nore og Torpe og derefter har opgivet de reparationer af disse, som bør foretages førstkommende sommer.

Endvidere blev i sin helhed eller mestendels for foreningens regning foretaget udbedringer af ruinerne paa Hovedøen, Storhammer og Selje.

Efter anmodning fra eieren af det paa Lillehammer

opsatte forhenværende kapel og som følge af tidligere forbehold (jfr. aarsb. f. 1896 s. 151) har direktionen givet anvisning til bygningens restauration. Dette skede ogsaa med hensyn til indretningen i kommunalt øiemed af den forrige Gildeskaal kirke i Nordland, saaledes at dens antikvariske interesse bevares, og ligeledes ved anbringelse af ovne i Trondenes kirke.

Ved velvillig imødekommelse af eierinden af gaarden Stein i Ringsaker blev der ved thinglæst erklæring oprettet en servitut paa gaar dentil fremtidig bevarelse af de ved arkitekt P. Blixs udgravning fremkomne levninger af det omkring 1234 af kong Haakon Haakonssøn opførte saakaldte »Mjøskastel«. En lignende servitut blev lagt paa gaarden Fuglli med hensyn til den ovennævnte stenkreds. Derimod lykkedes det ikke at faa nogen servitut i samme retning knyttet til den i forrige aarsberetning s. 120 omtalte stenkreds paa Nordbraate i Trøgstad, da eierens fordringer i saa henseende var altfor overdrevne.

Af forskjellige hensyn og særlig paa grund af forholdene ved den sidstnævnte kreds eller begravelse fra oldtiden fandt direktionen sig opfordret til at anmode departementet for de offentlige arbeider om at fornye et ældre cirkulære af 1871 til indskjærpelse navnlig af veilovens bestemmelser i henseende paa bevaring af fortidslevninger.

Fra vedkommende distriktsingeniør under havnevæsenet modtog direktionen en velvilig meddelelse om, at Finnesandstrømmen mellem Klosterøen og Mosterø i Ryfylke skulde udvides og som følge deraf broen over sundet ombyttes med en ny. Da denne bro tilsyneladende kunde være meget gammel og i saa fald mulig endog den ældste stenbro i landet, modtog direktionen med fornøielse ingeniørens tilbud om, at borttagelsen skulde ske med den største forsigtighed, efterat de fornødne fotografier af broen var tagne, og, forsaavidt stene med profiler maatte træffes, disse skulde opbevares. Det viste sig imidlertid ved arbeidets udførelse, at broen savnede den formodede antikvariske eller kulturhistoriske interesse. Der fandtes ingen buekonstruktion eller tilhuggde stene, men kun tyndere og mere uregelmæsige skiferplader, lagte saaledes, at de overliggende lidt efter lidt kragede ud over de underliggende, hvorved broaabningens sider nærmede sig til hverandre, indtil de øverst forenedes med nogle lag heller. Disse vare fra nyere tid, maaske endog fra begyndelsen af indeværende hundredaar, saa at de sandsynligvis havde afløst en oprindeligt veibane af træ.

Efter opfordring fra kirkedepartementet har direktionen afgivet erklæringer om, at der ikke var noget til hinder for nedtagelsen af Sortland kirke i Vesteraalen samt kapellerne paa Skaanland i Trondenes og Røirviken i Namdalen, da de var uden arkæologisk betydning. Dog blev der givet bestyrerne af

vedkommende museer den fornødne meddelelse for det tilfælde, at der i de nævnte bygninger maatte forefindes inventariesager, som det kunde være ønskeligt at erhverve. Paa samme maade forholdt direktionen sig ved underretningen om en forestaaende større reparation paa Drangedal kirke i Bamle, der er uden antikvarisk interesse, dog saaledes at det senere ved reparationens udførelse i sommeren 1899 skulde blive gjenstand for herredsstyrelsens afgjørelse, hvorvidt visse nærmere paapegede gjenstande, som forefindes i kirken, da skal overlades foreningen.

Paa grund af en meddelelse fra amtmanden i Christians amt angaaende en foreløbig omhandlet flytning af den gamle stavkirke paa Lomen i Valdres, henstillede direktionen til herredsstyrelsen at opgive flytningen, der vilde blive meget risikabel for den gamle bygning, og heller opføre en ny kirke paa et andet sted.

Fra bestyrelsen for den bergenske filialafdeling modtog man meddelelse om et til denne indkommet foreløbigt tilbud angaaende kjøbet af Røldals kirke. Til at indgaa paa dette tilbud fandt dog direktionen med den nævnte bestyrelse af forskjellige grunde ikke nogen opfordring. Dog har man udtrykkelig, skjønt det ellers følger af den forlængst vedtagne kirkelige administration, forbeholdt sig, at intet foretages ved kirken, førend direktionen er givet underretning derom i saa betimelig tid, at bygningen, der oprindelig var af reisverk, kan blive fuldstændig undersøgt, og i fornødent fald aftegnet. Dette har hidtil ei ladet sig gjøre paa grund af den baade ud- og indvendig anbragte paneling.

Af de til veiledning for besøgerne af foreningens gamle bygninger bestemte smaahefter blev i det forløbne aar udgivet paa Aschehoug & Co.s forlag en beskrivelse med 4 tegninger af Borgund kirke i Lærdal. Senere udgik fra trykken foreningens aarsberetning for 1897, ledsaget af et hefte af »Kunst og haandverk fra Norges fortid«, indeholdende beskrivelse og tegninger af Gran kirke paa Hadeland.

Paa foreningens almindelige generalforsamling, afholdt 29 decbr. 1898, blev decision afgivet paa de tvende regnskaber for 1897, hvorved nogen udsættelse var gjort, nemlig Grøndahl & Søns og den bergenske filialafdafdelings. Derhos blev af direktionen fremsat et forslag til forandring af lovenes § 3 derhen, at dets 1ste punktum for fremtiden skulde lyde saaledes: Foreningens anliggender bestyres af en direktion paa 5 medlemmer, Denne vælges af den aarlige generalforsamling blandt foreningens i Kristiania værende medlemmer saaledes, at vexelvis hvert aar 3 og 2 medlemmer udgaa, første gang de 3 ældste medlemmer. Herom besluttede generalforsamlingen, at baade behandlingen af

dette forslag og valget af ny direktion skulde henstaa til en extraordinær generalforsamling i april 1899.

Extrakt

af foreningens regnskaber for 1898.

Regnskabet for statsbidraget viser følgende indtægter:

Kassebeholdning fra 1897 .	kr.	6702,36	
Statsbidrag for 1898 . .	»	11000,00	
Renter	»	212,94	
			kr. 17915,30

Udgifterne var:

1.	Reiser og undersøgelser	kr.	2855,81	
2.	Tegninger, trykning, lithografering og indheftning	»	3483,40	
3.	Reparation af gamle bygninger og afdrag paa deres gjeld . .	»	3960,18	
4.	Antikvarens løn . .	»	4000,00	
				» 14309,39
	Kassebeholdning $^{31}/_{12}$ 1898			kr. 3615,91

Det andet regnskab viser paa indtægssiden:

Kassebeholdning fra 1897 .	kr.	1163,99	
Hs. Maj. Kongens bidrag 1898	»	250,00	
Kontingenter og restancer .	»	1570,56	
Salg af ældre skrifter . .	»	32,00	
			kr. 3016,55

Derimod var udgifterne:

1.	Trykning og indheftning	kr.	1613,85		
2.	Klicheer	»	55,00		
3.	Kopier af ældre tegninger	»	201,90		
4.	Signeret papir, porto og fragt	»	73,96		
5.	Udgifter i aniedning af generalforsamlingen .	»	11,48		
6.	Sekretærens løn . . .	»	160,00		
	Overføres . .	kr.	2116,19	kr. 3016,55	kr. 3615,91

	Transport . .	kr. 2116,19	kr. 3016,55	kr. 3615,91
7.	Revisors løn . . .	» 40,00		
8.	Rabat til kommissionærer	» 145,41		
9.	Kassererens godtgjørelse og expeditionsgebyr	» 268,00		
10.	Procent for salg af ældre skrifter . . .	» 8,00		
			» 2577,60	
				» 438,95
	Samlet kassebeholdn. $^{31}/_{12}$ 1898			kr. 4054,86

N. Nicolaysen. O. Rygh. H. Huitfeldt-Kaas.

H. Thrap-Meyer. L. Dietrichson.

FORTFGNELSE

OVER FORENINGENS FASTE EIENDOMME OG DE FORNLEVNINGER, SOM ER FREDEDE, SAMT OVER REGJERINGSFORANSTALTNINGER TIL FREMME AF FORENINGENS ØIEMED.

I. EIENDOMME.

1.	Tautras Klosterruiner	1846 (N. Fornl. 621).
2.	Gravhaug paa Sæim ved Bergen	1855 (- — 399).
3.	Borgund Kirke i Lærdal	1865 (Aarsber. 1865, 33).
4.	Aadlandsstuen paa Stord	1873 (— 1873, 145).
5.	Sakshaug Kirke	— (— — , 5).
6.	Moster —	1874 (— 1874, 32).
7.	Torpe —	1880 (— 1880, 290).
8.	Hopperstad —	— (— — , —).
9.	Urnes —	1882 (— 1882, 223).
10.	Landvikstuen fra Herlø (nu i Bergen)	1884 (— 1884, 117, 188, 189).
11.	Bautasen paa Vatne i Sæim	1886 (— 1886, 158).
12.	Reinklostrets Ruiner	1888 (— 1888, 200).
13.	Hustad Kirke paa Inderøen	— (— — , —).
14.	Nore Kirke i Numedal	1890 (— 1890, 102).
15.	Runesten fra Faaberg (nu paa Lillehammer)	1891 (— 1891, 164).
16.	Finneloftet paa Vossevangen	— (— 1891, 164).
17.	Nonnesæters Ruiner i Bergen	— (— — , 165).
18.	Runesten paa Einang i vestre Slidre	1892
19.	Stenviksholms Slotsruiner	1893 (— 1893, 185).
20.	Kvernes Kirke	1894 (— 1894, 189).
21.	Loftet fra Fjeldskaalenes (nu i Bergen)	1895 (— 1895, 183).
22.	Opdal Kirke i Numedal	1898. (— 1898, 161).

II. FREDNINGER.

1.	3 Bautastene, den ene med Runeindskrift, paa Bø i Hetland ved Stavanger	1865 (N. Fornl. 794).
2.	Gravfelt paa Hauge i Klep	1869 (Aarsb. 1869, 206).
3.	Bautasten - Anda i —	
4.	Stenkreds - Elgesem i Sandeherred	
5.	2 Stenkredse paa Lundeby i Raade	
6.	Bamle Kirkes Ruiner	1882 (— 1882, 223).
7.	Løvø Kapels —	
8.	2 Bautastene paa Haugen i Borge	1886 (— 1887, 157).
9.	2 Gravhanger paa Bale i Balestrand	1887 (— — , 132).

10. Lyseklosterets Ruiner 1890 (— 1890, 155).
11. De opreiste Stene paa øvre Løve i Tjølling — (— — , —).
12. Kirkeruinen paa Stein (Ringerike) 1896 (— 1896, 151).
13. Kirkeruinen i Maridalen ved Kristiania 1897 (— 1897, 113).
14. Borgruinen paa Stein i Ringsaker 1898 (— 1898, 162).
15. Stenkreds paa Fuglli i Trøgstad — (— — , 162).
16. Kirkemure paa Viste i Hetland ved Stavanger. (— — , 149).

III. REGJERINGSFORANSTALTNINGER.

1. Kgl. Resol. af 6 Juli 1861 (Aarsb. 1861, 34), hvorved gives dem, som Foreningens Direktion »dertil bemyndiger, Tilladelse til indtil videre paa Staten tilhørende eller dens Bestyrelse underlagte Eiendomme at foretage antikvariske Undersøgelser og Udgravninger, forsaavidt disse kunne finde Sted uden Hinder for vedkommende Eiendoms hensigtsmæssige Benyttelse, uden Udgiff eller Tab for det Offentlige og uden Indgreb i erhvervede private Rettigheder.
2. Cirkulære fra Kirkedepartementet af 6 Juli 1861 (Aarsbr. 1861, 34) gjennem Overøvrighederne »til de dem underordnede Embeds- og Bestilllngsmænd om at afgive Indberetning direkte til Foreningens Direktion saavel i betimellg Tid forud, naar det maatte komme til deres Kundskab, at noget Oldtidsmindesmærke agtes borttaget og navnlig nogen Gravhaug udgravet i deres respektive Distrikter, som om de antikvariske Fund m. v., der maatte gjøres tilfældigvis eller hvor der ikke var noget ydre Mærke tilstede, som kunde lade formode, at saadanne Sager der vare nedlagte«.
3. Cirkulære af 23 Januar 1871 (Aarsb. 1870, 176) fra Kirkedepartementet til Stiftsdirektionerne om, at, naar endelig Beslutning af Vedkommende maatte være fattet angaaende Nedtagelsen eller Ombygningen af en ældre Kirke, skal Foreningens Direktion snarest mulig gives Underretning derom.
4. Skrivelse fra Indredepartementet til Veidirektøren af 29 Juni 1871 og Cirkulære til Amtmændene af s. D. (Aarsb. 1871, 170), hvorved Budet i Veiloven af 15 Septbr. 1851 § 29 bliver indskjærpet saaledes, »at i alle Tilfælde, hvor der paa Grund af Veiarbeider — det være til nye Anlæg eller til Vedligeholdelse — er Spørgsmaal om at borttage eller beskadige Oldtidslevninger, derunder indbefattede ikke alene Gravhauger af Sand eller Sten, men tillige Stensætninger og Rune- eller Bautastene, Eierens Samtykke og Amtmandens Bestemmelse i Forveien indhentes«, hvorhos Amtmændene tillige anmodes om »naar det er endelig afgjort, at vedkommende Arbeide skal iværksættes, at drage Omsorg for, at der, inden dette sker, levnes Foreningens Direktion' som bedes meddelt Underretning om Sagen, en passende Frist til at træffe den Forføining, som den maatte finde fornøden i Anledning af Arbeidet«.
5. Kgl. Resol. af 28 Mai 1872 (Aarsbr. 1871, 173). hvorved »det i Forbindelse med kgl. Resol. af 6 Juli 1861 med de i samme nævnte Forbehold bestemmes, at Gravhauger o andre faste Fortidslevninger af ethvert Slags paa geistlige

civile og militære Embedsgaarde eller paa andre, Staten tilhørende eller dens Bestyrelse underlagte Eiendomme ikke maa borttages eller ved Udgravninger undersøges af andre end dem, som Foreningens Direktion dertil maatte bemyndige».

6. Skrivelse af 26 Juni 1872 (Aarsbr. 1872, 149) fra Armédepartementet om, at Cheferne for vedkommende Ingeniørdetachementer skulle give Foreningens Direktion den fornødne Underretning, inden nogen Reparation foretages paa Slotsbygningen paa Akershus, paa Taarnet og Kongshallen paa Bergenhus og paa den saakaldte Kongsgaard i Trondhjem.
7. Cirkulære af 22 April 1884 (Aarsbr. 1884, 127) fra Kirkedepartementet til Stiftsdirektionerne med Anmodning om »1) at give Foreningens Direktion snarest mulig Underretning, naar endelig Beslutning er fattet angaaende Restauration, Ombygning eller større Reparation af nogen Kirke; 2) at opfordre Stiftets Sogneprester til at gjøre vedkommende Herredstyrelser, private Kirkeeiere og Kirkeværger opmærksomme paa, at Inventariesager ligesaalidt som andre Eiendele maa fraskilles en Kirke uden Stiftsdirektionens Samtykke«.
8. Rundskrivelse af 20 Marts 1891 (Aarsbr. 1890, 158) fra Kirkedepartementet til Stiftsdirektionerne med Gjentagelse af næstforegaaende Cirkulære, dog saaledes, at Stiftsdirektionerne anmodes om »at rette en indtrængende Opfordring til Kommunebestyrelserne og de private Kirkeeiere om at meddele Direktionen for Foreningen Underretning, saasnart Spørgsmaal om Forandring af en Kirkebygning er vakt og antages at have Udsigt til at vinde Tilslutning hos Vedkommende.
9. Skrivelser af 17 Febr. 1899 fra Departementet for de offentlige Arbeider til Veidirektøren og Amtmændene med Indskjærpelse af Veilovens § 29 (jfr. ovenfor Cirkulære af 29 Juni 1871).

FORTEGNELSE
OVER
DE AF FORENINGEN UDGIVNE SKRIFTER, LØSE LITHOGRAFEREDE BLADE OG PLANCHEVERKER.

I. SKRIFTER.

1. Aarsberetningen for 1845—1853, folio, og for 1854—1898, 8vo.
2. Arkæologisk-historisk Fortegnelse over Norges Levninger af Kunst og Haandværk fra Middelalderen af N. Nicolaysen. 1855, 12mo. Deri ogsaa om Tegninger af norske Byer og om Bergens Segl.
3. Norske Fornlevninger af N. Nicolaysen. 1860—1866, 8vo.
4. Register til Selskabets Skrtfter indtil 1875 (inklus.) i Forbindelse med statistiske Fundoversigter af N. Nicolaysen. 1876, 8vo.
5. Udsigt over Femtiaaret 1844—1894, 8vo.

II. LØSE LITHOGRAFEREDE BLADE.

Med	Indbydelsen i	1844	2	Blade	(Forsiden af en Stol fra Vaage efter A. Tidemand og Eidsborg Kirkes Portal af J. Frich).
—	Aarsbr. for	1845	2	—	(Stabur paa Bolkesjø efter A. Tidemand og Stuebygning samt Stabur i Laardal efter J. Frich).
—	— -	1846	2	—	(Alterstage i Urnes Kirke og Grundplan af Hovedøens Kloster samt Gravstene sammesteds).
—	— -	1847	2	—	(Perspektiv af Klosterruinerne paa Hovedøen og Gulvfliser derfra, Pl. IV).
—	— -	1848	1	—	(Bagsiden og Langsiden af den ovennævnte Stol).
—	— -	1849	3	—	(Kort over Hovedøen, en større Grundplan af Klosterruinerne sammesteds og Kapitæler derfra).
—	— -	1850	5	—	(2 med Gulvfliser og 3 med Kapitæler, Kragstene m. m. fra nysnævnte Ruiner efter J. Nebelong).
—	— -	1851	2	—	(Hitterdals Kirke i restaureret Stand).
—	— -	1852	3	—	(Kort over Strøget ved Borre Kirke og Oldsager fundne i Gravhaugen paa Vold).
—	— -	1853	2	—	(Kapitæler, Kragstene m. m. fra Hovedøens Klosterruiner efter J. Frich).
—	— -	1856	2	—	(Borgund Kirke i Lærdal efter G. Bull med Text af N. Nicolaysen).
—	— -	1857	1	—	(Perspektiv af samme Kirkes Indre).
—	— -	1858	1	—	(Perspektiv af Kirkens Ydre).

III. PLANCHEVERKER.

1. »Mindesmerker af Middelalderens Kunst i Norge med Text af N. Nicolaysen. Tverfolio. 1853—1854. 5 Hefter, omfattende 10 Plancher (Hedal Kirke i Valders, Ringsaker paa Hedemarken samt Reinlid, Hurum og Lomen Kirker i Valders). Forlagt af Chr. Tønsberg.
2. »Norske Bygninger fra Fortiden« med Text af N. Nicolaysen. Folio. 3 Rækker, 11 Hefter. 1860—1879:

   1ste Række, 1860—1866, omfattende 20 Plancher (Urnes i Sogn, Vaage i Gudbrandsdalen, Hopperstad, Vangsnes, Aardal og Rinde Kirker i Sogn, Kongshallen paa Bergenhus samt Vernes og Mære Kirker).

   2den Række, 1867—1876, med 8 Plancher (Tuft Kirke i Sandsvær, Veglid, Nore og Opdal Kirker i Numedal, Nes Kirke i Hallingdal samt Hove og Dale Kirker i Sogn).

   3die Række, 1877—1879, med 28 Plancher, omfattende følgende Kirker: Atro (Tinn), Stedje, Nesland, Tuft, Ulvik, Flaa, Hof i Solør, Dale i Tinn, Hyllestad og Ostad (Sætersdal). Veigusdal (Nedenes), Lardal (Jarlsberg), Øde (Valders), Sauland, Lillehered og Granshered (Telemarken), Faaberg (Gudbrandsdalen), samt Øifjeld og Tudal (Telemarken).
3. Selje Kloserlevninger af O. Krefting. 1868. 4to. 5 Plancher.
4. »Kunst og Haandverk fra Norges Fortid« med Text af N. Nicolaysen. Folio. 1ste Række 1881—1891, 10 Hefter, indeholdende 80 Plancher. Pl. I—III. Døbefonter. Pl. IV—XXXVII Stuebygninger. Pl. XXXVIII—LXXX Lofter og Stabur.
5. Supplm. I i 1890 til »Kunst og Haandv. fra Norges Fort.«, indeholdende »Undersøgelser i Trondhjem« med Text, af O. Krefting, og 5 Plancher.
6. Supplm. II i 1890 til »Kunst og Huandv.«, angaaende »Lysekloster og dets Ruiner« med Text af N. Nicolaysen og 9 Plancher.
7. Supplm. III i 1891 ttl samme angaaende Hovedøens Kloster med Text af N. Nicolaysen og 11 Plancher.
8. Supplm. IV i 1892 til samme »om Ruinerne paa Sølje« med Text af N. Nicolaysen og 8 Plancher.
9. Supplm. V i 1893 til samme om »Nonneseter Klosterruiner« i Bergen med Text af B. E. Bendixen og 5 Plancher.
10. »Kunst og Haandv.«. Folio. 1894, 2den Række 1ste Hefte med Text af N. Nicolaysen og 10 Plancher.
11. Supplm. VI i 1895 til samme: »Stavanger Domkirke» 1ste Hefte med Text af N. Nicolaysen og 9 Plancher.
12. Supplm. VII i 1896 til samme: »Stavanger Domkirke« 2det Hefte med Text af N. Nicolaysen og 9 Plancher.
13. »Kunst og Haandverk«. 2den Række 2det Hefte med Text (3—6) af N. Nicolaysen og 11 Plancher (XI—XXI, Hof Kirke i Solør, Moster Kirke og Mariekirken i Bergen).
14. »Kunst og Haandverk«. 2den Række 3die Hefte med Text af N. Nicolaysen og 9 Plancher (XXII—XXX, Gran Kirke paa Hadeland).
15. Sammes 4de Hefte med Text af samme og 7 Plancher (XXXI—XXXVII), Eidsborg Kirke i Telemarken.

LOVE
FOR FORENINGEN TIL NORSKE FORTIDSMINDES-MERKERS BEVARING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 15 Mai 1899.)

---

§ 1. Foreningens Formaal er: at opspore, undersøge og vedligeholde norske Fortidslevninger, der kan belyse Landets Kultur- og Kunsthistorie, samt gjøre disse Gjenstande bekjendte for Almenheden ved Afbildning og Beskrivelse. Foreningen vil derfor, saavidt dens Midler tilstrække, foranstalte Reiser i Fædrelandet, udgive Verker med det nævnte Formaal og lade afholde Foredrag og Udstillinger. — § 2. Foreningens Middelpunkt er Kristiania. Paa Steder, hvor den har mindst 50 Medlemmer, kan oprettes Filialafdelinger, hvis Forhold til Hovedforeningen da bliver nærmere at bestemme med Generalforsamlingens Samtykke. — § 3. Foreningens Anliggender bestyres af en Direktion paa 5 Medlemmer. Det ene af disse opnævnes af vedkommende Regjeringsdepartement, saalænge Foreningen nyder Statsunderstøttelse. De øvrige vælges af den ordentlige Generalforsamling saaledes, at vexelvis to Medlemmer afgaa, første Gang efter Lodtrækning, senere de to, der har fungeret længst. Direktionen vælger selv sin Formand og ansætter Sekretær, Kasserer og Revisor. — § 4. Ordentligt Medlem af Foreningen er Enhver, der anmelder sig hos Kassereren og aarlig erlægger en Kontingent af 4 Kroner. — § 5. Generalforsamlingen kan efter Direktionens Forslag indbyde Æresmedlemmer, hvilke da ingen Kontingent erlægge. — § 6. Direktionen afholder Møde, naar Formanden eller et af dens Medlemmer ønsker det. Den raader for Anvendelsen af Foreningens Pengemidler og sætter sig i de Forbindelser, indenlandske og udenlandske, som den anser for hensigtsmæssige. Dens Beslutninger fattes ved Stemmeflerhed. — § 7. Kassereren aflægger inden Slutningen af Januar Maaned Regnskab for det senest forløbne Aar. Efterat være revideret, fremlægges Regnskabet til Decision for den førstkommende ordentlige Generalforsamling. — § 8. Inden Slutningen af April Maaned holdes efter Indbydelse i mindst 2 offentlige Blade 14 Dage iforveien en Generalforsamling. Paa denne afgives Beretning om Foreningens Virksomhed i det sidstledne Aar, forelægges Foreningens og dens Filialafdelingers Regnskaber til Decision, og for-

handles iøvrigt, hvad der, Foreningen vedkommende, maatte bringes under Diskussion. Direktionen kan sammenkalde overordentlige Generalforsamlinger, naar saadant ansees hensigtsmæssigt eller naar mindst 10 Medlemmer fremsætte Forlangende derom. — § 9. Direktionen lader aarlig trykke den i § 8 nævnte Beretning om Foreningens Virksomhed. Denne tilligemed andet, som udgives paa Foreningens Bekostning, bliver at tildele dens Medlemmer uden særskilt Betaling. — § 10. De Gjenstande af historisk Interesse, som Foreningen erhverver overdrages til en af Rigets offentlige Samlinger, eftersom Direktionen maatte finde det mest passende. — § 11. Forslag til Forandringer i eller Tillæg til disse Love bliver gjennem Direktionen at tilstille Foreningens Medlemmer i og ved Kristiania mindst 4 Uger før den ordentlige Generalforsamling, hvori Forslaget skal tages under Behandling. For dets Antagelse i sin Helhed eller delvis udkræves, at det faar $^2/_3$ Flertal af mindst 25 Stemmer. Vedtages Forslaget, træder det strax i Kraft, om ikke andet udtrykkelig bestemmes.

N. Nicolaysen. O. Rygh. H. Huitfeldt-Kaas. H. Thrap-Meyer.

L. Dietrichson.

Rettelser.

Ved en Feiltagelse er der i ovenstaaende Love udeglemt to Sætninger samt to enkelte Ord og tillige indkommet en Ordforveksling.

I § 3 er efter Ordene »fungeret længst« udeglemt: Derhos vælges ved særskilt Valg to Suppleanter.

I § 7 er efter Ordene »fremlægges Regnskabet« udeglemt: med Forslag.

I § 8 er efter »til Decision,« udeglemt: afgjøres i Tilfælde de foreslaaede Lovforandringer, foretages Valg i Henhold til § 3,

I samme § staar som næst sidste Ord »Forlangende«, skal være »Forslag«.

LOVE
FOR DEN TRONDHJEMSKE FILIALAFDELING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 18 Oktober 1851.)

§ 1. Den Trondhjemske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmerkers Bevaring har sit Midtpunkt i Trondhjem og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i søndre og nordre Trondhjems Amter. — § 2. Afdelingens Øiemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af, hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Januar Maaned, blandt de i Trondhjem værende Medlemmer en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance og anmoder et af Foreningens Medlemmer om som Kasserer at modtage og forvalte Foreningens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktion senest inden Midten af Februar Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regnskab med Bilag, der revideres og decideres under ét med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt blive for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enhver Tid gjeldende Love for den samlede Forening.

LOVE
FOR DEN BERGENSKE FILIALAFDELING.

(Vedtagne i Generalforsamling den 5 Juli 1871.)

§ 1. Den Bergenske Afdeling af Foreningen til Norske Fortidsmindesmærkers Bevaring har sit Midtpunkt i Bergen og indbefatter de Medlemmer af Foreningen, der have Bopæl i Bergens Stift. — § 2 Afdelingens Øiemed er at befordre Foreningens Formaal for dette Distrikts Vedkommende. — § 3. Centralforeningen afgiver til Afdelingsdirektionens Raadighed den halve Del af, hvad der hvert Aar indkommer som Kontingent i Afdelingens Distrikt. — § 4. Til at bestyre Foreningens Anliggender vælges ved den aarlige Generalforsamling, der afholdes i hvert Aars Januar Maaned blandt de i Bergen værende Medlemmer, en Direktion, bestaaende af 5 Personer, hvilke fungere uden Godtgjørelse. Direktionen supplerer sig selv i Tilfælde af Vakance og anmoder et af Foreningens Medlemmer om som Kasserer at forvalte Foreningens Pengemidler samt til Direktionen at indsende aarligt Regnskab. Den Beretning om Afdelingens Virksomhed, som Direktionen afgiver til Generalforsamlingen, tilstilles Centralforeningens Direktion senest inden Midten af Februar Maaned, ledsaget af Afdelings-Kassererens Regnskab med Bilag, der revideres og decideres under ét med Foreningens Hovedregnskab. — § 5. Direktionen samles paa Formandens Indbydelse saa ofte, som et af dens Medlemmer forlanger det. Dens Beslutninger fattes med Stemmeflerhed. Den raader efter Overlæg med Centralforeningens Direktion over Afdelingens Pengemidler, aarlige Indtægter og oplagte Overskud og har til større Foretagenders Fremme at henvende sig til Centralforeningens Bestyrelse om det videre fornødne Tilskud. — § 6. Forøvrigt blive for Filialafdelingens Vedkommende at befølge de til enhver Tid gjeldende Love for den samlede Forening. — § 7. De Oldsager, hvoraf Foreningen kommer i Besiddelse, everdrages til Bergens Museum.

Foreningens Medlemmer

ved Midten af December 1899.

Beskytter:

Hans Majestæt Kongen.

Hendes Majestæt Dronningen.
Hendes Kongelige Høihed Kronprinsesse Victoria.
Hendes Kongelige Høihed Prinsesse Therese.
Hendes Kongelige Høihed Prinsesse Ingeborg.
Hans Kongelige Høihed Kronprins Gustav.
Hans Kongelige Høihed Prins Carl.
Hans Kongelige Høihed Prins Eugen.
Oscar Prins Bernadotte.

Direktører:

Arkitekt H. M. Schirmer, Formand.
Arkitekt Johan Meyer.
Arkitekt H. Welhaven.
Professor Dr. L. Dietrichson.
Arkitekt H. Sinding-Larsen.

Suppleant Rigsarkivar H. Huitfeldt-Kaas.

Grøndahl & Søn, Kasserer.

Æresmedlemmer:

Museumsdirektør, Justitsraad C. F. Herbst, i Kjøbenhavn.
Rigsantikvar Dr. H. Hildebrand, i Stockholm.
Professor Dr. O. Montelius, i Stockholm.
Museumsdirektør Dr. S. Müller, i Kjøbenhavn.
Arkitekt P. Blix, i Kristiania.
Amtmand E. Vedel, i Sorø.

Hans Kongelige Høihed Storhertug Carl Alexander af Sachsen-Weimar-Eisenach.

Aagaard, Andr., Konsul. Tromsø.
Aal, N. H., Justitssekretær. Kristiania.
= Nicolai, jun., Nes pr. Tvedestrand.
Aarflot, M. A., Gaardbruger. Ekset.
Aars, J., Skolebestyrer. Kristiania.
Aas, Johs, Apotheker. Bodø.
— Julins, Grosserer. Kristiania.
Abel, C., Cand. mag. Bergen.
Adeler, Otto D., Bankchef. Kristiania.
Agnes, Thomas, Ingeniør. —
Agthe, Carl, Tømmermester. —
Almgren, Oscar, Dr. phil. Stockholm.
Alstad, Arkitekt. Trondhjem.
Ameln, Joh., Kjøbmand. Bergen.
Amundsen, P., kst. Lensmand. Tr.jem.
Andersen, David, Guldsmed. Kristiania.
— Tandlæge. Bergen.
Andvord, Rich., Papirhandler. Kristiania.
Angell, H. Bonnevie, Overretssagf. Bergen.
— T. C. A., Stiftsprovst. Tr.jem.
Anthonisen, Joh., Agent. Moss.
Antonisen, P. J., Mægler. Bergen.
Arntz, E., Tandlæge. Trondhjem.
Arkitekiforeningen. Kristiania.
Arkiv, det antikv.-topogr. Kjøbenhavn.
Arneberg, J., Ingeniør. Kristiania.
— U. F. A., Arkitekt. —
Aschehoug, T. H., Dr., Professor. Kristiania.
— W., Toldkasserer. —
Aubert, Otto Advokat. —

Backer, Herm. M., Arkitekt. Kristiania.
Backe, Halvard, Advokat. Troudhjem.
Bang, J. G., Dyrlæge. —
Bay, N. K., Ingeniør. Kristiania.
Beer, J., kgl. Fuldmægtig. —
Bendixen, B., Skolebestyrer. Bergen.
Bentzon, F. L., Apotheker. Kristiania.
Berentsen, S., Kontorist. Bergen.
Berg, Andr., Overretssagfører. Tr.hjem.
— Claus, Konsul. —
— E. Olsen, Kjøbmand. Lillehammer.
— J. F., Kjøbmand. Kristiania.
— Laur.. Bankkasserer. Trondhjem.
Berg-Hansen, O., Dampskibsexpeditør. Kristiania.
Bergens Haandverkerforening.
— Handelssamfund.
— historiske Forening.
— offentlige Bibliothek.
— tekniske Forening.
Bergersen, B. K., Overretssagfører. Trondhjem.
— G., Tandlæge. Bergen.
Bergesen, Sigvald, Agent. Stavanger.
Bergh, Ingeborg. Frue. Troudhjem.
— Johs., Advokat. Kristiania.
— Karl, Sorenskriver. Bergen.
Bergseng, A., Kjøbmand. Lillehammer.
Berle, H., Arkitekt. Kristiania.
Berner, Arkitekt. —
— Stempletpapirforvalter —
Berner, H. E., Borgermester. —
Bernhoft, Chr., Kaptein. Trondhjem.
Berntsen, B. V., Tekniker. Kristiania.
Berrum, Oluf, Agent. —
Berven, F., Grosserer. —
de Besche, O. —
Beyer, Th., Boghandler. Bergen.
Bibliothek, det Deichmanske. Kristianta.
— det kgl. Stockholm.
— det store kgl. Kjøbenhavn.
Birkeland, Gunnar, Agent. Trondhjem.
— H., Apotheker. Stavanger.
Bjørn, Henr., jun., Kjøbmand. Kragerø.
Bjørnebye, H., Grosserer. Fredriksstad.
Bjørnson, P., Expeditionssekretær. Kristiania.
Blakstad, Ingeniør. Skien.
Blich-Holst, Kontorchef. —

Blichfeldt, Overretssagfører. Skien.
Blytt, H., Toldkontrollør. Trondhjem.
Bothne, Fr., Slagter. Trondhjem.
Bomhof, K., Bankdirektør. Kristiania.
Bonnevie, C. C., Læge. Drammen.
Borgersen, Thomas. —
Borgen, F., Advokat. —
— C. A., Sogneprest. Trondhjem.
Borthen, L., Dr. med., Læge. —
Brandt, Bundtmager. Bergen.
— Johan, Ingeniør. Kristiania.
Breda, F., Generalkonsul. —
Brodtkorb, Chr., Overlæge. Trondhjem.
— R., Stadsfysikus. Kr.sand.
Brown, Ingeniør. Bergen.
Brun, A., Boghandler. Trondhjem.
— J., Apotheker. —
— J. N., Bundtmager. —
— Kristian, Arkitekt. Kristiania.
Bruun, J., Overretssagfører. —
— N. H., Ingeniør. Bergen.
— Daniel, Premierløitnant. Kjøbenhavn.
Brynildsen, D. S. D., Kjøbmand. Bergen.
Brænne, B., Fabrikeier. Trondhjem.
Buaas, Ingv., Overretssagfører. —
Bucher, H. jun., Tegnelærer. Bergen.
Bugge, S., Dr., Professor. Kristiania.
Bull, E., Dr. med., Overlæge. —
— G., Stadskonduktør. —
— Henrik, Arkitekt. —
— Schak, Arkitekt. Bergen.
Butenschøn, A. Andresen, Generalkonsul. Kristiania.
Bøckmann, M. Stadsfysikus. Tr.hjem.
Bødtker, F. K., Adjunkt. Kristianssund.
— J. Elster, Rektor. —
Bøgh, Johan, Direktør. Bergen.
Børs, Chr., Konsul. Paris.
Børve, Arkitekt. Porsgrund.

Christenseu, Joh. C., Handelsfuldm. Bergen.
Christensen, N., Murmester. Trondhjem.
Christie, Chr. Arkitekt. —
— J. Ingeniør. Skien.
— J. A. B., Sogneprest. Vikør.
— W., Cand. theol., Klokker. Bergen.
Christophersen, Anders, Agent. Kristiania.
— Chr., Generalkonsul. —
Collett Robert, Professor. —
Coucheron, Overlærer. Skien.
— P., Skoledirektør. Kristiania.

Daae, J., Overretssagfører. Stavanger.
— L., Dr., Professor. Kristiania.
Dahl, G., Stadsingeniør. Trondhjem.
— Erik, Bankchef. —
— G. F., Adjunkt. Aalesund.
Dammann, J., Grosserer. Kristiania.
Delgobe, Ch.s., Bergingeniør. —
Dethloff, F. H., Kjøbmand. —
Didrikson, J. F., Overingeniør. —
Diesen, Thorstein, Redaktør. —
Dietrichson, L., Dr., Professor. —
— W. B., Apotheker, Skien.
Digre, Jac., Bygmester. Trondhjem.
Domaas, Odin, Guldsmed. —
Drammens offentlige Skoles Bibliothek.
Drolsum, A., Universitetsbibliothekar. Kristiania
Due, Paul, Arkitekt. —
Dørum, H., Læge. Elverum.

Ebbell. O. F., Arkitekt. Trondhjem.
Eger & Co. Kristiania.
Eide, Andr. A., Papirhandler. Bergen.
— F., Konsul. Haugesund.
Einersen, Bernt, Konsul. Grimstad.
Ellewsen, E. Chr., Bogtrykker. Trondhjem.
Ellingsen, Th., Grosserer. Kristiania.

Erichsen, A. E., Rektor. Stavanger.
Eriksen, O., Konditor. Trondhjem.
Evans, Joh., Nash. Mills Hemel Hampstead, London.
Eyde, J. N., Overretssagfører. Bergen.

Falch, Chr., Fuldmægtig. Drammen.
Falk, Chr. Fr., Konsul. Stavanger.
— Hans L., Konsul. —
Falkenberg, L., Kjøbmand. Kristiania.
Faye, F., Kammerherre, Dal, Ullensaker.
Fearnley, Th., Grosserer. Kristiania.
Ferkingstad, J., Handelsfuldm. Bergen.
Finne, H., Politimester. Stavanger.
— J. W. M. Trondhjem.
Fischer, A., Arkitekt. Bergen.
Fleischer, Hans, Adjunkt. Hamar.
Flood, J., resid. Kapelland. Trondhjem.
Fredrikshalds Stadsbibliothek.
Friele, Herm., Kjøbmand. Bergen.

Gad, G. E. C., Boghandler. Kjøbenhavn.
Gade, F. G., Konsul. Bergen.
Gallus, M., Instrumentmager. Kristiania.
Geelmuyden, B., Civilingeniør. —
Geeve, Vognfabrikant. Trondhjem.
Generalstabens Bibliothek. Kristiania.
Gerold & Co's Bogeandel· Wien.
Gjerdrum, C. F., Kammerherre. Kristiania.
Gjertsen, Fr., fhv. Skolebestyrer. —
Gjessing, A., Rektor. Arendal.
Gran, J., Konsul. Drammen.
Gran, Albert, Konsul. Bergen.
Gran-Meyer, F., Arkitekt. Kristiania.
Greve, Bredo, Arkitekt. —
Grieg, Joachim, Skibsmægler. Bergen.
Goltermann, C., Grosserer. Trondhjem.
Grosch, H., Direktør. Kristiania.
Guldbrandsen, Arkitekt. Moss.
Gustafson, Gabr., Konservator. Bergen.
Gunnersen, Axel, Cand. theol. Tr.hjem.
Guettler, Carl. Kristiania.
Cuthormsen, S. E., Stadskonduktør. Trondhjem.

Hackmann, A., fil. mag. Helsingfors.
Hagen, I., Læge. Trondhjem.
— J., Fattigforstander. —
Halleland, Arkitekt. Haugesund
Halvorsen, J. B., fhv. Bibliothekar. Kristiania.
— O. A., Grosserer. —
— P. G., Disponent. Bergen.
Hansen, C., Genremaler. Kjøbenhavn.
— Ernst, Murmester. Bergen.
— G. Armauer, Overlæge. —
— Jørgen M., Kjøbmand. Kr.ania.
— Klaus, Læge. Bergen.
— Lars, Kjøbmand. Trondhjem.
— Lilla, Frk. Kristiania.
— Theodor, Direktør. —
Hanson, Th., Kjøbmand. Trondhjem.
Hansteen, W., Arkitekt. Kristiania.
Hartmann, B., Adjunkt. Trondjem.
— Jac. Cand. theol. —
— M. H., Grosserer. —
Hartvig, Læge. Bergen.
Hassel, Andreas, Kjøbmand. Kristiania.
Heftye, J. H., Ritmester. —
Heiberg, G. F. Godseier, Amble, Sogn.
— H., Overretssagfører. Drammen.
— J. A., Læge. Trondhjem.
Henrichsen, B., Rektor. Bergen.
Henriksen, G., Overretssagfører. Kristiania.
Henrikssen, O. E., Bankchef. Bergen.
Herlofsen, Herlof, Grosserer. Kr.sund.
Hirsch, W., Justitiarius. Trondhjem.
Hjort, Johan, Dr. Konservator. Kr.ania.
Hoff, Arnulf, Guldsmed. Trondhjem.
— T. Kaptein. —
Hofflund, Arkitekt. —

Holan, O., Overretssagfører. Trondhjem.
Holland, Fritz, Arkitekt. Kristiania.
Holbæk-Eriksen, A., Boghandler. Trondhjem.
Holdt, Wilh., Pastsor. Bergen.
Holm, J. C., Direktør. Kristiania.
— Otto, Arkitekt. —
Holmboe, J. M., Distriktslæge. Tromsø.
Holmesland, Lensmand. Farsund.
Holst, E., Dr., Docent. Kristiania.
— Peter Th., Maler. Trondhjem.
Holter, Adolf, Grosserer. Kristiania.
Holtermann, O. Bjelke, Arkitekt. —
Homann, H., Advokat. —
Horn, H., Kjøbmand. —
Horst, H., Rektor. Tromsø.
Huitfeldt, H., Konsul. Trondhjem.
— Ivar, Konsul. —
Huitfeldt-Kaas, H. J., Rigsarkivar. Kristiania.
Husflidsforeningen, den norske. —
Hval, A., Fængselsprest. Trondhjem.
Hvistendal, W., Agent. Kristiania.
Høyer, N. P., Konsul. Skien.
Høitomt, J., Kaptein. Trondhjem.

Ihlen, J., Advokat. Kristiania.
Ingier, Fr., Godseier, Lian pr. —
Iversen, H., Optikus. Trondhjem.

Jakobsen, J., Farvehandler. Kristiania.
— J. F., Grosserer. Fredriksstad.
Jahn, C. Tandlæge. Trondhjem.
Jansen, Carl, Fabrikeier. —
Jelstrup, H. Sagfører. —
Jensen, A. Konsul. —
— Halvor, Kjøbmand. —
Jenssen, C., Kjøbmand. —
— Hans P., Ritmester. —
— Nicolai, Banksekretær. —
Jentoft & Co. Vadsø.
Johannesen, Edward, Dampskibsexpeditør. Bergen.
— Ole, Kjøbmand. —
Johansen, L. B., Advokat. Kristiania.
Johnsen, B. C., Kjøbmand. Trondhjem.
— O. B., Arkitekt. Kristiania.
Juel, O. Cand. theol. Trondhjem.
Juell, H. A., Direktør. Kristiania.
Jürgensen, Henrich, Arkitekt. —
Jürgens, H. G., Ingeniør. Trondhjem.
Jürgensen, P., Læge. Bergen.
Jørgensen, Kjøbmand. Trondhjem.

Karsten, H. Kristiania.
Kensington Museum. London.
Keyser, C., Skolebestyrer. Kristiania.
Kiær, Dr. Johan. —
Kjelsberg, Francis, Konsul. Trondhjem.
Kjelland, G., Stadsingeniør. Fredrikshald.
Kjøsterud, A., Kjøbmand. Drammen.
Klinchsieck, C., Boghandler. Paris.
Klingenberg, H. F, Konsul. Trondhjem.
— Odd., Overretssagfører. Trondhjem.
— Rolf, Ingeniør. —
Kløften, Johannes. Kristiania.
Knoff, Albrigt, Kontorchef. —
Knudsen, Finn, Arkitekt. —
— Jørgen, C., Skibsreder. Porsgrund.
Knudzon, B., Konsul. Bergen.
— C. A., Konsul. Trondhjem.
— H. P. H., Stadsadvokat. Trondhjem.
Kock, Alb., Maler. —
Konow, Joachim, Kjøbmand. Bergen.
Koren, Kr., Stiftsarkivar. Trondhjem.
Kraft, Th., Læge. Kristianssand.
Kragerø kommunale Bibliothek.
Krefting, Axel, Ingeniør. Kristiania.
Kristiania Haandv.- og Industriforeniag.

Kristiania Kunst- og Haandværksskoles Bibliothek.
— Kunstindustrimuseum.
— tekniske Skole.
Kristianssands Haandværkerforening.
— tekniske Aftenskole.
Krog, A., Pless, Apotheker. Sandefjord.
Krogh, J. C., Expeditionssekretær. Kristiania.
Krohn, H. Monrad. Apotheker. Bergen.
— J. C., Optikus. —
— Wollert, Konsul. —
Krøepelin, J., Kjøbmand. —
Kunstakademi, det kgl. Kjøbenhavn.
Kvale, K. Th., Bygmester, Vossevangen.

Langaard, Chr., Grosserer. Kristiania.
Lange, B., Stadsarkitekt. —
Larsen, A. B., Adjunkt. Arendal.
— I. H., Grosserer. Kristiania.
— Konrad, Kjøbmand. Bergen.
Lassen, N., Togkontrollør. Kristiania.
— W., fhv. Bureauchef. —
Lehmann & Stages Boghandel. Kjøbenhavn.
— M., Statssekretær. Kristiania.
Lehmkul, Chr., Kjøbmand. Bergen.
Lem, H., Juveler. Kristiania.
Lenschow, A. H., Arkitekt. —
Lindboe, J. A., Lagmand. Trondhjem.
Lindemann, Fr., Provisor. Kristiania.
Lindholm, I. N. K., Stadfysikus. Bergen.
Linthoe, Chr., Bygningsinspektør. Ksistiania.
Lippe, von der, Ingeniør. —
— Fr. von der, Stadskonduktør. Bergen.
Lorck, J. A., Ingeniør. Trondhjem.
Lossius, J., Læge. —
— K. Overlærer. —
— L., fhv. Distriktslæge. Høland.
Lothe, J., Apotheker. Bergen.
Lous, Karl, Advokat. Kristiania.
Lund, John, Toldskriver. Bergen.
— K., Ingeniør. Trondhjem.
Lundgreen, Fr., Cand. —
Lunds Univcrsitetsbibliothek.
Lyche, C. G., Overlæge, Kaptein. Kristiania.
— E., Skolebestyrer. —
Lysholm, O., Konsul. Trondhjem.
Løchen, Olaf, Overretssagf. —
Løvenskiold, C., fhv. Statsminister. Vækkerø pr. Kristiania.
Løvvig, Chr., Lensmand. Førde, Sondhordland.

Madsen, S., Læge. Bergen.
Magelsen, T. L., fhv. Politimester. Kristiania.
Magnus, Chr., Kjøbmand. —
Malmström, A., Professor. Stockholm.
Manskow, Ludvig. Kristiania.
Mariboe, W. A., fhv. Assessor. —
Martens, J., Papirhandler. Bergen.
— W. S., Cand. philos. —
Matheson, Chr., Kjøbmand. Trondhjem.
— Valdemar, Kjøbmand. —
Mathiesen, Arkitekt. Kjøbenhavn.
— H. C., Godseier. Kristiania.
Meinich, J., Direktør. Kristiania.
Mellbye, Chr., Trafikdirektør. —
Meldahl, Etatsraad. Kjøbenhavn.
Melhuus, Wilh., Konsul. Kristiania.
Meyer, Frøken. Bergen.
— J. C., Garver. —
— Johan, Arkitekt. Kristiania.
— Rasmus, Kjøbmand. Bergen.
— Thv., Godseier. Kristiania.
— Wollert, Cand. mag. Bergen.
Michelsen, J. A., Konsul. —
— P. Chr., Overretssagf. —
Middelfart. E., Oberstløitnant. Hamar.
Moe, J. Moltke, Professor. Kristiania.
Moe, Jacob, Instruktør. Trondhjem.

Mostue, Thv., Kjøbmand. Krlstiania.
Mogk, Eugen, Dr. Leipzig.
Mogstad, E. D., Handelsmand. Tr.hjem-
Mohn, Th. W., Sanitetskaptein. Kristianssand.
Mohr, A. C., Jun., Handelsfuldmægtig. Bergen.
— Conr., Konsul. —
Moss Middelskole.
Motzfeldt, Arthur, Ingeniør. Trondhjem.
Moxnes, O. A. jur. —
Müller, W. J., Distriktslæge. Hønefos.
— M. S., Artillerikapteiu. Bergen.
Møller, Chr., Skibsreder. Kristiania.
— Sophie, Frøken. —
— Henr., Ciselør. Trondhjem.
— Kai, Proprietær. Torsø, Borge pr. Fredriksstad.
Mørch, Gustav, Assistent ved Universitetets Oldsagsaml. Kristiania.
— Otto, Brugseier. —

Neergaard, C., Stud. mag. Kjøbenhavn.
Nicolaysen, Aug., Arkitekt. Potsdam.
— N., Antikvar. Kristiania.
— W., Læge. Stavanger.
Nielsen, Y., Dr., Professor. Kristiania.
Nordan, Victor, Arkitekt. —
Norgren, L., Kjøhmand. Bergen.
Norstedt, Arkitekt. Kristiania.
Norum, Karl, Arkitekt. Trondhjem.
Nygaard, M., Rektor. Drammen.
Næser, F., Generalløitnant. Kristiania.
Næss, H. S., Skomager. —
Nøklebye, H., Stiftskapellan. Bergen.

Odland, P., Cand. theol. Bergen.
Olsen, C. Ludv., Kjøbmand. Kristiania.
— Edv. J., Ingeniør. Trondhjem.
— Dyrlæge. Arendal.
Olsen, E., Fotograf. Trondhjem.
— Harald, Arkitekt. Kristiania.
— Ludv., Sadelmager. —
— M. B., stud. philos. —
— Nicolay, Kjøbmand. Arendal.
Opmaaling, Norges geografiske. Kr.ania.
Ottesen, Otto, Tandlæge. Trondhjem.
— Otto, & Co. Kristiania.
— Arthur, Arkitekt. Sandefjord.
Oxaal, G., Direktør. Kristiania.

Paasche, Artillerikaptein. Fredriksstad.
Parelius, Gram, Konsul. Kristianssund.
— M. Overretssagfører. Kr.ania.
Paulsen, H. A. H., Grosserer. —
Paus, Ole. Grosserer. —
Pedersen, C. J., Handelsmand. Trondhjem.
— Th., Student. —
— Johan, P., Cand. mag. —
Petersen, Andr., Foged. —
— Agnes, Frue. Kristiania.
— C., Kommandør. —
— Fr., Professor. —
— R., fhv. Fængseldirekiør. Kristiania.
— E. Frk. —
— F., Arkitekt. —
Piene, J. C., Kjøbmand. Trondhjem.
Pihl, H. M., Kjøbmand. Bergen.
Platou, O., Kæmner. Kristiania.
— P., Statsadvokat. Bergen.
Poulson, P. H., Kjøbmand. Trondhjem.
Prahl, F. C., Assessor. Bergen.
Prebensen, N., Amtmand. Arendal.
Probst, Chr., Bundtmager. Bergeu.
Prytz, T., Arkitekt. Kristiania.

Qvam, Fredrikke, Statsrasdinde. Kr.ania.

Qvigstad, J. K., Seminarbestyrer. Tromsø.

Ramm, W., Ingeniør. Trondhjem.
Rasmussen, Oskar, Fabrikeier. Kristiania.
Reiersen, Nils. —
Reistad, Halvor, Handelsmand. Trondhjem.
Reventlow, C. D., Greve. Finnhult. Skaane.
Richter, J., Overlærer. Trondhjem.
Ridderveld-Smith, L., Overretssagfører. Trondhjem.
Rieber, Chr., Kjøbmand. Bergen.
— Paul, Agent. —
Rigsarkivets Bibliothek. Kristiania.
Ring, L., fhv. Korpslæge. —
Ringnes, Ellef, Bryggerieier. —
Rivertz, Arkitekt. —
Rogneby, Adolf, Gaardbruger, Ø. Toten.
Rogstad, N. G., Borgermester. Trondhjem.
Rolfsen, L., Bager. Kristiania.
— R., Fabrikeier. Bergen.
Ross, Im., Skolelærer. —
Rygh, K., Overlærer. Trondhjem.
Reusch, Hans, Dr. Kristiania.
Rode, Læge. —
Rud, G. B., Arkitekt. —

Salvesen, Th., Kommandørkaptein. Kristiania.
Søndborg, Grosserer. Aalesund.
Sars, J. E., Professor. Kristiania.
Scharning, O. O. —
Schee, Emil, Grosseres. —
Scheetlig, Haakon, Student —
Schirmer, G. R., Sorenskriver. Hønefos.
— H. M., Arkitekt. Kristiania.
Schiøtz, J., Forstmester. Trondhjem.
Schjøth, H. K., Overlærer. Kristiania.
Schnelle, Mægler. Bergen.
Schrøder, H., Theaterchef. Kristiania.
Schultz, Fr. W., Snedkermester. —
Schwartz Ths. W., Trælasthandler. Fredriksstad.
Seesselberg, E., Privatdocent, Chrlottenburg, Tyskland.
Sejersted, J., Oberst. Trondhjem.
Selmer, F. H. T., Overretssagfører. Kristianssund.
Selskabet »Den gode Hensigt«. Bergen.
Semb, A., Kjøbmand. Kristiania.
Sibbern, G., fhv. Statsminister. Verne Kloster.
— V. A., Oberstløitnant. Stavanger.
Sinding-Larsen, Holger, Arkitekt. Kristiania.
Simonsen, O. K., Provst. Hammerfest.
Skaar, J. N., Biskop. Trondhjem.
— N. E., Sogneprest, Strand (Ryfylke).
Skabo, H., Fabrikeier, Bygdø pr. Kristiania.
Skjdsem, J., Kasserer, Sandnes (Jæderen),
Skavland, S., Sogneprest. Trondhjem.
Sløidforeningens Bibliothek i Göteborg.
Smedal, Olaf, Overretssagfører. Trondhjem.
Smtth, Havnedirektør. Kristiania.
— Einar, Arkitekt. —
Soelberg, P. H., Fængselsdirektør. Kristiania.
Solberg, L., Arkitekt. Trondhjem.
Sommerfeldt, Axel, Cand mag. Trondhjem.
Sommerfelt, G. A. Oberst. Kristiania.
Sontum, N., Ingeniør. Bergen.
Spørck, A., Kaptein. Trondhjem.
Stabell. W., Læge. Bergen.
Stang, E. Lagmand. Kristiania.

Stang, N. A., Grosserer. Fredrikshald.
Steekmest, Rud., Arkitekt. Kristiania.
Steen, C. J., Lensmand. Lurø.
— Fr., Sorenskriver. Førde.
— Joh., Kjøbmand. Kristiania.
Stenberg, Georg, Overlærer. —
Stein, O., Arkitekt. —
Stenersen, L., Dr., Professor. —
Stiftsarkivet i Trondhjem.
Stoltz, Gerh., Kjøbmand. Bergen.
Storm, Gustav, Dr. Professor. Kristiania.
Strøm, B., Stiftamtmand. Tromsø.
— Odin, Skomager. Trondhjem.
— Ludv. Wilh., Agent. —
Støren, R., Overingeniør. Flekkefjord.
Størmer, F., Ingeniør. Kristiania.
Sunde, E., Statsraad. —
Sundt, G., Kjøbmand. Bergen.
Sveaas, A., Grosserer. Drammen.
Svendsen, H., Assurancedirektør. Bergen.
Swenson, P. C., Kjøbmand. Trondhjem.
Sætersmoen, Gotfr., Ingeniør. Kristiania.
Sættem, Olaf, Handelsmand. Trondhjem.
Sætren, G., Kanaldirektør. Kristiania.
Sørensen, C. M., Byskriver. —

Talén, C. W., Ingeniør. Kristiania.
Tandberg, C. E., Gaardbruger, Septun, Søndre Land
Tharum, J., Kjøbmand. Trondhjem.
Thams, W., Konsul. —
Thilesen, G., Statsraad. Kristiania.
Thomassen, Skuespiller. Bergen.
Thomesen, O., fhv. Sorenskriver. Kristiania.
Thommesen, M., Batterichef. Trondhjem.
Thorgrimsen, T., Bestyrer. —
Thrap-Meyer, H., Arkitekt. Kristiania.
Throndsen, Ivar, Gravør. Kongsberg.
Thune, A. L., Verkseier. Kristiania.
Torin, K., Bibliothekar. Skara.
Torkildsen, R. R., Læge. Bergen.
Tromsø kommunale Bibliothek.
— offentlige Skoles Bibliothek.
— Stiftsseminarium.
Trondhjems Haandværkerforening.
— Kathedralskole.
— tekniske Læreantalt.
Tveit, Kontorist. Bergen.
Tønnesen, Sigvart. Kristiania.

Upsala Universitetsbibliothek.
Universitetsbibliotheket. Kjøbenhavn.

Wallendahl, Aug., Kjøbmand. Bergen.
Wang, P., Arkitekt. Kristiania.
Weidemann, F., Ingeniør. Trondhjem.
Welhaven, H., Arkitekt. Kristiania.
Wetlesen, Thom. —
Wiborg, J., Ingeniør. Trondhjem.
Videnskabernes Selskab —
Vidensk. Selsk. Oldsagsaml. —
Widerberg, N., Oberst. Kristiania.
Wiel, A. M., Konsul. Fredrikshald.
Viig-Andersen, Cand. theol. Bergen.
Willumsen, H., Kjøbmand. Kristiania.
Winther, H. T., Overlærer. Drammen.
Witthlock, J. A., Dr. Vexiø.
Vogt, I. J., Toldinspektør. Fredrikshald.
Volckmar, Theodor, Ingeniør. Kristianssund.
Wollebæk, Arkitekt. Kristiania.
Voss, P., Skolebestyrer. —
— V., Rektor. Aalesund.

Væringsaasen, Helge, Brugseier. Elverum.

Ziegler, R., Kaptein. Molde.

Øien, Seilmager. Trondhjem.

Østrem, H. C., Grosserer. Kristiania.

Øverland, G. A., restd. Kap. Trondhjem.

Ifølge foranstaaende Liste er Medlemmerne saaledes fordelte:

Udlandet.

Stockholm	3	
Upsala	1	
Göteborg	1	
Skara	1	
Vexiø	1	
Finhult (Skaane)	1	
Kjøbenhavn	8	
Helsingfors	1	
London	2	
Paris	2	
Berlin	1	
Potsdam	1	
Leipzig	1	
Weimar	1	
Wien	1	
		26

Kristiania Stift.

Kristiania	212	
Moss	2	
Fredriksstad	4	
Fredrikshald	10	
Drammen	10	
Kongsberg	1	
Sandefjord	2	
Hønefos	1	
Landsbygderne	4	
		247

Hamar Stift.

Hamar	1	
Gjøvik	1	
Lillehammer	2	
Landsbygderne	3	
		7

Kristiansand Stift.

Kristiansand	7	
Skien	7	
Porsgrund	2	
Kragerø	2	
Arendal	5	
Grimstad	1	
Farsund	1	
Flekkefjord	3	
Sandnes (Jæderen)	1	
Stavanger	9	
Haugesund	2	
Landsbygderne	2	
		42

Bergen Stift.

Bergen	90	
Aalesund	4	
Landsbygderne	5	
		99

Trondhjem Stift.

Trondjem	133	
Molde	1	
Kristiansund	5	
		139

Tromsø Stift.

Tromsø	8	
Bodø	1	
Hammerfest	1	
Vadsø	1	
Landsbygderne	1	
		12
Tilsammen		572
hvoraf i Landsbygderne		14

Depotbiblioteket
h070 29 417

F. L. H. E. D.

Årsberet
årg.
1897-98.

I
60